

MINISTERUL APĂRĂRII AL REPUBLICII MOLDOVA

ACADEMIA MILITARĂ A FORTELOR ARMATE
„ALEXANDRU CEL BUN”

Revista Militară

STUDII DE SECURITATE ȘI APĂRARE

Nr. 1 (11)/2014

Ministerul Apărării al Republicii Moldova
Academia Militară a Forțelor Armate
„Alexandru cel Bun”

Revista Militară

Studii de securitate și apărare

Nr. 1 (11)/2014

Chișinău, 2014

Revista Militară

Studii de securitate și apărare. Publicație științifică. Nr. 1 (11)/2014

Fondator: Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”

Tipul de revistă: categoria C

Redactor-șef:

colonel (r) **Constantin Manolache**, doctor în științe politice,
conferențiar universitar

Secretar responsabil:

locotenent-colonel (r) **Igor Sofronescu**, doctor în științe tehnice

Colegiul de redacție:

Mihail Bucliș, colonel

Marin Butuc, doctor în filologie, locotenent major,

Svetlana Cebotari, doctor în științe politice

Vitalie Ciobanu, doctor în istorie, colonel

colonel (r) **Valeriu Cușnir**, doctor habilitat în drept, profesor universitar

Ion Jarcuțchi, doctor în istorie, conferențiar cercetător

Mikola Jelezneak, doctor în filologie, conferențiar universitar (Ucraina)

Victor Juc, doctor habilitat în politologie, profesor cercetător

Irina Mkrtumova, doctor în sociologie (Federația Rusă)

colonel (r) **Constantin Moștoflei**, doctor în științe militare (România)

Alexandru Roșca, academician

Gheorghe Rusnac, academician

Irina Sosunova, doctor habilitat în sociologie (Federația Rusă)

Speranza Tomescu, doctor în filologie, lector superior (România)

Pantelimon Varzari, doctor în filosofie, conferențiar universitar

Ion Xenofontov, doctor în istorie

Autorii poartă întreaga responsabilitate pentru conținutul științific al textelor.

Adresa redacției: str. Haltei 23, mun. Chișinău, Republica Moldova, MD-2023

Tel.: (+373 22) 54-51-60

ISSN 1857-405X

9 771857 405003

©Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, 2014.

S U M A R

Securitate și geopolitică

Svetlana CEBOTARI

REPUBLICA MOLDOVA, UCRAINA ȘI GEORGIA ÎN CONTEXTUL
INTERESELOR GEOSTRATEGICE ALE FEDERAȚIEI RUSE 7

Vasile CROITORU

REPUBLICA MOLDOVA – NATO, ÎNTRE POLITICA NEUTRALITĂȚII
ȘI NECESITATEA COOPERĂRII 17

Mihai ȚURCANU

REPUBLICA MOLDOVA ȘI OPȚIUNILE DE SECURITATE ÎN URMA
NOILOR PROVOCĂRI LA ADRESA SECURITĂȚII REGIONALE 35

Rodica RUSU, Iurie GROSU

PERSPECTIVELE DE PARTICIPARE A REPUBLICII MOLDOVA LA MISIUNEA
DE MENȚINERE A PĂCII SUB EGIDA NATO ÎN KOSOVO 45

Сергей КАВУН

МЕХАНИЗМ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ В ИНФОРМАЦИОННОЙ ВОЙНЕ 55

Educație, psihologie și știință militară

Aliona DONICA

DOCUMENTUL AUTENTIC LA LECȚIA DE LIMBĂ STRĂINĂ
ȘI IMPACTUL LUI MOTIVAȚIONAL 61

Valeriu BULAT

INFLUENȚA TIPULUI DE PERSONALITATE A COMANDANTULUI DE UNITATE
ASUPRA ATMOSFEREI MORAL-PSIHOLOGICE LA SUBALTERN 66

Maria CHIRILOV

PARTICULARITĂȚILE PSIHOSOCIALE ALE ADAPTĂRII STUDENȚILOR
ÎN MEDIUL MILITAR INSTITUȚIONAL 76

Irina NISTIRIUC

STRUCTURILE ADMINISTRAȚIEI PUBLICE LOCALE
ÎN STATELE UNIUNII EUROPENE 85

Iulia IURCHEVICI

CONCEPTUALIZAREA ȘI MANIFESTAREA SINDROMULUI DE BURNOUT
ÎN MEDIUL MILITAR PROFESIONAL 103

Elena PAXIMADI

CALCULATORUL – PARTE INTEGRANTĂ
ÎN SISTEMUL EDUCAȚIONAL MILITAR 111

Uliana STATI

FORMAREA ÎNCREDERII ÎN SINE ÎN CONTEXTUL VIEȚII MILITARE 116

Viorica LEANCĂ, Ludmila VASILACHI

CORELAȚIA COMANDANT-SUBORDONAT ÎN CADRUL EDUCAȚIONAL	121
---	-----

Medicină militară

*Ion CORCIMARI, Vasile ALCAZ, Tatiana CIOBANU,
Eugenia RUSU, Gheorghe LISNIC*

INCIDENȚA BOLII ULCEROASE LA MILITARI	126
---	-----

Ion CORCIMARI, Iuliana LAPTEANU, Sergiu BRUNCHI, Tatiana CREȚU

CAZ CLINIC EXCEPȚIONAL DE BOALA STILL LA VARSTA DE 18 ANI	129
--	-----

Ilie STUPAC, Gheorghe DINTIU

TRATAMENTUL CONTEMPORAN AL LEZIUNILOR PRIN ARMĂ DE FOC ALE APARATULUI LOCOMOTOR	131
--	-----

Istorie militară

Sergiu BACALOV

MILITARI EPIROȚI ÎN MEDIUL SOCIETĂȚII BASARABENE DIN SECOLUL AL XIX-LEA. CAZUL NEAMULUI IPIROTI-PETROVICI	134
--	-----

Alexandru FURTUNĂ

CIMITIRUL EROILOR DIN TELENEȘTI (1942)	140
--	-----

Олеся Николаевна КУЦКАЯ, Сергей Иванович ДОРОЖКИН

СОВЕТСКИЕ ТЕХНИЧЕСКИЕ СРЕДСТВА ПРОПАГАНДЫ В ПЕРИОД БОЕВЫХ ДЕЙСТВИЙ КРАСНОЙ АРМИИ НА ТЕРРИТОРИИ ЕВРОПЫ В ГОДЫ ВТОРОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЫ	145
---	-----

Dicționar enciclopedic militar

Dinu POȘTARENCU

MAREȘALUL ALEXANDRU AVERESCU	158
------------------------------------	-----

Foto enciclopedia

Ion XENOFONTOV

MEMORIE ISTORICĂ, POZIȚII STRATEGICE, OBIECTIVE ȘI INSTITUȚII MILITARE DIN BASARABIA INTERBELICĂ (II)	161
--	-----

Apariții editoriale

Ion XENOFONTOV

Natalia Albu

„SECURITATEA NAȚIONALĂ: ASPECTE TEORETICE ȘI PRACTICE”	166
--	-----

S U M M A R Y

Security and geopolitics

Svetlana CEBOTARI

MOLDOVA, UKRAINE AND GEORGIA IN THE CONTEXT
OF RUSSIAN GEOSTRATEGIC INTERESTS 7

Vasile CROITORU

MOLDOVA AND NATO: BETWEEN NEUTRALITY
AND THE NEED FOR COOPERATION 17

Mihai ȚURCANU

REPUBLIC OF MOLDOVA AND ITS SECURITY OPTIONS RESULTING
FROM THE NEW REGIONAL SECURITY CHALLENGES 35

Rodica RUSU, Iurie GROSU

PROSPECTS FOR MOLDOVA'S PARTICIPATION IN NATO'S PEACEKEEPING
MISSION IN KOSOVO 45

Serghei KAVUN

MECHANISMS TO COUNTER THE INFORMATION WARFARE 55

Education, psychology and military science

Aliona DONICA

THE AUTHENTIC MATERIAL DURING THE LANGUAGE LESSON
AND ITS MOTIVATIONAL IMPACT 61

Valeriu BULAT

INFLUENCE OF THE UNITCOMMANDER'SPERSONALITY
ON THE MORALE OF THE SUBORDINATES 66

Maria CHIRILOV

PSYCHOSOCIAL CHARACTERISTICS OF STUDENTS'ADAPTATION
IN A MILITARY INSTITUTIONAL ENVIRONMENT 76

Irina NISTIRIUC

LOCAL GOVERNMENT STRUCTURES IN EUROPEAN UNION 85

Iulia IURCHEVICI

CONCEPTUALIZATION AND MANIFESTATION OF THE BURNOUT SYNDROME
IN MILITARY PROFESSIONAL ENVIRONMENT 103

Elena PAXIMADI

COMPUTER AS AN INTEGRAL PART OF THE MILITARY EDUCATION 111

Uliana STATI

CONFIDENCE TRAINING DURING THE MILITARY SERVICE 116

Viorica LEANCĂ, Ludmila VASILACHI

THE COMMANDER-SUBORDINATE CORRELATION IN EDUCATION	121
---	-----

Military medicine

*Ion CORCIMARI, Vasile ALCAZ, Tatiana CIOBANU,
Eugenia RUSU, Gheorghe LISNIC*

INCIDENCE OF ULCER IN THE ARMY	126
--------------------------------------	-----

Ion CORCIMARI, Iuliana LAPTEANU, Sergiu BRUNCHI, Tatiana CREȚU

THE CLINICAL CASE OF A SOLDIER	129
--------------------------------------	-----

Ilie STUPAC, Gheorghe DINTIU

CONTEMPORARY TREATMENT OF THE FIREARM INJURIES OF THE LOCOMOTOR APPARATUS	131
--	-----

Military history

Sergiu BACALOV

THE EPIROTE MILITARY WITHIN THE BESSARABIANS SOCIETY IN THE NINETEENTH CENTURY. THE IPIROTI-PETROVICI HOUSE CASE	134
--	-----

Alexandru FURTUNĂ

THE CEMETERY OF HEROES IN TELENEȘTI (1942)	140
--	-----

Olesea Nikolaevna KUTSKAYA, Serghei Ivanovici DOROJKIN

SOVIET TECHNICAL MEANS OF PROPAGANDA DURING MILITARY OPERATION OF THE RED ARMY IN EUROPE IN THE COURSE OF THE SECOND WORLD WAR	145
--	-----

Military Encyclopedic Dictionary

Dinu POȘTARENȚU

MARSHAL ALEXANDRU AVERESCU	158
----------------------------------	-----

Photo encyclopedia

Ion XENOFONTOV

HISTORICAL MEMORY, STRATEGIC POSITION, MILITARY OBJECTIVES AND INSTITUTIONS IN INTERWAR BESSARABIA (II)	161
--	-----

New books

Ion XENOFONTOV

Natalia Albu

”NATIONAL SECURITY: ASPECTS OF THEORY AND PRACTICE”	166
---	-----

SECURITATE ȘI GEOPOLITICĂ

REPUBLICA MOLDOVA, UCRAINA ȘI GEORGIA
ÎN CONTEXTUL INTERESELOR GEOSTRATEGICE
ALE FEDERAȚIEI RUSE

Svetlana CEBOTARI¹

MOLDOVA, UKRAINE AND GEORGIA IN THE CONTEXT
OF RUSSIAN GEOSTRATEGIC INTERESTS

The collapse of the Soviet Union produced a geopolitical confusion on the international map, leading to the formation of a "black hole" in the centre of Euroasia. Russian Federation, as a descendant of this empire tries to keep the former unional republics –including Moldova, Ukraine and Georgia, within the sphere of its interesets.

This article examines the main geostrategical interests of the Russian Federation in these states, considered to be a buffer zone, where the interests of Russia, the European Union and the USA collide.

Colapsul Uniunii Sovietice, a celui mai imens imperiu cu o suprafață de 22,402 milioane km², care a avut ieșire directă la spațiile acvatice a trei oceane – Oceanul Atlantic, Oceanul Pacific și Oceanul Înghețat de Nord, stat care a deținut căi terestre și acces direct la spațiul Uniunii Europene, Chinei și Indiei, a produs o confuzie geopolitică pe arena internațională, contribuind la formarea unei „găuri negre” în centrul Eurasiei [1, p.107-110]. Teritoriul Federației Ruse, urmașă a ultimului imperiu, în prezent cuprinde o suprafață de 17 milioane km² și s-a micșorat considerabil, cuprinzând nu 1/6 din uscat dar deja 1/8 [10, p.714-715]. Cu toate acestea, Rusia rămâne a fi statul cu cea mai mare întindere teritorială, deținând 60% din potențialul economic și 75 % din suprafața fostului spațiu sovietic. Cu

toate că ocupă zona cea mai întinsă din Eurasia, este o țară preponderent continentală și mai puțin oceanică [2, p.17]. De asemenea, în urma colapsului fostei URSS, din 289 milioane de locuitori, Federația Rusă moștenește 150 milioane (ceea ce constituie 2,5% din populația planetei) [9, p.714-715].

Independența Ucrainei a depozat Rusia de poziția sa dominantă în Marea Neagră, în care Odesa era drept poartă vitală pentru comerțul cu lumea din spațiul mediteranean. Pierderea Ucrainei pentru Federația Rusă semnifică nu doar pierderea unei economii industriale și agricole potențiale, bogate și a 52 de milioane de locuitori suficient de apropiați de ruși din punct de vedere etnic și religios, dar a semnat și o pierdere de pivot geopolitic, limitând opțiunile geostrategice ale Rusiei în ba-

¹ Svetlana CEBOTARI, doctor în politologie, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova.

zinul Mării Negre. Păstrându-și controlul asupra Ucrainei, Rusia ar fi putut încă să încerce să fie liderul unui imperiu eurasiatic, în care Moscova ar fi dominat non-slavii din sudul și sud-estul fostei URSS. Pierderea poziției dominante la Marea Neagră a fost cauzată nu doar de obținerea independenței Ucrainei, dar și a Republicii Moldova și a statelor caucaziene – Georgia, Armenia, Azerbaidjan. Înainte de 1991, Marea Neagră era punctul de plecare a puterii navale rusești în Mediterană. Rămânând pe la mijlocul anilor '90 cu o mică fâșie de coastă la Marea Neagră și cu o dispută nerezolvată cu Ucraina asupra dreptului de a păstra baze în Crimeea pentru rămășițele flotei sovietice din Marea Neagră. Imediat după destrămarea URSS-ului, flota maritimă devine patrimoniu al CSI, iar la 5 aprilie, prin semnarea de către președintele Ucrainei a Decretului vizând „Mijloacele de constituire a forțelor maritime ale Ucrainei”, conform căruia „flota maritimă din Marea Neagră trece sub jurisdicția Ucrainei și în baza acestuia să se constituie forțele armate ale Ucrainei”. Până la evenimentele din Kiev din februarie 2014, în apele Mării Negre se aflau 388 de unități ruse. Practic 70% din infrastructura flotei maritime a Federației Ruse din Marea Neagră se află în zona Crimeii. De asemenea, flota maritimă mai are dislocație și în Sevastopol (Sevostopoliskaia, Iujnaia, Karantinaia, Kazacia), Teodosia și Nikolaev – destinată reparației vaselor maritime. În acest context, trebuie menționat faptul că diminuarea forțelor maritime se răsfrânge și asupra potențialului militar al Federației Ruse din această zonă. Directorul Institutului statelor CSI menționează că în august

1992 în componența flotei maritime din Marea Neagră se aflau 894 de vase, aviația maritimă număra 400 de aparate de zbor, forțele terestre dețineau 28 de scuturi antirachetă, 258 de tancuri mijlocii, 826 de mașini blindate, 457 sisteme de artilerie. Acoperirea aeriană a flotei era efectuată de către forțele FA (Forțele Antiaeriene). În acele condiții flota era amplasată pe litoralul Mării Negre de la delta Dunării până la Batumi. Bazele acesteia erau amplasate pe o lungime de 1750 kilometri și la o adâncime de 200 km. De asemenea, în sistemul de apărare mai intrau și bazele din Bulgaria, Siria, Egipt și alte state din Mediterană, ceea ce constituia un raport de 2,5:1 în favoarea URSS. Deja în 1997, arsenalul flotei maritime se micșorează considerabil (până la evenimentele din Kiev din februarie, 2014 se afla doar un submarin) este reformată diviziunea de pe litoral și sunt pierdute bazele din orașele Simferopol, Eupatoria, orașele Perevalinoe și Mejgorie. De asemenea, se micșorează brigada forțelor maritime, rămânând 31 de tancuri (ceea ce semnifică o reducere de 8 ori), 211 mașini blindate (s-au redus de 4 ori), 54 de arme și lansatoare de mine (reduse de 6 ori), iar aviația maritimă a fost lichidată în întregime. O parte din forțele aeriene au fost transferate în regiunea Novorossiskoe. Toate aceste reduceri denotă slăbirea considerabilă a puterii maritime și militare a Federației Ruse în spațiul Mării Negre.

În acest context, mai poate fi menționată și cererea părții ucrainene de a i se transmite sub jurisdicție toate obiectele navale și hidrografice, motivând responsabilitatea pentru securitatea întotului pe teritoriile acvatice care aparțin Ucrainei. Ca rezultat al cerințelor îna-

intate, are loc procedura de lichidare și retragere a obiectivelor rusești. Pretenții față de Rusia are și Fondul Proprietății Crimeii, conform căruia, flota maritimă din Marea Neagră a Federației Ruse ilegal a folosit 96 de obiective din Crimeea. O altă cerință survenită din partea Ucrainei se referea la revizuirea costului pentru arendarea bazelor pe a căror teritoriu sunt dislocate forțele navale ruse. Cu toate că în acorduri este fixată suma de 97 milioane anual, Kievul a discutat frecvent această problemă, fiind ferm pe pozițiile sale. Astfel, pe parcursul a mai multor ani, flota maritimă de la Marea Neagră a fost ostatică disputelor celor două state – Federația Rusă și Ucraina.

O problemă, nu mai puțin importantă în relațiile ruso-ucrainene, vizează delimitarea frontierelor maritime între statele din strâmtoarea Kercensk și Marea Azov. Până la destrămarea URSS, Marea Azov era mare internă și, conform principiilor dreptului internațional, Strâmtoarea Kercensk era o cale a apelor interne, având statut de „strâmtoare”. Hotarele dintre regiunea Crimeii și cea a Krasnodarului, ca părți componente ale unui stat, era pur nominală. Odată cu dispariția Uniunii Sovietice de pe arena internațională, această frontieră devine interstatală, strâmtoarea Kercensk împreună cu insula Tuzla trec sub jurisdicția Ucrainei. În aceste condiții, vasele maritime militare, dar și civile, pentru a trece în marea Azov spre Rostov, Taganrog, Eisc, Temriuc, Portul Caucaz, trebuie să achite taxa pentru tranzitarea și exploatarea strâmtorii (anual trec peste 2000 de vase). Ucrainei, în acest caz, revenindu-i 70 % din spațiul acvatic al Mării Azov, bogat în diverse specii de

pești, de a căror înmulțire se ocupă Rusia. De asemenea, Federația Rusă deține întâietate la explorarea resurselor minerale de pe coastă. Din 1992 se duc tratative, dar până în prezent problema rămâne a fi nesoluționată, ceea ce duce la apariția disputelor și situațiilor conflictuale [8 p.109-111]. În acest context, Federația Rusă este deranjată nu doar de manevrele militare comune navale și pe uscat ale NATO și Ucrainei, dar și a rolului crescând a Turciei în regiunea Mării Negre. În noul stat au rămas 39 de întreprinderi constructoare de mașini aeriene, construite pe timpul URSS-ului, dintre care 28 fabrică piese, iar 11 dintre acestea se specializează în repararea tuturor tipurilor de avioane. Dacă în perioada sovietică se fabricau 350 de avioane anual, în prezent numărul acestora s-a micșorat la 300 de avioane de tipul An-24, An-26, An-32 și aproximativ 1500 de elicoptere Mi-8, Mi-24, Ka-25. Industria constructoare de tancuri este importantă pentru economia Ucrainei. Tancurile T-80 UD fabricate la Uzina Malășev cu succes pot concura pe piețele internaționale. Un potențial mare îl are și industria constructoare de corăbii. Dacă în perioada sovietică la uzinele ucrainene se produceau 30% din toate vasele maritime, în prezent aceste uzine s-au specializat în construcția diferitor vase – de la vapoare de patrulare, până la submarine și transportatoare de avioane. Astfel, se poate de afirmat că Ucraina dispune de o puternică industrie constructoare de mașini aeriene și maritime, având potențial concurențial și se plasează pe locul 6 în lume la exportul armelor (după SUA, Rusia, Franța, Marea Britanie și Germania).

Contradicții apar și în sectorul energetic, de care, în mare parte, depinde bugetul Federației Ruse și care pentru Ucraina reprezintă un concurent, atât pe piețele externe, cât și cele interne. De aceea, semnarea Acordului între părți vizând comerțul liber a întâlnit mari dificultăți. Mai mult, răcirea relațiilor dintre Ucraina și Federația Rusă au fost condiționate și de dorința Ucrainei de-a adera la blocul militar NATO, prin dispoziția prooccidentală și prin pronunțarea atitudinii antiruse. Toate acestea au contribuit la menținerea unei situații tensionate între părți – impunerea din partea Rusiei a impozitelor și a taxelor vamale, dar și a embargourilor asupra produselor ucrainene (bomboane, fructe produse lactate, margarină și unt). De menționat faptul că multe din produsele alimentare sunt dur criticate pe piețele rusești, făcând ca Rusia să ia măsurile respective (interzicerea exportării produselor lactate în 2006 și 2007 și a produselor animaliere, 2013 embargoul impus la produsele din ciocolată). Merită atenție și situația din sectorul investițional, Rusia ocupând al șaptelea loc. În prezent, pe teritoriul Ucrainei activează 1633 întreprinderi cu capital rusesc. Celelalte investiții sunt destinate sectorului sănătății, industriei de prelucrare a metalelor, sectorului agrar și construcțiilor [6, p.118-133].

Pierderea Caucazului a reînviat temerile strategice ale Rusiei în bazinul Mării Negre. Reaparitia strategică a Turciei în regiune, independența Ucrainei a contestat esența pretențiilor Rusiei de a deține statutul internațional de a fi cea de a doua supraputere în lume, fiind considerată acum doar ca o putere regională.

Georgia are o largă deschidere la Marea Neagră unde deține două porturi importante – Suhumi și Batumi. Pe de altă parte, valoarea poziției geopolitice a Georgiei a crescut datorită descoperirii resurselor energetice în marea Caspică, această țară situându-se pe unul din principalele drumuri posibile ale petrolului caspic spre Marea Neagră, iar de aici, spre spațiul european. Georgia este o țară relativ mică, cu o suprafață aproximativ egală cu cea a Irlandei (70000 km²), pe teritoriul căreia locuiesc aproximativ 5,5 milioane de locuitori. Georgia și-a proclamat independența în 1991. În același timp, își proclamă independența și unele provincii din cadrul acestui stat. Prima a fost cea inițiată de Osetia de Sud. Osetinii, popor din Caucaz, locuiesc în două provincii – Osetia de Nord, integrată în Federația Rusă cu 600.000 locuitori și Osetia de Sud cu 100.000 de locuitori, dintre care 65% osetini și 30% georgieni, care fac parte din Georgia. Osetia de Sud își declară independența, nerecunoscută de către Georgia, ceea ce condiționează izbucnirea conflictului militar. După același scenariu se desfășoară și conflictul din Abhazia, o altă regiune din cadrul Georgiei (540.000 locuitori, dintre care 17% abhazi, 43 % gruzini și 17% ruși, având capitala la Suhumi). Abhazia își declară independența, Tbilisi nu recunoaște decizia, izbucnind conflictul armat, abhazii fiind susținuți de „voluntarii” din Caucazul de Nord. La 14 mai 1994 este semnat la Moscova acordul de încetare a focului care prevedea crearea unei zone de securitate unde să fie dislocate forțe de menținere a păcii ale CSI. Ca țări de aceeași religie ortodoxă, ar trebui să aibă relații distinse.

Sprrijinul acordat de către Moscova celor două mișcări separatiste, face ca Georgia să-și redirecționeze vectorii politicii externe spre comunitatea statelor occidentale, exprimându-și intenția de-a adera la NATO. Importanța geostrategică a Georgiei este caracterizată și prin alte două motive – pe teritoriul său trece conducta petrolieră, direcționată spre portul rusesc Novorossiysk, iar Georgia mai are și o graniță comună cu Cecenia pe o lungime de 130 km. Importanța strategică a Georgiei rezidă și în faptul că pe teritoriul său trece una dintre cele două trasee care traversează Caucazul de Nord și ajung la Marea Neagră. Semnificația Abhaziei e și mai mare pentru că ea se află pe litoralul Mării Negre, iar pe teritoriul ei se află portul Soukhomi. Pe de altă parte, pe teritoriul său au fost proiectate să treacă oleoductele Baku–Tbilisi–Ceyhan și Baku–Supsa precum și gazoductul NABUCCO (Baku–Erzerum). Georgia posedă, de asemenea, mai multe porturi la Marea Neagră (Soukhomi, Poti, Soupsa, Koulevi și Batumi), care au devenit foarte active în exportarea petrolului spre Occident. Rusia nu su-pune controlului căile de aprovizionare, așa cum se întâmplă cu rutele din nordul Caucazului (Bacu–Novorossiysk). Importanța acestei zone vine din considerentele strategiilor de geopolitică ale marilor puteri care își dispută sferile de influență. Astfel, Georgia este luată în considerare întrucât aceasta constituie:

a) coridor energetic spre Occident.

Construcția oleoductului Baku–Tbilisi–Ceyhan (BTC), a gazoductului Baku–Tbilisi–Ezerum și a autostrăzii Karas–Akhalkalai fac parte dintr-un

plan de capitalizare a poziției geostrategice a Georgiei între Europa și Asia. În termeni geoeconomici, Georgia este situată pe cea mai scurtă rută care leagă Europa de Asia, sens în care această proximitate teritorială a fost transpusă și în alte proiecte precum TRACECA (Transport Corridor Europe Caucasus Asia) și INOGATE (Interstate Oil and Gas Transport to Europe) – proiecte în care sunt vizibile funcțiile și interesele economice occidentale în dezvoltarea economică a statului. Potențialul energetic al bazinului caspic impune ca aceste resurse să fie transportate printr-un sistem ramificat de conducte, unele trebuind să traverseze teritoriul georgian. În prezent, Georgia are două terminale maritime prin care petrolul caspic este transportat în alte spații. Unul este situat la Supsa cu o capacitate de 200 000 de barili pe zi, iar celălalt în portul Batumi, cu aceeași capacitate. Georgia reprezintă un coridor energetic esențial spre Occident și alături de alte state de tranzit are obligația de a garanta siguranța conductelor de petrol și gaze, care pornesc din zona azeră a Mării Caspice. Conductele au o mare importanță pentru Uniunea Europeană, deoarece reduc dependența de livrările ruse și nu traversează teritoriul rus. Oleoductul Baku–Tbilisi–Ceyhan are o lungime totală de 1768 km, dintre care 443 km traversează Azerbaidjanul, 249 – Georgia și 1076 km traversează Turcia. Traversează numeroși munți care ating înălțimi de până la 2830 metri și intersectează 3000 de drumuri, căi ferate, linii utile și 1500 de căi navigabile cu lățime de până la 500 metri (ca de exemplu, râul Ceyhan în Turcia). Oleoductul ocupă un coridor de 8 metri,

la o adâncime de cel puțin un metru. Paralel cu BTC, se află gazoductul din Caucazul de Sud, care transportă gaze naturale de la Terminalul Sanganchal până la Erzerum –Turcia. Are o viață utilă proiectată pe o perioadă de 40 de ani și, începând cu 2009, transportă un milion de barili (160 000 metri cubi) de petrol pe zi.

b) coridor de acces spre Iran și Siria

Întrucât Marea Caspică (unul dintre cele mai mari câmpuri petroliere și de gaze din lume) este un lac mare închis, transportul petrolului spre piața occidentală este dificil. În perioada sovietică toate rutele au fost construite prin Rusia. Un oleoduct care să treacă prin Iran dinspre Marea Caspică spre Golful Persic, ar fi ruta cea mai scurtă, dar Iranul a fost considerat membrul nedorit din mai multe motive (guvern teocratic, program nuclear, sancțiunile SUA care restrâng investițiile occidentale în această țară). Prin urmare, dincolo de semnificația energetică a poziției Georgiei, trebuie menționată importanța acestei țări din perspectiva accesului marilor puteri la Iran și Siria, țări cu o greutate geopolitică majoră în lumea arabă, cu parteneriate strânse în domeniile militar și nuclear cu Federația Rusă și cu un potențial economic, uman și militar semnificativ. În ciuda coincidenței planurilor ruse și iraniene cu privire la resursele caspice de energie, Iranul menține relații bilaterale de echilibru cu Georgia, manifestând același interes pentru poziționarea Georgiei ca placă turnantă de transport energetic. De asemenea, SUA au un interes vădit în diversificarea rutelor de acces la zona persană atât pentru situații de urgență (intervenții militare), cât și

pentru stabilirea unui cap de pod pentru controlul relațiilor Federației Ruse cu Iranul și Siria.

c) zonă de control a unor importante conflicte înghețate

În sens geopolitic poziția Georgiei este cheia pentru întreg Caucazul de Sud, în special dacă luăm în considerare și conflictul dintre două țări din regiune – Armenia și Azerbaidjan. Datorită locației sale în mijlocul unor națiuni cu factori de risc sistemic, precum și un grad de corupție foarte ridicat, a lăsat liberă calea pentru dezvoltarea acestei țări. Menținerea conflictelor înghețate reprezintă o prioritate geopolitică pentru Federația Rusă, întrucât acestea constituie pârgii de control regional. Per ansamblu, Georgia poate fi considerată un „cap de pod” geopolitic pentru dezvoltarea unor afaceri regionale și promovarea de interese economice vizând piețele de desfacere din zonă, exploatarea resurselor minerale, utilizarea forței de lucru etc. [7, p.127-130].

Actualmente, interesul Federației Ruse în spațiul Mării Negre poate fi analizat și prin prisma Jocurilor Olimpice de la Soci din 7-23 februarie 2014, evenimentul care a atras atenția întregii comunități internaționale. La un interval de 34 de ani (în 1980, la Moscova s-au desfășurat jocurile olimpice de vară), Federația Rusă din nou a găzduit evenimente sportive. Dacă e să analizăm din punct de vedere geopolitic, alegerea orașului Soci în calitate de arenă a desfășurării Jocurilor Olimpice, atunci putem considera această acțiune un plan strategic bine gândit și destul de îndrăzneț din partea Federației Ruse. În primul rând, orașul este amplasat pe litoralul Mării Negre, în zona Cauca-

ziană. Practic toate statele riverane (cu excepția Turciei) sunt state ex-republici unionale, actualmente state independente. De asemenea, este de menționat faptul că, la momentul alegerii orașului Soci în calitate de centru al desfășurării Jocurilor Olimpice de iarnă, Armenia, Azerbaidjan, Georgia, Republica Moldova și Ucraina sunt membre ale Parteneriatului Estic. Practic toate aceste state, odată cu destrămarea ex-URSS-ului, și-au declarat oficial vectorul proeuropean al politicii externe (actualmente doar Republica Moldova și Georgia se mențin ferm pe poziția proeuropeană, Armenia și Azerbaidjan și-au declarat disponibilitatea de a colabora cu Uniunea Vamală, iar Ucraina a refuzat semnarea Acordului de Asociere de la Vilnius din 28–29 noiembrie, iar în urma evenimentelor de la Kiev din 30.12.2013 – 26.02.2014, prin demiterea administrației Kucima pe data de 25 februarie, 2014 se decide semnarea aspectului politic al Acordului în regim de urgență cu UE și părăsirea CSI la finele lunii mai 2014). În acest context, merită să fie supus atenției și un alt aspect. Ucraina, Georgia, Republica Moldova, Armenia, Azerbaidjan sunt state în care există zone problematice, cu conflicte înghețate. Cu atât mai mult, ținând cont de această realitate, prezintă interes amplasarea orașului Soci. Fiind situat la o distanță de doar 25 km de Abhazia, un actor geopolitic care încearcă să creeze un nou stat islamist, Soci ar putea servi drept punct geostrategic al Federației Ruse în bazinul Mării Negre.

Prin organizarea Jocurilor Olimpice de iarnă, Federația Rusă din nou a încercat să se manifeste drept un important actor geopolitic pe arena

internațională. Cheltuielile destinate pentru pregătirile competițiilor de iarnă din 2014 au depășit cifra de 53 miliarde \$ SUA, fiind cele mai impunătoare din istoria organizării competițiilor olimpice. Pentru prima dată în istoria Jocurilor Olimpice a fost creat un parc olimpic unic, având capacitatea de găzduire a 75 000 de oaspeți. De asemenea, sfera serviciilor a fost asigurată de 25000 voluntari, pregătiți în 26 de instituții de învățământ [8].

În prezent, Rusia încearcă să-și recâștige prestigiul și influența internațională pe care a pierdut-o în anii de după colapsul URSS prin intermediul unor politici hotărâte în relațiile cu Occidentul. Iar drept obiectiv al strategiei ruse este ambiția de-a cuceri nu doar prin intermediul influenței economice și politice vecinătatea apropiată și o parte a Europei de Sud-Est, dar și prin intermediul aspectului social-cultural. Jocurile Olimpice au devenit nu doar cel mai important eveniment social din ultimele decenii, dar și o bună modalitate de manifestare a Rusiei pe arena internațională. Pe lângă pregătirea competițiilor, un aspect important a fost și asigurarea securității desfășurării jocurilor și respectării ordinii publice. În scopul desfășurării jocurilor, a intrat și asigurarea securității hotarelor orașului Soci, controlul de la distanță – televizoare, puncte de control modern la aeroport, porturi, permis de intrare pe teritoriul orașului, în special controlul punctului de trecere pe râul Mzâmta, control la punctele de trecere de pe calea ferată Soci-Abhazia [3]. De asemenea, în scopul asigurării Jocurilor Olimpice au fost implicați peste 20000 de salvatori [7], inclusiv forțele Ministerului Afacerilor Interne

al Federației Ruse. La operațiunile de menținere a ordinii publice și de asigurare a securității pentru pregătirile și derularea Jocurilor Olimpice de iarnă de la Soci, desfășurate în februarie 2014 au fost implicate forțele armate. Astfel, conform opiniei comandantului șef al forțelor terestre ruse, generalul Vladimir Cirkin, „Garanția securității pregătirilor și derulării Jocurilor Olimpice (7-23 februarie 2014) și paraolimpice de la Soci (7-16 martie 2014) a făcut parte din misiunile armatei terestre în cadrul unor operațiuni care vizează noile amenințări la adresa securității interne”.

Declarațiile liderului rebeliunii islamiste din Caucazul rus, Doku Umarov, din iulie de a „împiedica prin toate mijloacele” organizarea competițiilor olimpice la Soci a servit și ea drept pretext de a implica forțele armate în bazinul Mării Negre. Liderul rebelilor din Caucaz apreciază că aceste competiții încalcă normele Islamului și de aceea ele trebuie împiedicate. Umarov declară că renunță la armistițiul instituit în luna februarie 2012 de a nu ataca ținte rusești din afara Caucazului de Nord și subliniază că acțiunile pe care urmează să le întreprindă rebelii islamiști trebuie să devină o demonstrație de forță la adresa actualei Puteri de la Kremlin. Așa-numitele acțiuni de zădărniciere ar trebui să aibă loc, potrivit amenințărilor lui Umarov nu numai în Sudul Federației, dar și în republica rusă Tatarstan, gazdă a Universiadei de la Kazani. Structurile de forță angajate în lupta împotriva terorismului declară că monitorizează cu atenție și analizează toate manifestările extremiste de pe internet. Surse din cadrul acestor structuri apreciază că în prezent, puterea și influența rebelilor s-a

reduc considerabil, iar prin intermediul unor astfel de mesaje video ei încearcă să-și facă simțită prezența și să amintească despre existența lor.

Pentru prima dată cea mai importantă competiție sportivă din Rusia a fost amenințată deschis cu atentate teroriste, iar aceste declarații, au servit drept motiv pentru asigurarea securității desfășurării competițiilor de iarnă. Alături de forțele armate, aproximativ 37.000 de polițiști au fost mobilizați pentru a asigura securitatea Jocurilor Olimpice, conform declarației ministrului rus de Interne, Vladimir Kolokolțev. De asemenea, serviciul de securitate de la Kremlin (FSO) a restricționat accesul publicului în Piața Roșie din Moscova 30 septembrie -1 octombrie, în timpul pregătirilor pentru primirea flăcării olimpice și a ceremoniilor prevăzute cu această ocazie, conform agenției Ria Novosti [5].

În timpul desfășurării Jocurilor Olimpice de la Soci toate delegațiile sportive, precum și oaspeții au fost supuși măsurilor de securitate fără precedent. După cum afirmă o serie de mass-media occidentale, serviciile de securitate rusești s-au pregătit pentru o supraveghere totală. De aceea, opinia privind supravegherea totală pare mai mult un clișeu „propagandistic” [4]. Mulți experți nu exclud faptul că nivelul de amenințare și de supraveghere totală la Soci, declarat de mass-media, nu este nimic altceva decât o încercare a Federației Ruse de a-și lua o revanșă nu doar în spațiul postsovietic, dar și pe arena internațională. În prezent, ca rezultat al evenimentelor din Ucraina, am putea constata că asigurarea securității desfășurării competițiilor olimpice de la Soci a servit doar un bun pretext pentru

Federația Rusă de a introduce forțe militare în zonă. Evenimentele din Ucraina, desfășurate paralel cu Jocurile Olimpice de la Soci, decizia Crimeii de a cere statutul de autonomie, iar mai apoi de a trece sub jurisdicția Federației Ruse, ne demonstrează odată în plus strategia președintelui rus de-a alege orașul Soci în calitate de centru de desfășurare a competițiilor olimpice de iarnă din 7-23 februarie 2014. Interesele geostrategice ale Federației Ruse în bazinului Mării Negre sunt destul de vizibile în ultimul timp, iar evenimentele de la Kiev, privind integrarea Ucrainei la Uniunea Europeană, ne demonstrează odată în plus tendințele neo-imperialiste și de menținere în sfera de influență a Rusiei fostele republici unionale. În acest context, poate fi menționată și lupta dusă pentru Crimeea, punct geostrategic al Federației Ruse în bazinul Mării Negre. Ucraina demonstrează, repetat, dorința Federației Ruse de a restabili dominația în vecinătate așa cum a fost pe timpul Rusiei țariste și a URSS-ului. Adevărul este că Rusia nicicum nu se poate debarasa de politica sa imperialistă.

O altă republică ex-unională este și *Republica Moldova*. În prezent, există motive care ar putea explica efortul asiduul al Federației Ruse de a menține Republica Moldova în raza de influență. În timpul URSS-ului, Republica Sovietică Socialistă Moldovenească (RSSM) deținea o importanță militaro-strategică. Reprezentând hotarul de sud-vest al URSS, Moldovei sovietice i se atribuia, în cadrul districtului militar Odesa, rolul de bastion principal în cazul unei agresiuni din sud-vest. În plus, teritoriul Moldovei mai servea drept cap de pod pentru viitoarele operațiuni ofensive în

direcția Balcani, Grecia, Turcia, canalul Suez și coasta Africii de Nord în calitate de obiectiv strategic secundar. Republica Moldova nu deține resurse naturale de natură strategică. Produsele alimentare pe care le exportă Moldova în Rusia nu sunt de importanță majoră pentru piața alimentară rusă. Un anumit interes economic îl reprezintă doar unele întreprinderi din ramurile de vinificare și de prelucrare a tutunului. De asemenea, putem presupune că existența „găurii negre” transnistrene, precum și coruptibilitatea funcționarilor publici, ar putea fi interesul capitalului rusesc, care de mai multe ori are o origine dubioasă, Republica Moldova îndeplinind multe dintre caracteristicile unei zone „hoff-shore”. În plus, accesul Rusiei la Transnistria este blocat de Ucraina, care adoptă deseori o politică diferită de cea a Rusiei, vizând Republica Moldova. În acest caz, Republica Moldova, în special zona estică a țării, ar mai putea fi folosită de către Rusia pentru controlarea României și Ucrainei. Însă politica României din ultimul deceniu, cea de aderare la structurile de securitate euro-atlantice și economice, nu lasă loc pentru diferite speculații privind modificarea vectorului politic extern. „Moldova este importantă” – consideră George Friedman – „strategic, dacă ar fi ocupată de Rusia, Moscova ar fi la malul Prutului, în imediata apropiere de București. Dacă Moldova s-ar uni cu România, atunci NATO s-ar extinde până la Nistru, în imediata apropiere de Odesa. Considerații care joacă un rol numai în caz de război”. Rusia este structural slabă, puterea ei sunt carburanții, dar nu controlează prețul acestora pe piața internațională. Astfel, deși deține un teritoriu mic, Republica Moldova este intersecția nu doar

căilor comerciale dintre est și vest, dar este zona tampon în care se ciocnesc interesele marilor puteri – Federația Rusă, Uniunea Europeană, SUA.

Republica Moldova, Ucraina și Georgia sunt state în care Federația Rusă prin diferite mijloace, de la cele

politico-economice până la cele sociale și culturale, încearcă să mențină influența, neadmițând extinderea UE și, respectiv al blocului NATO, iar aceste puteri, la rândul lor, sunt interesate în diminuarea influenței ruse în fostele republici unionale.

BIBLIOGRAFIE:

1. Brzezinski Z. *Marea Tablă de șah*. București, Ed. Univers enciclopedic, 1999.
2. Carpinski G. M. *Politica externă și diplomație*. Iași, Ed. Sf. Mina. 2007.
3. *Jocurile Olimpice de Iarnă 2014 de la Soci, amenințate deschis cu atentate teroriste*, în http://stiri.tvr.ro/jocurile-olimpice-de-iarna-2014-de-la-soci-amenintate-deschis-cu-atentate-teroriste_32413.html (accesat 12.12.2013).
4. *Oaspeții Jocurilor Olimpice Soci 2014 sunt speriați cu fantoma KGB*, în http://romanian.ruvr.ru/2013_10_08/Oaspetii-Jocurilor-Olimpice-Soci-2014-sunt-speriatii-cu-fantoma-KGB-5213/ (accesat 14.12.2013).
5. *Rusia mobilizează armata pentru securitatea Jocurilor Olimpice de la Soci 2014* <http://www.romanialibera.ro/actualitate/sport/rusia-mobilizeaza-armata-pentru-securitatea-jocurilor-olimpice-de-la-soci-2014-314015.html> (accesat 27.12.2013).
6. Андропова И.В. *Внешнеэкономические аспекты национальных интересов России на постсоветском пространстве*. Москва, Изд-тво. Квадрига, 2010 (accesat 18.12.2013).
7. *Безопасность Олимпийских игр Сочи-2014*, în <http://sochi2013.com/zimnie-olimpijskie-igr-sochi-2014/organizaciya-igr-v-sochi/bezopasnost-olimpijskix-igr-sochi-2014/> (accesat 18.12.2013).
8. *Минобороны РФ будет обеспечивать безопасность зимних Олимпийских игр в Сочи*, în <http://www.versia.am/minoborony-rf-budet-obespechivat-bezopasnost-zimnix-olimpijskix-igr-v-sochi/> (accesat 18.12.2013).
9. Стерник А. *Центральная Азия и Россия: сила взаимного притяжения*, în *Международная жизнь*, июль, 2012 .
10. Торкунов А.В. *Современные международные отношения и мировая политика*. Москва, Изд-тво Просвещение, 2004.

REPUBLICA MOLDOVA – NATO, ÎNTRE POLITICA NEUTRALITĂȚII ȘI NECESITATEA COOPERĂRII

Vasile CROITORU¹

MOLDOVA AND NATO: BETWEEN NEUTRALITY AND THE NEED FOR COOPERATION

The policy of neutrality has played different roles in different historical periods and each time has been adapted to a particular security environment. Each declared neutral country has its historical, geographical and geopolitical reasons to assume such a policy. Neutrality rests upon the principle of sovereignty: any sovereign state has the right to remain neutral in a war between other states, at least if it is not bound by conventional engagement contrary. Neutrality creates special peace-time rights and duties that come to an end with the outbreak of the war or the time when a neutral state decides to enter the war. The neutrality status equally protects neutrals and belligerents, prohibiting both from direct or indirect acts of belligerence. Such a status applies to state entities, but not territories. Permanent neutrality may be conventional (arising from the provisions conventions or treaties) or voluntary. In the latter case, the neutral state can become belligerent of its own volition, while the conventional neutrality requires the consent of other states which are parties of that treaty or convention.

Abordarea teoretică a neutralității

Politica de neutralitate a jucat diverse roluri în diferite perioade istorice și de fiecare dată a fost adaptată unui anumit mediu de securitate. Fiecare țară care se declară neutră are motivele ei istorice, geografice și geopolitice, pentru a-și asuma o astfel de politică. Pentru a descifra esența politicii de neutralitate, ca parte a politicii externe, pe dimensiunea securității militare, e necesară o explicare a conceptului de neutralitate.

Termenul de neutralitate provine din latina medievală, de la latinescul *neuter*

(nici unul, nici celălalt) și a fost definit ca situație a statelor care în timp de război nu iau parte la luptă, ci continuă să întrețină relații pașnice cu toate statele, inclusiv cu beligeranții [1, p. 311]. În sensul strict al cuvântului, neutralitatea este opțiunea unor state de a nu participa la război și poate fi pusă în aplicare în momentul izbucnirii unui conflict armat. Neutralitatea este fondată pe suveranitatea statelor, orice stat suveran are dreptul de a rămâne neutru într-un război între alte state, cel puțin dacă el nu este legat printr-un angajament convențional contrar. Neutralitatea implică stricta egalitate de tratament față de toți beligeranții.

¹ Vasile CROITORU, doctorand, Catedra de politologie, Facultatea de Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Universitatea de Stat din Moldova.

Dicționarele de specialitate definesc neutralitatea ca fiind „poziția de neamestec a unui stat și menținerea unor raporturi de pace cu părțile angajate în conflicte armate” [2, p. 496]. Neutralitatea este cel mai bine definită de contrastul cu alianțele militare, care implică obligația apărării colective [3, p. 225]. Neutralitatea creează drepturi și îndatoriri speciale, care, de regulă, nu există în timp de pace și care iau sfârșit odată cu încheierea războiului sau în momentul când statul neutru hotărăște să intre în război [4, p. 267] ori izbucnește un război între statul neutru și unul din beligeranți.

Neutralitatea este astfel strâns legată de starea de război, regulile care guvernează neutralitatea raportându-se direct la reglementările privind modul de ducere a războiului. Elementele ce caracterizează situația unui stat neutru sunt abținerea și imparțialitatea. Abținerea se referă la obligația statului neutru de a nu acorda, direct sau indirect, niciun fel de ajutor în ducerea războiului vreunui stat beligerant, iar imparțialitatea constă în obligația statului neutru ca, în relațiile sale de orice natură cu statele beligerante, să păstreze o strictă egalitate de tratament, pentru a nu crea o situație mai avantajoasă din punct de vedere politic sau militar vreuneia dintre părți, actele de bunăvoință numai față de unul din beligeranți fiind considerate acte de bunăvoință față de celălalt.

Atitudinea de abținere și imparțialitate a statului neutru îl îndreptățește însă pe acesta în a pretinde din partea statelor beligerante respectarea inviolabilității teritoriului său, precum și a libertății relațiilor sale comerciale cu toți beligeranții. Statul neutru este îndreptățit să impună statelor beligerante respectarea statutu-

lui său internațional, putând lua în acest scop orice măsură pe care o consideră necesară, inclusiv respingerea prin forță armată proprie a oricăror atingeri aduse regimului său de neutralitate.

Prin neutralitate se înțelege o conduită a unui stat față de două sau mai multe subiecte de drept internațional, angajate într-un conflict, prin care statul respectiv se abține să întreprindă acțiuni care ar prejudicia interesele uneia dintre părțile participante la conflict.

În evoluția istorică, conceptul de neutralitate și-a extins semnificația de la sensul clasic, prin elaborarea conceptului de neutralitate permanentă, ceea ce reprezintă statutul juridic al unui stat, în virtutea căruia este interzis neutrului să participe la un viitor conflict armat [5, p.44]. Este vorba de o neutralitate față de toate conflictele armate. Conform dreptului internațional, neutralitatea permanentă este atribuită statului care se angajează să rămână neutru față de orice război care ar interveni și să ducă o politică generală în acest sens. Instituirea neutralității permanente se face în baza unor acte interne ale statului care își asumă acest statut (constituția statului, declarații politice sau acte legislative), urmate de acte internaționale de recunoaștere și garantare a statutului din partea altor state, în special a marilor puteri, exprimate individual sau colectiv.

Statutul de neutralitate permanentă implică unele obligații și drepturi pentru statul permanent neutru, precum și, cor relativ, drepturi și obligații pentru statele care au recunoscut sau garantat statutul respectiv în favoarea unui anumit stat.

După cum se observă, statutul de neutralitate protejează în egală măsură neutrii și beligeranții, interzicând atât uno-

ra, cât și altora să îndeplinească mutual acte de beligeranță directe sau indirecte. Un asemenea statut se aplică entităților statale, dar nu unor teritorii. Astfel, neutralitatea permanentă, implicând obligațiile menționate, se deosebește de neutralizare. Prin neutralizare se urmărește scoaterea teritoriului neutralizat din sfera acțiunilor militare, adică se demilitarizează. Dacă, nu se instituie, ori nu se prevede printr-un acord semnat de părți teritoriul demilitarizat, acesta poate deveni teatru de război. Pe teritoriul neutralizat nu se aplică interdicția staționării de trupe naționale, dar în cazul demilitarizării, aceasta constituie una dintre condițiile principale [6, p. 292].

Principalele obligații ale statelor care și-au declarat statutul de neutralitate permanentă sunt:

- să nu participe la niciun conflict armat;
- să-și păstreze starea de neutralitate în timp de război;
- să nu participe la niciun fel de alianțe politice sau militare ori să-și asume obligații care au drept scop pregătirea războiului;
- să nu permită folosirea teritoriului lor pentru amplasarea de baze militare străine, rampe de lansare a rachetelor și alte asemenea obiective militare;
- să nu dețină, să nu producă și să nu experimenteze arme nucleare sau alte arme de distrugere în masă;
- să ducă o politică de colaborare pașnică și să întrețină relații amicale cu celelalte state.

Neutralitatea permanentă nu este limitată în timp și nu este legată de vreun anumit război. Un stat cu statut de neutralitate permanentă are dreptul de a menține forțe armate, construcții de

apărare etc., iar, în caz de încălcare a neutralității sale, el este obligat să folosească forța cu scop de autoapărare.

Conținutul neutralității permanente a suferit modificări în decursul timpului. Astfel, când normele dreptului internațional recunoșteau statelor dreptul de a duce război, neutralitatea permanentă s-a cristalizat ca o instituție corespunzătoare exclusiv perioadei războiului. Însă din momentul când normele imperative ale dreptului internațional au interzis statelor dreptul de a declanșa războiul de agresiune, fizionomia neutralității permanente s-a modificat prin apariția altor concepte. Așadar, în opoziție cu neutralitatea permanentă se găsește conceptul de neutralitate ocazională, care reprezintă statutul juridic al unui stat bazat pe neparticiparea sa la un conflict armat existent între alte state. De fapt, definiția neutralității permanente indică, în fond, faptul că ea nu face decât să prevadă viitoarea neutralitate ocazională. Prin aceasta, cele două noțiuni se suprapun parțial, fără a se acoperi în întregime. Neutralitatea ocazională a apărut ca expresie a voinței unor state de a ocroti populația proprie de consecințele confruntărilor armate, a căror frecvență era îngrijorătoare [2, p. 137].

Neutralitatea permanentă poate fi convențională (decurge din dispozițiile unor convenții ori tratate) sau voluntară, dar, în acest caz, statul neutru poate deveni beligerant prin propria-i voință, în timp ce în cazul neutralității convenționale, nu poate face aceasta, fără acordul celorlalte state-părți la tratat ori convenție. În literatura de specialitate, mai pot fi întâlnite noțiunile de neutralitate perfectă, imperfectă și chiar noți-

unea de neutralitate activă (de curând apărută), care definește rolul jucat de statele neutre în prevenirea declanșării conflictelor armate și în lupta pentru salvagardarea păcii și înțelegerilor mutuale. Astfel, pot fi atribuite mai multe sensuri noțiunii de neutralitate, și anume: neutralitate permanentă, neutralitate eventuală, neutralitate imparțială, neutralitate diferențiată, neutralitate pozitivă/activă [7, p.9].

După cum se observă, există mai multe accepțiuni cu privire la neutralitate. În general, neutralitatea e atribuită politicii externe pe dimensiunea militară. Pentru unele state neutralitatea poate deveni un element de bază al politicii externe, iar conținutul neutralității permanente s-a extins de la situația de război și la cea de pace.

Circumstanțele care au declanșat apariția neutralității, precum și a regulilor care o caracterizează, s-au schimbat semnificativ, în special, în a doua jumătate a secolului al XX-lea, prin faptul că:

- societatea internațională s-a ramificat foarte mult și a devenit mult mai complexă;
- diferențierea efectuată de dreptul internațional clasic între noțiunea de pace și de război a dispărut;
- metodele juridice de prevenire a inamicului la începerea ostilităților și cele de încheiere a acestora nu mai sunt cercetate sau au fost abandonate (de menționat faptul că în niciunul din cele peste 150 de conflicte armate care au avut loc în perioada postbelică nu s-a utilizat practica avertismentului prealabil);
- dreptul internațional contemporan interzice amenințarea cu forța și recurgerea la forță;
- starea de război, care genera pune-

rea în aplicare a dreptului internațional umanitar și care formează o condiție de aplicare a dreptului de neutralitate, nu mai este declarată.

Ca urmare a analizei succinte, se poate observa că neutralitatea a devenit astăzi un concept eminent politic, valabil atât în timp de pace, când se pretinde că toate părțile aflate în conflict vor fi tratate de o manieră nediscriminatorie, cât și în timp de război. Neutralitatea este pe cale să devină, o atitudine facultativă, pe care statele terțe și-o rezervă pentru a o adopta în funcție de împrejurări și independent de calitatea formală a conflictului.

Dimensiunea istorică și juridică a neutralității

Neutralitatea este tot atât de veche ca și războiul, iar originile acestei instituții trebuie să fie căutate în cutumă. Dreptul neutralității este o urmare a dreptului războiului, având la origine mai curând înțelesul de a rămâne neutru, adică de sustragere sau scutire de efectele ori influențele stării de război [8, p.107]. Încă din Antichitate sunt atestate acorduri scrise între diferite state, în special între statele-cetăți grecești, care reglementau comportamentul polisurilor neimplicate în război sau circulația pe mare a navelor ce aparțineau statelor neimplicate în război cu ale celor care aparțineau statelor beligerante.

Neutralitatea continuă să se dezvolte în epoca feudalismului. Mai exact, termenul de neutralitate, în sens de neparticipare la război, apare pentru prima dată în 1378. În 1408, el se întâlnește într-un document oficial, decretul unui rege francez, care arată că și el își păs-

trează neutralitatea în lupta dintre papa de la Roma și papa de la Avignon. Tot în secolul al XV-lea încep să se încheie unele tratate de neutralitate, iar în 1478, orașul Liège a încercat să adopte un statut de neutralitate care prefigura, în unele privințe, neutralitatea permanentă. Până în secolul al XVI-lea, un singur element de principiu mai semnificativ este de semnalat, părțile beligerante nu mai forțau statele terțe să se situeze alături de una dintre ele. O importanță deosebită în dezvoltarea regulilor neutralității în războiul pe mare o are și elaborarea, în jurul anului 1494, a culegerii de reguli de la Barcelona asupra comerțului maritim și drepturilor statelor neutre, cunoscută sub denumirea „Consolato del Mare”.

Din secolul al XVI-lea încep să se pună bazele convenționale ale neutralității, ca urmare a încheierii unor convenții prin care se interzicea contractanților de a-i ajuta în vreun fel pe adversarii lor, într-un eventual război, pentru ca în secolul următor înțelegerile să cuprindă și alte elemente ale neutralității, referitoare la regula pavilionului. În secolele XVI și XVII, instituția neutralității în timp de război nu dobândește o reglementare mai amplă. Aceasta rezultă și din tratarea ei sumară de către Hugo Grotius în lucrarea „De jure belli ac pacis” care stabilește numai reguli generale, în sensul că neutrii nu trebuie să facă nimic spre a întări un beligerant care duce un război injust sau spre a împiedica acțiunile unui beligerant care duce un război just, în cazul în care există îndoială asupra caracterului just sau injust al războiului, neutrii să trateze la fel pe toți beligeranții.

Dacă în secolul al XVII-lea neutralitatea în timp de război nu echivala cu o

atitudine imparțială față de beligeranți, în secolul al XVIII-lea, teoria și practica stabilesc că neutrii au obligația să rămână imparțiali, iar beligeranții, să respecte teritoriile neutrilor [9, p.517]. Deci, în această perioadă, neutralității i se atribuie două idei: abținerea și imparțialitatea. Obligația de a se abține conținea interzicerea unui stat neutru de a acorda ajutor vreunui stat beligerant.

În secolul al XIX-lea este consacrată instituția neutralității permanente, ca poziție de neparticipare a unui stat la războaiele purtate de alte state. Elveția este prima țară căreia i se recunoaște un asemenea statut în 1815, cu privire la recunoașterea și garantarea neutralității permanente și a intangibilității.

Spre sfârșitul secolului al XIX-lea era deja acceptat că neutralitatea constituie un element esențial al suveranității, în sensul că fiecare stat este liber să decidă poziția sa față de un conflict armat declanșat, de a se implica sau a păstra o atitudine de neutralitate, care să fie respectate de statele aflate în conflict.

Însă principalele instrumente juridice prin care se reglementează statutul de neutralitate și care constituie dreptul clasic în această materie sunt două convenții adoptate la Conferința de pace de la Haga din 1907, și anume: Convenția a V-a „privitoare la drepturile și datoriile puterilor și persoanelor neutre în caz de război pe uscat” și Convenția a XIII-a „privitoare la drepturile și datoriile puterilor neutre în caz de război maritim”. Acestea constituie dreptul clasic în materie de neutralitate.

În epoca contemporană interzicerea războiului de agresiune, precum și principiul securității colective care stă la baza constituirii Organizației

Națiunilor Unite (ONU), statele sunt obligate să participe la reprimarea agresiunii și să-și acorde ajutor reciproc, inclusiv cu folosirea forței armate, atunci când unul dintre statele membre ale ONU este victima unei agresiuni. Noile realități ale problemelor de securitate internațională au determinat ca problema neutralității în timp de război să fie abordată într-un cadru complex, iar principiile de bază ale neutralității – imparțialitatea și abținerea – să intre, într-o anumită măsură, în contradicție cu noile principii.

Cum pentru unele state, în special pentru cele mici, neutralitatea prezintă un interes deosebit, soluția s-a găsit în neutralitatea diferențiată. În cadrul acestui concept păstrându-se drepturile și obligațiile statului neutru față de statele angajate în conflict, acesta are dreptul și obligația de a da ajutor victimei agresiunii sau statelor membre ale ONU ce iau parte la acțiunea armată hotărâtă de Consiliul de Securitate al ONU, pentru sancționarea agresorului constatat ca atare, prin mijloace care nu implică participarea la ostilități, cum ar fi permiterea trecerii prin teritoriul său a trupelor statelor care iau parte la sancțiunea militară aplicată agresorului, dreptul de a furniza materiale necesare beligerantului care duce un război de apărare etc.

Asumarea acestor obligații nu exclude însă dreptul statului permanent neutru ca, în conformitate cu Carta ONU privind dreptul la autoapărare, să întrețină forțe armate, să ia orice alte măsuri necesare pentru protejarea teritoriului național împotriva unei agresiuni căreia i-ar putea fi victimă, să ceară ajutor și să fie ajutat în cazul în care ar fi atacat de un alt stat.

Exemple de state neutre

De-a lungul timpului se cunosc doar câteva state care și-au declarat statutul de neutralitate permanentă. Elveția este cazul tipic de stat cu neutralitate permanentă. Lupta Elveției pentru recunoașterea neutralității a durat mulți ani. În viziunea unor istorici, începutul neutralității Elveției datează din 1515, când trupele elvețiene au fost înfrânte de francezi în bătălia de lângă Marignano. Deși după această dată ea nu a mai purtat războaie de cotropire, neutralitatea sa nu a devenit un fenomen permanent. Elveția a început să urmeze o politică declarată de neutralitate în urma Tratatului de la Utrecht din 1713, dar abia în 1815 regimul juridic al neutralității sale permanente a fost stabilit și garantat, prin declarațiile statelor participante la Congresul de la Viena. Printr-un tratat din același an semnat de toate marile puteri ale epocii s-a fixat că neutralitatea și inviolabilitatea Elveției este în interesul Europei, reconfirmându-se același lucru prin Tratatul de la Versailles în 1919, fiind respectată neutralitatea și în timpul celui de al Doilea Război Mondial. Invocând statutul său de stat permanent neutru, Elveția nu este membru al ONU. Deși s-a pus această problemă în câteva rânduri, poporul elvețian a respins prin referendum intrarea țării în ONU, în special datorită sistemului de aplicare a unor sancțiuni militare considerat ca incompatibil cu statutul de neutralitate permanentă.

Belgia și-a adoptat o politică de neutralitate între anii 1831 și 1919. Neutralitatea Belgiei a fost încălcată de Germania în 1914 și a încetat prin voința statului belgian și în baza tratatelor de

pace de după Primul Război Mondial. În aceeași situație a fost și Luxemburgul, care și-a asumat neutralitatea între 1867 și 1919. Neutralitatea sa a încetat să mai fie garantată prin tratatul de la Versailles, dar a fost menținută unilateral până în 1940, când teritoriul luxemburghez a fost invadat de către Germania nazistă. În prezent, ambele state fac parte din Alianța Atlanticului de Nord (NATO).

Austria și-a declarat statutul de neutralitate permanentă printr-o lege internă din 1954 care a intrat în vigoare în 1955, dar și după semnarea în același an a „Tratatului de stat” între Austria și cele patru mari puteri (Anglia, Franța, SUA și URSS). Prin acest tratat Austria se angaja să nu adere la nicio alianță, să nu permită niciunui stat străin să stabilească baze militare pe teritoriul său și să-și apere neutralitatea prin orice mijloace, iar cele patru state se angajau să-i respecte independența și integritatea teritorială. Ulterior acest statut a fost recunoscut și de alte state. Austria este membru deplin al ONU din anul 1955.

Mai pot fi aduse în calitate de exemple un șir de state care și-au asumat neutralitatea, cum ar fi Malta, care și-a declarat unilateral neutralitatea permanentă, iar statele europene au luat act de această declarație prin Actul final al Reuniunii de la Madrid din 1983 a Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa. În Asia de Sud-Est pot fi exemplificate Cambodgia, a cărei neutralitate a fost stabilită printr-o lege constituțională în 1957, definită ca expresia unei politici internaționale. Conform principiului neutralității, Cambodgia nu întreprindea nicio agresiune contra unei țări străine, însă dacă era victima unui atac, își rezerva dreptul de a se

apăra, de a face apel la Națiunile Unite, a cărei membră este, sau la o mare putere cu care era în relații bune [10, p. 148]. La fel și Laosul și-a declarat politica de neutralitate permanentă în 1962, iar 12 state, între care marile puteri, s-au angajat să i-o respecte prin Declarația de la Geneva din același an, însă situația internațională din zonă (în special izbucnirea războiului din Vietnam) a făcut ca aceasta să nu devină efectivă.

Un caz aparte îl reprezintă Turkmenistanul, stat nou apărut, ca urmare a dezmembrării fostei URSS. După ce s-a hotărât, printr-o lege internă, că va avea un statut de neutralitate permanentă, printr-o rezoluție din 1995 Adunarea Generală a ONU a recunoscut acest statut și a cerut statelor membre să-l respecte și să-l sprijine.

În practica modernă, neutralitatea permanentă se stabilește prin acte unilaterale ale statului în cauză, care pot fi recunoscute prin acte multilaterale, cum ar fi exemplele menționate. Totodată, se vede că statul permanent neutru are dreptul la recunoașterea și garantarea entității sale și dreptul de a participa pe deplin la viața internațională ca orice alt stat. Neutralitatea își păstrează actualitatea, chiar în condițiile participării unui stat neutru ca membru ONU, în cadrul sistemului de securitate prevăzut de Cartă și în condițiile stabilite de Consiliul de Securitate al ONU [6, p. 292].

Politica de neutralitate este foarte flexibilă și poate fi adaptată la circumstanțe. În viziunea cercetătorului român Iulian Chifu, există o deosebire între politica de neutralitate și legea neutralității. Prima cuprinde acțiuni voluntare în timp de pace a unui stat declarat neutru, pentru a-și asigura credibilitatea și

eficacitatea propriei neutralități asumate. Legea neutralității (codificată ultima oară în 1907 în cadrul Convenției de la Haga) a fost implementată numai în caz de conflict armat. Ea interzice statului care s-a declarat neutru să intervină în orice conflict, în schimb îi oferă dreptul la integritate teritorială. Deoarece Legea neutralității nu a fost revizuită mai bine de 100 de ani, această noțiune este una depășită, mai ales după intrarea în vigoare a Cartei ONU [8, p. 9].

Chiar dacă despre un comportament neutru al statelor se poate vorbi că ar exista din Antichitate, până în prezent nu s-a cristalizat o cutumă în privința legii neutralității, aceasta este definită, în mare parte, prin prisma practicii elvețiene, deoarece nu există alte state neutre rămase (în sensul direct). Politica neutralității în formula „tradițional-izolaționistă” presupune ca statul să folosească armata doar având rol principal în apărarea națională și excluderea implicării în misiuni (acțiuni de cooperare, implicare) externe ale trupelor. Astfel de state, cum ar fi Suedia, Finlanda, Austria, Irlanda – se consideră că ar face parte din categoria celor nealiniat. Doar Elveția se încadrează în noțiunea de neutralitate, care, istoric, prin menținerea neutralității, a contribuit la stabilitatea acelei părți de Europă și a servit la crearea și la menținerea unuia dintre elementele de bază ale identității elvețiene.

Pentru a răspunde amenințărilor în actualele riscuri de securitate (nonconvenționale), este util ca pentru statele cu politici de neutralitate să se adopte principiul unei politici externe și de securitate participativă. Realitățile mediului de securitate actual, indiferent de statul care s-a declarat neutru, indife-

rent de poziția sa geografică și geopolitică, indiferent de specificul intereselor naționale și geopolitice în plan extern, este necesar să promoveze o „neutralitate activă” care presupune solidaritatea cu comunitatea internațională și adaptarea la circumstanțele reale ale jocurilor geopolitice ale centrelor de putere sau ale altor jucători geopolitici.

Neutralitate politică versus neutralitate militară

Reieșind din experiența istorică a unor state care și-au asumat politici de neutralitate, este necesar de scos în evidență deosebirea între neutralitatea politică și neutralitatea militară, pentru ca să se interpreteze mai simplu acțiunile unor state care au promovat sau promovează politica neutralității. În Europa sunt mai multe state care s-au declarat neutre, și anume: Austria, Irlanda, Finlanda, Suedia, dar care fac parte din comunitatea europeană. Uniunea Europeană ca o structură suprastatală cu un centru unic de luare a deciziilor promovează acțiuni de politică externă, în care se regăsește și politica de securitate și apărare. Statele declarate neutre, integrându-se în UE, participă activ la deciziile UE și susțin PESC/PESA, menținând relații strânse cu NATO, pe care o privesc ca fiind principalul instrument de securitate pe continent. Anumite state (Finlanda, Suedia) își dezvoltă forțele militare interoperabile cu NATO, participând, în special, la misiuni în managementul crizelor. Această situație provoacă dezbateri cu privire la statutul acestora privind politica de neutralitate, precum și dacă acestea sunt astăzi neutre sau ar opta pentru integrarea în NATO. Deși strategiile de securitate ale

celor două state neutre sunt diferite, au și elemente comune. În timpul războiului rece cele două țări (Suedia și Finlanda) erau neutre militar și politic, însă, odată cu aderarea în 1995 la UE, ele au renunțat la neutralitate politică, mai ales după ce UE a lansat PESA. Ele pledează pentru un rol tot mai important al UE în politici de securitate pe arena internațională, asumându-și angajamentul respectării politicii externe comune ale UE. Ambele cooperează cu NATO, chiar dacă nu s-a decis să renunțe la neutralitate militară și să adere la NATO.

Neutralitatea, fie ea politică sau militară îndeplinește o funcție geopolitică atât pentru statul care și-a asumat-o, cât și pentru statele care garantează această neutralitate, iar în această situație vecinii direcți sau indirecti sunt cei care influențează politica de neutralitate a statului care și-a asumat-o. Sunt situații în care vecinii sunt mai interesați de menținerea neutralității unui stat decât statul care și-a asumat neutralitatea, dar explicațiile reies din situațiile concrete ale statelor neutre. Geopolitic vorbind, spre deosebire de Suedia, Finlanda s-a aflat în sfera de interese a URSS, deci amplasarea și poziția geopolitică au influențat direct și asupra politicii de neutralitate. Însă, privite din punctul de vedere al securității statale, securitatea Suediei era direct legată de cea a Finlandei, și invers. Interesul de securitate al Suediei era ca Finlanda să nu intre sub control militar sau chiar sub ocupație rusă, dar nici Suedia să nu adere la NATO, fapt ce putea afecta ambele state, deoarece prin aderarea Suediei la NATO, impunea URSS să-și schimbe atitudinea față de politica de neutralitate a Finlandei. Dar și nerespectarea din

partea URSS a politicii de neutralitate a Finlandei implica și o abordare diferită a Alianței față de neutralitatea Suediei. Moscova controla relațiile politice și economice ale Finlandei cu Vestul și le limita drastic până în 1989. URSS a utilizat politica de neutralitate declarată de Finlanda pentru a bloca accesarea ei în organizațiile occidentale, UE și NATO.

Finlanda și Suedia au aderat la UE în 1995, apoi au susținut PESC a UE, inclusiv componenta de securitate și apărare, intrând formal în acorduri militare și de securitate cu instituțiile occidentale. Suedia și Finlanda nu au fost real neutre, nici măcar nealiniat în perioada Războaielor Reci și nu sunt nici astăzi. În prezent Finlanda tot mai insistent discută despre aderarea la NATO, iar ca urmare a ultimelor evenimente din Ucraina, și Suedia a accentuat această doleanță în privința aderării la NATO. Fiind părți ale UE, ambele susțin dezvoltarea responsabilității apărării și securității din partea UE, totodată recunoscând rolul NATO în asigurarea securității Europei, de aceea ambele pledează pentru coordonarea relațiilor UE-NATO, în privința securității continentale.

Procesele geopolitice ale continentului european

Secolul XXI este marcat de două procese la nivelul continentului european. Aceste procese influențează în mod direct sistemul de securitate europeană. Și anume, extinderea NATO, prin lansarea Conceptului Strategic al Alianței, precum și extinderea UE cu promovarea Politicii Externe și de Securitate Comună (PESC). Totodată se observă o tendință de manifestare accentuată a Federației

Ruse pe continental european, și anume dorința acesteia de a pune bazele unei structuri supranaționale (Uniunea Eurasiatică), nucleul căreia îl reprezintă Rusia, Belarus și Kazahstan în care vor încerca să fie atrase și alte țări ex-sovietice.

Extinderea UE și NATO sunt două procese paralele și complementare. Țările care au aderat la NATO, ulterior au devenit și parte a UE, cu unele excepții (Turcia), dar sunt și țări care au devenit membre ale UE, dar nu sunt membre NATO. În general nu trebuie privit procesul NATO și UE ca o axiomă, lucru demonstrat în practică. Doar oficialii ruși văd aceste două procese identice.

Atât NATO, cât și UE s-au extins până la hotarele fostei URSS (trei țări din fosta Uniune Sovietică sunt parte a UE și NATO, – Țările Baltice). NATO a ajuns în anul 2004, iar UE în anii 2004 și 2007. Alianța nu manifestă tendințe clare de extindere spre est, pentru a fi atrase în această structură și alte state foste sovietice, iar Summit-ul NATO de la București din 2008 nu a oferit o perspectivă clară de aderare pentru Ucraina și Georgia, probabil ca să nu deranjeze Rusia, care se opune vehement ca restul țărilor post-sovietice cum ar fi Ucraina, R. Moldova și Georgia să adere la această structură. Tendințele Georgiei de a adera la NATO au costat-o pierderea Abhaziei și Osetiei de Sud, ca urmare a unui război cu Federația Rusă în august 2008. În schimb, UE în 2009 a lansat, la Praga, proiectul Parteneriatului Estic, care prevede atragerea celor șase țări ex-sovietice (Belarus, Ucraina, R. Moldova și Georgia, Armenia și Azerbaidjan) într-o strategie a Bruxeului, prin care le oferă o perspectivă de asociere la această comunitate prin dimensiuni politice și economice.

Federația Rusă urmărește cu îngrijorare aceste procese de extindere a UE asupra țărilor post-sovietice. Moscova consideră aceste state ca zonă exclusivă a intereselor sale geopolitice și nu acceptă ca cele șase țări ale Parteneriatului Estic să se asocieze cu UE. Interpretarea Moscovei conține raționamente în primul rând geopolitice. Aceasta reiese din declarațiile oficialilor de la Kremlin, precum și a diferitor experți ruși. Felul cum a procedat Moscova cu Ucraina și Armenia în preajma Summitului Parteneriatului Estic de la Vilnius este cel mai important argument, dar și acțiunile ulterioare ale Federației Ruse în Ucraina, în legătură cu anexarea Crimeii și a provocărilor separatiste din sud-estul teritoriului ucrainean, la fel induce ideea că Moscova se opune violent aderării Ucrainei la UE, precum și la NATO. Acțiuni mai pronunțate ale Rusiei față de R. Moldova se vor manifesta numai după ce Moscova își va consolida poziția în anumite regiuni din sudul Ucrainei.

Impactul contextului regional asupra situației Republicii Moldova

O viziune realistă asupra politicii de neutralitate a Republicii Moldova este necesar să fie abordată prin prisma poziției geografice și geopolitice. Totuși poziția geopolitică a Republicii Moldova este specifică, dacă se iau în considerare toate aspectele și variabilele regionale (teritoriul Ucrainei, Marea Neagră, Caucazul, Orientul Mijlociu etc.). Totodată R. Moldova este un stat de frontieră geopolitică, având granița directă cu UE și NATO pe de o parte și indirectă cu Federația Rusă, pe de altă parte. Așadar, poziția geopolitică a Republicii Moldo-

va este total diferită de a celorlalte țări neutre, din considerentul că se află în spațiul de interese geopolitice vitale ale Federației Ruse și, totodată, în apropiere de celelalte zone enumerate mai sus.

Făcând comparație cu alte state neutre, Finlanda are graniță directă cu UE, NATO și Rusia, dar presiunea geopolitică din partea Moscovei asupra acestei țări e diferită de cea pe care o manifestă față de Chișinău. Teoretic, și situația geopolitică a Suediei este apropiată de cea a Republicii Moldova, învecinându-se direct cu NATO și cu UE și indirect cu Rusia. Din perspectiva amplasării acestor state, Finlanda percepe amenințarea rusă direct, pe când Suedia e statul protejat de către vecinul finlandez.

Situația geopolitică a Republicii Moldova e dezavantajată și din perspectiva percepției pe care o are Federația Rusă asupra spațiului post-sovietic (străinătatea apropiată), și anume sunt privite ca sfere de interes exclusiv. Statele neutre Finlanda și Suedia nu au fost parte a Uniunii Sovietice, nu sunt supuse unor riscuri sau provocări interne și externe din partea Federației Ruse.

Contextul regional dezvoltă poziția geopolitică a R. Moldova prin prisma anumitor riscuri, precum și oportunități. Politica de neutralitate a R. Moldova influențează asupra Ucrainei, dar și asupra comportamentului Rusiei, atât asupra Chișinăului, cât și a Kievului. Ca urmare a ultimelor evenimente în context regional, s-a demonstrat că securitatea statală a R. Moldova este influențată direct de securitatea Ucrainei și invers. Interesul R. Moldova e ca Ucraina să nu intre sub controlul Moscovei, deși Kievul a pierdut Crimeea și se luptă cu separatiștii în sud-estul țării.

Intrarea sub controlul Rusiei a Ucrainei presupune și intrarea întregii Moldove sub același control. Gradul de presiune geopolitică asupra Moldovei depinde de gradul de rezistență a Ucrainei față de Rusia. Chiar dacă Ucraina și Moldova sunt două țări cu caracteristici diferite (teritoriu, populație, economie, putere statală), acestea sunt privite în bloc (în comun) de Moscova, iar cedarea uneia presupune cedarea celeilalte părți, iar datorită poziției pe care o deține R. Moldova se simte protejată într-un anumit fel de Ucraina.

În urma unor presiuni geopolitice continue din partea Rusiei, poate apărea varianta ca Ucraina să reziste, dar să cedeze R. Moldova (în urma alegerilor parlamentare, dar și alte provocări), atunci prin teritoriul R. Moldova ar crește presiunea asupra Ucrainei și gradul de rezistență a Kievului va fi diminuat. Actualmente, Republica Moldova și Ucraina sunt două state care depind reciproc din perspectiva securității naționale. O diminuare a presiunii ruse în raport cu ambele state ar putea fi contracarată cu suportul NATO, UE, SUA etc.) Ambele percep amenințarea rusă la modul direct, însă un mic avantaj are R. Moldova neavând frontieră directă cu Rusia. Ambele sunt privite de Moscova ca aparținând sferei sale de interese, chiar dacă ar menține politici de neutralitate, așa cum a fost cazul Finlandei în perioada războiului rece, iar menținerea unui echilibru între NATO și Rusia prin politica de neutralitate a Chișinăului și Kievului devine ineficientă în cazul în care Rusia nu respectă dreptul internațional și alte acorduri pe care și le-a asumat, afectând în mod direct securitatea Ucrainei și a Moldovei.

Astfel, contextul regional scoate în vileag vulnerabilitățile la care este expusă R. Moldova atât în exterior, cât și în interior, și fac Chișinăul să ia măsuri rapide și eficiente pentru a face față riscurilor de securitate. Politica externă și internă pe care le promovează R. Moldova trebuie să se încadreze în limitele minime ale „marjei de eroare”. „Marjele de eroare” constau din două părți: tipurile de pericole cărora un stat trebuie să le facă față și cantitatea de putere pe care un stat o posedă. Actualul context regional a atras atenția Chișinăului asupra stării sistemului național de securitate (instituții, legislație, resurse umane, logistică, finanțare etc.) și oferă prilej pentru analizarea profundă a politicii de neutralitate pe care R. Moldova și-a asumat-o constituțional din 1994.

Premisele asumării statutului de neutralitate a Republicii Moldova

Momentul asumării neutralității R. Moldova a fost dictat de specificul raporturilor între Moscova și Chișinău, după obținerea independenței statului moldovenesc în 1991. R. Moldova a fost nevoită să includă în Constituție în 1994 neutralitatea la insistența Rusiei, dar R. Moldova și-a asumat neutralitatea în următoarele circumstanțe: după alegerile parlamentare din februarie 1994, guvernarea a fost formată din partide filo-ruse; prin neutralitate se urmărea ca Rusia să fie convinsă să-și retragă forțele armate din zona de est a țării. Diplomatic s-a reușit ca Moscova să semneze un act prin care să-și retragă forțele armate din Moldova la Summit-ul OSCE de la Istanbul din 1999, însă nici până în prezent nu și-a îndeplinit angajamentele

asumate. Prin neutralitate R. Moldova urmărea să obțină acceptul Rusiei de a rezolva problema transnistreană pentru a fi reintegrat statul.

Totodată, trebuie de menționat că și Chișinăul profita de neutralitate, revendicând-o atunci când Rusia punea accent pe cooperare militară cu R. Moldova, pentru a respinge propunerile Moscovei. Oricum, Rusia nu era categorică, așteptând un context favorabil, pentru a putea impune cooperarea militară.

Neutralitatea R. Moldova, până nu demult, a fost una pro-rusă, deoarece și guvernările în mare parte au fost pro-ruse, iar alternativa la neutralitate era mai mult văzută ca o integrare/cooperare cu structuri politico-militare sub egida Rusiei, și mai puțin sau deloc cu NATO. Astăzi contextul regional înclină balanța în direcția vestică.

Din momentul introducerii în Constituție a principiului de neutralitate, acesta a fost intens promovat de toate guvernările, indiferent de orientare doctrinară, de aceea a căpătat o răspândire largă în rândul populației. La nivel de societate, neutralitatea e susținută de un număr mai mare de cetățeni în comparație cu cei care ar susține aderarea la un bloc politico-militar (un rol important în menținerea acestei percepții îl are mass-media, o parte din liderii de opinie etc.). Neutralitatea este susținută de un șir de forțe politice care împărtășesc atât orientarea pro-estică, cât și pro-vestică, asta deși în cadrul actualei coaliții de guvernare nu există o singură viziune cu privire la neutralitate; o forță politică (PL) pledează pentru aderarea la NATO, iar celelalte două formațiuni (PLDM și PD) consideră că nu este momentul ca R. Moldova să renunțe la neutralitate.

Interesele Federației Ruse privind politica de neutralitate a Republicii Moldova

Neutralitatea nu a fost atât o necesitate pentru R. Moldova, cât un interes geostrategic al Rusiei. Includerea, în Constituția moldovenească, a articolului cu privire la neutralitate a fost mai mult o condiție a Moscovei decât o dorință a Chișinăului. Rusia este interesată în menținerea neutralității din partea R. Moldova. Moscova a insistat și insistă în continuare pe neutralitate, pentru că în felul acesta R. Moldova este menținută în sfera sa de influență, pentru că neutralitatea garantează Rusiei nesemnarea de către R. Moldova a unor acorduri politico-militare cu alte state sau cu organizații, cum ar fi NATO. Rusia profită de neutralitatea R. Moldova pentru a o folosi drept „zonă tampon”, care îndeplinea și îndeplinește în continuare o funcție geostrategică pentru Rusia, eliminând influența altor state sau actori, furnizori de securitate. Pe parcursul a 23 de ani de independență ai R. Moldova, politica externă a avut o marjă de flexibilitate, marja reieșind din gradul de presiune venit din direcția Moscovei asupra Chișinăului. Relațiile între Chișinău și Moscova au evoluat din 1991 până în prezent mai mult conflictual decât normal, cauza principală fiind conflictul transnistrean și tendințele de integrare a R. Moldova în comunitatea europeană. Se poate considera că prin politica de neutralitate impusă Moldovei, Rusia controlează politica externă a Chișinăului, controlează relațiile politice și economice, și folosește diverse instrumente pentru a nu permite independența de Moscova.

Necesitatea reevaluării politicii de neutralitate

Situația din Ucraina determină R. Moldova să abordeze printr-o prismă nouă problema cu privire la politica de neutralitate (analizând și implicarea Rusiei în problemele interne ale Moldovei din 1992 până în prezent). Neutralitatea trebuie regândită prin prisma tuturor riscurilor care provin din exterior, și în special din direcția Rusiei. Moscova impune o neutralitate falsă Republicii Moldova, prin menținerea forțelor armate în zona transnistreană. Această falsitate e înțeleasă de majoritatea clasei politice și de către o bună parte din cetățeni.

Schimbarea hărții politice în zona de est a Europei de către Rusia necesită o abordare diferită a politicii de neutralitate, care trebuie să reiasă din rațiuni de securitate prin intensificarea unei cooperări cu NATO, precum și cu anumite state cu capacități de a fi furnizori de securitate în regiune. R. Moldova nu este în stare de una singură să-și asigure securitatea, deoarece în regiune se aplică principiul politicii de putere, iar prevederile dreptului internațional, normele constituționale, dar și acordurile pe care le-a semnat Rusia la nivel internațional sunt încălcate flagrant (totodată trebuie de accentuat că și decalajul de putere între R. Moldova și Rusia este enorm). Republica Moldova dorește să promoveze stabilitatea menținându-și neutralitatea, dar circumstanțele prezente o impun să regândească politica respectivă, ca urmare a schimbărilor majore care s-au produs în vecinătatea estică.

CONCLUZII

Prin evoluția situației Republicii Moldova și a menținerii politicii de neutralitate pe parcursul a douăzeci de ani, de când a fost introdus în Constituție, principiul de neutralitate, asumat în cadrul politicii externe, este unul formal, care a menținut în șah politica externă (diplomația), pentru ca să nu se poată identifica instrumente internaționale de depășire a unor vulnerabilități de securitate. Pentru R. Moldova asumarea neutralității nu a fost atât un scop al politicii externe, cât mai degrabă un mijloc pentru a atinge alte obiective: securitatea, integritatea teritorială, eliminarea prezenței militare ruse în zona de est, eradicarea separatismului. Chișinăul nu poate adopta formula „securitate și independență prin neutralitate”, deoarece, pe lângă amenințările convenționale, există o serie de amenințări externe (nonconvenționale), precum terorismul, crima organizată, problemele ecologice, iar, pentru a se proteja de astfel de fenomene (riscuri), e necesar să se adopte formula de „securitate prin cooperare”, deoarece de una singură Moldova nu poate face față tocmai din cauza neutralității.

Poziția geopolitică a Moldovei, amplasată între două centre de putere (NATO/UE – Rusia), va menține și pe viitor vulnerabilă neutralitatea. Politica de neutralitate, în actualul context regional, afectează securitatea Moldovei, din cauza acțiunilor de implicare a Rusiei. Neutralitatea Republicii Moldova nu trebuie asociată și nici comparată cu neutralitatea altor state cum sunt Finlanda, Suedia, Austria, Elveția etc., fiindcă sunt diferite atât amplasările geografice, cât și pozițiile geopolitice.

Nu este suficient ca neutralitatea să fie inclusă în constituție; este necesar să fie oferite garanții internaționale asupra neutralității. Neutralitatea permanentă trebuie validată prin tratate. RM nu a semnat tratate prin care să i se ofere garanții internaționale de neutralitate, ca în cazul altor state. S-a încercat semnarea unui acord internațional prin care să se garanteze neutralitatea R. Moldovei, și anume Pactului de stabilitate și securitate pentru Moldova la Sofia, unde urmau să depună semnături statele cu interese directe în R. Moldova, dar Rusia a refuzat. Prin asumarea neutralității, teoretic, R. Moldova are dreptul la integritate teritorială, iar, dacă admitem că această neutralitate a fost asumată la insistența Federației Ruse, tot ea nu asigură și nu respectă integritatea teritorială.

Neutralitatea Republicii Moldova e încălcată de Federația Rusă, care menține forțe armate în zona de est și nu intenționează să le retragă. Neutralitatea permanentă pe care ne-o impune Rusia presupune să nu aderăm la alianțe militare, să nu permitem baze militare străine pe teritoriul Moldovei și nici utilizarea teritoriului în scopuri militare. Însă Federația Rusă, acționând geo-strategic, propune Chișinăului aderarea la organizația de securitatea colectivă sub patronaj rusesc, insistă asupra legalizării menținerii armatei în zona de est și gândește teritoriul Republicii Moldova (inclusiv zona transnistreană) în termenii militari ai propriei securități naționale, presând Chișinăul să nu colaboreze cu alte state din punct de vedere politico-militar. În pofida insistenței cu care susține neutralitatea Moldovei, fără acceptul Chișinăului, menține forțe militare și,

totodată, susține separatismul în regiunea transnistreană și în zona de sud. Astfel, neutralitatea e mai mult formală pentru Republica Moldova și e folosită de Federația Rusă drept un instrument pentru ca Chișinăul să nu obțină garanții de securitate din partea altor state sau structuri internaționale.

Folosirea mecanică a unui model de stat neutru, pentru a fi aplicat în totalitate Republicii Moldova, e lipsită de viziune. Argumentarea menținerii neutralității folosind exemplele Elveției, Austriei, Suediei, Finlandei etc. reflectă o abordare superficială. O viziune profesionistă implică o analiză a stării sistemului de securitate regional și intern, raportarea potențialului sistemului de securitate intern la provocările interne și externe. Contextul regional și poziția geopolitică a Republicii Moldova dezavantajează atât menținerea neutralității, cât și renunțarea la aceasta și aderarea la NATO (deoarece tensiunile din est pot lua amploare, iar în interior s-ar produce o destabilizare).

Așa cum Rusia respectă neutralitatea R. Moldova doar declarativ, la fel și Chișinăul poate să-l respecte, dar în realitate să coopereze cu NATO, precum și cu alte state, pentru ca în caz de război să aibă susținerea directă și indirectă de la aceștia; deci să fie o neutralitate pe timp de pace, dar să fie raliere la NATO în timp de război, în cazul unui atac din partea Federației Ruse. Fără o acoperire a securității din partea unei structuri sau state care ar garanta securitatea țării, Chișinăul nu va reuși să-și construiască politici sigure de securitate, iar acest lucru ar putea să se realizeze numai dacă Moldova va adera la organisme de securitate internaționale.

Dacă Moldovei nu-i vor fi deschise ușile pentru astfel de tendințe, ea va fi lăsată în sfera de interes și influență rusă, care ar impune-o să coopereze și militar cu Moscova, sub forma prevederilor Memorandumului Kozak, sau prin alte variante.

Într-o anumită măsură, neutralitatea Republicii Moldova poate fi privită ca un eșec. S-a încercat prin neutralitate să se rezolve niște probleme cu Rusia, dar fără rezultat. În 1992 Rusia a purtat război cu Moldova și a construit un regim separatist, menținut pe toată perioada independenței, prin intermediul căruia încearcă să mențină Chișinăul în sfera sa de influență.

Republica Moldova nu are garanții de securitate (nu are capacități proprii pentru a-și asigura securitatea), de aceea e necesară o garanție viabilă de securitate de tip NATO, decât în altă formulă (de a adera la organizații de securitate colectivă sub egida Rusiei). Astăzi neutralitatea R. Moldovei e utilizată împotriva aspirațiilor sale pro-occidentale.

Dezvoltând o colaborare cu NATO încă din 1994, prin aderarea la Parteneriatul pentru Pace și semnând în 2006 Planul Individual de Acțiuni R. Moldova-NATO), în prezent Chișinăul are o politică mai mult de nealinie militară, decât o politică de neutralitate. Limitele politicii de nealinie a R. Moldova constau în confortul Rusiei de a se menține în regiunea transnistreană, dar și să influențeze politicile Chișinăului.

Ideea neutralității R. Moldova poate fi văzută ca o opțiune adoptată în niște circumstanțe geopolitice concrete, dar nu nelimitat. Atunci când sunt conflicte sau chiar războaie în vecinătate, Chișinăul trebuie să-și rezerve dreptul

de a mai fi neutră în cazul unui război din vecinătatea nemijlocită a sa. Republica Moldova nu poate rămâne neutră atunci când Ucraina e atacată. La potențialul pe care îl posedă statul în comparație cu vecinii direcți, dar și indirecti, nu e posibil ca R. Moldova să rămână, ci să i se și garanteze neutralitatea în cazul unui război.

RECOMANDĂRI

Reieșind din contextul geopolitic regional, Moldova are nevoie să coopereze cu NATO, pentru a-și garanta securitatea (integritatea teritorială și stabilitatea internă), trecând la un stadiu cu mult mai avansat față de ceea ce reprezintă Programul Parteneriatului pentru Pace sau Planul Individual de acțiuni al Parteneriatului Republica Moldova – NATO. Chiar dacă își va menține în continuare neutralitatea, R. Moldova e nevoită să-și dezvolte o armată puternică și să investească în politica de apărare (așa cum a procedat și procedează în continuare statul suedez), pentru a face față unor provocări.

Contextul regional necesită ca atât NATO, cât și Moldova să intensifice colaborarea (este necesară o deschidere sinceră din ambele părți), deoarece contextul geopolitic regional reflectă un raport de forțe, iar Rusia are suficiente pârghii să-l influențeze conform intereselor sale. Situația din regiune va fi tensionată și în viitor, de aceea Republica Moldova trebuie să obțină garanții de securitate prin încadrarea sa în structurile euro-atlantice. De zece ani NATO este la hotar cu Moldova, dar relațiile cu această structură au fost dezvoltate superficial.

Prin cooperarea aprofundată cu NATO, Moldova trebuie să devină un

membu nedeclarat, dacă actualul context regional e nefavorabil extinderii Alianței. Moldova trebuie, ca paralel cu politica de neutralitate, să-și pregătească armata, pentru a avea capacitatea de a se apăra în cazul unui atac asupra statului. În condițiile actuale Chișinăul are nevoie de mai mult sprijin extern occidental, pentru a-și dezvolta politicile sale de securitate. În prezent NATO nu este pregătită să propună Republicii Moldova să adere, dar nici Republica Moldova nu este disponibilă acestei oferte. Există niște cerințe pe care trebuie să le îndeplinească partea moldovenească.

Republica Moldova nu are o istorie a strategiilor de securitate, nu are tradiții în astfel de politici. În acest domeniu trebuie să fie încadrați specialiști bine pregătiți (la fel, e necesar de văzut cadrul normativ în domeniul securității, instituțiile și interacțiunea lor etc.) Prin guvernările care s-au perindat nu s-a observat o gândire și abordare profundă a strategiei de securitate a țării, domeniul era în mare parte ignorat de conducătorii țării, iar instituțiile care sunt responsabile de sectorul de securitate au fost politizate excesiv, fiind folosite în rol de instrumente de șantaj a unor politicieni împotriva altor concurenți etc. În timp, s-a creat în mentalul colectiv percepția lipsei unei culturi de securitate. Memoria istorică, fiind mereu marcată doar de conflictul transnistrean, a menținut această percepție în toată perioada independenței. Nu a fost conștientizată nici poziția geografică, care determină în mare măsură strategiile de securitate. Deci, sistemul de securitate a fost neglijat, neconștientizând rolul pe care îl are acesta asupra menținerii stabilității interne, dar și ca ripostă față de o agre-

siune externă. Înțelegerea adecvată a contextului geopolitic, prin dezvoltarea unor politici de securitate inteligente și eficiente, poate minimaliza riscurile externe și să se mențină un echilibru geopolitic regional.

Chiar dacă R. Moldova și-a asumat neutralitatea, prin tendințele sale de a se integra în UE, poate că manifestă mai mult o politică de nealinieră, și nu de neutralitate (ca în cazul Elveției). Atât asocierea la UE, cât și aderarea ulterioară va face ca neutralitatea asumată să fie formală. Asocierea, dar mai ales integrarea, presupun racordarea politicii externe a țării la politicile externe și de securitate a UE, iar dacă NATO este garantul securității UE, atunci Alianța va fi și garantul securității RM.

În doctrina de securitate a R. Moldova trebuie să se introducă ideea ca, în cazul unui atac asupra țării, Chișinăul să accepte asistența altor state sau organizații, dar să nu se rezume doar la apărare pe cont propriu. Oferirea de asistență din partea garanților internaționali, furnizori de securitate, trebuie să fie credibilă, și nu una nu formală. La modul practic, o astfel de asistență pentru apărare ar putea fi primită de la SUA și NATO.

În actualul context geopolitic, Chișinăul ar putea să privească în direcția aderării la NATO, însă la moment NATO nu poate deschide ușa pentru R. Moldova, până când nu se resetează relațiile între Bruxelles și Moscova; deocamdată reacția Rusiei va fi negativă dacă NATO va accepta membri din zona Parteneriatului Estic.

Neutralitatea Moldovei nu trebuie privită ca un obstacol pentru cooperarea militară cu NATO. Chiar dacă R. Moldova nu are garanții formale

de securitate din Vest și nici nu e pregătită să primească o asistență majoră directă din partea NATO, Chișinăul trebuie să fie pregătit să primească asistență indirectă. Pentru început, e necesară crearea unui cadru normativ clar cu privire la aspecte ce țin de domeniul securității interne a țării; apoi, reformarea instituțiilor care au drept competență securitatea statului și adaptarea atribuțiilor acestora la realitățile specifice ale Republicii Moldova (SIS, Armată, Poliția, inclusiv cea de frontieră); continuând cu delimitarea clară a atribuțiilor fiecărei instituții în probleme de securitate (lărgirea prerogativelor SIS după modelul statelor care se confruntă cu acțiuni separatiste); colaborarea eficientă între instituțiile care au ca atribuții de bază securitatea statului; depolitizarea instituțiilor cu prerogative de securitate și numirea în funcții a unor persoane competente și buni specialiști, pentru a eficientiza activitatea acestor instituții (instituțiile ce țin de securitatea statului să nu fie împărțite politic și să nu fie folosite drept instrumente a unor politicieni împotriva altora; conducătorii instituțiilor respective să nu fie implicați în jocuri politice); pregătirea specialiștilor înalt calificați în cadrul instituțiilor ce țin de securitatea statului (finanțarea adecvată a acestor instituții, care să asigure o activitate normală și eficientă); crearea unui centru de analiză strategică din specialiști bine pregătiți pentru a analiza, monitoriza și evalua acțiunile și strategiile în domeniul securității naționale, să analizeze riscurile și să propună soluții la nivel inter-instituțional.

BIBLIOGRAFIE:

1. Gherghescu V., Cloșca I. *Reguli de drept internațional privind starea de pace și de război*. București, Editura Militară, 1972.
2. Mazilu D. *Drept internațional public*. Vol. I. București, Editura Lumina Lex, 2001.
3. Hauser G. *Securitatea militară și conceptul de neutralitate în Securitatea internațională și forțele armate*. București, Editura Tritonic, 2005.
4. Cloșcă I. Suceavă I. *Dreptul internațional umanitar*. București, Editura Șansa, 1992.
5. Cloșcă I. *Dreptul umanitar și noua ordine internațională*. București, Editura Militară, 1978.
6. Banu L. Roxana O., Ionescu I. *Neutralitatea statelor și dreptul internațional*, în *Drept românesc*, nr. 3. București, 2009, p. 287-296.
7. Chifu I. Neutralitatea între mit, imagine și realitate, în *Infosfera*, nr.4, 2009, p. 9-17.
8. Dragoman I. *Dreptul internațional umanitar*. Constanța, Editura Fundației „Andrei Șaguna”, 1999.
9. Geamănu G. *Drept internațional public*. Vol. II. București, Editura Didactică și Pedagogică, 1983.
10. Colliard C. A. *Instituții internaționale*, Paris: Ed. Dalloz, 1970.

REPUBLICA MOLDOVA ȘI OPTIUNILE DE SECURITATE ÎN URMA NOILOR PROVOCĂRI LA ADRESA SECURITĂȚII REGIONALE

Mihai ȚURCANU¹

REPUBLIC OF MOLDOVA AND ITS SECURITY OPTIONS OF THE NEW REGIONAL SECURITY CHALLENGES

This study aims to explain Moldova's security issues in the light of the latest developments on the international arena. During this article we will try to address the aspects related to Moldova's security. First of all we will present a short analysis that is necessary in order to understand how the security paradigm has evolved in Eastern Europe after the end of the Cold War; then we will refer to the issues we are mainly interested in, those being the security options of Moldova, as well as the threats and vulnerabilities that Chisinau needs to address in order to ensure its security.

Acest studiu tratează problematica securității Republicii Moldova în lumina evoluției ultimelor evenimente de pe arena internațională. Pe parcursul expunerii vom încerca să acoperim aspectele ce țin de securitatea Moldovei. Vom porni mai întâi de la o analiză necesară în vederea înțelegerii modului în care paradigma securității a evoluat în Europa de Est după sfârșitul Războiului Rece, iar apoi ne vom referi la chestiunile ce ne interesează în mod nemijlocit, acestea fiind opțiunile de securitate ale Republicii Moldova, precum și amenințările și vulnerabilitățile cărora Chișinăul trebuie să le facă față în vederea asigurării acestei securități.

I. Europa de Est – un vid al securității regionale

La ora actuală nu există o arhitectură în vederea asigurării securității în regi-

unea Europei de Est. Când spunem Europa de Est nu ne referim la țări precum Estonia, România, ori Bulgaria. Aceste state, deși geografic vorbind se află în Europa de Răsărit, au avut cu mult timp în urmă capacitatea de a se consolida din punct de vedere intern și de a promova politici bine definite, al căror țel final era asigurarea securității și bunăstării cetățenilor. Ca urmare, ele sunt în prezent membri ai NATO și Uniunii Europene. Ele alcătuiesc, împreună cu partenerii lor occidentali, o veritabilă arhitectură de securitate în regiunea euroatlantică, cea mai puternică alianță defensivă în istorie. Starea aceasta de fapt le permite țărilor aduse ca exemplu mai sus să contempleze de pe poziții incomparabil mai sigure procesele cu adevărat dramatice ce se desfășoară actualmente în regiune.

La polul opus din acest punct de vedere, deși în imediata proximitate geografică a acestor țări, se află Moldova,

¹ Mihai ȚURCANU, coordonator programe, CID NATO.

Georgia, Ucraina, Armenia, Azerbaidjan și Belarus. În ansamblul lor, aceste țări constituie un vid de securitate în Europa de Est. Cu o singură excepție – Belarus, toate aceste state au fost și unele sunt în continuare măcinate de tendințe separatiste, conflicte teritoriale și tensiuni interetnice. O altă trăsătură comună a acestor state se regăsește în incapacitatea lor de a-și canaliza resursele și energiile interne la timpul potrivit în vederea definirii unor politici chibzuite, menite să le asigure o opțiune clară de securitate. Simplificând oarecum procesele prin care aceste state au trecut de la obținerea independenței, putem spune că miopia, incertitudinea și ezitarea sunt cuvintele-cheie care au definit și definesc în continuare – în unele cazuri, politica pe care aceste țări au promovat-o în vederea securității. Principala cauză pentru situația în care țările est-europene se regăsesc în prezent este anume aceasta. Pe de altă parte, trebuie să admitem totuși faptul că țările acestea au avut de înfruntat un mediu extrem de nefavorabil în încercarea de a-și defini o opțiune clară de securitate, și aici vom enumera o serie de realități constitutive ale acestui climat.

I.1. Revizionismul ca politică de stat a Federației Ruse

Iredentismul rus nu-și are originea în politica promovată de Vladimir Putin, ci, dincolo de declarații, el se regăsește în fapte concrete, în acțiunile subversive ale Rusiei care au început imediat după destrămarea URSS. Acestea pot fi urmărite de la începutul anilor '90 în Transnistria, Abhazia, Osetia ori Nagorno-Karabah. Peste tot, deși parte activă

a acestor conflicte, Rusia și-a asumat într-un mod cinic rolul de mediator [1]. Este interesant de observat totuși faptul că deși Moldova, Georgia sau Azerbaidjan au fost victime ale agresiunii militare rusești, conducerile lipsite acestor țări, urmărind o logică neclară, au continuat să graviteze pe orbita Moscovei și nu au întreprins niciun efort pentru a ieși din sfera de influență rusească. Observația asta ne aduce iarăși la aprecierea negativă pe care am dat-o mai devreme cu privire la capacitatea acestor țări de a promova o politică independentă, corespunzătoare intereselor lor, și iarăși, la polul opus se află țări precum Estonia, Letonia ori Lituania. Acestea din urmă nu numai că au respins orice perspectivă de aderare la CSI, dar s-au și descurcat incomparabil mai bine din toate punctele de vedere în evoluția lor ca state independente. Exemplul realizărilor lor este, probabil, cel mai bun contra-argument pentru a combate acele opinii care au susținut și susțin în continuare cu date de ordin economic necesitatea păstrării statutului de membru al CSI pentru Republica Moldova.

Revenind la problema iredentismului rus trebuie să spunem că acțiunile lui Putin din Georgia din 2008, sau din Ucraina – în prezent, nu sunt altceva decât o continuare logică și firească [2] a politicii de stat revizioniste pe care Rusia a promovat-o încă din anii '90, numai că la această etapă deschis și fără niciun fel de menajamente. Logica acestor acțiuni ale Moscovei relevă faptul că dorința pe care și-a manifestat-o – exclusiv la nivel declarativ – de a participa la eforturile internaționale pentru menținerea păcii nu este altceva decât o mare farsă. Pe parcursul acestor ani,

Kremlinul nu a făcut nimic mai mult decât să exploateze slăbiciunile vecinilor săi, în loc să participe într-adevăr la îngrădirea tendințelor periculoase de pe continent. Astfel, în relațiile sale cu comunitatea internațională, Rusia a ales sabotajul diplomatic și politic în locul asumării responsabilității, dar și pe acela al privilegiilor care decurg de aici, de mare putere.

I.2. În Europa de Est nu se aplică dreptul internațional, iar acordurile și garanțiile internaționale nu au nicio valoare

Efortul statelor est-europene de a promova politici care să le asigure securitatea a fost subminat și de faptul că *în Europa de Est nu se aplică dreptul internațional, iar acordurile și garanțiile internaționale nu au nicio valoare*. Acesta este și un motiv important pentru care țările din Europa de Răsărit ezită să întreprindă acțiuni politice concrete pentru a-și asigura securitatea. Rusia nu ține cont de dreptul internațional, iar impunitatea de care aceasta se bucură sperie pe bună dreptate țările din regiune. Impunitatea încurajează, la rândul ei, politica discreționară a Rusiei și reduce capacitatea vecinilor ei de a reacționa corespunzător pentru a-și apăra interesele. Disprețul Rusiei pentru dreptul internațional, încurajat de politica conciliatoristă a unor state occidentale și cuplat cu frica ce rezultă din această stare de fapt, se află la originea insecurității statelor din Europa de Est. Acest lucru nu poate fi trecut cu vederea atunci când analizăm modul în care a evoluat paradigma de securitate în Europa de est pe parcursul ultimilor 23 de ani, iar în acest sens pot fi aduse

foarte multe exemple. Este suficient să amintim doar ușurința cu care Rusia a violat dreptul internațional ce garantează suveranitatea și integritatea teritorială a Ucrainei, Republicii Moldova[3], Georgiei sau Azerbaidjanului. Rusia și-a stabilit baze militare pe teritoriul acestor țări, în unele cazuri a anexat și teritorii încălcând astfel în mod expres Actul Final de la Helsinki[4]. Faptul că Rusia recurge la instrumente de șantaj economic și comercial în vederea atingerii unor scopuri politice și nu ratează nicio ocazie de imixtiune în afacerile interne ale vecinilor săi.

Garanțiile sau acordurile internaționale nu au nicio valoare în fața acestei politici promovate de Rusia. Cel mai relevant exemplu în acest sens îl constituie Tratatul cu privire la forțele armate convenționale din Europa semnat la Istanbul în 1999 și care obliga Rusia să renunțe la prezența sa militară din Transnistria până în 2002. Dacă Memorandumul de la Budapesta din 1997 nu este decât un document politic care nu obligă statele semnatare la nimic din punct de vedere juridic, atunci se naște întrebarea firească cu privire la rostul acestui act.

I.3. Uniunea Europeană și NATO nu și-au asumat un rol activ în vederea creării unui mediu favorabil dezvoltării securității în Europa de Est

Acest lucru s-a întâmplat parțial din cauza concentrării asupra altor dificultăți și provocări, multe dintre ele de ordin intern, căroro aceste structuri au trebuit să le facă față în anii ce-au trecut, dar parțial și din convingerea, sau mai bine-zis – speranța, că Rusia poate

fi în sfârșit tratată ca un stat prieten, sau cel puțin va fi un partener predictibil în afacerile internaționale. Un semnal de alarmă l-a constituit agresiunea împotriva Georgiei din 2008, dar trezirea la realitate vine abia acum și într-adevăr, declarația Secretarului de Stat John Kerry conform căreia acțiunile Rusiei sunt de neconceput în secolul XXI[5] confirmă convingerea noastră în acest sens. Dacă manifestările revizionismului rus reprezintă enormități de neconceput pentru Secretarul de Stat, atunci ele se încadrează perfect în logica politicii externe expansioniste a Kremlinului. În anii '90 Occidentul a comis eroarea strategică de a împuternici Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE) să gestioneze așa-numitele conflicte înghețate din estul Europei. Consecințele acestei decizii se resimt acut în prezent. Un organism politic fără niciun fel de pârgă reală de putere sau forță de coerciție, OSCE – în cadrul căreia Rusia are și drept de veto – și-a demonstrat ineficiența în Nagorno-Karabah, Transnistria și în prezent în Ucraina [6]. Ca urmare, Kremlinul a monopolizat rolul de mediator în conflictele din această regiune.

Prea puține acțiuni concrete au fost întreprinse până acum de către UE sau NATO pentru a contribui la dezvoltarea unui climat de securitate în Europa de Răsărit. Parteneriatele pe care NATO le-a semnat cu statele est-europene în anii '90 și care, de altfel, au avut numeroase rezultate pozitive, nu sunt instrumente eficiente de colaborare în fața noilor provocări și cu atât mai puțin reprezintă acestea garanții de securitate pentru statele partenere. Cel mai elocvent exemplu în acest sens este dat de Parteneriatul Distinct NATO-Ucraina. Ucraina a

participat, în calitate de stat partener, la toate misiunile militare ale NATO, există și o comisie NATO-Ucraina fapt ce subliniază importanța și caracterul distinct al acestui parteneriat. Și cu toate acestea Ucraina nu a beneficiat de suport concret în fața agresiunii militare rusești, iar asta pentru că, *ad literam*, Alianța nu este responsabilă decât de securitatea membrilor săi. Cu atât mai dureros pentru ucrainenii este faptul că în 2008, la Summitul de la București, o parte din statele membre ale NATO au cedat presiunilor ruse și s-au opus perspectivei de aderare a Ucrainei și Georgiei. Ambele țări au fost mai târziu supuse, pe rând, agresiunii militare rusești. În ce privește acțiunile întreprinse de Uniunea Europeană în Europa de Răsărit, acestea nu au venit decât foarte târziu, iar rezultatele lor pe termen mediu și lung încă nu sunt clare. Abia în 2009 și la inițiativa unor state europene precum Polonia și Suedia, care resimțeau profund amenințările din regiune, a fost lansat Parteneriatul Estic. Acesta nu este însă un proiect incluziv și nu oferă garanții clare de aderare a statelor est-europene. Din această cauză, statele est-europene sunt în continuare vulnerabile la instrumentele de presiune și șantaj ale Rusiei. Exemplul Armeniei care a renunțat la semnarea Acordului de asociere după ce Kremlinul a amenințat că nu va mai garanta câștigurile teritoriale ale Erevanului în fața Azerbaidjanului este unul relevant [7].

II. Republica Moldova în fața provocărilor la adresa securității regionale

Europa de Est trece în acest moment printr-o serie de procese care vor

schimba, finalmente, concepția despre securitate în această regiune. Evenimentele din Ucraina constituie punctul culminant al acestor procese și cea mai gravă amenințare la adresa păcii și securității în Europa după sfârșitul Războiului Rece. După Ucraina, nimic nu va mai fi la fel în Europa de Est. În fond, trezirea la realitate și conturarea tabelelor se încheie în acest moment. Orice iluzie sau abordare liberală cu privire la securitatea europeană va fi abandonată în favoarea unei perspective realiste și mult mai calculate. Aceasta înseamnă, printre altele, revenirea la o logică a abordării relațiilor internaționale care a predominat multă vreme în trecut. Rusia nu a abandonat nicio clipă concepția conform căreia relațiile sale cu ceilalți actori internaționali sunt de fapt un joc cu sumă nulă, iar acum politica sa obligă și alte țări să privească lucrurile la fel.

Statele est-europene au început, drept urmare, să-și ajusteze politicile externe la aceste realități. Prima a fost Georgia, care după conflictul din 2008 a părăsit CSI și și-a definit cât se poate de precis obiectivele de politică externă. Georgienii vor semna la 27 iunie Acordul de asociere cu UE, iar la summitul NATO din Wales este foarte probabil ca Georgia să primească statutul de candidat pentru aderarea la Alianță [8]. Azerbaidjanul, având legături istorice puternice cu Turcia, este interesată în cooperarea activă cu NATO și de posibilitatea de a deveni stat membru [9], în situația în care are de făcut față amenințărilor la adresa suveranității și integrității sale teritoriale. Ucraina, care în acest moment face față agresiunii militare ruse care va rămâne în memoria colectivă a ucrainenilor pentru generații, a inițiat procesul de părăsire a

CSI și a ales un președinte deschis pro-occidental, iar forțe politice importante (inclusiv partidul Iuliei Timoshenko – Batkivschina) susțin necesitatea aderării Ucrainei la NATO. Minskul și Erevanul, în pofida unor semnale ambivalente cu privire la criza din Ucraina și evident deranjate de maniera brutală de acțiune a Rusiei, s-au aliniat, cel puțin deocamdată, la politica promovată de Kremlin. Unde se regăsește Republica Moldova pe această hartă a intereselor și priorităților de securitate?

II.1. Aspirațiile europene ale Republicii Moldova

Republica Moldova, la fel ca și restul țărilor est-europene, are de făcut o alegere civilizațională într-un sens cât se poate de cuprinzător. Viitorul Republicii Moldova, inclusiv al securității sale, depinde de această alegere. Chișinăul pare să fi ales calea integrării europene, iar începând cu 2009 parcursul european al Moldovei a căpătat dimensiuni concrete, cu toate că o perspectivă clară de aderare la UE încă nu există. Aici trebuie să spunem că în această alegere, Republica Moldova e motivată nu numai de perspectiva unui trai decent de care se bucură cetățenii statelor membre ale UE, ori de atractivitatea modelului democratic al statului de drept, ci în egală măsură și de politica agresivă a Rusiei la adresa sa. Într-adevăr, fără a avea altceva de oferit decât concesiile la prețul de gaz, Moscova a recurs în schimb în relațiile sale cu Chișinăul la amenințări, șantaj economic și comercial și imixtiune în problemele interne ale Republicii Moldova. Această atitudine a avut însă, în mod natural, efectul advers. Până și

guvernarea comuniștilor, destul de loială Moscovei, a respins în 2006 Memorandumul Kozak ce prevedea federalizarea și demilitarizarea Moldovei și s-a reorientat în vedere a unei cooperări mai accentuate cu Occidentul[10]. Anume în această ordine de idei Moldova a ajuns să negocieze un Plan de Acțiune UE și tot în același context a fost elaborat și în cele din urmă semnat Planul Individual de Acțiuni al Parteneriatului Republicii Moldova cu NATO. Actuala guvernare a continuat și a aprofundat acest proces și deocamdată nu pare dispusă să cedeze presiunilor Moscovei. Ceea ce rămâne neclar pentru moment este cum va răspunde Republica Moldova în fața amenințărilor la adresa securității regionale având în vedere statutul său de țară neutră. La ora actuală identificăm trei opțiuni pe care Chișinăul le-ar putea urma în încercarea de a-și asigura securitatea.

II.2. Continuarea procesului de integrare europeană în condițiile neutralității. Modelul finlandez

După al Doilea Război Mondial, Finlanda a reușit să-și păstreze independența politică față de URSS, iar mai târziu să adere și la comunitatea europeană în condițiile unei stricte neutralități. Nu vom insista asupra fenomenului finlandez, singular în istoria Europei postbelice. Acesta nu face obiectul studiului de față. Ne vom limita însă la a spune că, în mod conștient sau nu, cam acesta este modelul pe care conducerea Republicii Moldova se pare că încearcă să-l implementeze pentru a răspunde provocărilor la adresa securității statului.

Cu toate că nu este o alianță militară, UE are o Politică Europeană de Apărare și Securitate comună (PESA) ce vizează toate statele membre. Mai mult decât atât, procesele centripete din interiorul comunității europene au creat o puternică legătură între statele membre, iar astăzi nivelul de interdependență între aceste țări a atins cote atât de înalte, încât la etapa actuală se poate vorbi din multe puncte de vedere despre UE ca despre un tot unitar. În pofida celei mai grave crize pe care comunitatea europeană o traversează în cei peste 50 de ani de existență, tendința naturală a acestui proces este să se intensifice. Din această perspectivă favorabilă securității, orice acțiune agresivă la adresa unui stat-membru este percepută la nivelul celor 28 de țări membre drept o agresiune împotriva întregii comunități europene. Republica Moldova în componența Uniunii Europene ar însemna fără îndoială un plus enorm pentru securitatea țării. Există însă suficiente piedici în calea acestui deziderat:

- *Situația din raioanele de est ale Republicii Moldova nu a fost rezolvată, în principal din cauza faptului că soluționarea conflictului înghețat de pe Nistru depinde în întregime de voința Kremlinului. Moscova menține regimul transnistrean pe linia de plutire prin intermediul unor subsidii importante menite să acopere deficitul bugetar de 70% al autoproclamatei republici nistrene[11]. În afară de asta Rusia are baze militare în acele raioane și o forță de aproximativ 1500 de soldați pe care nu și i-a retras nici până astăzi în pofida angajamentelor pe care și le-a asumat la Istanbul în 1999. „Soluția” asupra căreia Putin insistă în cazul diferendului transnis-*

trean este vechiul plan de transformare a Republicii Moldova într-o federație, cu dreptul garantat subiecților de a putea părăsi această federație, sau cel puțin cu drept de veto în alegerile fundamentale ale țării. Cam aceleași sugestii le are astăzi Moscova și pentru Ucraina. „Soluția” aceasta nu numai că îngroapă perspectivele europene ale Moldovei (ceea ce se și dorește de fapt), dar este și incompatibilă cu unitatea, indivizibilitatea și suveranitatea Moldovei. Transnistria reprezintă principalul motiv pentru care nu este absolut deloc clar cum poate adera Republica Moldova la UE în condițiile din prezent.

- *Tendențele separatiste se manifestă puternic în autonomia găgăuză*[12]. Acestea au atins un nivel deosebit de periculos. Sfidând legea, autoritățile de la Comrat au organizat un referendum nerecunoscut, ori monitorizat de nimeni și finanțat din Rusia, la care majoritatea covârșitoare s-au pronunțat pentru independență în cazul în care Republica Moldova „și-ar pierde suveranitatea”. Aceste tendințe sunt promovate de autoritățile locale găgăuze, loiale Moscovei.

- *Instrumentele de presiune și șantaj economic ale Moscovei.* Rusia are pârghii importante de influență asupra procesului politic de luare a deciziei în Moldova. Există forțe politice la Chișinău loiale Moscovei. Cele mai importante sunt, conform N. Gherman, Partidul Comuniștilor și Partidul Socialiștilor [13]. Acestea militează pentru integrarea Moldovei în proiectul de Uniune Eurasiatică, iar un număr mare de vorbitori de limbă rusă sunt în mod constant influențați prin intermediul canalelor mediatice rusești să susțină acest punct de vedere. Șantajul economic și-a dovedit eficaci-

tatea în Ucraina, când Putin l-a convins pe Ianukovici în noiembrie anul trecut să suspende semnarea Acordului de asociere cu UE. De la embargoul asupra unor produse moldovenești și până la manipularea prețului la gaz ori amenințarea cu posibilitatea introducerii vizelor pentru cetățenii moldoveni ce muncesc în Rusia, Moscova deține instrumente formidabile de presiune în vederea influențării proceselor politice de la Chișinău și pentru a determina în cele din urmă Republica Moldova să renunțe la perspectiva de aderare la UE [14].

II.3. Renunțarea la parcursul european și aderarea la Uniunea Eurasiatică

Să notăm pentru început faptul că ideea aderării Republicii Moldova la Uniunea Eurasiatică este susținută în prezent de către cel mai mare partid politic – PCRM, de un alt partid politic din actualul parlament, dar cu perspective inexistente pentru viitor – PSRM, precum și de o serie de alte formațiuni, acestea din urmă având însă un caracter marginal și o prezență aproape virtuală pe arena politică moldovenească. În opinia lor, aderarea Moldovei la proiectele de integrare propuse de către Moscova ar rezolva automat dificultățile economice și de securitate cu care se confruntă la ora actuală Chișinăul.

Faptul că acești nostalgici ai regimului sovietic își argumentează preferința pentru Uniunea Vamală exclusiv din perspectiva aversiunii pe care o manifestă pentru democrație și statul de drept, pentru drepturile omului și libertățile individuale și în sfârșit pentru identitatea națională și culturală a Republicii Moldova, este unul simpto-

matic. El explică atât disprețul și ura lor pentru Uniunea Europeană unde aceste drepturi sunt garantate, cât și simpatiile care se îndreaptă spre Moscova. Ce ar însemna totuși alinierea Republicii Moldova la politica Moscovei?

Dincolo de faptul că ar echivala cu cedarea în fața șantajului și sub imperiul amenințărilor, aceasta ar însemna în primul rând renunțarea la dreptul de a mai promova în viitor o politică independentă și în interesul cetățenilor. Ar legifera prezența ilegală a forțelor militare ruse pe teritoriul țării și ar transforma teritoriul țării noastre într-o potențială țintă de atac în cazul unui potențial conflict internațional. Ar anula întregul efort colectiv de transformare și reformă depus de societatea moldovenească pe parcursul a ani de zile în vederea apropierii de Uniunea Europeană și standardele occidentale. Ar lega definitiv Republica Moldova de economia stagnantă și amenințată cu recesiune (mai ales în urma sancțiunilor economice) a Rusiei. Exemplul situației în care se găsește astăzi Belarus, puternic dependentă de subsidiile pe care le primește din partea Rusiei și, prin urmare, de evoluția economică a acesteia, este unul edificator. Cu un produs intern brut aproximativ echivalent cu cel al Californiei [15], o creștere economică de 1.3% pentru anul 2013 și o economie puternic dependentă de prețurile oscilante la petrol, Rusia și proiectele integratoare propuse de către aceasta nu se pot compara cu Uniunea Europeană – cea mai puternică entitate economică din lume și cu atât mai mult pălesc dacă luăm în calcul și componența transatlantică a lumii occidentale. Securitatea economică a țării noastre ar fi astfel grav amenințată în situația în care

conducerea de la Chișinău ar hotărî vreodată să adere la proiectele integraționiste propuse de Moscova. Dincolo de acest aspect, nu putem trece cu vederea și faptul că ancorarea Republicii Moldova în sfera de influență a Rusiei va distruge orice speranță pentru un viitor democratic al țării noastre și va reprezenta o amenințare directă la adresa drepturilor, libertăților și securității cetățenilor moldoveni. Este un fapt cunoscut că Rusia nu mai reprezintă astăzi o democrație. Dreptul la liberă exprimare este puternic restricționat, iar peste 300 [16] de jurnaliști ruși au fost uciși începând cu 1993, majoritatea în era lui Putin. Presa care activează astăzi în Rusia este în majoritate covârșitoare ocupată cu edificarea cultului personalității lui Putin: acesta a atins în Rusia culmi nemaivăzute din epoca lui Brejnev, sau cu identificarea și demonizarea adversarilor regimului din afară sau din interior – „agenți ai influenței străine”. Celelalte două state constitutive ale Uniunii Eurasiatice sunt Kazahstan și Belarus, conduse de dictatori care nici măcar nu se obosesc să mimeze procesul democratic. Dacă proverbul „cine se aseamănă se-adună” este unul adevărat, atunci principala întrebare la care trebuie să răspundem când analizăm această posibilă opțiune de politică externă a Republicii Moldova este cu cine am vrea să semănăm noi?

II.4. Renunțarea la neutralitate și inițierea procesului de aderare la NATO

În sfârșit, o a treia opțiune de securitate pentru Republica Moldova presupune renunțarea la statutul de neutralitate și aderarea la NATO. Pe seama acestui subiect

s-a speculat destul de mult, mai ales în ultima perioadă; un segment al populației privește cu ochi buni această perspectivă, și există forțe politice cu reprezentare în Parlament care sunt deschise pentru aderarea Republicii Moldova la Alianță.

Într-adevăr, la ora actuală NATO reprezintă cea mai credibilă sursă de securitate în regiunea euroatlantică, iar dacă Moldova ar putea adera la acest sistem de securitate colectivă, atunci vulnerabilitățile și riscurile cărora Chișinăul trebuie să le facă față ar scădea simțitor. Însă lucrurile sunt complicate în realitate, în principal pentru că vreme de 23 de ani nicio guvernare nu a avut responsabilitatea de a aduce la cunoștința populației măcar elementarele costuri și beneficii presupuse de o eventuală aderare la NATO. S-a declarat în schimb sus și tare că suntem stat neutru, cu neutralitatea stipulată în constituție. Dincolo de imaginația unora, neutralitatea noastră nu poate exista decât pe

hârtie. Moldova, la fel ca și Ucraina, de pildă, și-a declarat neutralitatea unilateral, dar atât în primul caz, cât și în cel de-al doilea, această neutralitate nu a fost garantată de nimeni niciodată. S-a văzut cât de mult i-a servit Ucrainei neutralitatea, iar dacă cineva își imaginează că a noastră ar valora mai mult, atunci se înșeală amarnic: articolul 11 din Constituție este de multă vreme încălcat de prezența ilegală a trupelor ruse pe teritoriul nostru.

În sfârșit, acest scenariu este unul foarte puțin probabil din două motive: 1) pentru că orice tentativă de acest gen ar însemna în prezent, cel mai probabil, un nou conflict armat pe teritoriul țării noastre din motive lesne de înțeles și 2) pentru că o astfel de inițiativă ar presupune mai întâi accesarea la guvernare a unor forțe capabile să asigure un grad foarte înalt de coeziune la nivelul întregii societăți, iar o asemenea perspectivă nu se prefigurează în timpul apropiat.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Mikola Kapitonenko. *Resolving Post-Soviet "Frozen Conflicts": Is Regional Integration Helpful?* în *Caucasian Review of International Affairs*, vol. 3 (1), 2009.
2. Vladimir Socor. *Putin's Crimea Speech: A Manifesto of Greater-Russia Irredentism*, Eurasia Daily Monitor Volume: 11 Issue: 56, 1994.
3. The Romanian Digest: *Russia's activities in Moldova violate international law*: <http://www.moldova.org/the-romanian-digest-russias-activities-in-moldova-violate-international-law-12701-eng/> (accesat: 01.06.2014).
4. Joe Losavio. *Crimean crisis and international law: what laws are broken?* în *Foreign Policy News* <http://foreignpolicynews.org/2014/04/02/crimean-crisis-international-law-laws-broken/> (accesat la 01.06.2014).
5. Reid J. Epstein. *Kerry: Russia behaving like it's the 19th century*, <http://www.politico.com/blogs/politico-live/2014/03/kerry-russia-behaving-like-its-the-th-century-184280.html> (accesat: 01.06.2014).
6. Justza Aliste. *OSCE's achievements vs. Shortcomings in the resolution of armed conflicts* în *Lithuanian Foreign Policy Review*, 2010, issue 24, pp. 81-99.

7. *Past the Tipping Point: An Interview with Ara Papian*, în <http://www.armenianweekly.com/2014/05/18/interview-ara-papian/> (accesat: 31.05.2014).

8. *Georgia Sets Sights On NATO Membership Action Plan*, <http://www.rferl.org/content/caucasus-report-georgia-nato/25232112.html> (accesat: 1.06.2014).

9. Joshua Kucera. *Azerbaijan told U.S. it wants full membership in NATO* <http://www.eurasianet.org/node/64129> (accesat: 01.06.2014).

10. Vladimir Socor, *Kozak plan resurfaces under OSCE colors*, Eurasia Daily Monitor Volume: 2 Issue: 136, 2005.

11. Dumitru Minzarari. *Crimea Crisis Exposes Severe Deficiencies in Transnistria Negotiations Format*, în Eurasia Daily Monitor, volume 11, issue 67.

12. *Ibidem*.

13. *Gherman: PCRM și PSRM sunt sprijinite de Kremlin în schimbul promovării Uniunii Vamale*: <http://unimedia.info/stiri/gherman-pcrm-si-psrm-sunt-sprjinite-de-kremlin-in-schimbul-promovarii-uniunii-vamale-76769.html> (accesat: 1.06.2014).

14. Vladimir Socor. *Can Russia derail Moldova from its european course?* În Eurasia Daily Monitor, vol.11, issue 32.

15. *California Poised to Move Up in World Economy Rankings in 2013*, Center for Continuing Study of the California Economy, July 2013 <http://www.ccsce.com/PDF/Numbers-July-2013-CA-Economy-Rankings-2012.pdf> (accesat: 1.06.2014).

16. *More than 300 journalists killed in Russia since 1993, says joint report* http://www.ifex.org/russia/2009/06/24/partial_justice/ (accesat: 01.06.2014).

PERSPECTIVELE DE PARTICIPARE A REPUBLICII MOLDOVA LA MISIUNEA DE MENȚINERE A PĂCII SUB EGIDA NATO ÎN KOSOVO

*Rodica RUSU¹
Iurie GROSU²*

PROSPECTS FOR MOLDOVA'S PARTICIPATION IN NATO'S PEACEKEEPING MISSION IN KOSOVO

The status of neutrality required by the Constitution of the Republic of Moldova, does not preclude the participation of the Republic of Moldova to the civilian and military operations for crisis management (those directly targeted towards peacekeeping). International operation in Kosovo remains an open opportunity for Moldova to manifests itself as a provider of security and trusted partner in maintaining and strengthening international peace and security, and demonstrate a firm stance to promote active peacekeeping processes carried out under the aegis of the UN. This will enhance the credibility of policies promoted and will open another chapter on the international level that will signal a potential sender of national military capabilities.

Amploarea pe care problematica desfășurării operațiunilor de pace a căpătat-o, mai ales în perioada post-Război Rece, determină configurarea unui rol distinct al NATO în ansamblul eforturilor întreprinse în acest sens. Prin aportul NATO, menținerea păcii se definește, mai ales, prin experiența complexă operațională demonstrată de Alianță la fundamentarea teoretică, doctrinară, a unor concepte și instituții indispensabile în procesul de menținere a păcii și securității internaționale. În contextul actual al relațiilor internaționale este necesară luarea în calcul a unui sistem de securitate multietajat: UE, OSCE, NATO și ONU. Necesitatea unei corelări, a optimizării cooperării între diferite instituții de securitate devine mai

evidentă ca oricând. Evoluțiile destul de imprevizibile în UE, rivalitatea dintre UE și NATO, apariția unor dezechilibre majore între statele UE, posibilitatea ca interesele naționale să prevaleze față de cele comune sunt principalii factori care influențează edificarea unui sistem eficient în domeniul securității europene.

Menținerea păcii reprezintă limitarea, moderarea și/sau încheierea ostilităților între state sau în interiorul lor prin intervenția unei terțe părți, imparțială, organizată și dirijată la nivel internațional, care folosește forța militară și civili pentru completarea procesului politic de soluționare a conflictului și pentru reinstaurarea și menținerea păcii. (Deși expresia „menținerea păcii” nu este în mod special folosită în Carta ONU,

¹ Rodica RUSU, doctor în științe politice, conferențiar universitar, Academia de Administrare Publică.

² Iurie GROSU, locotenent-colonel, șef al Secției de planificare a apărării, Ministerul Apărării.

este autorizată în cap. VI); Trăsăturile distinctive ale operațiilor de menținere a păcii au fost reliefate într-o manieră empirică de către Secretarul General al ONU, din practica organizației și constau în următoarele:

a) operațiile de menținere a păcii nu sunt acte de constrângere bazate pe capitolul VII din Carta ONU;

b) forțele de menținere a păcii se compun din contingente, având materialele furnizate benevol de către membrii ONU, fără ca statele membre să aibă dreptul de a revendica participarea la o anumită operațiune;

c) forțele nu conțin, de regulă, unități din statele membre permanente ale Consiliului de Securitate și nici din țările care pot fi suspectate de a avea un interes special în conflictul care a impus operațiunea;

d) operațiunile desfășurate sunt independente de cele de statul-gazdă; forțele multinaționale nu trebuie folosite în rezolvarea unor probleme interne ale statelor și nu pot fi în niciun caz parte beligerantă la un conflict intern;

e) forțele de menținere a păcii nu pot avea inițiativa folosirii violenței armate, dar au dreptul la legitimă apărare împotriva unui atac, inclusiv asupra tentativeilor de cucerire a pozițiilor pe care le ocupă, prin ordinul comandanților legitimi.

Aceste operații urmează negocierilor diplomatice care stabilesc mandatul pentru forța de menținere a păcii. Acesta descrie scopul operației, stabilește mărimea și tipul forței fiecărei națiuni participante. De asemenea, în mandat se specifică termenii sau condițiile pe care țara-gazdă intenționează să le impună forței prezente sau misiunii acesteia și are calitatea de a face o evaluare

clară a funcțiilor pe care forța de menținere trebuie să le îndeplinească. Prin prezența fizică în locurile predispuse la acțiuni de violență, forța de menținere a păcii are un important rol descurajator. Ea culege informații prin toate procedeele și mijloacele de cercetare (posturi de observare, patrulare, supraveghere, monitorizare și cercetare aeriană).

Contribuirea Republicii Moldova la securitatea internațională și regională a fost un obiectiv declarat de țara noastră încă din primii ani de independență. Acest fapt a consolidat poziția și imaginea țării pe plan internațional ca partener de încredere în realizarea angajamentelor asumate.

Realizând faptul că posibilitățile Armatei Naționale (AN) sunt limitate, participarea reprezentanților săi la astfel de operațiuni s-a început cu pași mici dar siguri. În primul rând au fost realizate solicitările parvenite din partea Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE). În perioada anilor 1997-2004, 17 ofițeri ai Armatei Naționale au participat în diferite misiuni OSCE (Republica Cecenă, Macedonia, Georgia).

Aderarea Republicii Moldova la Programul Parteneriat pentru Pace a oferit posibilitatea participării în operațiunea de menținere a păcii SFOR (2002-2004) în componența Statului Major al Diviziei Multinaționale NORD, cu 11 ofițeri ai Armatei Naționale în Bosnia și Herțegovina. De menționat că datorită participării în cadrul acestui program, AN a avut posibilitatea să îndeplinească decizia politică a Republicii Moldova de a contribui cu un contingent de 100 de militari la operațiunea umanitară și reconstrucție post-conflict din Iraq (2003 - 2008).

Începând cu aprilie 2003, militarii AN au contribuit pentru prima dată la operațiunile clasice de menținere a păcii, dirijate nemijlocit de către Organizația Națiunilor Unite. Până în prezent, 88 de militari moldoveni au participat în misiuni ONU, din Cote d'Ivoire, Liberia, Sudan, Sudanul de Sud, Georgia și Kosovo. La momentul actual, AN este reprezentată de 15 militari în cadrul misiunilor de menținere a securității internaționale sub egida ONU în Cote d'Ivoire (4 militari), Liberia (2), Sudanul de Sud (3) și Kosovo (1), un ofițer în cadrul Departamentului ONU de menținere a păcii cu sediul la New York și cu patru elicoptere în misiunea de asistență ONU în Afganistan, precum și un ofițer de deminare în cadrul oficiului OSCE din Tadjikistan; un ofițer de securitate în cadrul Misiunii OSCE de monitorizare din Ucraina; doi ofițeri de frontieră în cadrul Misiunii OSCE la punctele de trecere de frontieră Gukovo și Donețk, Federația Rusă [1].

Scopul nostru însă este nu doar menținerea, ci eventual, intensificarea acestei implicări, și trecerea la o nouă treaptă, și anume, detașarea unor contingente militare în astfel de operații.

De menționat că subiectul participării la misiuni internaționale este de o relevanță deosebită pentru politica externă a Republicii Moldova, iar acest spectru este clar reglementat de cadrul juridic internațional, național, precum și de angajamentele asumate de țara noastră pe plan extern.

Astfel la momentul actual, baza juridică pentru operațiile de menținere a păcii, la nivel internațional, o reprezintă **Carta ONU**, semnată la 26 iunie 1945, iar operațiile de menținere a păcii sunt

cele mai importante misiuni ale Națiunilor Unite [2]. În acest sens, amintim că Republica Moldova este semnatară a acestui document din data de 2 martie 1992, odată cu adoptarea de către Adunarea Generală ONU a Rezoluției A/RES/46/223, iar **Constituția RM, articolul 8 (1)**, prevede că „*Republica Moldova se obligă să respecte Carta ONU și tratatele la care este parte, să-și bazeze relațiile cu alte state pe principiile și normele unanim recunoscute ale dreptului internațional*” [3].

Cadrul juridic național privind participarea RM la operații internaționale este asigurat de *Legea cu privire la participarea Republicii Moldova la operațiunile internaționale de menținere a păcii nr. 1156/2000*, unde se prevede că Republica Moldova va participa la operațiunile internaționale de menținere a păcii ce se desfășoară cu mandatul ONU sau OSCE [4]. Tot această lege prevede că Armata Națională poate participa în următoarele tipuri de misiuni sub egida ONU: de prevenire a conflictului, de realizare a păcii, de menținere a păcii, de construire a păcii și umanitare. Totodată, legislația națională prevede, în mod clar, faptul că angajarea unor efective ale armatei în operațiuni de menținere a păcii se va face pe baza aprobării și a mandatului conferit de Parlamentul Republicii Moldova, la solicitarea organizațiilor al căror membru este Republica Moldova. După aprobarea politică, Republica Moldova își exprimă în adresa organizațiilor internaționale voința politică de a participa la asemenea acțiuni internaționale, prin notificarea forțelor și mijloacelor specifice de care dispune și pe care poate să le angajeze în acțiuni de menținere a păcii.

În deplin consens cu acest fundament juridic, în **Strategia Securității Naționale** (articol 3.2.) se stipulează, ca obiectiv și concept operațional că „*participarea RM la operațiunile internaționale sub egida ONU, UE și OSCE care se va înscrie în contextul contribuției RM la eforturile internaționale de asigurare a securității. În vederea îndeplinirii acestui obiectiv, RM va dezvolta capacitățile necesare participării la operațiunile internaționale umanitare, de pacificare și de salvare - deblocare, precum și mărirea amplitudinii acestei participări*” [5].

Totodată, participarea AN la operațiunile de menținere a păcii este și un angajament al RM pe plan internațional. Acesta este clar determinat în planurile de acțiuni individuale atât cu NATO (IPAP), cât și cu UE (**Planul de Acțiuni RM - UE**). Aici se poate accentua că dezideratul țării noastre de integrare europeană, presupune de rând cu altele, și participarea activă la Politica Europeană de Securitate și Apărare a UE și la operațiunile internaționale de gestionare a crizelor. Negocierile pe marginea proiectului Acordului au fost finalizate și acesta urmează a fi semnat până la sfârșitul anului curent. Acordul va crea cadrul necesar pentru consolidarea cooperării și participării RM în cadrul Politicii Europene de Securitate și Apărare (PESA) a UE și va prevedea condițiile pentru o eventuală participare a RM la operațiunile UE în domeniul gestionării crizelor.

Consolidarea participării RM în cadrul PESA va ajuta la realizarea obiectivului de integrare europeană al Republicii Moldova și nemijlocit a priorității Programului de Activitate al Guvernului pentru anii 2011-2014 privind transformarea țării noastre într-un contribuitor

la securitatea regională și internațională.

Precizăm că decizia Republicii Moldova privind participarea la operațiunile UE de gestionare a crizelor poate fi luată doar în strictă conformitate cu prevederile legii nr. 1156/XIV din 26 iunie 2000 privind participarea la operațiunile internaționale de menținere a păcii [6]. În acest context, decizia de participare a țării noastre la operațiunile UE urmează a fi adoptată de Parlament, la propunerea președintelui Republicii Moldova.

Statutul de neutralitate prevăzut de Constituția Republicii Moldova, nu exclude posibilitatea participării Republicii Moldova la operațiuni civile și militare de gestionare a crizelor (nemijlocit cele orientate spre menținerea păcii). În acest sens, menționăm cu titlu de exemplu că în perioada anilor 2003 – 2008 Republica Moldova a participat cu 6 contingente de militari (geniști) la operațiunea umanitară și reconstrucție post-conflict din Irak.

În relațiile internaționale, statutul de neutralitate a unei țări presupune multiple accepții și definiții. Neutralitatea nu înseamnă doar neparticiparea unui stat la conflictul armat. Conceptul de neutralitate diferențiată înseamnă că statul neutru are totuși datoria în plan internațional să acorde ajutor nemilitar unui stat victimă a agresiunii, precum și angajamentul clar de a nu sprijini statul agresor, bazat pe principiul că un război de agresiune este cea mai gravă crimă împotriva omenirii. Neutralitatea Republicii Moldova devine astfel compatibilă cu sistemul universal de securitate colectivă. Republica Moldova nu poate rămâne deci stat neutru în chestiunile legate de pacea mondială. Neutralitatea ei diferențiată și activă o obligă efectiv

la contribuții privind securitatea internațională. Participarea contingentelor armate ale Republicii Moldova la operațiunile sub egida ONU în vederea menținerii păcii și securității în „zonele fierbinți” constituie un bun exemplu.

Astfel, orice stat neutru este liber să participe într-un mod propriu la operațiuni de gestionare a crizelor realizate în conformitate cu prevederile Cartei ONU, sub egida ONU sau UE. Spre exemplu, țări neutre precum Austria, Irlanda, Finlanda, Malta și Suedia participă activ, alături de alte state membre ale UE, la formarea și implementarea PESA. Elveția, care deși are statut de țară neutră și nu este membră a UE, de asemenea participă cu contribuții la operațiunile UE de gestionare a crizelor. Nu în ultimul rând, aducem un alt exemplu, și anume Serbia, care în 2007 și-a declarat neutralitatea, iar în iunie 2011 a semnat cu Uniunea Europeană un Acord privind participarea la operațiunile UE de gestionare a crizelor, similar cu cel negociat de Republica Moldova.

Participarea Republicii Moldova la operațiunile PESA ale UE va avea la bază principiul de voluntariat. Acordul nu aduce atingeri autonomiei decizionale a Republicii Moldova și respectiv este la discreția autorităților RM să decidă asupra nivelului și modalității de participare în condițiile legii și a intereselor naționale.

Primele contacte ale Republicii Moldova cu Alianța Nord-Atlantică au fost stabilite după declararea independenței țării. La 20 decembrie 1991, la Bruxelles, a avut loc reuniunea Consiliului de Cooperare Nord-Atlantică (CCNA), creat în urma hotărârii reuniunii la nivel înalt a țărilor membre ale NATO de la Roma

din 7-8 noiembrie 1991. Scopul creării CCNA a fost de a institui un organism permanent de consultări între adversarii de altă dată în problemele primordiale de securitate europeană. La prima reuniune CCNA a participat Ministrul Afacerilor Externe al Republicii Moldova, țara noastră devenind astfel stat membru al acestui Consiliu.

La 6 ianuarie 1994, cu ocazia reuniunii la nivel înalt a Alianței Nord-Atlantice, la care a fost examinată inițiativa americană „Parteneriatul pentru Pace”, Republica Moldova și-a exprimat interesul de a adera la acest Program.

La 16 martie 1994, la Bruxelles, la Cartierul General NATO, a avut loc prima întrevedere a Președintelui Republicii Moldova, Mircea Snegur cu Secretarul General NATO, urmată de semnarea Documentului-cadru al Programului „Parteneriatul pentru Pace” [7].

Programul Parteneriatul pentru Pace (PpP), inițiativă deosebit de oportună și importantă pentru securitatea europeană, în special pentru țările Europei Centrale și Orientale care se pomeniseră într-un vid de securitate la începutul anilor '90 a devenit accesibil Republicii Moldova din 16 martie 1994, după semnarea Documentului cadru.

Participarea la PpP îi oferă RM o reală posibilitate de a-și consolida securitatea națională și capacitățile de apărare. Astfel, cadrul PpP ne permite să utilizăm experiența construcției militare a țărilor NATO și partenerie în scopul perfecționării permanente a propriilor Forțe Armate, pregătirii cadrelor, instruirii lingvistice a ofițerilor Armatei Naționale, asigură accesul la informații, statistică, surse de ajutor politic, tehnic și financiar. Un aspect aparte îl constitu-

ie familiarizarea militarilor moldoveni cu modalitatea organizării operațiunilor de menținere a păcii.

Aderarea RM la PpP poate fi divizată în câteva etape. Prima o constituie semnarea, la 16 martie 1994, a Documentului cadru, RM devenind a 12-a țară semnatară și a II-a din CSI după Ucraina. Urmează etapa redactării documentului de prezentare, în baza căruia, în 1995, a fost elaborat Programul Individual de Parteneriat (PIP), ultima etapă a aderării. PIP conținea următoarele domenii de colaborare: controlul asupra armamentelor și dezarmării, protecția civilă, prevenirea și soluționarea situațiilor de criză, planificarea și desfășurarea în comun a operațiunilor de menținere a păcii, pregătirea cadrelor și alte aspecte de activitate militară. În vederea realizării și coordonării acestor activități, Ministerul Apărării al RM a delegat un ofițer de legătură la Cella de Coordonare a Parteneriatului (în prezent Diviziunea Cooperare militară, MCD), cu sediul la Mons (Belgia). Odată cu adoptarea IPAP, domeniile de cooperare PIP au fost subordonate structurii Planului de Acțiuni.

În conformitate cu programul Individual de Parteneriat între Republica Moldova și NATO au fost întreprinse o serie de acțiuni în vederea pregătirii participării militarilor moldoveni la operațiunile ONU de menținere a păcii. În ultimii ani, mai multe contingente de genști ai Armatei Naționale au participat la operațiunea internațională umanitară din Irak.

În anul 1997 Republica Moldova aderă la Procesul de Planificare și Analiză (PARP) a Parteneriatului pentru Pace. Acest proces a fost inițiat în scopul sporirii nivelului de interoperabilitate prac-

tică a țărilor partenere, asigurării lor cu o bază metodologică în vederea identificării și evaluării forțelor și capacităților militare. Esența procesului constă în stabilirea transparenței, informarea oficială și veridică, precum și acordarea de ajutor reciproc dintre Alianță și parteneri în toate aspectele ce țin de domeniile securității și apărării, prin atingerea obiectivelor de interoperabilitate generală [8, p.340].

NATO și Alianții individuali continuă să asiste Moldova în crearea unei Armate moderne, mobile, de înaltă pregătire, cu forțe bine echipate și cost-eficiente, care sunt interoperabile cu cele ale alianțelor. Proiectele de reformă cheie includ: îmbunătățirea structurilor de comandă și control, logistica militară, gestionarea personalului, formarea și consolidarea capacităților statului în gestionarea frontierei de stat. Moldova a fost de acord să-și instruiască și să-și dezvolte unitățile desemnate pentru realizarea interoperabilității depline cu NATO și cu alte forțe partenere. Aceste unități ar putea fi puse la dispoziția NATO pentru operațiunile în sprijinul păcii. În anul 2012 primele două subunități ale Armatei naționale declarate pentru eventuala participare au fost evaluate conform Conceptului Capabilităților Operaționale și au primit statutul de „gata pentru misiune”.

În octombrie 2012, Republica Moldova a fost acceptată ca partener în cadrul Inițiativei globale pentru operațiuni de menținere a păcii (GPOI). GPOI este o inițiativă a Statelor Unite finanțată de guvern prin programe de asistență externă, întru susținerea capacităților de asigurare a securității regionale și internaționale. Asistența este destinată consolidării capacităților țărilor partenere

de a efectua în mod eficient operațiuni regionale de menținere a păcii sub egida Organizației Națiunilor Unite, prin construirea capacităților și capabilităților țărilor partenere de a instrui și de a pregăti efectivul de pacificatori, care ulterior va facilita creșterea numărului de trupe militare și de poliție capabile să formeze unități disponibile pentru dislocare în regiunile necesare. Totodată, acest proiect facilitează sprijinul logistic pentru pregătirea și desfășurarea unităților militare de a fi interoperabile și ușor dislocabile [9].

Programul GPOI a fost lansat ca contribuție a Statelor Unite ale Americii la Planul de acțiune a Grupului G8 (G8 Action Plan for Expanding Global Capability for Peace Support Operations), îndreptat întru extinderea capacităților globale de susținere a operațiunilor în sprijinul păcii, adoptat în 2004 la Summit-ul G8 la Sea Island Summit.

Inițial, această inițiativă a fost propusă ca un program de cinci ani (anii fiscali 2005-2009), ulterior mandatul GPOI fiind reînnoit pentru o a doua perioadă de cinci ani (anii fiscali 2010-2014). Principalele obiective ale programului pentru primii cinci ani (faza I), fiind de formare și instruire a pacificatorilor precum și construirea capacității regionale de a efectua operațiuni de menținere a păcii.

În faza II, accentul se pune pe eforturile necesare pentru a ajuta țările partenere de a construi durabil, indigen capacități de formare și instruire a pacificatorilor, în conformitate cu standardele internaționale.

Programul GPOI este finanțat prin intermediul contului operațiunilor de menținere a păcii (PKO), care este ges-

tionat de către Departamentul de Stat al Biroului de afaceri politico-militare a SUA. Programul are o substanțială componentă de evaluare, care este ghidat și orientat spre următoarele rezultate: implementări reale, eficiența în operațiuni de menținere a păcii, îmbunătățirea capacităților și capabilităților de pregătire și auto-suficiența [9].

În acest context, Republica Moldova, în cadrul mai multor foruri internaționale, nu odată și-a exprimat interesul și disponibilitatea de a deveni un actor activ în asigurarea securității internaționale. În vederea realizării acestui obiectiv, instituția apărării a examinat și a identificat posibilitățile de angajare a militarilor moldoveni în operațiunile internaționale, mandatate de ONU, și a informat instituțiile de stat despre posibilele opțiuni. Analizând diferite teatre de operații, precum cel din Afganistan, Balcani și cel din Africa, s-a stabilit că opțiunea cea mai plauzibilă este participarea țării noastre în operațiunea internațională de pacificare din Kosovo. Opțiune care derivă și din angajamentul țării noastre de a implementa Rezoluția ONU 1244, semnată la data de 12 iunie 1999, care autorizează prezența internațională în Kosovo pentru rezolvarea situației umanitare grave și crearea condițiilor de reîntoarcere a refugiaților.

La moment, în componența Forței Kosovo sunt aproximativ 5000 de militari din 31 de țări, inclusiv țări neutre precum Austria, Irlanda, Finlanda și Suedia participă la operațiunea din Kosovo.

În acest context, urmare a exprimării interesului țării noastre de a participa la această misiune, la 28 mai 2013, Republica Moldova a fost acceptată ca „*Partner operativ potențial*”. Guvernul

Republicii Moldova la 2 octombrie 2013 a aprobat decizia de a trimite un contingent de militari moldoveni pentru participarea la operațiunile NATO în Kosovo. Costurile anuale pentru această misiune se ridică la 923 000 \$. Potrivit documentului, contingentul de militari moldoveni va fi format din 33 de persoane, inclusiv șapte genști și un ofițer de stat major. La 10 octombrie 2013, Secretarul General al NATO, Anders Fogh Rasmussen a anunțat că NATO a aprobat participarea contingentului militar moldovenesc în Kosovo. Potrivit acestuia, este prima dată când Republica Moldova, care este din 2004 membru al „Parteneriatului pentru Pace”, „va aduce o contribuție eficientă la operațiune sub auspiciile Alianței”.

În temeiul art. 5 al Legii nr. 1156-XIV din 26 iulie 2000 cu privire la participarea Republicii Moldova la operațiunile internaționale de menținere a păcii, Parlamentul a aprobat participarea Republicii Moldova la operațiunea internațională de menținere a păcii din Kosovo, în componența Forței Multinaționale de Menținere a Păcii din Kosovo [10].

În vederea încheierii procedurilor de aderare la operațiunea respectivă și stabilirea condițiilor de participare, finanțare și asigurare tehnico-materială a contingentului național în teatrul de operații, Ministerul Apărării a întreprins toate măsurile de rigoare pentru stabilirea cadrului juridic necesar. În acest sens, în luna noiembrie 2013 au fost adoptate 5 acte normative, la nivel național, prin care se confirmă acceptul conducerii RM de a participa în astfel de misiune, și anume:

1. *Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 268 din 01 noiembrie 2013,*

”Cu privire la participarea Republicii Moldova la operațiunea internațională de menținere a păcii din Kosovo”.

2. *Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 899 din 13 noiembrie 2013, “Cu privire la asigurarea măsurilor organizatorice și a condițiilor necesare pentru participarea Republicii Moldova la operațiunea internațională de menținere a păcii din Kosovo”.*

3. *Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 1037 din 20 decembrie 2013 privind inițierea negocierilor asupra proiectului Acordului de participare a Republicii Moldova în operațiunea KFOR și aprobarea semnării acestuia*

4. *Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 1036 din 20 decembrie 2013 privind inițierea negocierilor asupra proiectului Acordului financiar al Republicii Moldova în operațiunea KFOR și aprobarea semnării acestuia*

5. *Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 1038 din 20 decembrie 2013 privind inițierea negocierilor asupra proiectului Acordului Tehnic între Ministerul Apărării al Republicii Moldova și Ministerul Apărării al Republicii Italiene cu privire la furnizarea suportului logistic pentru participarea Armatei Naționale a Republicii Moldova în Forțele Italiene în Unitatea de Comandă Multinațională din Kosovo (KFOR) în timpul operațiunii „Joint Enterprise” și aprobarea semnării acestuia*

După finalizarea procedurilor naționale de luare a deciziei în acest sens, au fost negociate și semnate următoarele acorduri cu comandamentul KFOR și țările partenere:

- „Acordul de participare al RM în cadrul KFOR”, care în linii generale este o acceptare formală a participării Re-

publicii Moldova în cadrul KFOR, cu stipularea condițiilor acestei participări;

- „*Acordul financiar între RM și KFOR*”, care stipulează că responsabilitățile de finanțare a participării contingentelor naționale nu este atribuit comandamentului KFOR sau NATO și este a statelor participante;

- „*Acordul Tehnic*” privind suportul logistic al contingentului național în teatrul de operații, de către contingentul italian.

Astfel, prin analiza avantajelor și dezavantajelor, ajungem la concluzia că Republica Moldova trebuie să participe activ, alături de întreaga comunitate internațională, la operațiunile de menținere a păcii, deoarece alternativa neparticipării ar conduce țara spre izolare și, în consecință, la lipsă de securitate. În contextul dat, menționăm că la data de 8 martie, curent contingentul Armatei Naționale a plecat în Kosovo, pentru a se alătura misiunii KFOR. În teatrul de operații a contingentului național a intrat în componența Forței Multinaționale de Menținere a Păcii din Kosovo (KFOR) și execută misiuni în comun cu militarii contingentului italian sub comanda Grupului de Luptă Multinațional West (Multinational Battle Group-West), care au preluat controlul operațional asupra elementelor detașate, precum și asigură funcționalitatea contingentului prin acordarea suportului necesar (Acordul Tehnic cu Guvernul Italiei).

Operațiunea internațională din Kosovo rămâne o oportunitate deschisă pentru Republica Moldova de a se manifesta în calitate de furnizor de securitate și partener de încredere în menținerea și consolidarea păcii și securității internaționale, manifestând o poziție fermă

de promovare a proceselor de pacificare active desfășurate sub egida ONU.

Acest fapt va spori credibilitatea politicilor promovate precum și va deschide un alt capitol pe plan internațional care va semnala o manifestare a potențialului expeditor al capacităților militare naționale.

Totodată, provocările aflate în fața NATO sunt interconectate la nivel global, de natură socioeconomică, în mare măsură imposibil de rezolvat prin soluții pur militare, caracterizate de implicații asupra securității externe și interne și disputate în domeniul ideilor și al eticii. NATO trebuie să se adapteze în mod corespunzător. O transformare politică este necesară pentru a face Alianța un instrument mai valoros în vederea îndeplinirii celor două misiuni fundamentale: desfășurarea acțiunilor militare colective și realizarea cooperării în domeniul securității.

Este în interesul NATO să-și sporească ajutorul acordat operațiunilor în sprijinul păcii, care să fie mandatate, fie conduse de ONU și desfășurate de alți actori, precum UE sau Uniunea Africană. Acest lucru este necesar în vederea îmbunătățirii eficienței operaționale. Operațiunile în sprijinul păcii conduse de NATO nu se pot bucura de succes dacă nu sunt sprijinite de ONU și alte organizații regionale și neguvernamentale relevante. NATO nu are capacitatea de a aborda o gamă largă de sarcini militare pe care le implică operațiile de pace contemporane. Alianța are nevoie de asistență din partea Uniunii Europene, Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa, Națiunilor Unite și a unui mare număr de organizații neguvernamentale pentru a-și îndeplini aceste sarcini în Balcani.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. *Misiuni de pacificare* www.army.md (accesat 25.07.2014).
2. *Carta ONU semnată la San Francisco la 26 iunie 1945.*
3. *Constituția Republicii Moldova adoptată la 29 iulie 1994 cu modificări.* Chișinău, 2008.
4. *Legea nr. 1156 din 26.06.2000 cu privire la participarea Republicii Moldova la operațiunile internaționale de menținere a păcii*, în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 149, din 30.11.2000.
5. *Strategia Securității Naționale*, Hotărârea Parlamentului nr. 153 din 15.07.2011, în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 170-174 (3966-3971) din 14.10.2011.
6. *Legea nr. 1156 din 26.06.2000 cu privire la participarea Republicii Moldova la operațiunile internaționale de menținere a păcii* în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 149, din 30.11.2000.
7. <http://www.mfa.gov.md/nato-md/relatiile-rm-nato/> (accesat 20.07.2014).
8. Molodilo D., Mija V. *The impact of the Partnership for Peace on civil – military relations Moldova*, în *The Routledge Handbook of Civil-Military Relations*. Routledge, 2013.
9. Serafino N. M. *The Global Peace Operations Initiative: Background and Issues for Congress* June 11, 2009.
10. *Hotărârea Parlamentului nr. 268 din 01.11.2013 cu privire la participarea Republicii Moldova la operațiunea internațională de menținere a păcii din Kosovo* în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 252-257, din 08.11.2013.

МЕХАНИЗМ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ В ИНФОРМАЦИОННОЙ ВОЙНЕ

Сергей КАВУН¹

MECHANISMS TO COUNTER THE INFORMATION WARFARE

The article is dedicated to a quite-known method, based on the Tor-technology, which can be used by organizations or enterprises in countering the competitive intelligence during the information warfare.

В современном мире информационных коммуникаций, на экономическую и информационную безопасность отечественных и зарубежных предприятий (компаний, фирм) влияют как внутренние факторы (инсайдеры, сговоры, шантаж и др.), так и внешние факторы (экономический и финансовый кризис, изменения в законодательстве, рейдерство, давление конкурентов, она же конкурентная разведка и др.). Рассмотрим один из внешних факторов – конкурентную разведку, известный также как промышленный шпионаж или невидимый Интернет. В ее основе сегодня стоит использование Интернет-разведки, как наиболее доступного, дешевого и экономически выгодного способа.

Интернет-разведка – систематический сбор и мониторинг информации в сети Интернет в отношении исследуемого конкурентного объекта (предприятия, фирмы, компании). Интернет-разведка может включать в себя мониторинг сайтов конкурен-

тов, мониторинг блогов и форумов, мониторинг и корректировка корпоративного имиджа, мониторинг фактов утечки критически важной информации компании в сеть, кадровый мониторинг и т.п.

Существует достаточно много способов предотвратить утечку (т.е. когда объем информации $V_{\text{инф}} = 0$) или значительно сократить объем информации ($V_{\text{инф}} \rightarrow 0$), получаемый при использовании Интернет-разведки.

Для рассмотрения одного из методов введем термин «метод Tor», который происходит от *Tor (The Onion Router)* – свободное программное обеспечение для реализации второго поколения так называемой «луковой маршрутизации». Это комплекс (система), позволяющий устанавливать анонимное сетевое соединение любой сложности и продолжительности, которое защищено от прослушивания и может менять свою конфигурацию в динамике. При этом получаемая структура сети

¹ Сергей КАВУН, кандидат технических наук, доцент кафедры информационных технологий, Харьковский институт банковского дела Университета банковского дела Национального банка Украины.

со своими связями рассматривается как анонимная сеть, предоставляющая передачу данных в зашифрованном виде.

Таким образом, исследование и применение метода *Tor* в организациях на сегодняшний день является актуальным. Многие предприятия слышали о методе *Tor*, но не используют его по различным причинам (по незнанию, по неумению, по нежеланию, по недостаточности навыков, по отсутствию экономического обоснования).

Целью статьи является ознакомить сотрудников предприятий (или других субъектов хозяйствования) с методом *Tor* для противодействия внешним угрозам экономической и информационной безопасности предприятия.

Метод *Tor* был создан в исследовательской лаборатории Военно-морских сил США по федеральному заказу. В 2002 г. эту разработку решили рассекретить, а исходные коды были переданы независимым разработчикам, которые создали клиентское ПО и опубликовали исходный код под свободной лицензией, чтобы все желающие могли проверить его на отсутствие багов и бэкдоров или других изъянов.

О поддержке проекта объявила известная организация по защите гражданских свобод *Electronic Frontier Foundation*, которая начала активно пропагандировать новую систему и прилагать значительные усилия для максимального расширения сети нод (опорных серверов, хостов, любых компьютеров с достаточным объемом и количеством

ресурсов, которые могут обеспечить прием и последующую передачу данных). Хост проекта существует при поддержке данной организации. По состоянию на март 2010 года сеть включает более 2100 нод, разбросанных на всех континентах планеты, кроме Антарктиды.

Безопасность трафика обеспечивается за счёт использования распределённой сети серверов (нод), называемых «многослойными маршрутизаторами» (*onion routers*). Технология *Tor* также обеспечивает защиту от механизмов анализа трафика, которые ставят под угрозу не только анонимность пользователя, но и конфиденциальность бизнес-данных, деловых контактов и др. *Tor* оперирует сетевыми уровнями onion-маршрутизаторов, позволяя обеспечивать анонимные исходящие соединения и анонимные скрытые службы.

Рассмотрим возможности сотрудника предприятия, применяющего метод *Tor*:

1) Пользователь может сохранять анонимность при посещении веб-сайтов, публикации материалов, отправке сообщений и при работе с другими приложениями, использующими протокол TCP.

2) Пользователь может создавать собственные веб-сайты и электронные СМИ, не раскрывая при этом информацию о реальном местоположении сайта.

3) Пользователь может безопасно общаться с различными людьми. Подключаться к нужным сайтам в заграничных командировках, когда есть смысл не афишировать свою работу.

4) Пользователь может посещать веб-сайты, не оставляя при этом IP-адреса своих учреждений в логах соответствующих веб-серверов, а также обеспечивать безопасность переписки о деловых встречах и переговорах.

Принцип работы. Пользователи сети Tor запускают onion-проху на своей машине, данное программное обеспечение подключается к серверам Tor, периодически образуя виртуальную цепочку сквозь сеть Tor, которая использует многоуровневую криптографию (или многослойную: аналогия с луком – англ. onion). Каждый пакет, попадающий в систему, проходит через три различных прокси-сервера (узла), которые выбираются случайным образом. Перед отправлением пакет последовательно шифруется тремя ключами: сначала для третьего узла, потом для второго и для первого. Когда первый узел получает пакет, он расшифровывает «верхний» слой шифра (аналогия с тем, как чистят луковицу) и узнает, куда отправить пакет дальше. Второй и третий сервер поступают аналогичным образом. В то же время, программное обеспечение onion-проху предоставляет SOCKS-интерфейс. Программы, работающие по SOCKS-интерфейсу, могут быть настроены на работу через сеть Tor, который, мультиплексируя трафик, направляет его через виртуальную цепочку Tor. Это в конечном итоге позволяет обеспечить анонимный серфинг в сети.

Внутри сети Tor трафик перенаправляется от одного маршрутизатора к другому и окончательно до-

стигает точки выхода, из которой чистый (незашифрованный) пакет уже доходит до адреса получателя (сервера). Трафик от получателя (сервера) обратно направляется в точку выхода сети Tor.

Обеспечивая анонимность клиентов, как самую популярную функцию, Tor также может обеспечивать анонимность для серверов. Используя сеть Tor, возможно использовать сервер таким образом, что его местонахождение в сети будет неизвестно. Конечно, для доступа к скрытым службам Tor-клиент должен также использоваться и на стороне клиента.

Скрытые службы доступны через специальные псеводомены верхнего уровня .onion. Сеть Tor понимает эти домены и направляет информацию анонимно к скрытым службам. Скрытая служба затем обрабатывает её посредством стандартного программного обеспечения, которое настраивается на прослушивание только непубличных (закрытых для внешнего доступа) интерфейсов. Службы, таким образом, доступны через скрытые службы Tor, но всё же публичный Интернет чувствителен для атак соотношений, что приводит к тому, что службы не являются истинно скрытыми.

В дополнение можно отметить возможность скрытых служб Tor размещаться за файерволом, NAT-соединениями и прокси-серверами, не требуя обязательного наличия публичного IP-адреса. Рассмотрим руководство пользователя.

Скопировав к себе на компьютер программу Tor с официально-го адреса: <https://www.torproject.org/>

download.html, необходимо установить данное ПО, оно будет называться «Vidalia». После установки «Vidalia», если запустить ее, то появится окно, как показано на рис. 1.

Рисунок 1. Компонент «Vidalia»

На рис. 2 отображается состояние подключения «Vidalia» к Tor-системе.

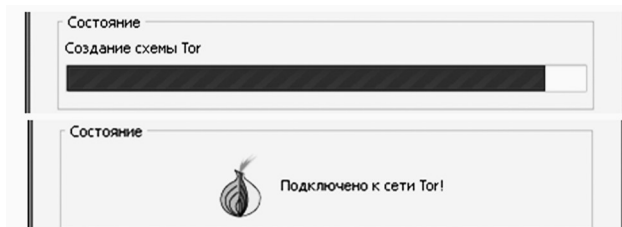

Рисунок 2. Подключение компоненты «Vidalia» к Tor-системе

После подключения «Vidalia» к Tor-системе, пользователю будет предложено использовать бесплатную версию браузера Firefox, так как Firefox поддерживает плагин подключения к Tor. Запустите браузер, подключите браузер к Tor-системе, для этого нажмите левой кнопкой мыши на кнопке «Tor отключен» расположенной в правом нижнем углу браузера, после чего кнопка поменяет цвет с красного на зеленый и надпись на «Tor включен», как показано на рис. 3.

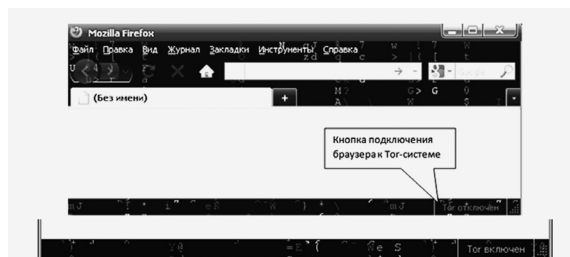
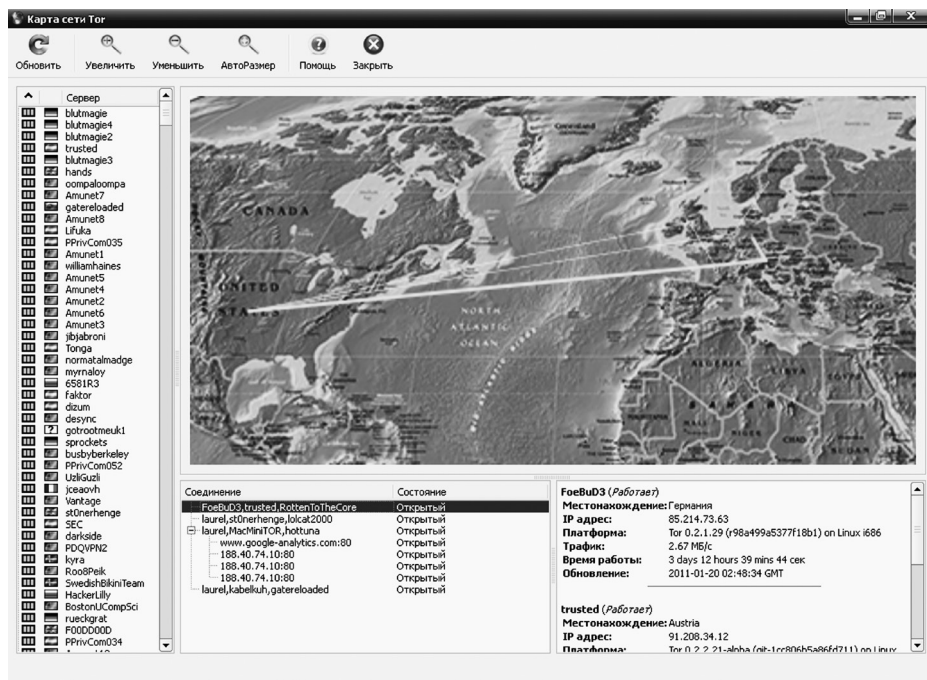

Рисунок 3.
Подключение
браузера Firefox
к Tor

Теперь пользователь может осуществить переход на необходимый ему адрес в браузере, и так же наблюдать за работой *Tor* с помощью «Карта Сети», нажав правой кнопки «мыши» на иконке «Vidalia» в системном трее, вызвав подменю «Карта Сети» (рис. 4).

Анонимность соединения можно проверить через известный сайт <http://2ip.ru/> (рис. 5).

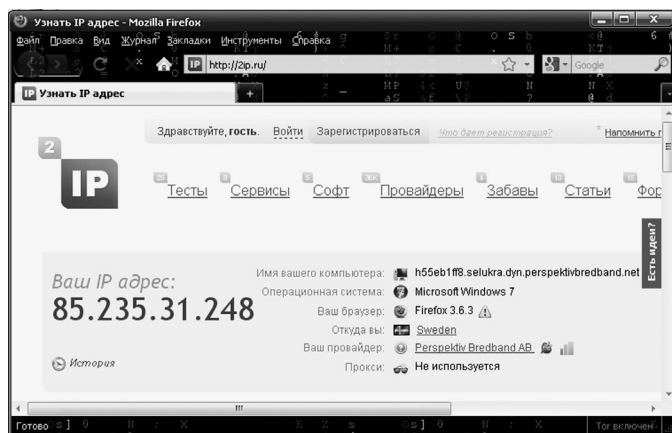

Рисунок 5. Анонимный IP-адрес пользователя в Интернет

Причем если обновлять сайт <http://2ip.ru/> каждые 10 минут, то можно наблюдать изменение IP-адреса и страны места расположения пользователя, при этом фактическое расположение будет скрыто.

ВЫВОДЫ

Была доказана и наглядно продемонстрирована возможность различных предприятий или компаний предотвратить утечку информации с ограниченным доступом (коммерческой тайны, учетных данных, пер-

сональной информации). Также использование рассмотренного метода *Tor* позволит обеспечить сокрытие своей деятельности, передачу категоризированной информации между адресатами, безопасное проведение дистанционных переговоров, безопасный серфинг в глобальной сети и ряд других функций, совокупность которых позволит обеспечить безопасное ведение бизнеса при использовании современных информационных коммуникаций, проведение сделок, ведение переговоров, осуществление договоренностей.

БИБЛИОГРАФИЯ:

1. Brumnik, Robert, Kavun, Sergii. *Information technology in domain of electronic intelligence*. V: Podbregar, Iztok (ur.), Ivanc, Blaž (ur.), UMOLAC, Marija (ur.). *The 1st International Academic Conference on Intelligence and Security*, Ljubljana, Slovenia, March 2013. *Contemporary intelligence support systems: conference proceedings*. Ljubljana: Faculty of Criminal Justice and Security, 2013, pp. 22-23.
2. Kavun, Sergii, Brumnik, Robert. *Management of corporate security : new approaches and future challenges. Monograph (Part: Cyber security challenges for critical infrastructure protection) / [editorial Denis Galeta, and Miran Vrsec]*. – Ljubljana : Institute for Corporate Security Studies, 2013. – 318 p.
3. Kavun, Sergii, Sorbat, Ivan, Kalashnikov Vyacheslav. *Enterprise Insider Detection as an Integer Programming Problem. Intelligent Decision Technologies. Smart Innovation, Systems and Technologies*, Book Chapter, 2012, 1, Volume 16, Part 2, pp. 281-289.
4. Кавун С. *Система економічної безпеки: методологічні та методичні засади*. Монографія. Харків: Вид. ХНЕУ, 2009. – 300 с.
5. Кавун С. *Информационная безопасность*. Учебник. Харьков: Изд. ХНЭУ, 2009. – 368 с.
6. Пономаренко В.С., Кавун С.В. *Концептуальні основи економічної безпеки*. Монографія. Харків: Вид. ХНЕУ, 2008. – 256 с.

EDUCAȚIE, PSIHLOGIE ȘI ȘTIINȚĂ MILITARĂ

DOCUMENTUL AUTENTIC LA LECȚIA DE LIMBĂ STRĂINĂ ȘI IMPACTUL LUI MOTIVAȚIONAL

Aliona DONICA¹

THE AUTHENTIC MATERIAL DURING THE LANGUAGE LESSON AND ITS MOTIVATIONAL IMPACT

The present article provides a definition and a description of the authentic material and shows in details its motivational impact and beyond. In the context of current technological progress, the increasing amount of information, the accelerated erosion of knowledge, and the lack of a correct lesson management of the teacher cause the overburdening of the student retrieval function which can lead to the impaired intellectual performance and in some cases to school failure. Teacher has the responsibility to make a rigorous selection and adjustment of the contents, forms and methods of education in order to contribute to the maintenance of the appropriate motivational level.

INTRODUCERE

Documentul autentic a început să-și facă apariția la orele de limbă străină la începutul anilor '80, cu scopul de a promova o metodologie a învățării limbii mai aproape de contextele reale și mai puțin axată pe cele abstracte. Utilizarea acestui tip de document presupune o învățare orientată spre viața reală și actualitate, mult mai sensibilă la necesitățile studentului, lucru care îl face pe acesta să adopte o atitudine activă, conștiincioasă și creatoare la orele de limbă străină.

Definiția și accepția termenilor Deosebirea dintre documentul autentic și cel pedagogic

Documentul autentic este un document scris, sonor sau vizual, creat de către un vorbitor nativ pentru un alt vorbitor

de aceeași limbă, cu scopul de a asigura o funcție comunicativă. El nu este elaborat pentru a realiza finalități pedagogice. Este preluat de către profesor și prezentat studenților în varianta sa originală, fără a se schimba structura sau conținutul. Dacă însă profesorul decide să modifice una din componentele sale prin suprimare sau adăugire pentru a-l ajusta unui anumit nivel de studiu, în cazul dat nu mai vorbim de un document autentic, ci de unul adaptat sau pedagogic.

Deși facem opoziția între un document pedagogic și unul autentic, putem afirma cu certitudine că documentul autentic, nepedagogic prin definiție se dovedește a fi adesea un document pedagogic prin excelență.

Omniprezent și foarte accesibil, documentul autentic este un important suport pentru activitățile didactice la ora de limbă străină.

¹ Aliona DONICA, lector universitar, Academia Militară a Forțelor Armate., Alexandru cel Bun”.

Diversitatea documentelor autentice

Ele pot fi foarte variate și adaptabile oricărui nivel de înțelegere.

Texte scrise:

- literare: povești, povestiri, piese de teatru, poezii, articole de jurnal, întâmplări, scheciuri etc.

- nonliterare: fapte diverse, anunțuri publicitare, anunțuri de orice fel (căutare și oferte de muncă, imobiliare, relaționale), calendare, anuare telefonice, acte administrative, cataloage, hărți, orare rutiere, etichete, buletine meteo, rețete culinare, interviuri etc.

Documente sonore: diverse sunete și zgomote specifice, conversații, buletine informative, cântece, publicitate orală, emisiuni radiofonice, interviuri, dezbateri etc.

Documente vizuale: imagini, fotografii, benzi desenate, video etc.

Criza curriculară

Necesitatea orientării spre documentul autentic și implimentarea lui la lecția de limbă străină vine mai întâi de toate din lipsa unei alternative, a unui manual de limbă franceză orientat spre necesitățile unui student militar. Multitudinea manualelor autohtone și străine în domeniu nu oferă conținuturi de profil și nu sunt compatibile la nivel curricular.

În încercarea noastră de a crea un suport potrivit și de a suplini golul existent am făcut apel la numeroase documente autentice, scrise, sonore sau vizuale cu specific militar.

Riscul aglomerării conținuturilor în contextul progresului tehnologic actual este foarte mare. Odata cu expansiunea științei s-a accelerat considerabil și rit-

mul de viață, omul este solicitat într-o măsură mult mai mare din punct de vedere social, cultural și profesional decât acum un deceniu sau două.

Aceasta duce la o creștere rapidă a volumului de informații în toate domeniile, la o uzură accelerată a cunoștințelor și la o adaptare continuă a obiectivelor școlii, a conținutului, a formelor și metodelor de învățământ.

Creșterea volumului informației poate duce uneori la suprasolicitarea funcției amnezice a studentului și la afectarea randamentului său intelectual, ajungându-se chiar și la eșec școlar produs sub forma oboselii excesive și implicit a pierderii randamentului de muncă.

Profesorului îi revine rolul de a face o selecție și o ajustare riguroasă și continuă a conținuturilor. Scopul pe care ni-l propunem nu este doar asimilarea de informații, ci și formarea capacităților de orientare, de gândire divergentă și creativă, flexibilizarea structurilor cognitive și atitudinale care să permită studentului adaptarea optimă la schimbările contemporane.

Criza motivațională

Un alt motiv pentru care am făcut apel la documentul autentic este lipsa motivației multor studenți la orele de limbă străină. Motivația este esențială în dezvoltarea personalității, ea este primul element cronologic al oricărei activități și cauza ei internă. Ea este cea care selectează și declanșează activitățile corespunzătoare propriei satisfacții și le susține energetic.

Marea problemă a profesorului este aceea de a obține motivația, de a trezi interesul elevului pentru obiectul de studiu

pe care îl predă, iar acest lucru nu este ușor de realizat într-un climat educativ modernizat peste noapte, în care schimbarea este o sugestie venită mai degrabă din exterior decât o necesitate interioară. Studenții, în marea lor majoritate, nu au achiziții și deprinderi corespunzătoare de învățare. Voința de a învăța însă este rezultatul unui proces educativ de durată. Exersarea lui duce treptat la o dorință permanentă de a ști, de a cunoaște mai mult, iar eforturile celui ce învață sunt recompensate prin satisfacții care se găsesc în însuși procesul de învățare și duc la sentimentul de succes.

De asemenea la baza motivației stau trebuințele care sunt puternic influențate de mediul și de experiența socială. Lipsa unei relații dintre interesele, așteptările studentului și unele obiecte de studiu calificate ca neimportante, deci neglijabile, duc la insuficiență motivațională.

Este important să existe un câmp de intersecție dintre zonele de atracție oferite de mediul social și capacitatea unor obiecte de studiu de a se dovedi utile în acest context.

Motivația este o condiție primordială pentru o memorare eficientă (aceasta devine voluntară). Atenția are și ea de profitat în acest caz. O bună concentrare a atenției sporește mult randamentul învățării. Efortul intelectual în cazul unei persoane motivate este cu mult mai mic în comparație cu un student pus în situația de a studia din obligație.

Funcționarea în bune condiții a activității școlare este determinată de interacțiunea complexă a numeroși factori, iar calitatea procesului didactic este reprezentată de calitatea acțiunii acestor factori.

Este greu de stabilit contribuția specifică a fiecărui factor (unii autori apre-

ciază că inegalitatea rezultatelor ar fi dependentă de factorii extrașcolari, în special organizarea și pregătirea procesului didactic). Este însă cert faptul că factorii interacționează, fiecare din ei având un rol complementar față de ceilalți.

Factorii interni constituie, desigur, elemente definitorii ale capacității de învățare, influența factorilor însă poate fi modificată (și factorii în sine sunt modificabili: factorii externi se pot modifica prin măsurile întreprinse pentru ameliorare, iar cei interni se modelează datorită influenței factorilor externi, în special a acțiunii educative).

Însușirile psihice ale studenților implicate în performanțele școlare, pot fi îmbunătățite prin eficientizarea acțiunii factorilor externi (calitatea materialelor didactice, conținuturile atractive, metodologia aplicată etc.). Toți acești factori externi ce țin de organizarea și desfășurarea procesului de învățământ contribuie mult la stimularea motivației și eficientizarea procesului instructiv.

Alte motive pentru care merită să utilizăm documentul autentic la lecția de limbă străină

- studenții nu vor fi limitați doar la limba vorbită de profesor;
- studentul se va expune la o limbă vie, reală, care depășește standardele prezentate de manualele oficiale, uneori prea corecte, chiar artificiale;
- posibilitatea de a oferi studenților imagini autentice a culturii studiate;
- informarea studenților asupra realizărilor de ultimă oră în domeniul studiat;
- completarea lecției cu o situație de comunicare reală care ar corespunde în întregime obiectivelor ei;

- contribuirea la autonomizarea studentului în parcursul lui instructiv, obișnuindu-l, antrenându-l și învățându-l să învețe;

- dispariția fricii în fața unui document necunoscut într-o limbă necunoscută;

- atitudinea creativă din partea profesorului;

Dificultăți în abordarea documentului autentic

- multe subiecte pot necesita o bună cunoaștere de fundal cultural;

- conținuturile pot fi prea aglomerate în structuri lingvistice (e nevoie de mult timp pentru decodarea lor);

- pentru unele documente este necesară o pregătire specială, care poate fi consumatoare de timp;

- unele documente (știri) devin foarte repede materiale depășite;

Criterii și principii de selectare a documentelor autentice

- să fie adaptate nivelului de cunoaștere a limbii, vârstei și centrelor de interese ale studenților;

- să fie în raport cu aptitudinile pe care căutăm să le dezvoltăm;

- să fie destul de variate pentru a nu antrena monotonia;

- să prezinte diverse registre de limbă;

- să aibă o lungime în conformitate cu nivelul de studiu (lungimea presupune un număr mai mare sau mai mic de cuvinte).

CONCLUZII

Ținând cont de avantajele și dezavantajele utilizării documentelor autentice, ce am putea face pentru a depăși dificultățile cu care ne confruntăm?

Mai întâi de toate să ținem cont de când și cum ar trebui să le introducem și să le utilizăm. Studenților începători le putem propune pentru început surse autentice „didacticizate”, ajustate necesităților lor evitând astfel riscul de a-i demotiva sau de a-i frustra din cauza multitudinilor elementelor și structurilor lexicale necunoscute. Pericolul de a obține un rezultat invers este foarte mare. Pe cât sunt de motivante și atractive atunci când sunt folosite corespunzător, pe atât ar putea fi de demotivante dacă nu ținem cont de anumite nuanțe și legități didactice.

Studenții susțin că au nevoie de suport pedagogic autentic în special în situații de ascultare, dar și atunci când citesc texte de diferită natură. Unele documente autentice precum cele vizuale, de exemplu, pot furniza o gamă completă de indicii (auditive, vizuale, scrise) care ar putea să-i ajute pe studenți să înțeleagă mai bine mesajul propus.

Utilizarea documentelor autentice oferă posibilitatea profesorului de a lucra concomitent cu studenți de diferite nivele de cunoaștere a limbii, situație des întâlnită în mediul nostru academic (un singur suport – mai multe sarcini, înțelegerea totală nu este obligatorie în aceste cazuri).

Implementarea materialelor autentice nu trebuie să fie povară pentru instructorii care ar fi obligați să-și petreacă o mare parte din timp căutând și integrând astfel de documente.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Veda Aslim-Yetis. *Le document authentique: un exemple d'exploitation en classe de fle*, în <http://synergies.lib.uoguelph.ca/article/view/1173/1763> (accesat 12.05.2014).
2. Natalia Aida Pop. *Exploatarea și valorificarea documentelor autentice*, în <http://www.premiileineducatie.ro/gpo/finalist/natalia-aida-pop/articole/citeste-exploatarea-si-valorificarea-documentelor-autentice/m> (accesat 18.05.2014).
3. Perju Oana-Gabriela. *Diminuarea eșecului școlar și creșterea motivației pentru învățare*, în <http://publicatiiwinners.files.wordpress.com/2011/09/jurnal-3.pdf> (accesat 12.05.2014).
4. Daniela Tamo. *The Use of Authentic Materials in Classrooms*, în
 - www.elearning.masterprof.ro (accesat: 12.05.2014), în <http://bjes.beder.edu.al/uploads/arch-201311271622596545.pdf> (accesat: 12.05.2014).
5. www.didactic.ro (accesat 12.05.2014).

INFLUENȚA TIPULUI DE PERSONALITATE A COMANDANTULUI DE UNITATE ASUPRA ATMOSFEREI MORAL-PSIHOLOGICE LA SUBALTERNI

Valeriu BULAT¹

Motto:

*Un conducător trebuie să țină minte trei lucruri: că el conduce oameni,
al doilea, că conduce după legi și al treilea, că nu conduce totdeauna...*

INFLUENCE OF THE UNIT COMMANDER'S PERSONALITY ON THE MORALE OF THE SUBORDINATES

This paper aims to highlight once again the importance of commander's personality in creating and maintaining high morale of the subordinates.

According to the theories discussed by many researchers and modern specialists in the study of relationships between the chiefs and subordinates, we can easily give an answer to the following questions: Which are the defined objective and subjective factors in creating a high psychosocial climate? Why do relatively homogeneous in terms of human component, material and situational conditions military groups get different results? What elements of the officer's personality influence his authority and help him achieve the goals of the team rallying? The research proposes an improvement of recommendations on the moral and psychological climate of the military structures.

Key words: personality, leader, authority, unit commander, subordinate, psychosocial climate, unfavorable climate, moral-psychological atmosphere, military.

Pentru a duce la îndeplinire misiunile încredințate și a-și atinge scopurile stabilite, militarii au nevoie de lideri care să-i știe a organiza și coordona, să fie în stare să creeze împrejurări necesare implicării cu responsabilitate în rezolvarea sarcinilor specifice.

Comandanții au anumite caracteristici specifice ce constituie elemente fundamentale pentru realizarea climatului psihosocial optim și abordarea conducerii.

Lista calităților pozitive ce-l descriu pe un conducător (lider) este fără sfârșit. În timp ce multe trăsături (ex., sinceritatea) sunt așteptate de la toți membrii profesiei de militar, există câteva caracteristici ce sunt vitale pentru comandanții militari: inițiativă, hotărâre, loialitate, spirit de altruism, integritate. Personalitatea comandantului de unitate are o puternică rezonanță asupra activității oamenilor din subordinea sa și asupra

¹ Valeriu BULAT, magistrul în psihologie, lector, Catedra de științe umanistice și limbi străine, Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”.

nivelului lor de satisfacție, stabilitate și siguranță, integrare în grup, de încredere în ei și în instituție.

Pentru a fundamenta noțiunile ulterioare avem nevoie de explicarea termenilor de *personalitate*, *climat psihosocial* și *moral*. Astfel, *personalitate* după cum se știe, provine din latinescul *persona* „mască”, acest din urmă cuvânt referindu-se în mod expres la măștile purtate de actori în teatru.

În ce privește explicarea noțiunii de *climat psihosocial*, cu o abordare mai aprofundată vine generalul-maior Gheorghe Aradavoaița, care în contextul climatului psihosocial o numește drept: *stare generală de spirit, o îmbinare de elemente cognitive, afective și volitive, care reflectă gradul de mobilizare energetică și atitudinea membrilor grupului față de sarcinile viitoare cât și în curs de desfășurare* [1, p. 182]. În literatura de specialitate anglo-americană și franceză se utilizează pentru desemnarea acestui fenomen noțiunea de „moral”, iar în cea germană cea de „climat”.

Pe de altă parte, în *Ghidul activităților psihologice al armatei naționale* se utilizează, alături de noțiunea de „climat social” și alți termeni, considerați de unii specialiști ca fiind sinonime cu atmosferă, moral, ambianță socială etc.

În conformitate cu cele reliefate anterior, putem cu fermitate sustine abordarea dată de *Dicționarul de psihologie socială*, care susține ideea că noțiunea de climat psihosocial, este sinonimă cu „atmosfera ori moralul” [6, p. 202]. În acest context facem această precizare pentru că pe parcurs vom folosi terme-

nii de climat psihosocial și moral ca reprezentând aceeași realitate.

În baza celor menționate, putem generaliza cu definiția din *Dicționarul explicativ al limbii române*, potrivit căreia personalitatea semnifică *ceea ce este propriu, caracteristic fiecărei persoane și o distinge ca individualitate conștiință și liberă; ansamblu de trăsături morale sau intelectuale prin care se remarcă o persoană; felul propriu de a fi al cuiva* [9, p. 573]².

În ce privește operaționalizarea noțiunii de *moral*, conform părerii psihologului și sociologului Vitalie Ceaușu, din lucrarea sa dedicată psihologiei organizaționale, moralul reprezintă: *starea generală de spirit, o îmbinare de elemente cognitive, afective și volitive, care reflectă atitudinea și gradul de mobilizare energetică a membrilor grupului față de activitatea în curs și mai ales față de sarcinile viitoare* [5, p. 42].

În prezent, concomitent cu afirmațiile relatate mai sus, autorii: locotenent-colonel (r.) Sergiu Parcevschi, colonel (r.) Gabriel Dulea, general-locotenent Teodor Frunzeti, abordând atmosfera moral-psihologică susțin că: *este specifică colectivului militar, care desfășoară activitatea cotidiană în mod planificat și eficient. Relațiile interpersonale binevoitoare și prietenești nu afectează responsabilitatea și exigența funcțiilor militarilor și invers. Militarilor le este specific sentimentul unirii în succese sau retrăirii în eșecuri. Încălcările de disciplină și infracțiunile nu sunt tolerate, ascunse sau neobservate* [10, p. 80].

Această definiție pune accentul pe comportamentul de relație și pe identifi-

² Personalitatea nu este o dotare de excepție doar a oamenilor iluștri, ci o înălțime la care se poate ridica oricare din noi prin folosirea adecvată a calităților spirituale ce le avem.

care subalternului cu unitatea din care face parte și cu obiectivele armatei în general. Însuși modelul general al adaptării profesionale se întemeiază pe potrivirea relației dintre persoană și mediul de muncă care a dus la elaborarea Teoriei Minesota a Adaptării la Muncă (*Minnesota Theory of Work Adjustment*), care se sprijină pe două concepte fundamentale:

- mediul de muncă (*work environment*), prin care se înțelege: obiective, resurse, sarcini, reglementări etc.;
- personalitatea profesională (*work personality*), prin care se înțelege resursele și caracteristicile individuale angajate în procesul muncii [8, p. 167].

Atmosfera moral-psihologică în cadrul grupului militar este determinată de un complex de factori: fizici, socioculturali, interrelaționali, numerici, structurali, de scopurile urmărite, stilul de conducere și de modul de luare a deciziilor etc. Este un fenomen complex, care are la bază aprecierea de către toți militarii care în mod firesc o formează.

Pentru claritatea completă a factorilor care determină climatul moral-psihologic, este necesară acordarea atenției factorilor interiori și exteriori grupului, cu impact asupra colectivului – factori de natură obiectivă și subiectivă.

În cadrul categoriei factorilor obiectivi, se înscriu: nivelul pregătirii profesionale, condițiile de muncă a membrilor colectivului, vechimea grupului.

De cea de-a doua categorie de factori subiectivi se leagă, pe de o parte, factorii umani, îndeosebi a persoanelor cu funcții de conducere, cum ar fi:

- competența profesională, tactul pedagogic, stilul de conducere, priceperea

de a repartiza egal sarcinile, de a aprecia obiectiv eforturile și rezultatele muncii subalternilor, de a-i stimula, de a le rezolva corect problemele de muncă și de viață cu care se confruntă, prestigiul și autoritatea etc., iar pe de altă parte, factorii ce țin de caracteristicile colectivului:

- starea de spirit, coeziunea grupului, moralitatea, puterea opiniei colective ș.a.

Efectuând investigații asupra evoluției diferitor colective militare (unități), în activități curente și specifice, am observat următoarele sfidări:

- *grupuri militare aproximativ uniforme din punctul de vedere al componenței umane³, în final obțin rezultate variate în organizarea și îndeplinirea unor activități identice,*

- *grupuri militare uniforme din punctul de vedere al condițiilor materiale și situaționale, se implică într-o măsură mai mare sau mai mică în prestarea sarcinilor de serviciu, au un nivel al moralului deosebit.*

Ținând cont de prezentarea detaliată, în conținutul lucrării de față, în cele ce urmează, se va încerca o succintă sinteză asupra aspectelor fundamentale care necesită a fi reținute referitor la motivele divergențelor de climat psihosocial la diferite colective militare.

În acest context, putem spune că orice colectiv și cu atât mai mult în grupurile militare (tip unitate) pentru a avea un climat adecvat de muncă se necesită asigurarea unui minimum de condiții adecvate de muncă. Totuși satisfacerea acestor nevoi nu duce automat la crearea unui climat optim de muncă, după cum nici existența unor condiții de muncă precare, grele, comportând chiar unele

³ *Mediu social, nivel de educație.*

riscuri, nu generează de la sine un climat psihosocial neadecvat [5, p. 183].

Astfel putem admite cu certitudine – climatul psihosocial al trupelor și pregătirea moral-psihologică depinde, în primul rând, de calitatea⁴ cadrelor militare ce-l alcătuiesc, de nivelul de pregătire militară și de specialitate al acestora, de relațiile dintre ei, de motivația activității, de interese, idealuri și aspirații, de modul cum sunt organizați și conduși, de satisfacțiile pe care le trăiesc ca urmare a muncii și activității în colectiv [13, p. 167].

Persoanele flexibile la schimbări stabilesc ușor legături interpersonale, se adaptează rapid la situații noi, în timp ce persoanele rigide, incapabile a înțelege trăirile semenilor de a se acomoda la ele, sunt lipsite de capacitatea stabilirii și întreținerii unor relații normale, influențând semnificativ climatul psihosocial al grupului. Închizându-se în sine, asemenea persoane cad într-o stare de autonemulțumire, îi transformă pe alții în simple instrumente în vederea satisfacerii trebuințelor personale, devin „tirani”, factori de stres, fiind evitați ei – constituie cauza creării unui climat nefavorabil, bazat pe suspiciune și neîncrederea dintre indivizi.

Reieșind din cele spuse, vom fundamenta prin exemplul autorului Vitalie Ceaușu care susține că: *maniera de a conduce o subunitate trebuie să varieze în funcție de subordonați. Unii dintre ei au nevoie mai mult de disciplină decât de înțelegere, pentru alții recunoașterea este mai indicată decât directivele. Alții preferă să fie lăsați să lucreze singuri, după cum există oameni care nu se pot*

descurca fără sprijinul altora. A voi să conduci întregul personal în aceeași manieră, oricât de umană ar fi ea, nu ameliorează nici starea de spirit, nici eficiența muncii. Un tratament automat și stereotip purtând eticheta aceleiași bunăvoințe pentru toți apare cu totul nefiresc și este inadecvat pentru unii indivizi. Un conducător dur, dar sincer, are mai multe șanse de a obține rezultate vizibile decât unul binevoitor, dar artificial. Indiferența care simulează amabilitatea provoacă cu timpul mai multă supărare și indignare decât o duritate naturală și sinceră. Conducătorul dispune de o serie de mijloace pentru a-i ajuta pe indivizii capabili să se dezvolte și nu trebuie să uite că nu-i poate trata pe toți la fel, după metoda sa preferată. În îndeplinirea sarcinilor ce le revin, oamenii au interese și motivații atât de diferite, încât un tratament uniform, oricât de ridicată ar fi calitatea lui sub toate aspectele, nu poate duce decât la eșec [5, p. 117- 118].

Nu putem trece cu vederea faptul recunoscut oficial precum că organizațiile civile au o structură de putere, bazată pe două componente: statutul ierarhic (poziția) și nivelul de competență (specializarea), comparativ cu organizațiile militare unde celor două componente li se adaugă un element suplimentar: gradul militar.

Statutul ierarhic, nivelul de competență și gradul militar sunt surse de autoritate, iar modul în care ele se manifestă și se articulează reciproc, dă măsura funcționalității sistemului militar, creând premisa unor surse generatoare de conflicte de rol. Instituția militară depune un efort organizatoric considerabil, pen-

⁴ Psihotemperamental, caracterial, atitudinal și socioprofesional.

tru armonizarea tensiunilor provocate de acest fenomen [12, p. 117- 118].

Este demonstrat că un rol hotărâtor în obținerea rezultatelor pozitive, inclusiv în formarea și menținerea unui climat optim, îi revine factorului de conducere, comandantului de unitate⁵, prin modul lui specific de conducere, prin calitatea cu care a fost investit, care nu este altceva decât rodul întregii lui personalități. El hotărăște în ultimă instanță ce trebuie făcut și tot el poartă povara grijii față de subordonați, întreaga responsabilitate pentru urmările hotărârilor luate.

În această ordine de idei, se observă că acolo unde se realizează eficient principiul *omul potrivit la locul potrivit* fiecare ocupând funcția în care poate da randament maxim și obține satisfacții în muncă pe baza experienței obținute și unei pregătiri recunoscute ca atare, angajarea în muncă este nepărtinitoare⁶, dispar posibilitățile de apariție a unor frustrări, fapt care are o influență asupra climatului de muncă, în ultimă instanță asupra eficienței întregii activități.

Așezarea de către comandantul de unitate (structură) a *omului potrivit la locul potrivit* se efectuează în baza cunoașterii particularităților în parte a fiecăruia, conform criteriului calității și aptitudinilor speciale ale acestora – cunoașterea autentică a subalternilor așa cum sunt și nu cum ar dori să pară.

Putem spune că relațiile interpersonale din unitățile militare sunt strict reglementate, conform unor cerințe specifice instituției, cerințe care nu blochează căile de acces spre o înțelegere de ome-

nie, spre apropierea de oameni pentru cultivarea pasiunii, optimismului, ajutorului reciproc și cooperării. Ba din contra, cu cât sarcinile sunt mai variate, viața este mai severă, procesul de instrucție mai rigid, mai complex, cu atât mai mult este nevoie de bunăvoință, de atitudine bună, de înțelegere și conlucrare deplină, spre menținerea unui climat care să determine dăruire energetic-spirituală și angajare conștientă în viața colectivului din care face parte fiecare.

Menționăm de asemenea că autoritatea personală reprezintă rezultatul ansamblului de trăsături ale personalității liderului și se manifestă în principal prin atitudinea și aprecierea pe care ceilalți indivizi o au la adresa sa [5, p. 184]. Autoritatea rezidă în a obține subordonarea fără a o impune, ea nu izvorăște dinspre cel care o reprezintă, ci dinspre cel care o recunoaște [6, p. 161].

În această ordine de idei, putem lesne afirma că modul în care comandantul de unitate se impune în fața subordonaților, depinde de capacitatea acestuia de a combina autoritatea formală-legală⁷ cu autoritatea informală-personală. Autoritatea legală îl obligă și în același timp, îi dă posibilitatea ofițerului de a decide și ordona subordonații, cu condiția ca această autoritate să fie dublată de recunoașterea din partea subordonaților a prestigiului și meritelor dobândite în timp a ofițerului respectiv. De fapt această autoritate nu este a persoanei, ci e deținută de organizație, deoarece este obținută de individ prin poziția sa în cadrul organizației.

⁵ În funcție de structura instituțională, această structură poate purta și altă denumire.

⁶ Întemeiată pe dreptate, pe adevăr, drept, echitabilă.

⁷ Instituțională, dată de funcția pe care o deține în structura ierarhica a organizației.

Calea autorității personale este cea mai trainică și de lungă durată. Ea este bazată pe aprecierea calităților pozitive ale subalternilor cu privire la:

- muncă și străduință neobosită pentru îndeplinirea impecabilă a obligațiilor, trăsăturile dezirabile de caracter, conduita morală exemplară, stăpânirea de sine, generozitatea, optimismul, meritele deosebite ale comandantului. Asemenea calități sporesc șansele unui comandant de unitate (structură) să fie respectat de subalterni [2, p. 47], (anexa nr.1).

Autoritatea personală, spre deosebire de cea instituțională, nu este ceva înăscut, ci se obține prin efort susținut din partea comandantului, nu se acordă, ci se cucerește prin muncă [11, p. 257].

Comandantul are în permanență de-a face cu oameni și în funcție de modul în care se comportă față de ei, influențează starea lor, natura raporturilor dintre ei, climatul în muncă.

În acest context, să ne amintim de faptul că Napoleon Bonaparte spunea că: *prefer să fiu înconjurat de caracter mai degrabă decât de inteligență* [3, p. 20]. După cum se știe celebrul comandant militar, citat mai sus, acordă o prețuire excepțională minții, dar a conferit primatul caracterului, deoarece considera hotărârea și inteligența drept factori determinanți în obținerea succesului.

De altfel și din unele studii referitoare la psihosociologia conducerii reiese că mulți oameni preferă caracterul în

locul aptitudinilor, motivând o asemenea opțiune prin aceea că:

- oricât de capabil ar fi din punct de vedere profesional un șef, dacă are un caracter (impulsiv, dezechilibrat, brutal sau neprincipial) se lucrează foarte greu cu el⁸,

- peste tot unde lipsesc fermitatea caracterului și libertatea interioară se pot produce abuzuri de putere [2, p. 48], (anexa nr.2).

Putem spune cu certitudine că atunci când relația ofițer-subaltern se bazează numai pe autoritatea formală, când comandantul se implică insuficient în viața colectivului și comite incorectitudini de comportament, subalternii își pierd încrederea în el, nu mai muncesc cu aceeași trageră de inimă ca odinioară, apar situații tensionante, randamentul muncii descrește semnificativ, iar în final autoritatea se ruinează, prestigiul dispare sau nu se mai naște [11, p. 107].

Pe de altă parte, un șef capabil, care se conduce după anumite principii:

- este corect, indulgent dar înțelegător,
- se ocupă de realizarea sarcinii, dar și de subordonați,

- întreține relații corecte în grup, își va spori autoritatea față de subalterni, pe motiv că baza autorității sale oficiale este altoită de:

- prestigiul recunoscut de subalterni,
- acceptarea ideii ca fiind cel mai bun din colectiv,

- convingerea că este în stare să-i dirijeze cu succes. În asemenea împrejurări,

⁸ *În viața de zi cu zi a unității, felul de a fi a comandantului (șefului) se transmite pe nesimțite. De obicei cum este șeful, sunt și subordonații, deoarece ei văd în el un model pe care îl vor urma. Trăsăturile de caracter negative ca: orgoliul, lipsa de principialitate, încurajarea servilismului și linguşelii, a favoritismului vor constitui o piedică în calea formării unei autorități morale a ofițerului și de aici mai departe în calea desfășurării în bune condiții a vieții în unitate (structură).*

legăturile interpersonale pe linie de comandă devin deschise, subalternii exercită cu tragere de inimă misiunile încredințate, colectivul se încheagă, se unește, creându-și posibilități de perspectivă.

Astfel, să nu uităm de faptul că nu este o dogmă, dar este util ca un ofițer să-și cunoască foarte bine meseria, lucrând cu oamenii trebuie să anticipeze cum se va răsfrânge actul de comandă asupra procesului de execuții. Comandantul de unitate (structură) trebuie să fie un bun profesionist, deschis spre nou, să cunoască ce dorește să întreprindă, și să pună accent pe utilitatea practică a muncii de instruire și lucrul în echipă a subalternilor.

Există câțiva parametri de bază, care l-ar ajuta pe orice comandant să-și atingă scopurile și să contribuie la închegarea colectivului:

1. *Rezistență la efort* este prima însușire de care trebuie să dea dovadă comandantul pentru a fi respectat de subordonați. Încrederea subalternilor în comandant dispare când acesta are o slabă pregătire fizică, mai ales atunci când știu că poate cândva, viața lor va atârna de acest om, motiv pentru care ei îl vor câștiga se poate de pregătit, din toate punctele de vedere.

2. *Capacitatea organizatorică* reprezintă al doilea pilon al autorității comandantului: talentul organizatoric, anticiparea condițiilor și timpului favorabil de desfășurare a activităților preconizate, cunoașterea situației reale de lucruri, care presupune: colectarea continuă a informațiilor despre felul cum se comportă oamenii, se execută ordinele și se învață corect problemele.

3. *Necesitatea perfecționării* reprezintă un atribut nu numai al specialiștilor

șefului superior, ci și al personalității comandantului de unitate (structură), care în același timp influențează menținerea și creșterea autorității sale, iar pe de altă parte creează premisele închegării colectivului. Comandantul dornic de perfecționare va considera binevenită orice sugestie în procesul căutării soluțiilor, nu va ezita să analizeze și să discute puncte de vedere diferite, motivând prin aceasta o angajare trainică a majorității, motiv pentru care angajații se vor simți importanți, încrezuți în forțele proprii, li se va stimula creativitatea.

4. *Principiile sănătoase* față de sine⁹, contribuie la câștigarea încrederii subalternilor, oricât de sever ar fi un comandant. A comanda înseamnă înainte de toate a ține la cineva, a convinge în loc de a constrânge și înainte de orice, de a da exemplu cu propria persoană.

5. *Omenia* înseamnă aprecierea și recompensarea subalternilor după merite; sancționarea în funcție de circumstanțele abaterii și o dată ce un militar a plătit pentru greșeala sa, comandantul trebuie să se comporte ca și cum incidentul nu ar fi avut loc.

6. *Respectul față de subordonați*. Subordonații trebuie priviți ca niște oameni maturi, responsabili și profesioniști, tratându-i cu seriozitate, încredere și sinceritate care contribuie la întărirea coeziunii și dezvoltarea unui moral ridicat. Ca de exemplu un bun comandant va cunoaște numele, biografia și caracteristicile individuale ale subordonaților săi.

Subordonatul trebuie să știe ce gândește șeful despre el, despre munca pe care o desfășoară; el așteaptă aprecieri din partea comandantului nu numai

⁹ *Punctualitatea, respectarea regulilor și regulamentelor militare, dreptatea și corectitudinea.*

cu prilejul unor evenimente deosebite, ci permanent, acesta ajutându-l să știe ce mai are de făcut, unde trebuie să persevereze și unde să revină [5, p. 168-169].

7. *Delegarea autorității.* Delegând o parte din responsabilitățile sale, comandantul demonstrează încrederea pe care o are în subordonați și îi condiționează pe aceștia să-i demonstreze „șefului” că a avut dreptate, că sunt oameni responsabili, competenți, pe care se poate baza. Mulți refuză să delege pe alții, considerând că cere timp și efort, fiind mult mai simplu să-și facă singuri treaba. Însă, afirmă Stephen R. Covey: *a delega pe alții e poate singura activitate, din câte există, cu un foarte puternic efect de dinamizare și ce poate încheia mai tare un colectiv, decât mobilizarea, implicarea indivizilor în activități, creând un mediu stimulat, dinamic și eficient care să asigure satisfacția muncii făcute* [13, p. 146].

Pentru îmbunătățirea climatului moral-psihologic al structurilor militare, trebuie avute în vedere:

- modalitățile de mobilizare a subordonaților la îndeplinirea scopurilor comune,

- crearea unui sistemul de control, ca factor important de influențare a climatului psihosocial,

- precum și îmbogățirea cunoștințelor de psihopedagogie militară și leadership, ale comandanților, ca o condiție a promovării unui stil de conducere responsabil¹⁰ [14, p. 16].

Concluzionând, putem afirma că, deși moralul militarilor unei unități este determinat de o multitudine de factori, atât obiectivi cât și subiectivi, comandantul de unitate este unul dintre cei mai importanți factori. El nu este o creație impusă de cineva, ci o existență cerută de funcționalitatea grupurilor, la nivel micro- sau macrosocial, de nevoile conjugării eforturilor oamenilor, al satisfacerii intereselor și aspirațiilor acestora.

Profesionist avizat, adept al muncii în echipă, el însuși jucător de echipă valoros, pentru menținerea unei atmosfere moral-psihologice sănatoase la subalterni, este vital să promoveze metode, tehnici și proceduri moderne de organizare, planificare, decizie, coordonare și control, concomitent cu respectarea principiului „omul mai presus de lucru”.

Un moral ridicat se dezvoltă în condițiile unei comenzi funcționale, participative, centrată pe sarcină și oameni, activă, competentă și pragmatică, exercitată de persoane integre, verticale, principiale și carismatice. Putem afirma că sloganul statutului socioprofesional al comandantului de unitate, va fi în continuare reprezentat de triada *caracter-profesionalism-spirit de echipă*, argumente suficiente pentru sublinierea importanței tipului de personalitate a comandantului în activitatea de mentinere a atmosferei moral-psihologice la subalterni, concluzia finală fiind: dacă vreți să aveți un colectiv de succes, iubiți mai mult oamenii decât funcția și gradul.

¹⁰ Subordonații urmăresc cu mare interes pe cei investiți cu funcții de conducere, îndeosebi pentru a învăța câte ceva de la ei, de a deveni ca ei. Un comandant competent, cu bogate cunoștințe tehnice, militare, pedagogice, corect și modest, este un exemplu demn de urmat pentru subordonați. Aceștia vor și să-l aprecieze și să-l urmeze, să-i respecte ordinele.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Aradavoaiice G. *Climatul psihosocial în colectivele militare*. București, Editura Militară, 1984.
2. Aradavoaiice G. *Comandantul (șeful) profil psiho-profesional*, București, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 1994.
3. Aradavoaiice G. *Liderul militar*. București, Editura Militară, 2011.
4. Aradavoaiice G. *Stil de conducere*. București, Editura Militară, 1985.
5. Ceaușu, V. *Psihologia organizării*. Relațiile dintre șefi și subordonați. București, Editura Militară, 1970.
6. Chelcea, S., Golu, M., Golu, P. *Dicționar de psihologie socială*. București, Editura științifică și Enciclopedică, 1981.
7. Covey, Stephen R. *Eficiența în șapte trepte sau Un abecedar al înțelepciunii*. București, Editura ALLFA, 2002.
8. Dawis, R.V., England, G. W. & Lofquist, L.H., „A Theory of Work Adjustment”, *Minnesota Studies in vocational rehabilitation: XV*, 1964.
9. *Dicționar explicativ al limbii române*. Ediția a II-a, București, Editura Univers Enciclopedic, 1998.
10. Dulea, G. Frunzeti, T. Parcevschii, N. *Coordonate ale psihologiei militare aplicate*. București, Editura Universității naționale de Apărare „CAROL I, 2009”.
11. Dulea, G. *Sociodinamica grupului militar*. București, Editura Militară, 1991.
12. Maisonneuve, J. *Roluri și conflicte de roluri*, în Neculau A. (ed.), *Psihologie socială, aspecte contemporane*. Iași, Polirom, 1996.
13. Popa, M. *Psihologie militară*. Iași, Editura Polirom, 2012.
14. *Efectele stresante ale câmpului de luptă*, Studii și articole din publicații militare străine, Centrul de informare și documentare al Ministerului Apărării Naționale. București, Editura Militară, 1992.

Trăsături de caracter cu amprentă pozitivă asupra prestigiului șefului

Înșiruirile de caracter își pun amprenta asupra prestigiului șefului, asupra calității procesului de conducere.

- ***disciplina caracterului*** - constă în încadrarea optima a persoanei într-un sistem de norme și respectarea cu strictețe a prevederilor sale;
- ***stăpânirea de sine*** - posibilitatea de a-și domina impulsurile, de a amâna reacția atitudinal-comportamentală sau, de a le direcționa în conformitate cu prescripțiile moral-valorice;
- ***generozitatea*** - sensibilitatea față de nevoia altora, dorința de a le veni în ajutor;
- ***puterea*** - dominarea împrejurărilor și de a se domina și pe sine, fermitate;
- ***disciplina*** - constă în încadrarea optimă a persoanei într-un sistem de norme și respectarea cu strictețe a prevederilor sale;
- ***optimismul*** - trăsătură de caracter ce exprimă încrederea persoanei în sine, în ceilalți și în viață.

Trăsături de caracter cu amprentă negativă asupra prestigiului șefului

- ***refuzul recunoașterii erorilor*** - reprezintă o slăbiciune;
- ***lipsa de sinceritate*** - una se afirmă și alta se întreprinde, mai ales în direcția evaluării calității și muncii oamenilor; în prezența acestora se fac, de regulă, aprecieri pozitive, dar în fața superiorilor sau în notările de serviciu părerile se schimbă;
- ***inconsecvența*** în aprecieri și mai ales în acțiuni; se inițiază multe activități, dar nu sunt finalizate integral, ceea ce demobilizează, nu oferă satisfacția lucrului dus până la capăt;
- ***infatuarea*** - șeful crede că totul s-a inițiat și realizat cu succes datorită lui, că fără prezența și intervenția sa reușita nu ar fi fost posibilă;
- ***neîncrederea*** - în capacitățile și bunele intenții ale subordonaților, de aici, tendințe de tutelare, control și supraveghere excesive;
- ***spiritul autoanalitic scăzut*** - lipsa de pregătire, de dăruire și de disciplină în muncă a subordonaților, se trec cu vederea lipsurile și partea de responsabilitate a comandantului, calitatea deciziei și intervențiilor;
- ***subiectivismul în aprecieri*** - evaluarea muncii și rezultatelor subordonaților în afara criteriului valorii.

PARTICULARITĂȚILE PSIHOSOCIALE ALE ADAPTĂRII STUDENȚILOR ÎN MEDIUL MILITAR INSTITUȚIONAL

Maria CHIRILOV¹

PSYCHOSOCIAL CHARACTERISTICS OF STUDENTS' ADAPTATION IN A MILITARY INSTITUTIONAL ENVIRONMENT

The study of the adaptation capabilities of the individual, on the basis of certain psycho-physiological and psycho-social characteristics which reflect the integral characteristics of mental and social development can totally solve the psychological personal problems. The efficiency of adaptation depends on the genetic determination properties of the nervous system as well as on the conditions of education. Thought behaviors depend on the auto evaluation of the degree of adequacy of the individual. The process of adaptation is extremely dynamic. Its success depends on a series of objective and selective conditions, functional state and the social experience. The adaptation capacity determines the personality, the important characteristics of the integrative mental development, relative necessities, the reasons, emotional state of mind and self-consciousness. Integration at all its levels ensures the behavior lastingness. The cognition and learning particularities and the students' dynamics of adaptability to the military educational environment supply us with the sufficient information in order to determine the level, the rank and the periods of adaptation of the young to the military institutional environment, give us the possibility to predict and select the right man at the right place; to elaborate a new methodology of selection of the candidates for the military career. Applying the correlated ensemble of the psychological samples can build up a typology of the personality structure with special levels, styles of adaptability of determination of the psychosocial coordinates of the students' adaptation to the institutional military adaptation.

ARGUMENT

Studierea adaptării studenților ISÎM în condiții de modificare a mediului socioeconomic în zilele noastre devine din ce în ce mai importantă. Actualitatea acestei probleme e cauzată de mai mulți factori: succesul de depășire a dificultă-

ților din această perioadă într-o mare măsură determinat de autodeterminarea profesională în continuare; consistența și viteza de adaptare la condițiile vitale în instituția de învățământ militar va depinde în mare măsură succesul lor de formare a performanțelor; rezultatele unor cercetări arată că dacă studenții se

¹ Maria CHIRILOV, metodist, Secția științifică, Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”.

adaptează satisfăcător la condițiile vitale într-o școală militară, atunci s-ar putea ca să se adapteze, la fel, satisfăcător la activitatea profesională.

Condițiile importante pentru adaptarea cu succes la activitatea militară, după V. Diaconu, sunt activizarea motivelor sociale de comportament, orientările personale și de situație, intensificarea proceselor cognitive, formarea cunoștințelor temeinice, aptitudini, exemplul personal al conducătorului și camarazilor, coeziunea echipei, primele succese, exercițiile, antrenamentele. Procesului de adaptare la condiții dificile și periculoase se opun: slăbiciune de voință și de caracter, motivarea slabă, lipsa de cunoștințe, competențe, diverse situații traumatice. Indivizii instabili emoțional au un proces de adaptare la situația de luptă care împiedică tensiunea psihologică extremă, apărută în condiții de luptă.

În procesul adaptării psihosociale a studenților la activitatea de învățământ și de serviciu în condiții de studiu, recruțiilor și tinerilor ofițeri la activitatea de serviciu de luptă în forțele armate, în mod clar se evidențiază două aspecte interdependente: adaptația socio-psihologică a individului și adaptarea colectivului la cea individuală. Adaptarea psihologică și socială a studenților este un proces de selecție și de implementare a unui astfel de comportament și forme de comunicare care ar permite coordonarea cerințelor și așteptărilor participanților în situația de adaptare, în condițiile corespunderii sau necorespunderii valorilor de bază individuale și ale colectivului, în activitate și urmările ei. Adaptarea colectivului militar la individ este un proces de includere a noului membru, prin prezentarea anumitor cerințe, condiționate de valori,

atitudini, aspirații, dispoziții, opinii, tradițiile colective, stilului de conducere și a liderului, nivelului lui de organizare și de coeziune.

Instituția militară, generic vorbind, indiferent de extensiunea sa organizațională (mare unitate, unitate, subunitate independentă etc.) încorporează în ansamblul său toate aceste elemente care generează particularități de mediu ce influențează, desfășurarea oricărui proces de adaptare și îi dau un anume specific.

Specificului adaptării militare, în fond, este forma adaptării sociale.

Analizei proceselor și dificultăților adaptării militarilor sunt consacrate un șir de lucrări ale învățaților militari: Cronq (1992), Ghe. Florian (1996), V. Armașu (2002), V. Diaconu (1984).

Analizând sursele științifice cu privire la adaptarea militară permite de a face unele generalizări:

1. Activitatea de instruire în instituția militară de învățământ are câteva caracteristici distinctive semnificative, în comparație cu formarea profesională a tineretului civil, și anume:

- Această instruire nu este doar individuală, ci și a colectivului militar, pregătirea lui pentru o activitate de luptă comună și colectivă.
- Instruirea militară are o orientare practică de luptă.
- Instruirea de luptă se caracterizează printr-un coraport special dintre studiu și activitate de luptă.
- Instruirea se realizează în condiții de menținere a disponibilității permanente de luptă a unităților și a instituției militare, ceea ce este una din sarcinile principale ale activității militare.

2. Caracteristic pentru instituțiile militare de învățământ este că impli-

care în activitățile profesionale ale studenților are loc chiar din prima zi a sosirii la sesiunile de pregătire, de aceea atât studiile, cât și activitatea practică militară sunt combinate organic. De aici se deduce problema evidenței atât a adaptării sociopsihologice, cât și a aspectului profesional al studenților din Academia Militară.

Scopul studiului este determinarea particularităților, dinamica procesului de adaptare a studenților în mediul militar instituțional și stabilirea relației dintre caracteristicile psihologice ale studenților și particularitățile adaptării lor în condițiile mediului social.

Ipoieza

Studenții diferitor niveluri de adaptare se deosebesc după caracteristicile personale (gradul de agresivitate, tip de personalitate, motivația activității profesionale), care influențează succesul adaptării atât cu impact autonom, cât și structural.

În lucrare s-a utilizat blocul format din test MLO, CMIJI, BASSA-DARCKI

chestionarul adaptării profesionale în mediul militar instructiv-educativ.

Cercetarea a fost realizată pe durata anilor de studii I și II. Eșantionul inițial a fost alcătuit din 120 abiturienți din anul de învățământ 2011-2012 reprezentând armele artilerie, infanterie, transmisiuni și 140 abiturienți din anul de învățământ 2010-2011, cu vârsta cuprinsă între 18-22 ani la momentul admiterii, reprezentând armele artilerie, infanterie, transmisiuni, grăniceri, carabinieri. Din lotul total majoritatea sunt veniți din școli cu un nivel de școlarizare mediu cel mai mare 7,9, majoritatea cu o inteligență generală satisfăcătoare.

În baza cercetării au fost identificate cinci categorii de studenți cu diferite grade de adaptare în IMÎS în funcție de nivelul lor de adaptare psihosocială și profesională, fiecare fiind divizată în patru nivele de adaptare a studenților: înaltă, medie, scăzută și inadaptare. Rezultatele acestei cercetări au permis de divizat studenții după nivelul adaptării profesionale reprezentate în tabelul 1 și fig. 1.

Tabelul 1

Raportarea studenților după nivelul adaptării profesionale (în procente)

Nivelul adaptării profesionale	Anul I	Anul II
dezadaptare	0,00%	1,43%
medie joasă (satisfăcătoare)	20,19%	32,86%
medie	34,62%	48,57%
medie bună	31,73%	16,43%
înaltă	13,46%	0,00%

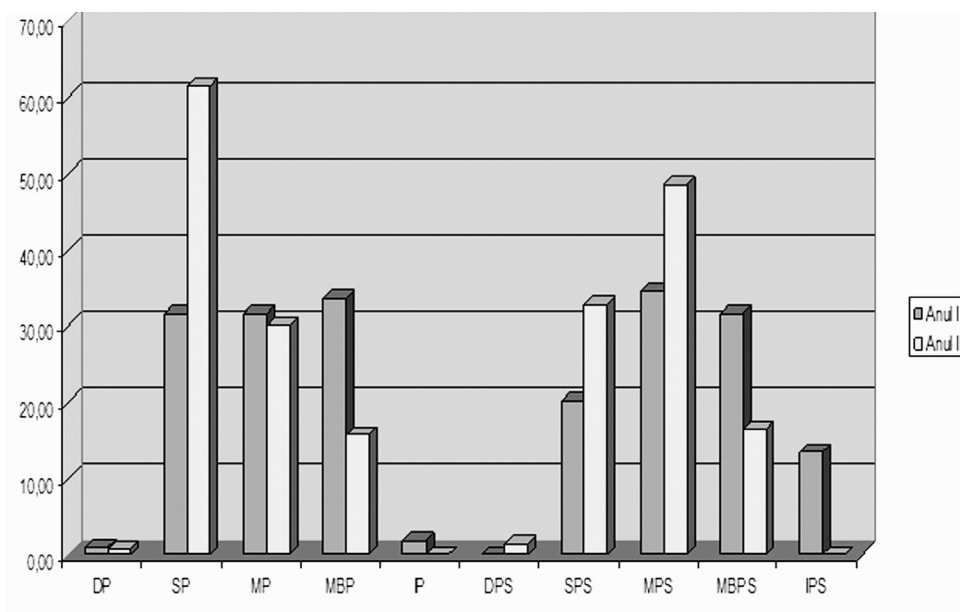

Fig. 1. Intensitatea factorilor adaptării profesionale

Grupul inadaptării caracterizat prin insuficiența sau, în cazuri extreme, de lipsă completă a activității cognitive, de cercetare și publică, necesitatea slabă de autocritică și autoinstruire, dispoziția negativă față de viitoarea profesie. Studentul nu întotdeauna reacționează adecvat la cerințele noului colectiv, la sistemul valorilor mediului nou. La baza inadaptării și comportamentului respectiv, de multe ori nu este doar o sferă motivațională negativă, dar și motivele retragerii din universitate, refuzul lor de a învăța și de a stăpâni profesia militară. Analiza rezultatelor studiului a arătat că numărul de studenți la etapa inadaptării în anulul întâi constituie 0,0% în anul II – 1,43%. Aceasta se datorează faptului că pe parcursul familiarizării cu profesia militară, atitudinea față de viitoarea profesie se înrăutățește,

ca fiind aleasă în circumstanțe accidentale. Activitatea cu astfel de studenți, întru restructurarea orientărilor valorice, este de mică perspectivă.

Grupul nivel scăzut de adaptare se caracterizează printr-o pregătire insuficientă de instruire a studenților din instituția militară. La etapa inițială de studiere, pregătirea motivațională a studenților din categoria dată este de obicei înaltă, pe când activitatea intelectuală cognitivă nu este suficientă pentru succesul și stăpânirea de subiecte academice, în special pentru anii II de studii. Dificultățile în activitatea cognitivă de instruire, activitatea de cercetare științifică scăzută afectează în consecință nivelul lor de motivare, acesta devenind scăzut și chiar se schimbă direcția acestuia. Unii studenți au îndoieli în alegerea adecvată a modului de viață.

Studentii cu un nivel scăzut de adaptare profesională trebuie de identificat într-un stadiu incipient de instruire în instituția militară, de determinat natura dificultăților și de furnizat o asistență specifică individuală. Ei încep să învețe bine, ceea ce se explică prin doi factori: – dezvoltarea corespunzătoare a sferei intelectuale și cognitive a acestor studenți; – finalizarea perioadei de studiu al disciplinelor teoretice ale ciclului de învățământ general și de tranziție, în special, la asimilarea obiectivelor militare și de inginerie. De obicei, studenții din acest grup adaptarea profesională la efectuarea diferitor acțiuni de serviciu (dispoziții, îndeplinirea programului zilei, autodeservirea etc.) decurge cu succes. Numărul studenților adaptați la nivelul dat este de 20,19% din anul I de studii, 32,86% din anul II. Faptul că chiar în anul II de studii rămâne un număr mare de studenți cu nivelul scăzut de adaptare profesională ne dovedește că la admiterea în instituția militară ar trebui mai multă exigență față de abiturienții cu abilități intelectuale și cognitive reduse.

Grup nivel mediu este major pentru majoritatea studenților – la 66,35% anul I; anul II 81,43%. Nivelul mediu de adaptare se caracterizează în general printr-o activitate cognitivă și socială înaltă, de cercetare medie, printr-o necesitate stabilă de autocontrol, autoinstruire, capacitatea de a lucra independent și de a regla activitatea sa. Studenții și-au format responsabilitatea pentru starea de lucruri în grupa academică (reușita, disciplina militară, activitatea de muncă), o abordare creativă a atribuțiilor lor, viața activă,

se manifestă clar atitudinea studenților față de viitoarea activitate profesională. Natura problemelor de adaptare pe care le au nu este aceeași: unii au mici dificultăți la studierea disciplinelor academice, alții – cu paza și regulamentul intern; la al treilea grup – cu adaptarea la ritmul și regimul serviciului militar, al patrulea – rolul de lider îl joacă dificultățile de natură socială și psihologică, care afectează adaptarea profesională. În acest sens, asistența acestor studenți ar trebui să fie direcționată în mod individual.

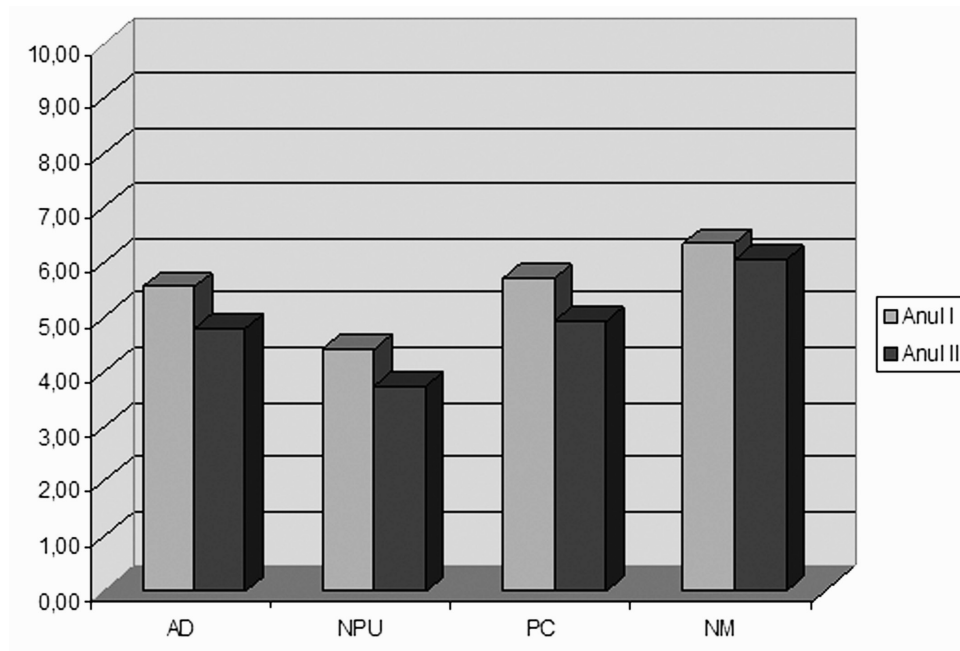
Grup nivel adaptare înaltă caracterizat printr-o atitudine conștientă a studenților față de specialitatea aleasă și a instituției militare în general, prin înalta activitate cognitivă, de cercetare și activitate publică, asimilarea creativă a formelor și metodelor de instruire, insistența și autocritica în evaluarea colegilor și autoevaluare. Acest nivel este tipic pentru studenții care permanent învață „bine” sau „foarte bine”, sunt cu inițiativă, independentă în rezolvarea problemelor de instruire și de muncă, participă activ în activitatea de muncă și socială, se bucură de autoritate în rândul colegilor și profesorilor. Adaptarea profesională a acestor studenți trece rapid și cu succes, cu consecințe constructive atât pentru studenți, cât și pentru colectivul militar al instituției de învățământ superior. În general, conform cercetărilor noastre, astfel de studenți în anul întâi formează 13,46%, anul II – 0%.

La analiza procesului de adaptare sociopsihologic al studenților, de asemenea se evidențiază patru grupe de studenți (a se vedea tabelul 2 și fig. 2).

Tabelul 2

Distribuirea studenților după nivelul de adaptare psihosocială

Nivelul adaptării psihosociale	Anul I	Anul II
dezadaptare	0,96%	0,71%
medie joasă (satisfăcătoare)	31,73%	61,43%
medie	31,73%	30,00%
medie bună	33,65%	15,71%
înaltă	1,92%	0,00%

Fig. 2. Distribuția studenților după nivelul de adaptare psihosocială

Studenți inadaptați potrivit studiului în primul an de studii au fost depistați 0,96% de studenți inadaptivi dintre cei interogați, în anul II – 0,71%. Studenții inadaptați sunt caracterizați printr-o atitudine indiferentă sau negativă față de instituția militară, menționând nemulțumirea totală de condițiile instruirii în instituția militară și nedorința de a

învăța specialitatea dată. Problemele de adaptare sociopsihologică, în cazul dat, pot fi explicate prin alegerea aleatorie a instituției de învățământ, care nu satisface înclinațiile, interesele studenților, ceea ce, la rândul său, provoacă un disconfort interior și insatisfacția față de relațiile sociale și de conducere. Au semne evidente de caracter accentuate și unele semne

de psihopatie și stare mentală poate fi descrisă ca lentă, au stabilitate neuro-psihologică scăzută, conflictual. Cel mai des studenții care prezintă aceste dificultăți din punct de vedere sociopsihologic, potrivit unui studiu de adaptare profesională, sunt de asemenea situați la nivelul de inadaptare. Majoritatea unor astfel de studenți sunt exmatriculați chiar din primul semestru, ceilalți până la sfârșitul primului an.

Studenții cu adaptare scăzută (ASPS) cei mai mulți au diferite semne accentuate care sunt compensate parțial de condițiile obișnuite și pot apărea atunci când schimbă activitatea, prin urmare succesul adaptării depinde de condițiile externe de mediu. Acești studenți au tendințe de avea stabilitate emoțională scăzută, perturbări posibile asociale, afișare de agresivitate și conflict. Studenții din acest grup necesită o abordare individuală, monitorizare continuă, acțiuni colective, vor fi supuși controlului din partea ofițerilor, profesorilor și mai ales, al serviciilor implicate în activitatea de învățământ. În perioada inițială de instruire (în special în anii I și II) are o importanță majoră. În primul an de studii s-au constatat 31,73% de studenți cu ASPS, în anul II – 61,43%. Analiza rezultatelor a arătat că, după toți indicii ASP, studenții au acumulat puncte sub mediu. Ei au evaluat negativ satisfacția activității personale de instruire, care, în primul rând, se datorează pregătirii intelectuale reduse, în al doilea rând, incapacității sau lipsei de dorință de a acumula cunoștințe noi și de a activa independent. Au acumulat puncte mai sus de mediu pe o scară de satisfacție a poziției proprii în echipă, înșiși studenții ASPS remarcă atitudinea negativă față de colectiv.

Studenții cu adaptare medie (ASPM) constituie majoritatea din cei interogați, indiferent de anii de studii în instituția militară (65,38%, 45,71% – respectiv anul I, II de studii). Studenții de la acest nivel iau scorul mediu pentru fiecare scală a testului. Studenții ușor se adaptează la noile condiții de activitate, intră rapid în noul grup, destul de ușor și în mod adecvat, au un comportament stabil, de regulă nu intră în conflict și au stabilitate emoțională. Sunt nemulțumiți de activitatea proprie de instruire, totodată constată că pedagogii și ofițerii de curs nu sunt întotdeauna obiectivi și evaluează incorect rezultatele activităților lor.

Studenții înalt adaptivi (ASPÎ). Conform rezultatelor studiului nostru, numărul de astfel de studenți din an în an descrește: în primul an de studii – 1,92%, II – 0,0%. Cel mai problematic aspect al adaptării sociopsihologice a studenților din categoria dată este satisfacția referitor la condițiile de instruire în instituția militară.

Pentru a analiza rezultatele unui studiu longitudinal de adaptare profesională și sociopsihologică a studenților, am folosit și starea sociopsihologică a studenților, am folosit student T-test pentru a evalua diferența dintre probele dependente mijlocii. Atunci când se compară indicii ASP a studenților din anul I și II de studii, numai pe scara „satisfacție referitor la relațiile cu comandanții” nu este atestată nicio modificare semnificativă. După celelalte criterii, gradul de diferență este distribuit după cum urmează: cea mai mare schimbare a avut loc în relația student–grupă academică ($t=5,26$; $p<0,001$), a crescut satisfacția în legătură cu propria lor poziție în grup ($t=-4,62$; $p<0,001$), s-a

îmbunătățit atitudinea față de instruire ($t=-4,56$; $p<0,001$). După indicii „atitudinea față de instituția de învățământ”, „satisfacția referitor la relația dintre studenți” și „satisfacția referitor la condițiile de instruire”, s-au obținut diferențe semnificative la $p<0,001$. La analiza adaptării profesionale în anul I și II, s-au stabilit diferențe semnificative pentru fiecare criteriu: $p<0,001$. Cele mai mari schimbări au avut loc în domeniul moral-psihologic. Pe locul doi al dinamicii de adaptare profesională s-a situat activitatea studenților în domeniul cognitiv de instruire. Mai puțin sensibil la procesul dinamic este adaptarea studenților în domeniul social și politic de socializare.

CONCLUZIE

Astfel, s-a identificat următoarea dinamică a adaptării studenților, care se realizează în patru domenii principale de socializare în instituția militară, și cursul tânărului luptător, procesul de adaptare se actualizează, în fond, în sfera relațiilor sociale. La începutul primului semestru acutizarea stării inadapative scade într-o măsură vădită, se atenuază, are loc interadaptarea studenților și adaptarea la condițiile vieții și activității militare, la programul zilei, reguli de disciplină și subordonare etc. (sfera disciplinară și de drept a socializării). Pentru majoritatea studenților adaptarea primară în domeniul cognitiv, de instruire în mare parte se finalizează la sfârșitul semestrului doi, cu toate acestea, procesul de adaptare nu se oprește aici.

Deja în primul an de studii studenții încearcă să manifeste o mare activitate în asimilarea disciplinelor academice, normelor de conduită, portul uniformei

militare, respectarea programului zilei etc. Cu toate acestea, unii studenți manifestă (la sfârșitul semestrului I și mai ales la al doilea) tendința spre formele pasive ale adaptării. Motivul acesteia, de cele mai multe ori, este îndoiala corectitudinii de alegere a specialității, de obicei din cauza cunoașterii inadecvate a dificultăților instruirii în instituția militară până la admitere (50%), precum și a cunoașterii incomplete a serviciului militar (32%). Un rol important în recunoaștere și înțelegerea unor particularități ale activității militare și aprobarea modului corect de viață pentru majoritatea studenților este practica de la sfârșitul primului an de studii.

În al doilea an de studii avansează tendința studenților de a se afirma, a crește în opinia sa proprie, de a dovedi înșăși și altora capacitatea de asimilare a programelor de curs. Al doilea an este mai dificil la instruire, deoarece crește rapid numărul de discipline militare și de inginerie în același timp cu o implicare mai intensă a studenților în îndeplinirea îndatoririlor. Însușirea, în anul II de studii, are un statut de mare prestigiu, iar indicii înalți la instruire rămân a fi un mijloc important de afirmare și autoafirmare în colectiv. Cu toate acestea, complexitatea și numărul mare de discipline academice (inclusiv specifice) în anul II de studii prevede ca fiecare student să depună un efort corespunzător, o muncă asiduă și încredere în sine, ceea ce nu-i stă în puterea fiecăruia și aceasta generează, la un număr de studenți (8-10%), îndoiele referitor la alegerea profesiei, iar aceasta se manifestă în mod corespunzător în comportamentul lor: o atitudine pasivă față de școală, apatici, unii depun efort de a părăsi instituția.

BIBLIOGRAFIE:

1. Aradavoaiice Gheorghe. *Climatul psihosocial în colectivele militare*. Bucuresti, Ed. Militara, 1984, p. 145-169.
2. Aradavoaiice Gheorghe. *Comunicarea în mediul militar*. Bucuresti, Ed. Academiei de înalte Studii Militare, 1997.
3. Armasu Viorel. *Gestul suicidar – interferente medico-militare*, în *Spirit militar modern*, nr. 1/2002, p. 41-43.
4. Burbulea Emil, Mirea Marin. *Pentru o viziune psihosociala asupra moralului armatei*. Bucuresti, Editura Militara, 1985, p. 19-31.
5. Ciolaca Ion, Stoianovici Ionel. *Comportamentul deviant în timpul executarii stagiului militar*, în *Spirit militar modern*, nr. 3-4/1998, p. 29-32.
6. Ciolaca Ion. *Atitudinea tinerilor față de serviciul militar*, în *Spirit militar modern*, nr. 4-5/1994, p. 21-24.
7. Deaconu Victor ș.a. *Dimensiuni psihosociale ale vietii si activitatii militare*, Bucuresti, Editura Militara, 1984.

STRUCTURILE ADMINISTRAȚIEI PUBLICE LOCALE ÎN STATELE UNIUNII EUROPENE

*Irina NISTIRIUC*¹

LOCAL GOVERNMENT STRUCTURES IN EUROPEAN UNION

One of the most important attributes of any democratic society is the local public administration which in recent decades has faced up major reform processes that have led to the emergence of ideals concerning the democratic government. The tendency of states towards unification creates assumptions of developing unique standards on local public administration, applicable common principles, defined by law and enforced by practice and accountability mechanisms. EU enlargement meant the assumption of power by understandable, open and accountablenational institutions and their handing to a remote cobweb of institutions, influencing all policies and programs for which it is responsible. The essence of European identity and its uniqueness are given by a variety of cultures within the same civilization, by the attachment to the values and common principles, by the approximation of life concepts, by the consciousness of possessing in common specific interests and by the commitment to community building.

Datorită faptului că administrația publică – ca activitate – se realizează printr-o multitudine de forme organizatorice care grupează categorii întregi de oameni (personalul) sistemul administrației publice este un sistem de organizare socială bazat pe relații care există între acești oameni ce realizează o activitate specifică. Acest sistem de organizare socială există și funcționează în cadrul unui macrosistem de organizare socială a societății globale, considerată la nivel național sau la nivelul unor unități teritorial-administrative. În cadrul acestui sistem macrosocial există și funcționează diferite alte forme de organizare în afara sistemului administrației publice, constituind, pentru acesta din urmă, mediul social în care există și

funcționează. Între societatea globală cu structurile și stratificările ei și sistemul administrației publice, există legături care se exprimă în ceea ce sociologii denumesc socialitatea și sociabilitatea administrativă.

Socialitatea sistemului administrației publice arată trăsăturile care particularizează un anumit tip de administrație publică în raport cu mediul social în care este organizat și funcționează respectivul sistem administrativ, construcția acestuia fiind strâns legată de particularitățile grupărilor sociale în teritoriul statului, în legătură cu mediul geografic, îndeletnicirile economice, tradițiile cultural-artistice. Societatea administrativă indică dacă și în ce măsură sistemul administrației publice este

¹ Irina NISTIRIUC, lector universitar, Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”.

penetrabil de mediul social, și în funcție de acesta, dacă este sau nu compatibil cu societatea globală. Raportul de incompatibilitate dintre sistemul administrației publice și societate derivă din neadaptarea administrației la cerințele mediului social. Compatibilitatea între sistemul administrației publice și societate este asigurată și de felul în care acest sistem reușește să-și autoregleze structurile și acțiunile în raport cu nevoile societății, impunându-se o cunoaștere amănunțită a necesităților sistemului social global [1, p. 59].

Astfel, putem cert să menționăm că unul dintre cele mai importante atribute ale oricărei societăți democratice este administrația publică locală, care, în ultimele decenii s-a confruntat cu mari procese reformatoare ce au condus la apariția idealurilor privind o guvernare democratică. Măsurile de reformă, introduse în niște contexte politice foarte diferite s-au axat pe redefinirea structurilor statului. Evident, direcțiile acestor reforme diferă, ele fiind influențate de particularitățile economice, geografice, istorice, politice ale fiecărui stat, de dezvoltarea sistemelor administrative locale, de nivelul centralizării ori descentralizării puterii. Cu toate acestea pot fi evidențiate elemente comune ale reformelor puterii locale ce s-a manifestat în practica majorității statelor europene, în special a celor din Europa Centrală și de Est. Printre acestea se numără: formularea strategiilor de descentralizare și implementarea lor; restructurarea și reorganizarea sistemului administrației locale prin schimbarea structurilor teritoriale; repartizarea competențelor între nivelurile administrației; reforma financiară.

Pe lângă acestea pot fi menționate: determinarea rolului și statutului funcționarului public, dezvoltarea serviciilor publice, crearea unor organe ale administrației strict necesare realizării sarcinilor și implicit evitarea înființării unor instituții inutile, îmbunătățirea structurii compartimentelor din administrație, pentru ca instituțiile sale să poată îndeplini, la un nivel superior sporit, sarcinile încredințate [2, p. 408].

Totuși dimensiunea europeană a administrației publice și schimbarea administrativă au suscit din nou atenția, începând cu mijlocul anilor '80. Cu toate acestea, cadrul discuțiilor s-a schimbat de atunci nu o singură dată. Programul pieții comune, prin faptul că a impus ajustarea legislației naționale precum și prin implementarea lui, a supus unor perturbări întreaga legislație europeană, marcând prima etapă a dezbaterilor. Cercetările din domeniul coraportului dintre procesul de integrare europeană și administrația publică „națională” au fost pentru prima dată concentrate în lucrarea „L'Europe des Administrations” dat fiind impactul structurilor administrative naționale și tradiționale asupra „procesului european de elaborare a politicilor” precum și asupra provocărilor și presiunilor de adaptare din 1992 asupra administrațiilor naționale. Teama de o posibilă convergență administrativă a constituit doar o excepție. Începând cu mijlocul anilor '90, atenția a început să fie concentrată asupra impactului direct ori indirect al integrării europene asupra administrației publice, sau asupra „europenizării” administrației publice naționale. Schimbarea atenției a fost în unison cu studiul general al procesului de europenizare, dar și cu schimbarea

tonului în dezbaterile politice din cadrul Europei și creșterea interesului față de impactul integrării europene asupra politicilor naționale. Europenizarea administrațiilor naționale arată ca un „domeniu rezervat” neocupat al statelor membre [3, p. 243-244]

Important este faptul că în cadrul unei singure ramuri de drept, normele și instituțiile se reunesc pe baza unor principii comune. La nivelul statelor membre ale UE, principiile comune aplicabile administrației publice creează premisele unui Spațiu Administrativ European, spațiu care include un set de standarde de acțiune comune în cadrul administrației publice, definite prin lege și întărite de practici și mecanisme responsabile. Spațiul Administrativ European reprezintă un proces evolutiv al convergenței dintre legislația națională privind administrația publică și practicile administrative ale statelor membre. Este vorba despre o creație exclusivă a doctrinei, termenul neexistând ca atare în legislație, realitatea demonstrând că este foarte dificil să vorbim în Europa de un mod sau un model de administrație publică europeană. Administrațiile publice din statele membre ale Uniunii Europene, deși caracterizate printr-o structură foarte veche, s-au adaptat continuu la condițiile moderne. Principiile comune aplicabile administrației publice, ce vizează atât organizarea și managementul administrației publice, cât și relațiile dintre administrați și cetățeni, sunt consacrate în sistemele de drept ale țărilor membre a UE atât în legi, cât și în alte acte ale Guvernului și chiar în jurisprudența instanțelor care soluționează litigiile ce presupun implicarea administrației publice. Unele

țări au impus codificări ale procedurii administrative, cu scopul de a sistematiza aceste principii. Nimeni nu contestă însă că în sistemele de drept contemporane, caracterizate prin pluralitate de izvoare și prin dificultatea de reducere la un singur criteriu de ierarhie normativă, codificarea este un demers greu de realizat. Cu toate acestea, adoptarea unei reglementări distincte privind procedura administrativă necontencioasă permite, în timp, orientarea și raționalizarea activității autorităților investite cu prerogative de autoritate publică, dar, mai ales, contribuie la protejarea cetățenilor împotriva arbitrariului administrativ, rezumând legislativ problemele fundamentale ale dreptului public contemporan. Este vorba despre aspecte precum: supunerea administrației legalității, regimul actelor administrative, dar, în egală măsură, și garanțiile acordate celor administrați [4, p. 30-31].

Identitatea unei comunități reprezintă un corpus de valori, principii, finalități, împărtășite de către majoritatea membrilor săi. Esența identității europene și unicitatea acesteia sunt date de varietatea culturilor în cadrul aceleiași civilizații, de atașamentul față de valori și principii comune, de apropierea concepțiilor de viață, de conștiința de a poseda în comun interese specifice și de determinarea de a participa la construcția comunitară. În acest context, suntem de părerea că cultura organizațională în cadrul instituțiilor administrațiilor publice locale din țările UE trebuie să se bazeze pe anumite principii și valori bine stabilite, clare și concise, fără a se ține cont de anumite criterii politice care pot afecta activitatea administratorilor. Interesul

cetățenilor trebuie să prevaleze, indiferent de cultura politică existentă în statele membre. Identitatea europeană nu s-a născut dintr-o omogenitate culturală imposibilă, ci prin reglementarea unor instituții, politici și obiective comune. În democrațiile actuale, cetățenii sunt mai atașați de finalitățile politice și de un proiect social comun, decât de o identitate culturală. Pentru dezvoltarea proiectului european, este necesar ca cetățenii să înțeleagă cum construcția europeană le poate influența existența în mod pozitiv, aducând soluții mai eficiente problemelor care îi interesează, de la locul de muncă până la securitatea internațională. Construcția politică europeană este un nivel de guvernare suplimentar, necesar în contextul globalizării, care reprezintă în mod optim cetățenii statelor europene în raporturile cu cetățenii celorlalte state și cu organizațiile internaționale. Acest nivel suplimentar de guvernare surmontează carențele statelor naționale tradiționale în condițiile globalizării, salvagând totodată valorile democrației [5, p. 77].

Suștinem cele expuse de autorii Bussek Erhard și Mikulitsch Werner referitor la faptul că pentru orice țară care tinde spre aderarea la UE întărirea administrației publice regionale și locale este de o deosebită importanță. Eficiențizarea acestui nivel este vitală pentru folosirea fondurilor structurale ale UE. Pentru aceasta este însă nevoie de propuneri de proiecte și programe de dezvoltare venite din partea autorităților regionale, care să le poată apoi pune în aplicare și controla. Restructurarea completă a acestui sector este însă în pericol, deoarece corupția este foarte răspândită [6, p. 78].

De aceea se tinde spre o reformă instituțională în acest sector, unul dintre obiectivele generale fiind reconsiderarea și întărirea eficienței reprezentării instituțiilor europene pe plan extern. Timp de câteva decenii, capacitatea de a acționa ca factor important pe scena mondială a fost unul dintre forțele motrice ale integrării europene. Forțele globalizării întăresc această aspirație. O Uniune lărgită va avea, chiar mai mult decât în prezent, capacitatea și voința de a fi un actor major într-o economie globalizată [7, p.166]. Cu toate acestea, în cadrul reformelor întotdeauna se va ține cont de principiul autonomiei instituționale, principiu care dă posibilitatea instituțiilor Uniunii să se organizeze în mod liber, fără a se modifica „echilibrul instituțional” sau „repartizarea competențelor între organismele comunitare și statele membre”. Principiul autonomiei instituțiilor își găsește expresia în competența acestora de a-și adopta Regulamentul și de a conveni cu privire la organizarea modalităților de funcționare, conform cu regulamentele adoptate. În baza Tratatului stabilind Comunitatea Economică Europeană, instituțiile comunitare funcționează în temeiul normelor care consacră personalitatea juridică a Comunităților Europene. Principiul autonomiei permite fiecărei instituții comunitare să-și elaboreze norme proprii privind statutul funcționarilor, având posibilitatea să-și desemneze funcționarii [8, p. 65-66].

Pentru a realiza un echilibru instituțional care să depășească rivalitățile dintre statele membre și care să acopere deficitul de imagine externă al Uniunii în relațiile internaționale, se impunea realizarea unei guvernante efi-

ciente, care să țină cont de raporturile interinstituționale, de relațiile instituțiilor europene cu statele membre, de ponderea voturilor în cadrul Consiliului de Miniștri, de votul majorității și, nu în ultimul rând, de participarea mai activă a cetățeanului european la procesul decizional comunitar [9, p. 229].

Există o direcție crescândă în literatură despre administrare, dedicată domeniului relațiilor internaționale și al economiei politice internaționale, însă două branșe ale acestei literaturi sunt direct relevante pentru studiul administrației publice - „golirea” și guvernarea de multe niveluri. Teza „golirii” susține că interdependențele internaționale erodează autoritatea statului. Astfel, cercetătorii sugerează că patru procese limitează autonomia statelor naționale: internaționalizarea producerii și a tranzacțiilor financiare; organizațiile internaționale; dreptul internațional; puterile și blocurile de putere hegemonice. Ca rezultat, capacitățile statului național pentru administrare au slăbit, însă „el rămâne o instituție pivot”. El este esența pentru „sudarea” puterii, în sus până la nivelul internațional și în jos până la agențiile subnaționale. Uniunea Europeană arată cum apar rețelele de politică transnațională, când, de exemplu, există o înaltă dependență în sectorul politic; determinarea politicii este depolitizată și devine o rutină; agențiile supranaționale depind de alte agenții pentru a presta un serviciu; și este nevoie de a agrega interesele. În Uniunea Europeană, administrarea de multe niveluri face legături între Comisie, ministerele naționale și autoritățile locale și regionale, ceea ce reprezintă un exemplu specific al impactului

interdependențelor internaționale asupra statului [10, p. 40].

Cu toate acestea, Comunitățile Europene care s-au implicat inițial în crearea unei piețe economice comune au creat Uniunea Europeană, care nu este condusă numai de interese economice, ci și de dorința de a construi legături sociale și politice între popoarele europene, așa cum s-au exprimat semnatarii Tratatului de la Maastricht. Uniunea Europeană nu înseamnă numai o piață de bunuri și servicii. Administrațiile publice ale statelor membre trebuie să acționeze într-o direcție care să conducă spre implementarea efectivă a acestor tratate, din toate punctele de vedere. Tratatul Comunității Europene și legislația secundară de implementare a lor reprezintă o parte componentă a legilor naționale ale statelor membre [11, p. 411-412]. Astfel, democrația politică și administrativă trebuie să cunoască o dezvoltare manifestată pe două direcții. În primul rând, să se contureze o tendință de deschidere a diferitor domenii ale sectorului public spre concurență și spre cerințele tehnicilor „unei noi gestiuni publice”, ceea ce limitează atribuțiile statului-providență, ori, în cel mai bun caz, bararea căii expansiunii lui. În al doilea rând, diferite funcții ale administrației centrale sunt transmise către administrația intermediară (regională) ori către colectivitățile locale. În sectorul public evoluția a parvenit în termeni de descentralizare, de reglementare și privatizare. În același timp, unii critici pot afirma că, de fapt, ceea ce este calificat drept „descentralizare” în realitate nu este decât o centralizare; că „privatizarea” semnifică pur și simplu trecerea unui monopol public într-un monopol privat și cuvântul

„dereglementare” ar trebui să se scrie „rereglementare” pentru a reflecta fidel schimbările ce au intervenit [12, p.11].

Descentralizarea și formarea unui sistem democratic de autoritate locală reprezintă două componente ale reformelor cu caracter mai general. În primul rând, ele modifică în mod esențial sistemele de putere, deplasând dependența cetățenilor de locurile de muncă către structurile politice teritoriale. Alături de noile mecanisme politice de alegeri multipartinice, controlul asupra autorităților locale alese a devenit unul dintre elementele de bază ale noilor sisteme politice. În al doilea rând, crearea unor autorități locale contribuie și la transformarea structurii și procedurilor administrației publice. S-au stabilit noi relații între autoritățile centrale și cele locale, prin separarea funcțiilor, dezvoltarea unor mecanisme de audit și control, sporindu-se astfel, influența consiliilor și a primarilor aleși asupra administrației locale.

În multe state europene reforma administrației locale este determinată de structura fragmentată a sistemelor administrative locale, care se caracterizează prin numărul destul de mare al unităților administrativ-teritoriale precum și prin dimensiunile limitate ale acestora. O structură fragmentată a sistemelor administrative se află în contradicție cu cerințele economiei de piață și nu pot contribui la dezvoltarea atât a unităților administrativ-teritoriale, cât și a statului în întregime. Pot fi evidențiate dezavantajele structurilor administrative fragmentate: unitățile de dimensiuni foarte mici (satele) foarte rar dispun de personal calificat ceea ce poate duce la incapacitatea de ad-

ministrare; favorizează apariția grupurilor de elită, care sunt stăpânii tuturor întreprinderilor, centrelor comerciale, surselor de informare, instituțiilor bancare, care, practic formează principalul factor decizional, nefiind confirmați de membrii societății; îngreunează procesul planificării și coordonării dezvoltării economice; nu dispun de resurse financiare proprii, ori sunt limitate, ceea ce intensifică dependența acestora de puterea centrală [2, p.409].

Uniunii Europene îi revine un mare rol de a-și extinde competențele în materie de politici, deși nu toate politicile au aceeași semnificație și nici nu toate au beneficiat de aceeași atenție academică. Referindu-ne la agenda europeană privind politicile putem menționa că aceasta conține problemele cu care se confruntă guvernele drept urmare a unor presiuni politice interne și/sau a unor evoluții internaționale; chestiunile de pe agendele naționale sunt transferate la nivelul UE datorită unei logici funcționale, a faptului că ele apar în urma efectului de spillover dinspre alte politici europene, fiindcă grupurile de interese naționale doresc să fie întreprinse acțiuni la nivelul UE sau pentru că guvernele pot evita nepopularitatea națională ce ar deriva din adoptarea unei reforme necesare [13, p. 405].

Extinderea Uniunii Europene a însemnat preluarea puterii de la instituțiile naționale care pot fi înțelese, cu care se poate discuta și care pot fi influențate și înmânarea lor unui păienjeniș de instituții îndepărtate, influențând toate politicile și programele pentru care este responsabilă. Totuși, extinderea UE nu reprezintă un mijloc de a integra cele două jumătăți ale Europei cândva divi-

zate într-un întreg armonios, dimpotrivă, ea este ultima pradă de război după proclamata victorie a Occidentului în Războiul Rece. Democrația era mai evidentă la vest de Cortina de Fier decât în Blocul estic. Până la agonia sistemului sovietic însă, democrația era definită în mare ca un sistem politic care le permitea oamenilor să aleagă între sisteme economice concurente: capitalismul bazat pe piață, socialismul de stat, o economie mixtă cu repere social-democrate ori o combinație între acestea [14, p.182]. Astfel, cultura organizațională a administrației publice, atât central, cât și locale ale țărilor UE, depinde foarte mult de misiunea politică și mijloacele administrative de care se țin cont. Conform părerii lui David Levitan, citat de Diana-Camelia Iancu aparatul administrativ este mai mult decât o simplă unealtă a guvernanților, căci de funcționarea sa depinde însuși succesul guvernării. În aceeași linie de argumentare, „un stat democratic trebuie să se întemeieze nu numai pe principii democratice, ci și pe o practică administrativă democratică.” Conform tezei lui R. Dahl, citate de Diana-Camelia Iancu un sistem care păstrează receptivitatea față de cetățenii săi, oferindu-le posibilitatea de a-și formula preferințele, de a le face cunoscute și de a primi un răspuns la ele, fără părtinire ori discriminări, este un sistem democratic. Cum pârgھیile publice care facilitează receptivitatea unui asemenea sistem față de cetățenii săi sunt oferite de administrația publică, atât centrală cât și locală, aceasta din urmă are toate șansele să fie structurată în așa fel încât să ofere cetățenilor posibilitatea de a-și formula preferințele, de a le face cunoscute și de a primi un răspuns la ele, fără

părtinire ori discriminări; cu alte cuvinte, are toate șansele să fie organizată într-o manieră democratică [15, p.22-23].

Cu toate acestea în opinia autorilor Alomar Bruno, Daziano Sebastien și Garat Christophe Comunitățile Europene, apoi Uniunea Europeană au rămas multă vreme departe de cetățeni. Privilegiind mai adesea calea parlamentară decât consultarea directă a cetățenilor și investind puțin în comunicarea asupra construcției europene, guvernele statelor membre au părut să considere multă vreme că această temă nu reprezintă o miză centrală a dezbaterii publice. Totuși influența din ce în ce mai puternică și mai vizibilă a deciziilor comunitare asupra politicilor duse de statele membre a condus la conștientizarea mizei democratice, care era legată de o mai bună asociere a cetățenilor la luare deciziei la nivel european. În ciuda reformelor profunde întreprinse în acest sens, reproșul deficitului democratic nu este încă îndepărtat [16, p.131]. Atunci când aspectul democratic al acțiunilor întreprinse de Uniunea Europeană nu întotdeauna corespunde cerințelor cetățenilor, se evidențiază și lacunele trăsăturilor culturii organizaționale a instituțiilor respective, dat fiind că orice rit, ritual sau simbol al acesteia este direct condiționat de acest aspect, care împiedică realizarea intereselor generale ale cetățenilor. Când cetățenii sunt nemulțumiți este necesar a se căuta sursa nemulțumirii lor în interiorul instituțiilor care le reprezintă interesele. Astfel, făcând o analiză amănunțită a culturii organizaționale se pot depista deficiențele sau barierele care apar, ținând cont de trăsăturile teoretice ale acesteia.

Considerăm că cultura organizațională a autorităților administrației publice locale este direct influențată de statutul funcționarilor publici, deoarece acesta își are originea în dispoziții constituționale ale statelor Uniunii Europene, fixând competențele în materie și enunțând în unele cazuri chiar și regulile de fond ce leagă autoritățile publice. Statutul funcționarilor publici sau dreptul comun al funcției publice, într-o formulare mai riguroasă sub aspect juridic, ar putea fi definit ca ansamblul regulilor referitoare la situația juridică a funcționarului. În acest sens, mai peste tot în statele Uniunii Europene se regăsește un Statut al funcționarilor publici, dar ordonarea formală a acestuia este mai mult sau mai puțin omogenă, neputând fi identificat un text unic care să poată fi calificat drept „statutul general al funcției publice”. În ce privește Regatul Unit, statutul funcționarilor publici nu este reglementat prin common law, datorită faptului că nu există un recurs specific la îndemâna funcționarilor publici în fața tribunalelor. În mod cert, contrar dreptului țărilor continentale, dreptul funcției publice britanice scapă în general sancțiunilor jurisdicționale, dar acest lucru se întâmplă în mare măsură datorită faptului că, el decurge din exercițiul prerogativelor regale. În Marea Britanie, funcționarii au fost definiți de către Comisia Regală cu privire la funcția publică ca fiind „servitori ai Coroanei, cu excepția titularilor unei funcții politice sau juridice, care sunt angajați cu titlu civil și sunt remunerați direct și complet din fondurile votate de Parlament.” Funcționarii civili constituie „armata activă” a administrației publice și furnizează servicii. Spiritul

administrației publice, fortificat de un număr de coduri de conduită, sugerează că funcționarii publici trebuie să acționeze cu imparțialitate, integritate, onestitate și obiectivitate.

În majoritatea statelor Uniunii Europene, codificarea este mai importantă decât în Regatul Unit, dar nicăieri totalitatea acestor reguli nu se regăsește într-o lege sau regulament unic. Aceasta deoarece, în primul rând, anumite dispoziții se regăsesc în Constituție, în plus anumite norme legale sunt aplicabile funcționarului, dar nu privesc direct funcția publică; astfel, în ciuda eforturilor de codificare, dispoziții generale privind funcționarii se pot regăsi în mai multe texte legale [4, p. 161-167].

Considerăm că existența unei dispoziții legale unice ce ar reglementa drepturile, obligațiile și atribuțiile directe ale funcționarilor publici ar contribui la îmbunătățirea unor aspecte ale culturii organizaționale ale instituțiilor publice locale, deoarece adesea unele prevederi legale ar putea fi interpretate diferit de unii funcționari, adică în favoarea lor. Astfel, existența unui document care ar prevedea strict toate competențele și atribuțiile acestora ar permite să nu apară unele conflicte de interese sau alte probleme de natură juridică, care ar putea fi adesea în detrimentul cetățeanului.

Suntem de acord cu afirmația cercetătorilor Christoph Demmke și Julia Ettl precum că democrația depinde de faptul dacă cetățenii pot lua parte la dezbaterile publice și influența deciziile politice. Pentru aceasta ei trebuie să aibă acces liber la o informație veridică, precum și posibilitatea de a urmări desfășurarea procesului politic la diferi-

te faze și a avea la dispoziție instrumente de control. În toate statele membre ale Uniunii Europene reformele administrative sunt ascendent concentrate asupra cetățenilor. Dacă e să credem programelor politice și broșurilor lucioase emise de guvernele și administrațiile naționale, cetățeanul se află în centrul atenției. Canalizându-și activitatea asupra cetățenilor, administrația ar trebui să se apropie mai mult de ei, acțiunile ei devenind mai pe înțelesul lor. Aceasta ar însemna o amplificare a dialogului cu cetățenii și o mai mare informare a lor în scopul unei mai bune cunoașteri a administrației. Scopul ar trebui să constea în a face cetățenii să devină „parteneri” ai statului, utilizând noile tehnologii informaționale pentru a asigura o comunicare mai intensă între cetățeni și stat. Nu se pune la îndoială faptul că pe parcursul unei perioade mari de timp cetățenii din statele Uniunii Europene au avut foarte puține instrumente de control, puțină putere și puțină informație [3, p. 91].

Tratatul de la Maastricht susține că scopul integrării europene este de a crea „o uniune din ce în ce mai strânsă între popoarele Europei, în care deciziile să fie luate la nivelul cel mai apropiat de cetățean”. Uneori s-ar părea că activitatea Uniunii Europene se desfășoară neținând seama de opinia publică, care este adesea dominată de confuzie, câteodată marcată de dubii și în unele cazuri de-a dreptul ostilă. Multe din deciziile importante sunt luate ca rezultat al negocierilor dintre liderii politici, iar alegerii obișnuiți sunt numai rareori întrebați ce gândesc. Aceștia pot comunica cu guvernele naționale, însă aceasta nu este decât o formă indirectă de reprezentare, iar

guvernele iau adesea decizii fără a le mai raporta cetățenilor. Interesele alegătorului sunt direct reprezentate în Parlamentul european, iar Comisia și Curtea de Justiție promovează interesele „Europei”, dar cetățenii nu au o influență directă asupra numirii în funcție a liderilor niciuneia din cele două instituții [17, p.185-186]. Astfel, prin „Cartea albă asupra guvernării europene”, publicată în octombrie 2001, Comisia se angajează la o reformare a „metodei comunitare” în jurul a cinci principii: deschidere, participare, responsabilitate, eficacitate și coerență. Schimbările propuse vizau în principal creșterea participării actorilor comunitari la demersul de a face funcționarea Uniunii mai transparentă și mai accesibilă cetățeanului. O restructurare a politicilor și a instituțiilor trebuie să permită clarificare rolurilor și identificarea obiectivelor pe termen lung. Principiul dominant, consideră Constanța Mătușescu, este acela potrivit căruia, pentru a contribui la guvernarea mondială, Uniunea trebuie mai întâi să-și reformeze propria guvernare [18, p. 269-270].

Jose Manuel Barroso arată că în noul secol al globalizării schimbările au loc cu un ritm amețitor. „Pentru a promova libertatea, securitatea și prosperitatea, trebuie să culegem roadele și să beneficiem de pe urma globalizării, nu să o respingem. Noi trebuie să avem încrederea, energia și determinarea pentru a acționa, deoarece lumea nu va aștepta Europa” [19, p. 49].

Important este de menționat că cultura organizațională a instituțiilor publice este încă în permanentă schimbare, chiar de la început reeducarea funcționarilor publici a constituit o reală provocare. După căderea regimului

comunist, nu au existat mari valori de lustrare. Doar în Letonia, toți foștii funcționari publici sovietici au fost inițial concediați și reangajați apoi, însă doar după o perioadă de reeducare și verificare. Loialitatea administrației a creat mai puține probleme în țările ex-comuniste în care partidele comuniste au participat la procesul de democratizare, după cum a fost cazul Ungariei, Sloveniei sau Lituaniei. Administrația teritorială și împărțirea competențelor între diferitele niveluri administrative au fost, de asemenea, nou ordonate, practic în toate statele de tranziție. Pe plan local, dobândirea autonomiei administrative și democratizarea acestui nivel au constituit o reală provocare. Și nivelul regional a fost consolidat, respectiv nou conceput în țările mici. În acest context voievodatele din Polonia, județele din Cehia și comitatele din Ungaria au obținut mai multe competențe și libertăți. În Slovacia, a fost introdusă, în 2001, o nouă structură regională. În Polonia și în Republica Cehă s-a revizuit întreaga împărțire teritorială [20, p. 78].

Spre deosebire de administrația publică centrală, competență la nivelul întregii țări, administrația publică locală este competență numai în limitele unității administrativ-teritoriale în care funcționează. Organizarea locală reflectă regimul politic, transpunând pe plan local spiritul și instituțiile. Astfel, un regim politic liberal va avea drept consecință complementară recunoașterea sau atribuirea unor libertăți colectivităților locale. Uneori, un regim politic autoritar poate tolera, până la un anumit grad, libertățile locale, dar acestea sunt întotdeauna riguros limitate și aproape

invariabil, regimurile autoritare instituite în materia administrației locale, o strictă subordonare. Independent de caracterul regimului politic, organizarea autorităților centrale va influența organizarea și funcționarea autorităților locale [4, p. 114].

Din punct de vedere teoretic, o latură importantă asupra schimbării culturii organizaționale a avut-o termenul noul instituționalism., care a apărut ca o reacție la tezele behavioriste care dominau știința politică în anii '60 și '70. Behaviorismul s-a constituit drept o reacție împotriva analizei instituționale formale a guvernării și politicii, care a pierdut din vedere procesele politice reale din spatele structurilor formale de guvernare; în special, influența grupurilor sociale. Noul instituționalism susținea că respingerea vechilor analize instituționale formale mersese prea departe și că importanța instituțiilor în structurarea acțiunilor politice fusese neglijată. Demersul reafirma teza potrivit căreia instituțiile contează.

Această reafirmare a teoriei instituționaliste prezenta o latură nouă, întrucât instituțiile nu erau definite pur și simplu drept organizații formale identificate de vechiul instituționalism – precum parlamentele, executivele și curțile de justiție. Noțiunea instituțiilor a fost extinsă pentru a cuprinde în sfera ei modelele informale de interacțiune structurată dintre grupuri. Aceste interacțiuni structurate reprezentau instituții în sensul că modelau sau constrâneau comportamentul de grup [13, p. 40-41]. Astfel, UE tinde să creeze instituții bazate pe principii democratice și valori care să corespundă cerințelor cetățenilor țărilor membre, precum și

cu o cultură civică care să-i confere stabilitate. Or, de fapt este vorba despre o cultură politică „exact așa cum putem vorbi despre o cultură economică sau o cultură religioasă”, adică despre un „set de orientări față de un set special de obiecte și procese sociale” [21, p. 9]. Cultura politică va influența nemijlocit cultura organizațională a instituțiilor publice având un impact deosebit asupra modului de organizare a sistemului administrativ. Iar modul de organizare a sistemului administrativ, la rândul său, influențează procesul de cooperare la nivel local și dezvoltarea regională. Cooperarea locală este necesară pentru elaborarea și implementarea unor proiecte comune ale colectivităților locale în scopul dezvoltării economice, amenajării teritoriale, protecției și punerii în valoare a potențialului turistic, modernizării infrastructurii de transport [22, p. 15].

Deși marea majoritate a serviciilor publice de interes local sunt organizate și coordonate de către consiliul local în calitate de autoritate executivă autonomă, iar cadrul legislativ este destul de restrictiv, în prezent se observă acordarea unei importanțe tot mai sporite autonomiei locale (descentralizării) atât în plan teritorial, cât și în plan tehnic.

Consolidarea și dezvoltarea autonomiei locale au ca prim obiectiv asigurarea stabilității politice, dar și satisfacerea nevoilor cetățenilor în concordanță cu particularitățile cererii legate de nivelul de dezvoltare economică a zonei, de problemele sociale, culturale, etnice sau lingvistice. Cunoașterea pieței serviciilor publice locale și a factorilor de influență asupra acesteia permite o abordare de marketing care să fie în acord cu respectarea dreptului de acces al cetățenilor,

dar și cu cerințele eficienței sectorului public [23, p. 168].

Astfel toate acestea au dus la crearea unei noi abordări a managementului din sectorul public, și anume a noului management public, denumit diferit de cercetători: managerialism (Pollitt, 1990), administrație publică bazată pe piață (Lan și Rosenbloom, 1992), paradigma post-birocratică (Barzelay, 1992), guvernare antreprenorială (Osborne și Gaebler, 1992).

Deși a fost denumită diferit, conform părerii Mădălinei Ivănică, citându-l pe Owen E. H. noua abordare a administrației publice are câteva caracteristici comune: modelul reprezintă o trecere majoră de la tipul tradițional de administrație publică la un model care acordă atenție în principal rezultatelor muncii și pune accentul pe responsabilitatea personală a managerilor; există o tendință clară de trecere de la birocrăția clasică la un tip de organizații în care personalul și condițiile de angajare sunt mai flexibile; obiectivele personale și organizaționale trebuie clar stabilite, în așa fel încât să fie posibilă măsurarea rezultatelor prin intermediul indicatorilor de performanță, astfel putându-se realiza evaluarea sistematică a programelor; funcționarii publici aflați în posturi de conducere vor fi dedicați din punct de vedere politic guvernului în loc să fie neutri; funcționarea guvernului va fi supusă testelor pieței, cum ar fi contractarea; se manifestă o tendință de reducere a funcțiilor guvernului prin privatizare și alte forme de testare a pieții și contractare, în unele cazuri chiar radicale.

Ideea centrală este că în ultimele decenii, o nouă formă de management administrativ a luat locul modelului tradițional

de administrație publică, schimbându-se în totalitate cultura organizațională, orientându-se, ca tendință, spre un sector public managerial, atât în teorie, cât și în practică [7, p. 207-208].

Dacă e să ne referim la funcția publică comunitară, atunci menționăm că instituțiile și organele auxiliare ale Uniunii Europene dispun de un aparat administrativ ce numără zeci de mii de persoane, fiecare având cultura proprie, dar care în ansamblu creează o cultură organizațională generală. Toți funcționarii comunitari creează o administrație unică, conform articolului 24 și 25 ale Tratatului de Fuziune și au un statut juridic unic. Concursul reprezintă sistemul general de acces la funcția publică comunitară, cu anumite excepții. În acest caz, ceea ce se urmărește este o împărțire echitabilă a funcțiilor publice comunitare între statele membre [24, p. 182]. Totuși este necesar a se ține cont de faptul că toți acești funcționari dispun de o anumită cultură politică, care implică o serie de dimensiuni: cognitivă – care se referă la cunoștințele, datele, informațiile pe care le dețin despre sistem, procesele și faptele politice; afectivă – care include sentimentele, trăirile generate de existența și funcționalitatea politicului; evaluativă – se referă la judecățile de apreciere și valoare exprimate asupra sistemului politic, al funcționalității sale [21, p. 18].

În vestul Europei s-au folosit mai multe soluții în ceea ce privește funcția publică. În anumite state membre ale UE, majoritatea angajaților în administrație au statutul de funcționari publici. Această înseamnă că ei se supun unei legislații a serviciului public, și nu legilor generale ale muncii care stabilesc standarde mi-

nime pentru relațiile contractuale dintre angajați și angajatori așa cum se întâmplă în sectorul privat [11, p. 324].

În unele state membre subdiviziunea în diferite categorii de personal cu statut juridic diferit este o caracteristică esențială a organizării oficiale a funcției publice. În Germania, principalul exemplu de funcție publică, cu cele trei niveluri de guvernare – federal, land și local (Kreise, Gemeinden) – persoane cu statut juridic diferit lucrează împreună în cadrul acelorași organisme. Cele trei categorii de personal sunt funcționari de profesie cu un statut de drept public (Beamte), angajații cu un statut de drept privat (Angestellte) și lucrătorii (Arbeiter). În Germania, funcționarii de profesie nu reprezintă decât o minoritate de personal [25]. Funcționarii publici sunt priviți ca instrumente executive ale statului, capabili să deservească orice guvern aflat la putere (principiul neutralității politice) și sunt răspunzători pentru faptele lor în fața legii. Conceptul de „exercitare a autorității publice” este strâns legat de aspecte referitoare la interesul național, lege și ordine, suveranitatea statului, impunerea legii. De exemplu, deținătorii celor mai înalte funcții în administrația de stat sunt considerați funcționari publici, ei având un statut special. Ceilalți lucrători sunt priviți ca persoane practicându-și meseria în sectorul public al economiei sau în cadrul serviciilor publice subvenționate de bugetul de stat [11, p. 324-325]. Aceeași distincție între cele trei categorii de personal în ceea ce privește caracteristica esențială a organizării funcției publice există și în Danemarca și Italia. În Danemarca, există trei categorii de personal angajate în funcția publică: este

vorba de funcționari, de personal angajat pe bază de convenții colective și personal cu contract individual de muncă. Primele două categorii reprezintă fiecare aproape jumătate din ansamblul personalului. Contractele individuale sunt aplicabile înalților responsabili care sunt mai bine plătiți în compensație cu instabilitatea locului lor de muncă în funcția publică. În Italia, „privatizarea” relației de angajare a mării majorității a funcționarilor a atins stadiul final odată cu Decretul Legislativ nr. 29/03.02.1993. De atunci statutul juridic al mării majorității a funcționarilor este reglementat pe baza legislației muncii. Doar un mic număr de funcționari și-a păstrat statutul de drept public în administrație. Acest grup este în principal compus din înalți directori din ministere, de prefecți, de judecători, de diplomație și de profesori universitari.

Structurile statului au un impact asupra organizării administrației publice în cea mai mare parte a statelor membre. În anumite țări, administrația publică este special organizată în funcție de nivelurile de guvernare. Exemplul tipic îl reprezintă administrația publică franceză, pe care o putem subdivide în funcția publică de stat, funcția publică teritorială și funcția publică spitalicească, care cuprinde numeroase „corpuri” sau cadre angajate (la nivel regional sau local). Un alt exemplu de administrație publică organizată în niveluri de guvernare este Belgia, unde trebuie făcută distincția între funcția publică federală, funcția publică a regiunilor și a comunităților și funcția publică locală (provincii și municipalități). Cele trei regiuni (Flandra, Wallonia și Bruxelles) și cele trei comunități (comunitatea fla-

mandă, comunitatea franceză și comunitatea germanofonă) au fiecare propria lor funcție publică, Totuși, instituțiile comunității flamande și ale regiunii flamande au fuzionat. Anumite măsuri se aplică tuturor funcționarilor publici din Belgia. Distincția dintre diferitele niveluri de guvernare este în egală măsură pertinentă în cazul Suediei și al Finlandei. În Suedia putem distinge funcția publică centrală, funcția publică a comunităților, funcția publică locală; în Finlanda facem distincția între guvernul central și guvernul local. Trebuie să amintim în această categorie Marea Britanie, unde putem face distincția între guvernul central, pe de o parte, și

guvernul local, pe de altă parte. Civil Service (funcția publică) și Military (forțele armate) se subordonează administrației centrale. Administrația locală cuprinde mai ales serviciile sociale și poliția. În Marea Britanie funcția publică se limitează la personalul ministerele și al numeroaselor agenții.

Administrațiile publice ale căror principală caracteristică, pe plan organizațional, este subdiviziunea în sectoarele funcționale sunt cele ale Irlandei, Italiei și Țările de Jos. În Irlanda, sectoarele diferite sunt reprezentate de funcția publică (care înglobează doar personalul din ministerele centrale) poliția, apărarea, învățământul, întreprinderile publice noncomerciale, sănătatea publică și guvernul local. În Italia putem distinge sectoare de stat și sectoare ale administrației publice. În Țările de Jos funcția publică este împărțită în opt sectoare: personalul civil al administrației centrale, aparatul judiciar, poliția, învățământul și cercetarea, forțele armate, provinciile, municipalitățile și compa-

niile de apă (wateringues). Scopul clasificării este acela de a arăta care sunt elementele caracteristice ale anumitor sisteme de administrație publică. Putem în mod egal să facem o distincție între, de exemplu, o funcție publică unificată, pe de o parte, și o funcție publică divizată, pe de altă parte [25].

Criteriile pentru aderarea la UE în legătură cu libera circulație a forței de muncă în statele membre au fost, de asemenea, sursa definirii unor concepte privind autoritatea publică și apărarea intereselor generale ale formelor de guvernare locale sau centrale. Mai mult, locurile de muncă din sectorul public trebuie să fie disponibile pentru orice cetățean al UE, cu excepția acelor funcții special rezervate doar pentru cetățenii statelor respective. Aceste reglementări sunt în conformitate cu legislația Curții Europene de Justiție, numai dacă respectă anumite criterii. Este recunoscut faptul că 60% - 90% din totalul locurilor de muncă din serviciile publice ale statelor membre ale UE sunt astăzi disponibile pentru orice cetățean locuitor al acestui spațiu, ceea ce înseamnă că numai 10% - 40% din numărul locurilor de muncă sunt rezervate doar cetățenilor statului respectiv. Așadar, reglementările privind serviciul public în statele membre sunt referințe-cheie în aplicarea legislației CE, a principiilor legale ale acesteia [11, p. 325].

Dacă e să caracterizăm autogovernarea locală din țările Uniunii Europene vom vedea schimbări esențiale pentru fiecare stat membru. În Germania, dreptul fiecărei comunități de a-și coordona activitatea locală și de a avea responsabilitate proprie este garantată de legea de bază și de toate legile

constituționale. Există două niveluri ale autogovernării locale: municipalitatea și comitatele sau districtele, care sunt un grup regional al municipalității. Aceste două niveluri locale funcționează după criteriul subsidiarității, astfel când municipalitatea nu poate să îndeplinească anumite sarcini, acestea sunt preluate de către comitat sau district. Autoritățile locale sunt primele responsabile pentru rezolvarea problemelor locale, cum ar fi serviciul social local, baze sportive de agrement, teatre și muzee, apă și rețeaua de gaze. Un număr mare de spitale și grădinițe sunt înființate de guvernele locale [p. 25-26, idem].

Italia este structurată teritorial în regiuni, provincii și municipalități. În cadrul municipalităților, 14 orașe au alocat un statut special și anume statutul constituțional de zone metropolitane. Autogovernarea sub-națională este exercitată de 20 de regiuni la nivel regional și de către 8.100 municipalități la nivel local. Începând din 1999, în conformitate cu prevederile legilor constituționale, întregul cadru legal instituțional italian a cunoscut modificări substanțiale. Conform Legii 1/99, președinții regiunilor sunt aleși prin sufragiu direct, iar regiunilor le este recunoscută o autonomie statutară. Legea 2/01 reglementează dreptul regiunilor la autogovernare, coroborată cu amendarea legii 1/99 privind provinciile. De asemenea, Republica Italiană este definită ca o structură în componența căreia intră municipalitățile, provinciile și regiunile. Atribuțiile legislative ale regiunilor au fost extinse în mod considerabil, în timp ce restricțiile guvernamentale asupra funcției de legiferare regională au fost înlăturate. Au fost adoptate noi reglementări pri-

vind autonomia financiară a regiunilor și a autorităților locale [26].

Franța dispune de o organizare administrativă locală structurată pe trei niveluri: comuna, departamentul și regiunea. Regiunea este o structură administrativă care face legătura, pe de o parte între stat și departamente, iar pe de altă parte între stat și comune. Departamentul este eșalonul de drept comun, fiind structura administrativă intermediară între comună și regiune. Comuna constituie cel de-al treilea nivel al administrației locale, fiind unitatea de bază a organizării administrativ-teritoriale. Ea poate fi urbană sau rurală. Conform textului constituțional francez comunele sunt colectivități teritoriale care se administrează în mod liber, prin consilieri aleși și în condițiile prevăzute de lege. Intervenția statului în plan local se realizează prin instituția prefectului.

Din punctul de vedere al organizării administrativ-teritoriale Suedia este împărțită în districte, care au în componența lor municipalitățile, ambele bucurându-se de autonomie locală. Autogovernarea se realizează prin Consiliul districtual și cel municipal. O particularitate o constituie faptul că alegerile pentru autoritățile locale au loc în paralel cu alegerile parlamentare.

Belgia reprezintă cel mai complicat sistem al administrației publice, prezentând o formă de descentralizare de tip etnic și lingvistic, care are o structură organizatorică a administrației bazată pe principiul statului descentralizat de tip federativ și cuprinde 3 regiuni, 3 comunități, 9 provincii și 389 comune, comuna reprezentând cel de-al treilea nivel de administrație locală.

Austria este compusă din provincii, în care funcționează un Guvern al fiecărei provincii. În cadrul provinciilor, colectivitățile locale, prin administrația acestora, pot stabili reguli de guvernare, în măsura în care acestea nu contravin regulilor generale stabilite pe plan federal. În Austria districtul este o circumscripție administrativ-teritorială, care reprezintă un nivel de deconcentrare atât pentru land, cât și pentru federație. Comunele sau colectivitățile locale se bucură de autonomie administrativă și dispun de o competență proprie prin autorități reprezentative.

Sistemul de administrație publică locală din Marea Britanie este eterogen. Astfel sistemul de administrație publică din Anglia nu se regăsește în Scoția, în Țara Galilor sau în Irlanda de Nord, care au sisteme specifice de organizare locală. Pentru fiecare dintre cele trei națiuni – scoțiană, galeză și irlandeză – se înființează câte un minister care exercită o anumită tutelă asupra administrațiilor acestor regiuni. Structurile administrative reprezentative pentru autonomia locală specifice regimului local anglo-saxon sunt: comunele, districtele urbane sau rurale, burgurile, comitatele-burguri, un statut special fiind rezervat capitalei. Caracteristic pentru colectivitățile locale respective este regimul juridic distinct aplicabil, cât și faptul că enumerarea lor nu se constituie într-o ierarhie administrativă [27].

În România, organizarea teritorial-administrativă se împarte în: județe, comune, orașe. Autoritățile administrației publice prin care se realizează autonomia locală în comune și orașe sunt consiliile locale alese și primarii aleși. Consiliul județean este autoritatea

administrației publice pentru coordonarea activității consiliilor comunale și orășenești, în vederea realizării serviciilor publice de interes județean. Guvernul numește un prefect în fiecare județ și în municipiul București. Prefectul este reprezentantul Guvernului pe plan local și conduce serviciile publice desconcentrate ale ministerelor și ale celorlalte organe ale administrației publice centrale din unitățile administrativ-teritoriale [28].

Este important să evidențiem și existența autorităților publice de nivel intermediar existente în toate țările europene care constituie un element important al aparatului administrativ al acestor țări. Autoritățile de nivel intermediar au diferite denumiri și statute: regiuni (Franța, Italia, Belgia), lander (Germania și Austria), comunități autonome (Spania), comunități (Belgia), consilii de comitate (țările scandinave și Regatul Unit), departamente (Franța), provincii (Olanda, Belgia, Italia, Spania). Conceptul de regiune este, deseori, descris ca fiind un element intermediar între autoritățile centrale și cele locale. Tendința de regionalizare în Europa a constituit obiectul atenției mediilor academice, în special, a științei politice. Regiunile nu sunt decât un element al sistemului instituțional de la nivelul intermediar. Conceptul de regiune nu ține cont de celelalte autorități statale situate la un nivel mai inferior, în special de cele

care fac parte din administrația statului central și din asociațiile intermunicipale și care, deseori, joacă un rol destul de important la nivelul respectiv [12, p. 435].

Deci, statele europene se caracterizează printr-o mare diversitate a sistemelor de administrație. În afara unor motivații de natură economică și istorică, această diversitate rezultă și din organizarea politico-administrativă a puterii politice în fiecare din statele europene.

În concluzie menționăm că structura administrației publice locale din țările Uniunii Europene diferă de la stat la stat, dar are și anumite tangențe, bazate pe aspectele legale ale Uniunii, care influențează nemijlocit activitatea funcționarilor din instituțiile publice. Aceștia, la rândul lor, prin activitatea pe care o desfășoară zi de zi construiesc o cultură organizațională determinată de anumite circumstanțe existente în cadrul instituțiilor din fiecare stat membru. Cultura politică este într-o strânsă interdependență cu cultura organizațională, dat fiind că ideile politice prevalează necesităților cetățenilor. Mai este mult de schimbat pentru a obține o cultură organizațională durabilă, cu elemente caracteristice tuturor țărilor membre, deoarece administrației trebuie să lupte pentru a eradică corupția în acest sector și pentru a pune un accent mai sporit asupra cerințelor cetățeanului și nu a politicienilor care influențează direct acțiunile lor.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Alexandru Ioan, Ivanoff Ivan Vasile, Gilia Claudia. *Sisteme politico – administrative europene*. Tîrgoviște, Ed. Bibliotheca, 2007, 486 p.
2. Filipov Ina. *Particularitățile reformei administrației publice locale în unele țări din Europa*. În: *Administrația publică în perspectiva integrării europene*. Materiale ale se-

siunii de comunicări științifice, 27-28 octombrie, 2006. Chișinău, Institutul de Științe Administrative din Republica Moldova, 2007, 579 p.

3. Demmke Christoph, Ehgel Christian. *Continuitate și schimbare în procesul de integrare europeană*. Institutul European de Administrație Publică, Maastricht, 2002, 287 p.

4. Apostol Tofan Dana. *Instituții administrative europene*. București, Ed. C.H. Beck, 2006. 244 p.

5. Groza Anamaria. *Comunitățile europene și cooperarea politică europeană. Emergența unei identități europene*. București, Ed. C. H. Beck, 2008, 333 p.

6. Busek Erhard. Mikulitsch Werner. *Uniunea Europeană și drumul spre răsărit*. Iași, Institutul European, 2005, 228 p.

7. Ivănică Mădălina. *Impactul procesului de aderare la Uniunea Europeană asupra administrației publice din România*. Iași: Lumen, 2007, 344 p.

8. Mazilu Dumitru. *Integrare europeană. Drept comunitar și instituții europene*. Curs. Ediția a IV-a. București, Lumina Lex, 2006, 614 p.

9. Ivan Adrian Liviu. *Statele Unite ale Europei*. Iași: Institutul European, 2007, 387 p.

10. Jon Pierre. *Dezbateri asupra administrării. Autoritate, dirijare și democrație*. Chișinău: Î.E.P. Știința, 2006, 184 p

11. Profiroiu Alina, Popescu Irina. *Bazele administrației publice*. București, Economică, 2005, 478 p.

12. Larsson Torbjorn. Nomden Koen. Petiteville Franck. *Nivelul intermediar al administrației în țările europene. Democrație în pofida complexității?* Chișinău, Î.I. „Elan Poligraf”, 2002, 462 p.

13. Bache Ian. George Stephen. *Politica în Uniunea Europeană*. trad. din engl. Duca Cristina. Chișinău: Epigraf, 2009, 664 p.

14. McGiffen Steven P. *Uniunea Europeană. Ghid critic*. București: Regia Autonomă „Monitorul Oficial”, 2007, 222 p.

15. Iancu Diana-Camelia. *Uniunea Europeană și administrația publică*. Iași: Polirom, 2010, 243 p.

16. Alomar Bruno, Daziano Sebastien, Garat Christophe. *Marile probleme europene*. Iași, Institutul European, 2010, 508 p.

17. McCormick John. *Să înțelegem Uniunea Europeană. O introducere concisă*. București: CODECS, 2006, 359 p.

18. Mătușescu Constanța. *Construcția Europeană. Evoluția ideii de unitate europeană*. Târgoviște, Bibliotheca, 2007, 378 p.

19. Șandru Daniel Mihail. *Drept comunitar. Integrarea Europeană. Impactul asupra schimbărilor comerciale europene și mondiale*. București, Editura Universitară, 2007, 272 p.

20. Busek Erhard. Mikulitsch Werner. *Uniunea Europeană și drumul spre răsărit*. Iași, Institutul European, 2005, 227 p.

21. Rusu Rodica. *Cultura politică. Curs de lecții*. Chișinău, AAP, 2012, 183 p.

22. Androniceanu Armenia. *Sisteme administrative în statele din Uniunea Europeană. Studii comparative*. București, Universitară, 2007, 188 p.

23. Dumitru Felicia, Tănăsescu Dorina. *Politici publice în spațiul european*. Târgoviște, Bibliotheca, 2009, 194 p.

24. Bărbulescu Iordan Gheorghe. *Procesul decizional în Uniunea Europeană*. Iași, Polirom, 2008, 519 p.

25. Lazăr Ioan. *Aspecte privind administrația publică și structurile etatice în Uniunea Europeană*, în: http://www.uab.ro/reviste_recunoscute/reviste_drept/annales_10_2007/Ioan_Lazar_ro.pdf (accesat 07.02.2014).

26. Italia, în: <https://www.google.ru/#newwindow=1&q=autoguvernarea+locala+in+uniunea+europeana> (accesat 08.02.2014).

27. Administrația publică locală și autoritățile acesteia în țările membre UE. în: <http://www.creeaza.com/legislatie/administratie/Administratia-publica-locala-s811.php>. (accesat: 08.02.2014).

28. *Constituția României*, în: <http://www.cdep.ro/pls/dic/site.page?den=act21&par1=3#t3c5s2a120> (accesat 08.02.2014).

CONCEPTUALIZAREA ȘI MANIFESTAREA SINDROMULUI DE BURNOUT ÎN MEDIUL MILITAR PROFESIONAL

Iulia IURCHEVICI¹

CONCEPTUALIZATION AND MANIFESTATION OF THE BURNOUT SYNDROME IN MILITARY PROFESSIONAL ENVIRONMENT

This paper represents a theoretical and descriptive approach of exploring the concept of burnout and its manifestation in the professional military environment. The burnout syndrome, considered a public health problem, represents an advanced stage of stress at the workplace. The most affected by the „century syndrome” are intelligent people, highly motivated and ambitious, that are involved a lot during the work time. Out of the the desire to assert themselves or the passion for what they do, they make great efforts, they work a lot overtime, and this behavior affects their personal life. The burnout syndrome manifests itself by emotional exhaustion, depersonalization and reduced professional accomplishment and may cause total failure and/ or permanent one to resume the activity. This paper highlights the causes of this problem (causes related to work, causes related to lifestyle, causes related to personality type) which tend to turn into a global phenomenon that affects all categories of workers; the manifestation of stress in the military environment; its effects both on the individual and on organization, the stages of this process (the ideal enthusiasm, inefficient stagnation, frustration, apathy full of disappointment), and also some benchmarks of anti-burnout conduct.

Schimbările la nivelul societății influențează locurile noastre de lucru, practicile de muncă, mediul de muncă. Una din cele mai consistente descoperiri ale EWSC (Studiul European al Condițiilor de Muncă) este intensificarea relativă a ritmului muncii în ultimii 15 ani (Studiul European al Condițiilor de Muncă 1991-2005). Stresul la locul de muncă este recunoscut ca fiind o provocare majoră a sănătății și siguranței ocupaționale. Îngrijorarea legată de aceste riscuri este în creștere din cauza magnitudinii problemei „cos-

turile sociale” ale stresului la locul de muncă sunt enorme [10]. Levi (2002) a estimat că, costul stresului la locul de muncă și problemele mentale legate de acesta erau 3% - 5% din produsul intern brut, ajungând la suma de 265 miliarde de euro pe an [6]. Impactul sănătății publice al riscurilor psihosociale legate de locul de muncă este atât de semnificativ încât Comisia europeană a inclus „cadrele locului de muncă” în cele cinci teme prioritate ale Pactului European pentru Sănătate Mentală și Sănătate Generală [11].

¹ Iulia IURCHEVICI, dr., conf. univ., Catedra de științe umanistice și limbi străine, Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”.

Sindromul burnout este o etapă avansată a stresului la locul de muncă și poate determina incapacitatea totală și/sau permanentă de a relua activitatea. Metafora „burn-out” se referă la faptul că cineva „arde” fiind pasionat și implicat puternic în munca sa. Sindromul burnout derivă din interacțiunea individului cu anumite condiții psihosociale nocive de muncă. Energia și capacitatea de muncă a angajatului poate scădea în timp atunci când mediul de lucru nu oferă resurse și este solicitant. În stadiile mai avansate sindromul burnout va apărea ca o stare de epuizare fizică, emoțională și mentală din care recuperarea este grea [7]. Studiile prospective arată că sindromul burnout este un predictor pentru incidența afecțiunilor cardiace, a durerilor musculoscheletare în rândul populației aparent sănătoase [4]. De asemenea, sindromul burnout afectează indirect calitatea activității organizaționale, întrucât persoanele ce suferă de acest flagel prezintă rate mari ale părăsirii organizației.

Conceptul burnout (**sindromul su-pracității la locul de muncă**) a apărut în anii 1970 în Statele Unite ale Americii, mai exact în anul 1974 acest termen este folosit pentru prima dată de către psihologul Herbert Freudenberger [5]. La origine conceptul se referea la o reacție, la un factor de stres la locul de muncă. Conceptul a fost tradițional examinat în contextul unor categorii profesionale care prin definiție presupun sacrificarea vieții și a nevoilor personale în beneficiul celorlalți (medicii, cadrele didactice, avocații, funcționarii publici etc.). Cei mai afectați de „sindromul secolului” sunt oamenii inteligenți, foarte motivați și ambițioși, care se implică foarte mult

la locul de muncă. Din dorința de a se afirma, sau din pasiunea pentru ceea ce fac, aceștia depun eforturi mari, lucrează mult peste program, iar acest comportament le afectează și viața personală.

Una dintre cele mai proeminente definiții descrie sindromul burnout ca „un sindrom de epuizare emoțională, de depersonalizare și de reducere a realizării profesionale apărut la indivizii implicați profesional alături de alții” [Maslach & Jackson, apud. 9]. Epuizarea apare ca un rezultat al cererilor emoționale ale unei persoane și duce la vulnerabilitatea față de agenții stresogeni. Depersonalizarea se referă la faptul că persoana se distanțează de ceilalți prin răspunsuri cinice, negative sau detașate. Realizările personale reduse se referă la convingerea că persoana nu mai poate lucra eficient.

Dintr-o perspectivă mai generală, sindromul burnout poate fi văzut ca o „stare de epuizare” în care persoana este cinică în legătură cu valoarea ocupației sale și prezintă dubii legate de capacitatea sa de muncă [4]. Una din cele mai radicale definiții a sindromului burnout este oferită de Maslach și Leiter: „Burnout este indexul dislocării dintre ceea ce sunt oamenii și ceea ce trebuie să facă. Reprezintă eroziunea în valoare, demnitate, spirit de dorință – o eroziune a sufletului uman. Este o maladie care se răspândește gradat și continuu în timp, plasând oamenii într-o spirală descendentă de unde recuperarea este grea” [2].

Sindromul burnout în literatura de specialitate este explicat prin modelul solicitării – resurse ocupaționale (modelul S-RO, Demerouti, Nachreiner, Bakker & Dchaufeli, 2001) care oferă un cadru teoretic complex ce scoate în evidență rolul factorilor ocupaționali în

conturarea stării de bine a indivizilor. Asumția centrală a acestui model este că, indiferente de rolul profesional, caracteristicile ocupaționale pot funcționa fie ca resurse, fie ca solicitări. Solicitățile ocupaționale descriu aspectele fizice, psihologice, sociale sau organizaționale care necesită efort susținut și care au fost asociate cu costuri fizice sau psihologice. Spre deosebire, resursele ocupaționale descriu aspectele fizice, psihologice, sociale sau organizaționale care facilitează atingerea obiectivelor. A doua asumție a modelului este că solicitările și resursele ocupaționale declanșează două procese diferite cu rezultate diferite: procesul energetic și procesul motivațional. Solicitățile ocupaționale cronice sunt predictorii direcți pentru probleme de sănătate, depresie sau intenția de a schimba locul de muncă. Resursele ocupaționale sunt predictorii direcți pentru angajamentul ocupațional, performanța profesională sau comportamentul proactiv [4].

Cercetătorii (Burisch, M. & Leiter, M. P., 1991; Maslach, C., 2003; Bakker, Demerouti & Euwema, 2005) au convers asupra faptului că sindromul burnout nu apare „peste noapte”. El este un proces lent, prelungit care poate ține și câțiva ani. Nu apare în urma unor traume sau evenimente șocante, ci doar ca urmare a unor factori stresogeni cronici ce țin de locul de muncă.

În literatura de specialitate nu există o unanimitate de păreri referitoare la modul în care se dezvoltă sindromul burnout și stadiile pe care le parcurge. Chiar dacă majoritatea cercetătorilor cad de acord asupra faptului că burnout urmează un proces stadial, aproape fiecare autor propune o ordine diferită

a stadiilor. Aspectele principale ale procesului burnout pot fi rezumate prin următoarele *faze preliminare* [2, 5, 12.]:

1. Entuziasmul ideal: este etapa în care se încadrează persoanele aflate la începutul carierei, care investesc, foarte mult din punct de vedere emoțional, în munca pe care o desfășoară, trăind cu ideea că pot acoperi carențele profesionale foarte repede.

2. Stagnarea ineficientă: cantitatea de lucru este mare, nivelul de stres la locul de muncă și așteptările sunt ridicate. Cerințele locului de muncă depășesc resursele acestuia și locul de muncă nu atinge așteptările persoanei, munca își pierde aspectul primordial, nu mai are același efect stimulatив asupra individului, are loc o scădere a capacității de a lucra cumulată cu asocierea revindecărilor din planul individual (persoana realizează că își dorește și altceva în afara unui loc de muncă bine plătit: familie, copii, vacanțe, socializare).

3. Sentimentul de frustrare: în acest moment se dezvoltă tulburări fizice (cefalee sau migrene, tulburări gastrointestinale, modificarea calității somnului etc.), comportamentale și psihoemoționale (anxietate, depresie). Sentimentul de frustrare devine cu atât mai accentuat cu cât individul își pune întrebări în privința sensului muncii sale, își re-evaluează șansele și aspirațiile, se simte din ce în ce mai obosit, îi scade interesul pentru muncă.

4. Apatia plină de dezamăgire: individul se simte cronic frustrat în/și la muncă, singura motivație pe care o găsește este cea financiară. De multe ori procesul de burnout se finalizează cu aversiune față de toate lucrurile din jur, sentimentul de disperare și vină.

Totuși fazele sindromului burnout se pot dezvolta și secvențial, și pot fi un rezultat al cerințelor ridicate și resurselor scăzute.

S-a demonstrat că oamenii reacționează diferit la același stimul de stres, o situație neavând aceeași semnificație pentru toți. De aceea, în evaluarea situațiilor stresante trebuie avute în vedere atât elementele realității exterioare, ale mediului de lucru, cât și particularitățile psihologice ale individului.

Cauzele sindromului burnout pot fi grupate în trei categorii [3, 5, 13, 14, 16]:

1. Cauze legate de locul de muncă: cantitatea de lucru excesivă și presiunea timpului; conflictul de rol și ambiguitatea rolului; lipsa siguranței locului de muncă; lipsa recunoașterii și recompensării muncii prestate; senzația de lipsă de control asupra propriilor activități; așteptări nerealiste sau neclare din partea angajatorului; desfășurarea unor activități monotone, repetitive și care nu oferă satisfacții profesionale; lucrul sub presiune constantă sau într-un mediu haotic.

2. Cauze legate de stilul de viață: dezechilibru între viața profesională și cea personală; persoanele apropiate celei cu sindrom burnout au așteptări ridicate de la ea și pun permanent presiune pe aceasta; asumarea unui număr prea mare de responsabilități, fără ajutor din partea celorlalți; somn insuficient; prea puțin timp dedicat relaxării și socializării; lipsa unor relații apropiate, a unor persoane care să ofere suport emoțional [2].

3. Cauze legate de tipul de personalitate: tendințe perfecționiste, concepția că nimic nu este suficient de bine făcut sau bun; viziune pesimistă asupra perspectivelor sinelui și asupra lumii în general; personalitate de tip A (high-achi-

ever); nevoia permanentă de a deține controlul; reticența de a delega.

Sindromul burnout pare a fi mai mult un fenomen social decât unul individual. Factorii individuali prezintă un rol mai scăzut în explicarea dezvoltării sindromului decât, de exemplu, cantitatea mare de lucru. Totuși unele persoane sunt mai predispuse la burnout decât altele. Cei predispuși de a dezvolta un astfel de sindrom sunt cei care au anumite caracteristici de personalitate: idealism, supraangajare în profesie, dorința de performanță, nevoia crescută de aprobare din partea celorlalți, un respect de sine scăzut, vulnerabilitatea în fața excesului de cereri, incapacitatea de a refuza, sentimentul de vină față de îndeplinirea propriilor nevoi, nerăbdare, grabă.

Există conexiuni între sindromul burnout și variabilele demografice cum sunt sexul, vârsta și vechimea în muncă. Diverse cercetări (Pedrabissi, Rolland și Santinello, 1993) au scos în evidență că sexul feminin, vârsta medie și cea înaintată, dar și diversitatea activității profesionale (cei care suplinesc posturi ce necesită diferite calificări) au influență asupra formelor de manifestare ale fenomenului [5].

Sindromul burnout afectează atât individul, cât și organizația/instituția. **Efectele negative la nivelul organizației** includ: performanță de muncă redusă, angajament organizațional diminuat, satisfacție diminuată a muncii, creșterea ratei demisionărilor. **La nivelul individului efectele negative** se accentuează treptat și includ [11, 12, 14, 16]:

1. Simptome fizice: stare de oboseală cronică însoțită de senzația de epuizare extremă cu incapacitatea fizică de a mai continua; episoade dureroase acute de

tip migrene, dorsi, tulburări digestive, tulburări ale calității somnului, tulburări gastrointestinale.

2. *Simptome emoționale*: iritabilitatea față de cei apropiați; neajutorare, copleșire; detașarea de ceilalți oameni și de lume în general; pierderea motivației, abordare negativistă și cinică; imposibilitatea de a fi satisfăcut; sentimentul de singurătate; dezorientare; sentimente depresive, anxietate.

3. *Simptome atitudinal-cognitive*: atitudini de neîncredere, senzația de eșec și lipsa de încredere în sine; apatie, cinism ironie față de clienții organizației, ostilitate, suspiciune, conversație scăzută în cadrul interacțiunilor, idei suicidale, incapacitate de concentrare; sentimentul de „blocare”.

4. *Simptome comportamentale*: hiperactivitate; consum exagerat de cafeină, tutun, droguri; renunțarea la activități recreative; înclinația pentru comportament violent și agresiv, atitudini negative față de viață în general, diminuarea calității vieții, creșterea numărului de probleme de cuplu, familiale și a relațiilor sociale din afara vieții profesionale a subiectului.

5. *Simptome motivaționale*: pierderea idealismului; pierderea motivației pentru muncă; resemnarea, dezamăgirea, plictiseala.

Cu toate că derivă din stres, starea de burnout este o afecțiune cu totul diferită. Chiar dacă simptomele sunt similare, trebuie să facă anumite distincții importante. A fi stresat înseamnă a te confrunta cu prea mult: prea multă presiune, prea multe responsabilități, o solicitare permanentă care depășește puterile fizice și psihice ale individului. Cu toate acestea, persoana poate să nu prezinte

sindromul burnout. Ea are în continuare convingerea că, dacă ar dispune de mai mult timp și de mai multă energie, ar putea face față situației. Sindromul burnout însă se caracterizează mai ales prin insuficiență: senzația că nimic nu este suficient de bun, ca nu se mai poate face nimic, ca orice gest este în zadar. Cu alte cuvinte, stresul prezintă simptome mai mult fizice și caută soluții la probleme, iar burnout prezintă simptome mai mult emoționale, persoana fiind total lipsită de motivație și deprimată.

Analizând condițiile expuse, se observă foarte clar prezența lor într-o măsură sau alta în activitatea profesională a militarilor. Activitatea militară implică un program încărcat, ce conduce de cele mai multe ori la suprasolicitare fizică și psihică. Rezistența la stres, „sângele rece” în condiții de risc și capacitatea de decizie în situații de timp limită sunt doar câteva din trăsăturile definitorii și necesare pentru profilul psihologic al militarului profesionist.

Determinarea factorilor în producerea sindromului burnout, studierea tipurilor și variabilelor de personalitate capabile a favoriza apariția acestui sindrom, precum și cunoașterea unor strategii adaptative utilizate converg spre elaborarea unor conduite antiburnout. Acest lucru este necesar cu atât mai mult cu cât specificul mediului militar se definește în general printr-o serie de trăsături particulare care solicită mecanisme de adaptare continue. Particularitățile pe care un astfel de mediu le impune sunt: limitarea libertății de acțiune, spirit de lucru preponderent în echipă, uniformizarea personalităților, sistem de comunicare și valori morale specifice, status-uri bine reglementate; relații

interpersonale de tip aparte (bazate de ierarhie și cooperare); misiuni cu înalt nivel de solicitare; instruire teoretică și practică cât mai apropiată realității [1]. Orice neadecvare acestui mediu se traduce prin instalarea stresului psihic.

Pentru militarii profesioniști stresul poate lua diverse forme de solicitare – în timpul antrenamentelor de pregătite a misiunilor sau de subsolicitare – ca urmare a faptului că pregătirea care se realizează la cote ridicate este rar pusă în practică. Stresul generat de anticiparea unor posibile confruntări directe poate fi redus prin: desfășurarea intensă și permanentă a pregătirii de specialitate, utilizându-se procedee precum mărirea ritmului activităților sau reducerea timpului necesar îndeplinirii misiunilor.

Stresul generat de solicitările psihofizice poate fi redus prin asigurarea unui nivel optim al raportului activitate odihnă. Repartizarea corectă a sarcinilor, în funcție de gradul de dificultate și în corespundere cu capacitățile rezolutive, poate reprezenta o altă modalitate de reducere a incidenței stresului, individul având siguranță și încredere în forțele sale și în soluționarea sarcinilor ce îi revin. Informarea, în prealabil, asupra tipului de agent stresor și asupra momentului în care acesta va acționa, are ca efect diminuarea reacției la stres [ibidem].

De cele mai multe ori, pentru a-și reduce stresul, omul recurge simultan la mijloace cognitive, biologice și comportamentale pe care le dispune și pe care le poate folosi. Utilizarea unui tip de mecanisme antrenează, în mai mică sau mai mare măsură și pe celelalte [2, 7, 8]. Gradul de eficiență depinde de alegerea corectă a mijloacelor ce ajută la înfruntarea unei probleme. *Gestionarea stresu-*

lui în mediul militar constituie piatra de încercare atât pentru comandanți, cât și pentru subordonați, deoarece prin concertarea eforturilor comune pot fi prevenite, neutralizate și contracarate efectele destructurante ale factorilor stresori. O temeinică cunoaștere teoretică și o bună pregătire practică în gestionarea stresului constituie elementele importante ale formării, dezvoltării și menținerii moralului trupelor.

Abordarea preventivă a acestui fenomen la **nivelul organizațional** presupune respectarea unui șir întreg de reguli:

- Descrierea postului de muncă;
- Organizarea și gestionarea adecvată a resurselor materiale și umane;
- Informarea și formarea angajaților cu privire la introducerea schimbărilor în metodologia de lucru;
- Dezvoltarea politicilor privind stabilitatea în muncă și salarizarea corectă;
- Dezvoltarea unor politici de descentralizare, flexibilitate și comunicare din partea companiei;
- Dezvoltarea de programe adecvate de formare continuă.

Profilaxia la nivel individual presupune: alegerea profesiei în baza unor înclinații personale; abordarea sarcinilor profesionale pe baza unui algoritm care să implice: ierarhizarea obiectivelor, termenilor și defalcarea în etape a sarcinilor de lucru; antrenarea în dezvoltarea abilităților sociale; antrenarea în tehnici de soluționare a problemelor; antrenarea în tehnici de comunicare eficientă; programe de management al timpului; crearea unui climat psihologic de lucru care să-i asigure angajatului posibilitatea de a comunica cu alți colegi, lucru necesar pentru reacția emoțională imediată.

Contează foarte mult atmosfera de prietenie, de susținere, de acceptare în colectiv.

Aceste măsuri sprijină îmbunătățirea așteptărilor de autoeficiență și a strategiilor de confruntare și stimulează în același timp internalizarea locus-ului de control favorizând stimularea trăsăturilor de personalitate.

În ceea ce privește **conduita anti-burnout** prezentăm câteva repere: ierarhizarea obiectivelor; desfășurarea unor activități preferate, cel puțin odată pe săptămână; rezervarea în fiecare zi a unui moment de liniște; odihnă, timp de 7-8 ore pe noapte, cel puțin de două ori pe săptămână; folosirea unor procedee de relaxare; a da și a primi afecțiune; crearea unei rețele de susținere; cultivarea trăirilor și sentimentelor pozitive; cunoașterea pe sine însuși; alimentarea conform nevoilor proprii; practicarea exercițiilor fizice; dezvoltarea și diversificarea profesională; recunoașterea meritelor și succeselor personale.

CONCLUZII

Pornind de la un demers teoretico-descriptiv de explorare a conceptului de sindromul burnout, concluziile se referă la faptul că sindromul dat este o problemă care tinde să se transforme într-un fenomen global ce afectează toate categoriile de lucrători și care implică un cost din ce în ce mai mare pentru persoane, astfel că preocuparea pentru acest subiect este în creștere. Între satisfacția muncii și burnout există o interdependență cauzală. Ajustarea echilibrului dintre cerințe și așteptări din partea superiorilor sau clienților, implementarea unui management organizațional eficient pot duce la îmbunătățirea satisfacției în muncă și reducerea stresului profesional.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Andreeescu, A., Radu, N. *Gestionarea situațiilor de stres în activitatea serviciilor speciale*. În *REMEMBER HANS SELYE – 100 de ani de la nașterea savantului*, în <http://www.cultura.mai.gov.ro/biblioteca%20virtuala/editura%20mai/managementul%20stresului%20profesional/stres3> (accesat: 27.06.2014).
2. Blache, J., Borza, A., De Angelis, K et all. *BOIT: Burnout Intervention Training for Managers and Team Leaders. A practice report*. 2009.
3. Bria, M., Rațiu, L., Băban., A., Dumitrașcu, D. L. *Sindromul epuizării profesionale la personalul medical.*, în *Clujul Medical*, Vol. 84 - Supliment nr. 1, 2011, p. 15- 19.
4. Bria, M. *Sindromul burnout în rândul personalului medical*. Autoreferatul tezei de doctorat. [file:///C:/Documents%20and%20Settings/NMC/Мои%20документы/Downloads/marina_bria_mara_ro%20\(4\).pdf](file:///C:/Documents%20and%20Settings/NMC/Мои%20документы/Downloads/marina_bria_mara_ro%20(4).pdf) (accesat 27.06.2014).
5. Drosescu, P. *Sindromul Burn-out (sindromul de oboseală cronică)*, în *Medicina Sportiva*. Ro: 1 decembrie 2010, <http://www.medicinasportiva.ro/dr.drosescu/ro> (accesat 27.06.2014). http://www.medicinasportiva.ro/dr.drosescu/ro/_2010/Sindromul%20burn-out%20oboseala%20cronica%202.html (accesat 27.06.2014).

6. Levi, L. *Spice of life or kiss of death*, Working on Stress, *Magazine of the EU-OSHA-European Agency of Safety and Health at work*. Nr. 2, 2002
7. Schaufeli, W. B., Greenglass, E.R. *Introduction on a special issue on Burnout and health*, în *Psychology & Health*, Nr.16, 2001, p. 501-510.
8. Leiter, M. P. *Job Burnout*, în *Annual Review of Psychology*, Nr. 53, 2001, p. 397-422
9. Zlate Mielu, *Tratat de psihologie organizațional-managerială*, Volum I, Iași, Polirom, 2004.
10. www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2006/85/en/1/ef0685en.pdf 15 ani (accesat 27.06.2014).
11. www.europa.eu/health/ph_determinants/life_style/mintal/index_en.htm (accesat 27.06.2014).
12. www.helpguide.org (accesat 27.06.2014).
13. www.eustuar.org.index.php/fundatia-estuar-despre-afectiunile-mintale/item/110-sindromul-burnout (accesat 27.06.2014).
14. http://www.topexperti.ro/noutati/Ce-este-Sindromul-burnout-si-cum-se-poate-trata_1187 (accesat 27.06.2014).
15. <http://www.hipo.ro/locuri-de-munca/vizualizareArticol/841/workaholism> (accesat 27.06.2014).
16. <http://www.ziuanews.ro/travel/sindromul-burnout-un-fenomen-extrem-de-periculos-al-societatii-moderne> (accesat 27.06.2014).

CALCULATORUL – PARTE INTEGRANTĂ ÎN SISTEMUL EDUCAȚIONAL MILITAR

Elena PAXIMADI¹

COMPUTER AS AN INTEGRAL PART OF THE MILITARY EDUCATION

The computershould not be a simple add-on in learning and teaching. It should increase the efficiency of the study, the development of communication skills at raising individual study.

One of contemporary teaching models is the model of learning through simulation that is part of the active-participative methods. This model aims to develop cognitive-investigational (virtual models) skills, professional skills.

În epoca modernă o societate a cunoașterii necesită eforturi mari de instruire, competențe multilaterale și înalte, ce obligă sistemele de învățământ să ridice nivelul standardelor de instruire, dar și să găsească soluții pedagogice mai eficiente. Să elaboreze noi sisteme de instruire, să inspire noi modele de instruire pentru a răspunde la noile cerințe ale pedagogiei.

În 1953 B. F. Skinner introduce noțiunea de instruire programată: posibilitatea de a controla și dirija învățarea în direcții prestabilite pe baza unor programe. [6, p. 28]

Prin această noțiune el propune respectarea următoarelor principii: principiul „pașilor mici”, în care se va diviza conținutul în unități mici; principiul procesului gradat unde are loc creșterea progresivă a sarcinilor din punctul de vedere al complexității; principiul participării active unde elevul se străduiește să ofere un răspuns corect, numai în felul acesta reușind să avanseze

în program; principiul întăririi imediate a răspunsului pentru fiecare secvență; principiul individualizării ritmului de instruire unde fiecare elev parcurge programul în ritmul propriu; principiul autoreglării activității (în funcție de feedback-ul primit, elevul revine asupra unor sarcini sau avansează în program). Pe lângă avantajele evidente, acest model de instruire are și unele dezavantaje: se neglijează latura afectivă a elevului, inhibarea creativității, lipsa unei imagini de ansamblu prin fragmentarea materiei. [7, p. 64]

El susține că eficiența învățării este condiționată de organizarea condițiilor de învățare a elevilor, de organizarea „condițiilor de întărire” a învățării. [7, p. 90]

A instrui nu este nimic altceva decât organizarea condițiilor de întărire în care vor învăța elevii, afirmă B. F. Skinner. [8, p. 63]

Edgar Faure (1972), în raportul său asupra situației educaționale în lume, realizat din însărcinarea UNESCO și intitulat „A învăța să fii”, a remarcat că

¹*Elena PAXIMADI, lect. sup. univ., Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”.*

„Educația omului modern este considerată într-un mare număr de țări ca o problemă de excepțională dificultate și în toate, fără excepție, ca o sarcină de mare importanță”. [6, p. 18]

I. Cerghit [3] susține că sistemele de instruire sunt fundamentate pe patru paradigme: paradigma învățării prin comunicare; paradigma învățării prin acțiune; paradigma învățării prin interacțiune și paradigma învățării prin procesarea informației.

Pornind de la această analiză, se distinge utilizarea unor mijloace moderne de învățământ, învățarea centrată pe elev, instruirea asistată de calculator, învățământul programat.

După I. Cerghit [3, p. 228], trecerea de la pedagogia transmiterii la pedagogia activă și constructivă este trecerea de la „training” la „learning”.

Formarea și dezvoltarea mediului informativ-cognitiv în baza utilizării tehnologiilor informative de comunicare trebuie să se bazeze pe respectarea principiilor didactice generale, ținând cont de particularitățile psihologică-pedagogice ale comunicării informaționale, de potențialul pedagogic al mijloacelor informative.

Instruirea asistată de calculator s-a introdus din faptul că profesorul nu poate operativ să constate dacă toți elevii au înțeles materialul expus, dacă dificultățile ce le-au întâlnit în timpul lecției au fost depășite.

Unul din modelele de predare contemporane este modelul învățării prin simulare ce face parte din metodele activ-participative. Acest model are ca scop dezvoltarea cognitiv-investigativ (modelele virtuale) a deprinderilor, abilităților profesionale.

Simulatorul este o variantă de model obiectual, un sistem tehnic, artificial, construit prin analogie cu un sistem tehnic original, astfel încât să existe o corespondență biunivocă între elementele structurale și funcționale ale acestora. [7, p. 192]

Utilizând metoda de simulare, avem ca scop de asemănare cu situația cea reală. „O astfel de situație analoagă ușurează studierea și explicarea acțiunilor complexe, facilitează observarea părților și funcționalitatea lor, execuția operațiilor, formarea unor abilități specifice etc. În același timp, se pot verifica priceperi, deprinderi, cunoștințe solicitate ulterior într-un context de activitate reală”. [4, p. 183]

Metoda dată se poate utiliza și la predarea temei calcularea distanței cu ajutorul riglei și hărții, cu ajutorul coordonatelor carteziene și altele de așa gen, ce îi va motiva pe studenți să-și creeze proiectele sale proprii.

Odată cu studierea formulei de calcul ei vor avea posibilitatea să mândușcă și unele unelte, ca de exemplu rigla, la calcularea distanței (fig.1).

Pentru a calcula distanța dintre două puncte de pe hartă [5] e necesar de cunoscut mărimile:

D – lungimea unui segment pe hartă;

D – lungimea aceluiași segment pe teren;

N – numitorul scării respective.

$$\frac{d}{D} = \frac{1}{N} \quad (1)$$

de unde:

$$D = d * N \quad (2)$$

Fig. 1. Determinarea distanței de pe hartă prin intermediul riglei

O altă metodă de calcul a distanței – determinarea prin intermediul coordonatelor carteziene [1] (fig.2).

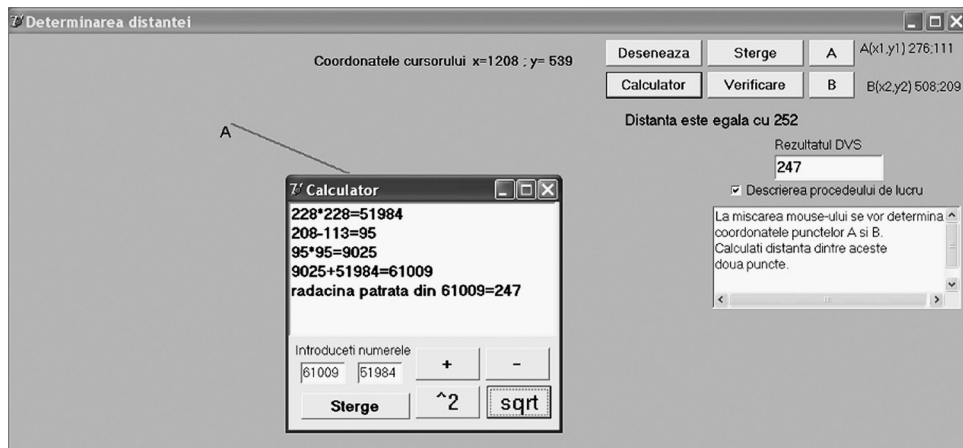

Fig. 2. Determinarea distanței prin intermediul coordonatelor carteziene

La determinarea distanței dintre două puncte prin intermediul coordonatelor carteziene se va folosi formula:

$$AB = \sqrt{(x_2 - x_1)^2 + (y_2 - y_1)^2} \quad (3)$$

unde $A(x_1, y_1)$ și $B(x_2, y_2)$ – coordonate carteziene.

În caz de mânuire incorectă a mouse-ului de către student, există ajutor pentru vizionarea coordonatelor corecte ale acestor două puncte.

Desigur, calculatorul poate fi utilizat în toate componentele și momentele procesului didactic: proiectare, predare, învățare, evaluare.

Din punct de vedere analitic, I. Cerghit [2, p. 209] consideră că calculatorul poate viza:

a) în predare:

- prezentarea sau transmiterea într-o formă „informatizabilă” a conținutului;
- reprezentarea (demonstrarea) modelelor cantitative sau structurale;
- simularea unor fenomene fizice și sociale, experiențe de laborator, situații, cazuri;
- diversificarea strategiilor didactice pe baza interacțiunii crescute între elev și mașină etc.;

b) în învățare:

- facilitarea accesului la informații;
- organizarea și ghidarea învățării independente (tutorial model);
- favorizarea unui mod conversativ de lucru prin punerea de întrebări și retroacțiuni specifice;
- efectuarea unor exerciții și activități aplicative;
- ajutorarea elevilor în rezolvarea unor probleme cu un grad mare de complexitate, ce solicită inteligență, perspicacitate, creativitate;
- antrenarea elevilor în jocuri didactice de întreprindere, de gestiune etc.;
- individualizarea și flexibilizarea instruirii, adaptarea nivelului de instruire la nivelurile individuale determinate de calitatea rezultatelor la învățătură;

c) în evaluare-autoevaluare:

- creșterea autocontrolului la elevi;
- evaluarea cu rapiditate și mult mai detaliată a rezultatelor învățării și a cali-

tății proceselor de instruire;

- ameliorarea aspectului obiectiv al evaluării cunoștințelor însușite, urmărirea frecvenței, înregistrarea altor date privind evoluțiile elevilor.

Este cunoscut faptul că eficacitatea procesului de instruire e în legătură directă cu așa fel de procese psihologice precum: perceperea, atenția, motivația, imaginația, gândirea ș.a. Specificul tehnologiilor informative nu poate influența decurgerea acestor procese. Atunci când informația vine de pe ecran, perceperea ei decurge cu o atenție tensionată. Se contează atenția studentului, deoarece computerul e un nou interlocutor, mai ales când e vorba de utilizarea noilor tehnologii de comunicare precum chat, camere virtuale de comunicare, ISQ.

Din experimentul realizat s-a depistat că motive sociale largi sunt 11,5%; motive ale bunăstării – 88,5%; motive de prestigiu – 7,7%; motivul evitării – 3,8%; motivul conținutului – 3,8%; motivul presiunii – 3,8%; motive sociale înguste – 88,5%.

O mare importanță pentru utilizarea efectivă a mijloacelor computerizate de instruire o are înțelegerea mecanismelor de activitate a memoriei umane. Se deosebesc următoarele niveluri de memorie: nemijlocită (senzorială), de scurtă durată, intermediară, de lungă durată.

Memoria nemijlocită, senzorială este o memorie de percepere momentană la nivel de receptori, memoria unei priviri întâmplătoare. Durata acesteia e de 0,1-0,5 sec. Dacă informația percepută atrage atenția, atunci ea se mai reține pentru 20 sec. până când creierul o prelucrează și o interpretează. Pentru ca informația să treacă din memoria de scurtă durată în cea de lungă durată, e nevoie de a o repeta de câteva ori. Repetiția poate fi realizată prin mai mul-

te metode. E mai bine de a o efectua în procesul utilizării practice.

Reieșind din faptul că informația se reține în memorie 20 sec. fără a se repeta, putem conchide că orice schimbare a informației de pe ecran – apariția rândului cursiv, desenarea schemei, multiplicarea, video – trebuie să decurgă doar 20 sec. După aceasta, e necesară o pauză întru a revedea conținutul încă o dată, a-l înțelege și a-l reține în memorie.

Făcându-se cercetări în privința eficienței instruirii programate față de instruirea tradițională au ajuns la concluzia că cea dintâi: a asigurat o studiere egală, în unele cazuri chiar și superioară, în raport cu cea tradițională; asigură trecerea totală a programei de către toți studenții; poate fi utilizată și la domiciliu ca formă de instruire; acest model a dovedit o varietate amplă în eficiența studierii în timp a informației; instruirea programată s-a dovedit eficientă în sarcinile care include înțelegerea. Desigur că sunt și dezavantaje în instru-

irea dată: nu poate fi utilizată la toate disciplinele; „mărunțirea” informației conform principiului „pașilor mici”, parcurgerea secvențelor în ordinea prestabilită reduce aria înțelegerii și „suprafața” intelectuală de mișcare a studentului.

CONCLUZIE

Orice metodă are însușiri dominante și limite. Cu cât mai multe metode vom utiliza cu atât mai mare va fi diversitatea cerințelor studenților.

Nu trebuie transformată intruirea asistată de calculator ca cel mai bun mijloc de instruire. Introducerea corectă în structurile educației și adaptarea acestor structuri la cerințele sale nu e problemă care se rezolvă de la sine dar nici nu trebuie forțată. E necesar să găsim răspunsurile la întrebările cum voi face?, cum voi doza în timp informația?, în ce măsură voi amplifica conexiunile disciplinare?, cum voi evalua cunoștințele?

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Баранов А. *Военная топография в служебно-боевой деятельности оперативных подразделений*. Москва, Академический Проект, 2005. c. 82
2. Cerghit I. și Vlăsceanu, L. (coord.), *Curs de pedagogie*. București, Universitatea din București. 1988.
3. Cerghit I. *Sisteme de instruire alternative și complementare. Structuri, stiluri și strategii*, București, Editura Aramis, 2002.
4. Cuceș C. *Tehnologia procesului instructiv-educativ, în psihopedagogie*. (coord. A. Neculau, T. Cozma). Iași, Editura Spiru Haret, 1994..
5. Dragomir V., Anghel I., Țirbu I. ș.a, *Topografie militară*. București, Editura Militară DTM, 1976. p. 100.
6. Jînga I., Negreț I. *Învățarea eficientă*, București, Editura Editis, 1954..
7. Panțuru S., Nețșoi D. *Teoria-Si-Metodologia-Instruirii*. Brașov, Editura Universității „Transilvania”, 2007.
8. Skinner B. *Revoluția științifică a învățămîntului*. București Editura Didactică și Pedagogică, 1971.

FORMAREA ÎNCREDERII ÎN SINE ÎN CONTEXTUL VIEȚII MILITARE

Uliana STATI¹

CONFIDENCE TRAINING DURING THE MILITARY SERVICE

Manifestations of self-awareness, self-esteem, self-congruence by adolescents during military service is a topical subject for psychologists, because this age is characterized as a specific, sensitive period for self-confidence building. Self-consciousness influences the human activity, actions, communication and general development. Structures of self-esteem can motivate certain activities, actions, whilst military service (in accordance with the Regulation, specific conditions, established requirements, norms of conduct) requires an appropriate behavior. The Rosenberg Self-Esteem Scale (RSES) score provides the practicing psychologists with a first indication of possible problems a person has, in terms of self-esteem.

Problema formării încrederii în sine este contradictorie și privită prin prisma teoriilor personalității ca o structură unitară, interesată în stabilirea funcțiilor de reglare, sau prin prisma teoriilor conștiinței anumitor formațiuni psihice și atunci prioritate au particularitățile proceselor cognitive ale imaginii de sine, congruenței de sine, stimei de sine. Diferită este și alegerea strategiilor de investigare a componentelor, structurilor conștiinței de sine.

Analiza complexă a literaturii de specialitate și a rezultatelor cercetării realizate ne demonstrează că conștiința de sine este un proces de conștientizare a personalității în mulțimea particularităților individuale, conștientizate a esenței proprii și poziției pe care o ocupă persoana în mulțimea realităților sociale; atitudine a persoanei față de laturile, structurile lumii interioare

proprii de care ea este conștientă. Trezirea de la subiectivitatea difuză la subiectivitatea conștientă de sine nu este un simplu proces de apariție a Eului, dar constituie un proces de autoformare, autoconstrucție, care evidențiază traiectoria axiologică a persoanei. Conștiința de sine este un adevărat sistem de valori, își construiește treptat propriile componente, controlează, introduce ordine, se integrează și se implică în formarea traiectoriei axiologice a persoanei.

La rândul său, congruența de sine este starea de acord cu sine însuși, starea în care te valorizezi, poți să-ți menții direcția indiferent de exterior, să rămâi conectat la sine indiferent de circumstanțele, situațiile pe care nu le poți schimba, să poți să-ți menții stabilitatea, chiar dacă cei din jur sunt agitați [1].

Rezultatele cercetării realizate ne arată că militarii în termen includ în ter-

¹Uliana STATI, loc. maj., doctor, conf. univ., psiholog, Centrul de perfecționare continuă, Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”.

menul conștiinței de sine cunoștințele și imaginea de sine, atitudinile conștiente sau inconștiente față de valori, norme morale, educație, sediul ansamblului de motivații, percepții ale conștiinței și acțiunilor. Modul în care ei apreciază noțiunea conștiinței de sine depinde în mare măsură de modelul sugerat de mediul social, de nivelul performanțelor anterioare și observării succesului altor persoane, de nivelul de adaptare la condițiile specifice serviciului militar, experiența de viață, motivația, aspirațiile...

Persoanele cu nivel scăzut al conștiinței de sine au puțină încredere în sine; evită asumarea răspunderii și a riscului; se simt siguri doar în situații de rutină, obișnuite; sunt sceptici față de nou-tăți; au frică de eșec; nu acceptă critica și mai ales autoevaluarea negativă; Eul acestor persoane are nevoie de apreciere și recunoaștere pentru cel mai mic succes; sunt timizi, retrași, nehotărâți, nesiguri, reținuți; preferă o poziție retrasă pentru a nu atrage atenția asupra propriei persoane; sunt marcați de ideea eșecului și au tendința de a-și forma o imagine negativă despre finalizarea acțiunilor; atitudinea lor este permanent temătoare; acordă o semnificație negativă oricăror schimbări de ritm cotidian; renunță ușor la expunerea propriilor păreri pentru confortul sinelui; se simt inferiori față de cei ce-i înconjoară; din cauza neîncrederii în propria persoană – manifestă o atitudine pasiv – reflexivă asupra locului și rolului lor social; au o structură a sinelui nesigură; nu posedă capacitate de decizie.

Subiecții cu nivel înalt de dezvoltare a conștiinței de sine manifestă: nivel înalt al congruenței de sine, autoapreciere adecvată cu tendință spre majorare

a acesteia; imagine de sine pozitivă, favorabilă (imagine fizică, imagine gen, imagine vârstă, imagine profesie, imagine psihologică, imagine socială, imagine filială, imagine națională).

Nivelul de dezvoltare a congruenței de sine este dependent de mai multe formațiuni psihice și anume de încredere în sine, de autoapreciere, imaginea de sine, congruența de sine, siguranța de sine, iar personalitatea se dezvoltă armonios atunci când sunt în complex și în paralel dezvoltate/fortificate toate aceste componente.

Creșterea nivelului de dezvoltare a conștiinței de sine va atrage după sine creșterea nivelului de congruență de sine [5].

Conștiința de sine este tratată drept proces de conștientizare a personalității în mulțimea particularităților individuale, a esenței proprii și a poziției pe care o ocupă personalitatea în mulțimea relațiilor sociale, atitudine a personalității față de laturile, structurile lumii interioare proprii de care ea este conștientă [6].

La baza conștiinței de sine se află atitudinea omului de a se deosebi, de a se diferenția pe sine de propria existență, care apare în procesul comunicării, pe parcursul formării procedurilor fundamentale ale activității umane. Anume atitudinea proprie față de existența de care suntem conștienți, atitudine mijlocită de activitatea în comun determină formarea anumitor reprezentări despre sine însuși ca persoană activă, capabilă de a efectua acțiuni valorice în cadrul societății [7].

În procesul dezvoltării psihice și formării personalității conștiinței de sine apare ceva mai târziu decât conștiința. Ca și conștiința, congruența de sine are

propria sa structură, direcție specifică de dezvoltare și este aceeași conștiință doar că e orientată doar la mediul interior al personalității, nu la întreaga realitate înconjurătoare. Conștiința de sine poate fi absolut nedezvoltată și să existe în forma sa „inițială”, (de ex., societatea primitivă), dar poate fi dezvoltată și activată doar într-o anumită măsură (de ex., orice dictator, care a reușit într-atât să-și conștientizeze sinele încât să ajungă să se delimiteze de mulțime).

I. Racu evidențiind influența conștiinței de sine asupra activității omului, comunicării și dezvoltării generale a acestuia stabilește că structurile conștiinței de sine pot motiva o anumită activitate, acțiune.

Aceste funcții de motivare a conștiinței de sine pot avea rădăcini în cadrul reprezentărilor despre Eul ideal sau pot fi o reflectare a discordanței în Eul viitor.

A fost demonstrat că valorile personale prezintă una dintre cele mai importante subsisteme ale sferei de conținut a personalității [2].

Pe de o parte se presupune relația (raportul, atitudinea) ce are funcția de direcționare, structurare, pe de altă parte valorile sunt situate în același rând cu trebuințele și motivele, prezentând în sine învățământul valoric, care manifestă putere de stimulare, adică valorile au funcția de orientare și motivare [3].

B. F. Lomov precizează faptul că în procesul vieții la fiecare individ se formează cel mai complicat sistem, anume cel subiectiv-personal de relații care este multimăsurabil (multidimensional), multinivellar și dinamic, adică sistemul valoric este ierarhic și schimbător, „schimbările abordează nu atât valorile în totalitate, cât structura acestora”. Pe

parcursul vieții omul permanent își reexaminează, revede și trăiește valorile.

Ierarhia valorică diferă în dependență de ambianța culturală, prezumția omogenității și cvasiomogenității contextului cultural, influențele macro-, medio- și microgrupale [4].

A. Maslow (1971) înaintează ideea că sistemul de valori devine expresia irepetabilă a Eului irepetabil.

Rosenberg Self-Esteem Scale (RSES) este unul dintre cele mai populare instrumente destinate evaluării stimei de sine în rândul adolescenților și al tinerilor. Scala a fost utilizată în mod intensiv, în scopuri de cercetare. Datele sugerează că RSES are calități psihometrice bune, care indică faptul că acest instrument poate fi utilizat la nivelul individual, pentru a evalua stima de sine și a personaliza intervențiile[5].

În structura Eului, alături de conceptul de sine (engl. Self-concept) care reprezintă o componentă cognitivă, un loc important îl ocupă componenta afectivă referitoare la stima de sine (engl. self-esteem). În științele comportamentale, stima de sine este înțeleasă ca rezultatul evaluărilor pe care o persoană le face despre sine și care corespunde percepției propriiei persoane ca fiind valoroasă sau nevaloroasă [Baumester, 1998; apud. 8].

S. Coopersmith definește stima de sine ca fiind un ansamblu de opinii și atitudini pe care indivizii umani le pun în joc, în cadrul raporturilor cu lumea exterioară [5].

Încrederea în reușita personală, mobilizarea în vederea atingerii unor obiective, reacția în fața unui eșec, ameliorarea performanțelor prin valorificarea experiențelor anterioare sunt câteva exemple de

atitudini, direct legate de stima de sine.

Stima de sine implică o dispoziție mentală care pregătește o persoană pentru a reacționa conform așteptărilor sale legate de succes, precum și în funcție de gradul de acceptare, de motivație personală. S. Coopersmith sugerează că definirea conceptului de stimă trebuie să pornească de la premisa evaluărilor relativ stabile, pe care o persoană le face cu privire la sine [8]. Spre mijlocul copilăriei, individul uman ajunge la o apreciere de sine care tinde să rămână relativ stabilă de-a lungul vieții. Deși aprecierile cu privire la sine pot suporta unele modificări în funcție de anumite evenimente de viață sau de provocările cu care o persoană se confruntă, este de așteptat ca aceste aprecieri să revină la tonalitatea și la nivelul lor obișnuit, atunci când factorii de mediu și cei legați de funcționarea individului se reechilibrează. Este vorba despre nevoia de coerență a sinelui, pe care o resimțim toți și de care s-a ocupat P. Lecky.

În al doilea rând, în definirea stimei de sine trebuie să pornim de la premisa existenței unor variații interindividuale și intraindividuale. Un individ tinde să își construiască aprecierea globală referitoare la valoarea propriei persoane prin ponderea aprecierilor legate de domenii mai specifice în funcție de importanța pe care le-o acordă într-un mod subiectiv. Imaginea și stima de sine pe care o persoană o are poate fi abordată atât cu privire la toate domeniile funcționării sale (stima de sine generală sau globală), cât și cu privire la anumite domenii, precum înfățișare, domeniul de instruire, profesional, relațiile interpersonale [9,10].

În al treilea rând, în definirea și evaluarea stimei de sine, trebuie să ținem

cont de noțiunea de autoevaluare (engl. self-evaluation) care trimite către un ansamblu de procese, valori și norme personale, prin care un individ emite judecăți cu privire la meritele personale.

Obiectivul psihodramei (Jan Moreno) ca metodei de dezvoltare a încrederii de sine la adolescenți contemporani este încă de la elaborarea sa, construirea unui cadru terapeutic care utilizează viața ca model, pentru a integra în el toate modalitățile de a trăi. Psihodrama oferă posibilitatea de a dezvolta la tânăra generație sentimentul de siguranță, de autoapreciere la justa valoare.

Autoevaluările pe care un individ le face reflectă atitudinea pe care acesta o are față de sine [11]. Atitudinile față de propria persoană pot fi conștiente sau inconștiente, globale sau mai specifice, implicând anumite conotații afective pozitive sau negative și fiind intim legate de anumite procese cognitive și motivaționale. În cartea sa, *Les motivations/ Motivația umană* (1987), A. Mucchielli scria: „Atitudinea față de sine este o atitudine fundamentală. Este cea care conferă un sens [...] tuturor acțiunilor întreprinse. Dacă trebuie să definim motivația, putem spune că stima de sine este componentă principală a acesteia” [12, p.81].

Pentru scopuri de cercetare sau practice (intervenție) există instrumente RSES, CSEI, FIS, TSCS, HSS- cu excepția scalei propusă de Rosenberg, care permite obținerea unui indicator global al stimei de sine, celelalte 3 permit o evaluare multidimensională a stimei de sine.

Scala RSES (1965) se prezintă ca o colecție de 10 itemi, dintre care 5 (itemii 1,2,6,8,10) sunt formulați negativ. Scorul total la scală se obține prin însumarea scorurilor la itemi. Scorul unui su-

biect poate fi cuprins între 10 și 40. Un scor ridicat semnifică un nivel ridicat al stimei de sine. Rezultatele raportate de către Rosenberg evidențiază corelații semnificative între scorul la RSES și autodescrierea pe care tinerii au evaluat cu privire la propria lor persoană.

Eșantionul de conveniență a fost reprezentat de 20 de militari, care au completat scala anonim. Rezultatele raportate de către Rosenberg au evidențiat corelații

semnificative între scorul la RSES și autodescrierea pe care militarii o făcuseră cu privire la propria lor persoană.

În concluzie, repere normative pot fi utile practicienilor, în acțiunea de evaluare a caracteristicilor individuale ale militarilor, care pot constitui resurse în raport cu adaptarea la sarcinile de dezvoltare în diverse domenii: emoțional, interpersonal, de studii, de executare a serviciului militar.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Paladi Oxana. *Formarea încrederii în sine*, în *Univers Pedagogic. Revista științifică*, nr. 3, 2010.
2. Леонтьев А. Н. *Деятельность, сознание, личность*. Москва, Изд-во политической литературы, 1975, 302 с.
3. Журавлева Н. А. *Динамика ценностных ориентаций молодежи в условиях социально-экономических изменений*, în *Психологический журнал*, том 27, №1, 2006.
4. Iluț P. *Valori, atitudini și comportamente sociale: teme actuale de psihosociologie*. Iași, Polirom, 2004, 256 p.
5. Robu Viorel. *Evaluarea stimei de sine în rîndul adolescenților. Proprietăți psihometrice pentru scala Rosenberg*, în *Psihologie. Revista științifico-practică* nr.2, 2013, p. 3.
6. Paladi Oxana. *Particularitățile conștiinței de sine la adolescenți*, în *Univers pedagogic. Revista științifică* nr. 2, 2010.
7. Racu Ion. *Psihologia conștiinței de sine*. UPS „I. Creangă”, Chișinău, 2005, 244 p.
8. Coopersmith S. *Inventaire d'estime de soi*. Manuel. Paris: Edition du Centre de Psychologie Appliquee, 1984, 23 p.
9. Hyde J. S. *The gender similarities hypothesis*, în *American Psychologist*, 2005, vol. 60, nr. 6.
10. Labăr A.V. *SPSS pentru științele educației*. Iași, Editura Polirom, 2008, 352 p.
11. Mitrofan N. *Testarea psihologică. Aspecte teoretice și practice*. Iași, Editura Polirom, 2008, 315 p.
12. Mucchielli A. *Les motivations. Deuxieme edition revue*. Paris, Presses Universitaires de France, 1987, 126 p.

CORELAȚIA COMANDANT-SUBORDONAT ÎN CADRUL EDUCAȚIONAL

Viorica LEANCĂ¹
Ludmila VASILACH²

Motto:

„Un comandant nu poate realiza mare lucru dacă abordează de o manieră rece, impersonală, problema omeniei, dar dacă reușește să câștige încrederea oamenilor, el dispune de un atu imens.”

Feldmareșal B.L.Montgomery

THE COMMANDER-SUBORDINATE CORRELATION IN EDUCATION

The army represents a part of society, and commander-subordinate relationship is more complex than the chief-subordinate one. In the military we can highlight that a commander is required to embody both qualities of a manager and leader, giving priority to the leadership. Moral qualities are indispensable for a commander, but insufficient to be a competent leader. Competence is manifested by effective communication, knowledge and their intelligent application, order, discipline and, of course, attitude. The commander – subordinate interaction in the army is an expression of the educational framework that is found in a close unity of action, influencing each other at different levels.

Cinstea, corectitudinea, principialitatea, buna credință, sârguința sunt calități indispensabile oricărui om ce trăiește între oameni; pentru un conducător însă ele constituie condiția minimă fără de care nu se poate vorbi de o conducere corectă. Dar cu acest ansamblu de calități problema conducătorului nu se termină, ci doar începe. Calitățile morale sunt indispensabile, dar insuficiente.

Existența lor constituie doar o premisă necesară. Nu este îndeajuns să fii

cinstit și corect, să fii animat de cele mai bune intenții, nu este de ajuns să vrei să faci treabă bună; mai trebuie să ai și cu ce să acoperi aceste dorințe, să stăpânești calea cea mai eficace spre materializarea acestor declarații de intenții sau, altfel spus, SĂ FII UN LIDER COMPETENT.

„Liderul militar este acea persoană, subofițer, ofițer sau general care, îndeplinind ori nu o funcție de comandă, reușește, prin calitățile personale, prin

¹ Viorica LEANCA, doctor în filosofie, Catedra de științe umanistice și limbi străine, Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”.

² Ludmila VASILACHI, lector, Catedra de științe umanistice și limbi străine, Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”.

pregătire, capacitate de comunicare, persuasiune, conduită, charismă, să mobilizeze energiile celorlalți, să-i angajeze în acțiuni” [1, p. 15].

Orice comandant în sens sociologic este lider, pentru că îndeplinește din punct de vedere instituțional o funcție de conducere. Sub aspect informal, psihologic, această calitate o au doar cei care, indiferent dacă ocupă sau nu o funcție de conducere în ierarhia grupului militar, se disting și se impun, prin calitățile, capacitățile și conduita lor, ca purtători de opinie, ca oameni ce sunt ascultați și urmați de ceilalți. Idealul presupune ca liderul informal să coincidă cu liderul formal, cu comandantul militar.

Psihosociologii susțin că între a fi șef și a fi lider există o serie de diferențe, precum: șeful își conduce subalternii, liderul îi trage după el; șeful se bazează pe autoritate, liderul pe bunăvoință; șeful inspiră teamă, liderul - entuziasm; șeful spune „eu”, liderul spune „noi”; șeful caută vinovați pentru eșecuri, liderul caută remedii; șeful știe cum se realizează ceva, liderul arată cum; șeful spune „trece la treabă”, liderul spune „să pornim”.

Formula ideală, desigur, este cea în care comandantul este lider nu doar prin funcție, prin postul ocupat, la care se ajunge prin numire, prin prevederile regulamentului, ci prin calitățile personale, meritele reale, prin perceperea acestora ca atare de către cei din jur. Se spune că liderul ideal este cel care își domină din punct de vedere al competențelor profesionale subordonații.

Contopirea, identificarea statutului de comandant cu cea de lider al organizației militare este formula dezirabilă, ipostaza care asigură prin sine forța, vigoarea, legitimitatea, autoritatea, presti-

giul, popularitatea, toate potențial convertibile în performanțe superioare în conducerea organizației.

Oamenii au defecte, dar și calități, ei nu trebuie întotdeauna să fie conduși, să li se spună în permanență ce și cum să facă, pentru că vor ști aproape întotdeauna ce să facă și cum să facă, important este să se acorde o deosebită atenție procesului educațional.

La modul ideal, comunicarea dintre comandant și subaltern (student) ar trebui să-i dea comandantului posibilitatea de a-și orienta subalternii spre îndeplinirea corespunzătoare a sarcinilor, să clarifice contextul recompensei și să ofere sprijin social și emoțional. Este cert faptul că obțin rezultate înalte acele plutoane de studenți unde însăși comandantul de pluton se implică activ în acest proces. În același timp, ar trebui să le permită subalternilor să pună întrebări despre rolurile muncii lor și să facă propuneri care să permită optima realizare a obiectivelor propuse prin planurile și politicile acestei instituții. Chiar dacă nu toate ideile lor sunt bune, nu trebuie jigniți, nu trebuie numiți incapabili, nimeni nu este perfect... dar trebuie ascultați și încurajați!

„Comandantul este cel care orientează oamenii în muncă, dă ordine, repartizează sarcinile, controlează, apreciază, recompensează și sancționează când este cazul. De aceea, în mod obiectiv subordonaților nu le sunt indiferente asemenea probleme, întrucât de capacitățile intelectuale, psihomorale și experiența șefului, de priceperile sale pedagogice, de modul cum prevede, organizează, planifică și conduce întreaga activitate depinde însuși modul cum se îndeplinesc misiunile și prin aceasta și posibi-

litatea afirmării profesionale a fiecăruia, nivelul satisfacției lor” [2, p. 114].

A conduce cu oamenii înseamnă și a comunica eficient cu ei. Este indispensabil că un comandant sau un conducător de succes să fie persoana care ne reține atenția în mod plăcut nu numai prin felul lui de a fi și a se comporta, ci și prin felul de a vorbi – cu calm și siguranță pe un ton moderat, cu un vocabular elevat cu termeni și expresii chibzuite, cu respect pentru regulile gramaticii și logica argumentării.

Cerințele organizării relației comandant-subordonați în procesul educațional sunt următoarele:

- să se încurajeze sinceritatea subalternilor, astfel încât nimeni să nu se teamă de exprimarea deschisă a gândurilor și opiniilor personale;

- comandantii să fie cât mai accesibili;
- ideile noi trebuie să fie analizate cu atenție;

- aprecierea inițiativelor valoroase să fie promptă și publică;

- aprecierea la adresa subordonaților să nu ducă la concluzii sau sentimente cu caracter demobilizator;

- subordonații să cunoască cu precizie ce se așteaptă de la ei.

Reieșind din cele expuse mai sus concluzionăm că un lider/comandant trebuie să fie un bun dascăl – se spune că a-i învăța pe alții și a conduce sunt două fațete ale aceleiași medalii. Un lider trebuie să fie dispus să dezvolte iscusințe, să împărtășească intenții, experiențe și să lucreze foarte strâns cu oamenii pentru a-i ajuta să se maturizeze și să fie creativi. Pentru a fi un bun dascăl, liderul trebuie să știe să comunice, să fie organizat și să aibă capacitatea de a stabili obiective realiste.

Asemenea idei sunt relatate și de secretarul de stat în guvernul american, general în armata SUA, Colin Powell: „Lucrul cel mai important și de valoare pe care îl aveți în organizație este omul și, dacă nu puneți omul în centrul procesului, rezultatele nu vor fi bune. Nu profitul motivează, nu mărimea statelor-majore ale companiilor, numai oamenii contează” [3, p. 140].

Educația este prin excelență proiect. Înainte de toate, proiect întruchipat în om, în devenirea umană, proiect de formare instrucțional-educatională a viitorului comandant. Orizontul spiritual general al comandantului este reprezentat de capacitatea sa de procesare, în măsură să prelucreze superior o gamă variată de informații, de conținuturi neidentice și de adâncime. Numai astfel va putea organiza și conduce marea diversiune de acțiuni educative care îi revin. Aici iese în evidență competența profesională și capacitatea cognitivă a comandantului.

Importanța activității desfășurate de către comandant este deosebită mai ales prin prisma faptului că, pe lângă modelul de comportament pe care acesta trebuie să îl constituie el trebuie să contribuie semnificativ la educarea tinerilor studenți. Pe lângă educația profesională acesta trebuie să se ocupe în mod obligatoriu și de celelalte laturi ale educației: educația moral-civică, educația religioasă, educația fizică și nu în ultimul rând educația patriotică.

C. Moștoflei și P. Duțu le menționează drept caracteristici prioritare în activitatea liderului militar: „Liderii care ocupă un post de comandă sau un altul în care ei exercită o influență directă trebuie să exceleze în specialitatea

lor militară... iar capacitatea de rezolvare a problemelor în mod inteligent (adică apelul la spiritul de analiză și la gândirea creatoare) a fost întotdeauna un indice fiabil al randamentului unui lider” [4, p. 11].

Urmărind în procesul educațional dezvoltarea funcțională a relației comandant-subordonat în contextul activității militare, se remarcă intervenția comandantului de a controla și verifica concret modul în care subordonații săi au asimilat cele învățate pe timpul desfășurării ședințelor, a exercițiilor teoretico-aplicative, a felului în care aceștia au aplicat în activitatea personală diferite indicații primite. Distingem, așadar, în cadrul sistemului comandant - subordonați funcționarea a două circuite corelate dialectic: primul caracterizat prin însumarea tuturor acțiunilor de comandă și execuție, iar cel de-al doilea având o funcție inversă de control și verificare.

Ordinea și disciplina militară sunt factori de bază ai întăririi relațiilor dintre comandant și subordonați. Sfera de cuprindere și manifestare a ordinii și disciplinei în viața militară este deosebit de largă și complexă, incluzând multe forme concrete de acțiuni cum ar fi: accesibilitatea comandantului, repartizarea responsabilităților și efectuarea controlului, axarea comandanților și subordonaților atât pe cerințe, cât și pe obligațiuni.

În relațiile dintre comandanți și subordonați întâlnim de obicei trei tipuri de subalterni, în funcție de particularitățile personalității oamenilor respectivi, și anume:

1) cei pentru care subordonația constituie o necesitate înțeleasă, bazată pe sentimentul datoriei, fără să constituie o frână în calea spiritului de inițiativă;

2) cei care se complac în situația de subordonați, acționează de fiecare dată, dar în cazul strict precizat, nu riscă niciun fel de inițiativă, comportament care îi scutește de eforturi intelectuale și de responsabilitate;

3) cei ce suportă greu subordonația, pe care o consideră o relație forțată, impusă din exterior, o obligație.

Relația șef-subordonat pune în față doi oameni cu statute diferite, care, însă, colaborează pentru îndeplinirea unui obiectiv social. Ea semnifică, pe de o parte, un transfer de competență de la comandant la subordonat, iar pe de altă parte, o investiție de încredere, care duce la soluționarea unei probleme de interes comun.

În acest context, întru orientarea subalternului spre ași îndeplini onest misiunea ar servi drept suport „Cele zece reguli ale unei bune subordonații” [3, p. 301]: nu vă blamați șeful; nu vă luptați cu șeful; dați dovadă de inițiativă; acceptați responsabilitatea; spuneți adevărul și nu umblați cu subterfugii; faceți-vă temele; implementarea sugestiilor; informați-l mereu pe șef; numiți problemele pe măsură ce apar; îndepliniți-vă în mod onest sarcinile zilnice.

Este bine să ne aducem aminte că nimic nu distruge mai mult ambițiile unui om decât nerecunoașterea muncii depuse, criticile nedrepte sau aruncate la întâmplare ale comandanților, precum și atribuirea de merite unora, care în mod real nu le au. Este indispensabil să-i arăți omului ce greșește, dar s-o faci în așa fel încât să-i respecti demnitatea, să-l incurajezi, să-l convingi că stă în puterea lui să remedieze neajunsurile, să-i oferi intactă șansa îndreptării.

Atitudinea față de subordonați are o valoare practică greu de estimat și cuantificat. Principialitatea, exigența, corectitudinea, omenia, respectul, generozitatea, toleranța, înțelegerea omului ca un univers complex de trăiri, aspirații și nevoi sunt doar câteva dintre cele mai caracteristice trăsături ce definesc acest tip de atitudine ce determină, într-un fel sau altul, eficiența actului de conducere. „...atitudinea este mai importantă decât faptele. Ea este mai importantă decât trecutul, educația, banii, situațiile, eșecurile, reușitele și decât tot ceea ce gândesc, spun, sau fac alți oameni. Este mai importantă decât înfățișarea, talentele, sau abilitățile. Ea poate crea sau distruge...” .

Omul, subordonatul pe care îl dorim nu este cel care nu-și supără și nu-și contrazice șeful, care spune „am înțeles” chiar și atunci când nu a priceput nimic, care nu are nicio părere și nici o inițiativă, care este pur și simplu „cuminte”. Omul corect format este cel care știe ce

are de făcut, care pricepe de ce face ceea ce face și care o face pentru că înțelege necesitatea, pentru că este convins că așa trebuie făcut și nu altfel.

În concluzie, referitor la Academia Militară, important este de a menționa că subalternii din cadrul instituției se află într-un proces de ierarhizare, adică procesul educațional e axat pe formarea *elitei militare – viitorilor comandanți*. Eficiența în acest proces are succes atunci când subalternii la rândul lor își dau străduința de a se încadra și a face față cerințelor înaintate. Pentru aceasta e nevoie de o selecție a candidaților atât fizică, cât și intelectuală. De menționat că întreaga personalitate a comandantului în instituția militară își pune amprenta asupra activității oamenilor din subordinea sa și asupra nivelului lor de satisfacție, încredere în ei și în instituție, de integrare în grup, de stabilitate și siguranță.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Arădăvoice Gh. *Comandantul și arta de a conduce*. București, Ed. Sylvi, 2000.
2. Peța Cezar. *Relațiile pedagogice dintre comandant (instructor) și subordonați în procesul instructiv educativ*, în *Studii de Securitate Publică*. Iași, 2013. <http://www.hei-onlinebackup.com> (accesat 05.02.2014).
3. Arădăvoice Gh. *Liderul militar*. București, Ed. Militară, 2011.
4. Moștoflei C., Duțu P. *Liderul militar în România*. București, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2007.

MEDICINĂ MILITARĂ

INCIDENȚA BOLII ULCEROASE LA MILITARI

Ion CORCIMARI¹

Vasile ALCAZ²

Tatiana CIOBANU³

Eugenia RUSU⁴

Gheorghe LISNIC⁵

INCIDENCE OF ULCER IN THE ARMY

Duodenal and gastric ulcers hold an important place in the structure of internal organ disorders, being the most frequent disease of the gastrointestinal tract and one of the basic problems of internal medicine.

Ulcerul duodenal și gastric ocupă un loc important în structura afecțiunilor organelor interne, constituind cea mai frecventă maladie a tractului gastro-intestinal și continuă să rămână una din problemele de bază ale medicinei interne.

Conform datelor specialiștilor, 10% din populația adultă suferă de ulcer duodenal, în același rând frecvența recidivelor anuale atinge 82%, iar frecvența complicațiilor ce duc la invalidizare stabilă, de lungă durată, și determină înrăutățirea considerabilă a calității vieții, variază de la 26 până la 42%.

Prevalența ulcerului duodenal în țările dezvoltate din Europa și SUA constituie 5-10% și incidența anuală – 0,2%. Ulcerul gastric pare de 3 ori mai puțin frecvent. În general, în țările dez-

voltate prevalența bolii ulceroase este în descreștere, pe când în țările în curs de dezvoltare este în creștere. Raportul femeii/bărbați pentru ulcerul duodenal este aproximativ de 2:1 în țările dezvoltate, iar în țările slab dezvoltate este de 3:4. Ulcerul duodenal afectează preponderent persoanele de vârstă 20-70 ani, ulcerul gastric prevalează la persoanele de 55-65 ani. Boala ulceroasă devine o boală a persoanelor de vârstă a treia.

Mortalitatea s-a redus modest în ultimele decenii și este aproximativ de 1-2 decese la 100.000 de cazuri. Rata spitalizării este de circa 30 pacienți la 100.000 cazuri.

Analiza datelor statistice arată că în ultimii trei ani în SCMC total depistați cu ulcere au fost înregistrate 136 cazuri. În anul 2009 s-au depistat 60 cazuri: 42

¹ Ion CORCIMARI, colonel medic (r), terapeut-coordonator al Spitalului Clinic Militar Central.

² Vasile ALCAZ, maior medic, șef Secție de terapie generală, Spitalul Clinic Militar Central.

³ Tatiana CIOBANU, locotenent medic, medic specialist Secția de terapie generală, Spitalul Clinic Militar Central.

⁴ Eugenia RUSU, medic specialist Secția de terapie generală, Spitalul Clinic Militar Central.

⁵ Gheorghe LISNIC, colonel-medic (r), medic specialist, șef Cabinet diagnostic ultrasonografic Secția de investigații și diagnostic, Spitalul Clinic Militar Central.

cazuri la ostași, în prima jumătate de an – 25 cazuri, la încorporare – 7 cazuri, ulcere gastrice – 3, ulcere duodenale – 39, ulcere acute – 15, ulcere cronice cu deformare – 13, Helicobacter pozitiv – 39, cu complicații – 0 cazuri. După categorii: ostași – 38, ofițeri – 10, prin contract – 8.

În total depistați în 2010 au fost 40 cazuri: ulcere gastrice – 7, ulcere duodenale – 33 cazuri, ulcere multiple – 2 cazuri.

În total depistați în 2011 au fost 36 cazuri: ulcere gastrice – 3, ulcere duodenale – 33 cazuri. Complicații au fost: 2 cazuri de hepatită reactivă, 5 cazuri de pancreatită reactivă, 1 caz cu hemoragie digestivă superioară. Diagnosticarea endoscopică – 100%, confirmarea rentghenologică – 100%.

Ulcerul gastric și cele duodenale sunt cauzate de infecția Helicobacter pylori în majoritatea cazurilor. Eradicarea infecției Helicobacter pylori duce la schimbarea evoluției naturale a ulcerului și micșorează recidivele de la 90% până la 10–15% anual. În general ulcerul gastric și cel duodenal vindecate recidivează preponderent în cazul ad-

ministrării AINS. Dificultățile terapeutice, erorile medicale, complicațiile mai puțin obișnuite ale unor medicamente sau procedurile medicale, comorbiditatea, care modifică tabloul clinic, necesită soluții terapeutice individuale.

CONCLUZII

Analiza morbidității în secția terapie generală pe parcursul anilor 2009, 2010, 2011 arată că boala ulceroasă ocupă 16% din patologii tratate în secție.

1. Din cele relatate în lucrare este evident că ulcerul duodenal este predominant (peste 90% cazuri).

2. Majoritatea pacienților cu boala ulceroasă sunt depistați în primele 6 luni de serviciu militar.

3. De menționat că infecția cu Helicobacter pylori este apreciată pozitivă în 90 cazuri.

4. Durata de tratament este relativ mică și se datorează terapiei combinate (tripla terapie, quadrupla terapie).

5. Datorită depistării active, spitalizării oportune, numărul complicațiilor este minim.

Tabelul 1. Anul 2009

Denumirea bolilor (maladiilor)	Soldați, sergenți la serviciu prin contract							
	Nr. adresărilor primare	Spitalizați			Pierderea capacității de muncă		Inapți pentru serviciul militar	Decedați
		Total	Infirmerie RM	Spitale	Nr. cazuri	Nr. zile		
Ulcer gastric	10	3	0	3	3	41	1	0
Ulcerul duodenal	44	39	0	39	39	495	14	0
Ulcerul peptic cu localizare neprec.	0	0	0	0	0	0	0	0
Ulcerul gastro-jejunal	0	1	0	1	1	29	0	0
Gastrită și duodenită	234	94	13	81	128	926	1	0

Tabelul 2. Anul 2010

Denumirea bolilor (maladiilor)	Soldați, sergenți la serviciu prin contract							
	Nr. adresărilor primare	Spitalizați			Pierderea capacității de muncă		Inapți pentru serviciul militar	Decedați
		Total	Infirmerie RM	Spitale	Nr. cazuri	Nr. zile		
Ulcer gastric	11	6	0	6	7	117	0	0
Ulcerul duodenal	32	33	0	33	33	499	11	0
Ulcerul peptic cu localizare neprec.	0	0	0	0	0	0	0	0
Ulcerul gastro-jejunal	0	0	0	0	1	0	0	0
Gastrită și duodenită	153	69	4	65	78	648	0	0

Tabelul 3. Anul 2011

Denumirea bolilor (maladiilor)	Soldați, sergenți la serviciu prin contract							
	Nr. adresărilor primare	Spitalizați			Pierderea capacității de muncă		Inapți pentru serviciul militar	Decedați
		Total	Infirmerie RM	Spitale	Nr. cazuri	Nr. zile		
Ulcer gastric	4	2	0	2	3	29	0	0
Ulcerul duodenal	28	32	1	31	33	376	5	0
Ulcerul peptic cu localizare neprec.	0	0	0	0	0	0	0	0
Ulcerul gastro-jejunal	0	0	0	1	1	0	0	0
Gastrită și duodenită	184	112	33	79	118	698	0	0

BIBLIOGRAFIE

1. Andreica V. *Infecția cu helicobacter pylori și gastitele*. Domitrașcu D., *Gastritele*. Cluj-Napoca, 1996.
2. Babiuc C. *Ulcerul gastric și duodenal*. Chișinău, Bussines-Elite, 1999.
3. Bodrug N. *Ulcer duodenal*. Chișinău, Primax, 2000.
4. Tibirna E. *Tratamentul și profilaxia ulcerului duodenal*. Chișinău, 2001.
5. Peltec Angela, Dumbravă Vlada. *Infecția cu Helicobacter pylori*. Chișinău, Editura Cauza mundi, 2005.

CAZ CLINIC EXCEPȚIONAL DE BOALA STILL LA VÂRSTA DE 18 ANI

Ion CORCIMARI¹
Iuliana LAPTEANU²
Sergiu BRUNCHI³
Tatiana CREȚU⁴

THE CLINICAL CASE OF A SOLDIER

The article examines the clinical case of a soldier, born in 1989, hospitalized at the Department of infectious diseases as a result of an acute viral infection of the upper respiratory tracts, 39°C fever chills, myalgia, arthralgia, and a pronounced general asthenia.

Soldat, anul nașterii 1989, internat primar în Secția de boli infecțioase după suportarea unei infecții virale acute cu simptomatologia catarală a căilor respiratorii superioare, pusee febrile până la 39°C cu frisoane, mialgii, artralгии, astenie generală pronunțată.

Obiectiv: Starea generală de gravitate medie. Tegumente roz-pale, curate. Ganglionii limfatici cervicali majorați, indolori. În pulmoni fără particularități. Zgomote cardiace ritmice, clare. TA 120/70 mm/Hg. FCC 90 b/ritmic. Hepatomegalie + 2 cm de la rebord.

Date de laborator: leococitoză 20,6; neutrofiloză 17%, limfopenie 9%, VSH 57–60 mm/oră, transaminazemie nesemnificativă, FR negativ, PCR +++, ASL-O 1 : 800, hemocultura negativ, urinocultura negativ.

Paraclinic: ECG, radiografia OCT,

ecoCG cordului – fără particularități. USG org. abdominale – hepatomegalie, RMN cranio-cerebral – proces inflamator mastoidian pe stânga.

Diagnosticul clinic prezumtiv: Sindrom febril de etiologie neidentificată.

În proces de examinare clinico-par clinic exclusă patologia infecțioasă, hematologică, neurologică, specifică, HIV Sida.

În pofida tratamentului antibacterian combinat (tienam, vancomicin), intensiv, terapia de dezintoxicare, imuno-modulatorie, starea generală se agravează, se menține febra, simptomatologia de intoxicație în creștere, majorarea leucocitozei până la 30,0–37,0; nesegmentate 30%, mielocite 3%, metamelocite 2%, VSH 60–70 mm/oră, fibrinogenul 6,6%, anemie moderată, Ig G –2241 mg/dl, Ig M –306 mg/dl cu transferarea pacientului în secția terapie intensivă.

¹ Ion CORCIMARI, colonel medic (r), terapeut-coordonator al Spitalului Clinic Militar Central.

² Iuliana LAPTEANU, medic internist Secția de cardiopulmonologie, Spitalul Clinic Militar Central.

³ Sergiu BRUNCHI, locotenent-colonel medic, șef Secție de cardiopulmonologie, Spitalul Clinic Militar Central.

⁴ Tatiana CREȚU, medic internist Secția de cardiopulmonologie, Spitalul Clinic Militar Central.

În urma consiliului medical cu specialiștii principali se stabilește patologia – mezotimpanită purulentă pe stânga complicată cu sepsis, faza septicepmie. Maladia Still ?

Pacientul transferat în Spitalul Clinic Republican specializat, supus intervenției chirurgicale (mastoidotomie pe stânga) unde proces septic nu s-a depistat.

La consultația repetată a reumatologului principal, luând în considerație

debutul acut al bolii, după infecția căilor respiratorii superioare suportate, limfadenopatia, altralgiu, mialigii, hepatomegalia și febra îndelungată, rezistentă la tratamentul antibacterian de durată, leucocitoza cu neutrofiloză pronunțată, VSH majorat pronunțat până la 60–70 mm/oră, persistent, anemie moderată – toate aceste simptome confirmă: Maladia Still a adultului, cu tratamentul corespunzător ce a contribuit la însănătoșirea pacientului.

TRATAMENTUL CONTEMPORAN AL LEZIUNILOR PRIN ARMĂ DE FOC ALE APARATULUI LOCOMOTOR

Ilie STUPAC¹
Gheorghe DINTIU²

CONTEMPORARY TREATMENT OF THE FIREARM INJURIES OF THE LOCOMOTOR APPARATUS

Firearm injuries permanently capture the attention of house and traumatic surgeons. The general principle in the treatment of this persons is a qualitative primary surgical which cannot be replaced by medications, transfusions and so on.

Leziunile prin armă de foc se află în atenția permanentă a chirurgilor și traumatologilor. Din sursele literaturii este cunoscut că în perioada celui de al Doilea Război Mondial au suferit 70% de răniți prin armă de foc, iar leziuni ale aparatului locomotor au fost la 1/3 dintre ei (S. Tkacenko, 1985; Iu. Șapoșnikov, 1989).

Procentul mare de letalitate (63%), complicațiile purulente ale oaselor (31,1–40%), amputații (5,1–12%) necesită o atenție deosebită a medicilor, având în vedere conflictele militare locale, internaționale în diferite regiuni, acte de terorism etc.

Proiectilele contemporane sunt foarte distrugătoare și provoacă leziuni multiple și grave cu dezmembrări ale segmentelor aparatului locomotor (Grițanov A., 1987; Veselovskii V., 1993).

Leziunile contemporane prin armă de foc se constată ca o dereglare gravă a funcției organelor vitale cu defecte masive ale țesuturilor moi și osos ale membrelor.

Materiale și metode. Materialul prezentat este bazat pe practica tratamentului a 155 răniți prin armă de foc, care au suferit în conflictul militat din 1992 și pe parcursul a 20 de ani de activitate a Spitalului Clinic Militar Central or. Chișinău.

Plăgi prin gloanțe au fost la 116, cu schije și prin explozie – la 39 militari. Leziuni ale femurului au fost la 24 răniți, gambă la 37, piciorul – 14, brațul – 17, oasele antebrăului – la 21 și leziuni ale țesuturilor moi 42 cazuri.

Leziuni asociate s-au constatat la 39 răniți.

Până la 12 ore, după rănire sau adresat 21 răniți; până la 24 ore – 63. Ceilalți au fost transferați din spitalele raionale la 2–4 zile după rănire.

La toți răniții (155) transportați din zona conflictului Transnistrean (anul 1992) din spitalele raionale Criuleni, Căușeni, Anenii-Noi au fost efectuate toate procedeele necesare în asistența medicală, începând cu câmpul de luptă

¹ Ilie STUPAC, colonel medic (r), medic ortoped-traumatolog, Secția de traumatologie, Spitalul Clinic Militar Central.

² Gheorghe DINTIU, locotenent-colonel medic (r), medic ortoped-traumatolog, Secția de traumatologie, Spitalul Clinic Militar Central.

până la etapa de asistență chirurgicală calificată. Au fost aplicate pansamente aseptice, garouri cu informație necesară, imobilizarea cu atele tabelare sau ghips; administrate analgezice sau începută terapia antișoc.

Este necesar de constatat că la 68 răniți internați în SCMC după debredarea primar-chirurgicală a plăgilor la etapele precedente au fost înlăturate firele din cauza proceselor inflamatorii, care s-au dezvoltat în țesuturile traumatizate.

Discuții și comentarii. Plăgile prin armă de foc au particularitățile lor specifice. Ele sunt prezentate prin 3 zone de leziuni ale țesuturilor, care lipsesc în celelalte plăgi.

Zona I – canalul propriu-zis ale plăgii, ce prezintă un defect de țesuturi și conține cheaguri de sânge, exsudat, corpi străini ca gloanțe, schijă, fragmente de muniție, pământ etc.

Zona II – necroza primară, care formează practic peretele canalului și prezintă țesuturi neviabile.

Zona III – comoție moleculară sau zona de necroză secundară, care reprezintă dereglări severe de microcirculație.

Aceste particularități necesită o atenție specială în momentul de debredare primar chirurgicală. În timpul acestei intervenții chirurgicale, necesită respectarea minuțioasă a tuturor cerințelor de apreciere a vitalității țesuturilor: culoare, contractibilitate, consistența și capacitatea de sângerare.

Inciziile largi (necesare) cu excizia țesuturilor neviabile la diferite straturi și o fasciotomie largă în „Z” ne permitea să efectuăm o revizie și debredare calitativă a plăgilor.

Căutarea și înlăturarea corpilor străini (glonte, schijă) recoșate de la os în

țesuturile vecine în niciun caz nu s-a efectuat, fiind drept cauză a distrușilor adăugătoare în plagă.

În efectuarea debredării chirurgicale cu fracturi ale oaselor este necesar de luat în considerație schimbările morfologice în canalul măduvei osoase.

Tcacenco S. (1977) descrie 4 zone de afectare a măduvei osoase:

1. Zona de infiltrare hemoragică totală a măduvei osoase.
2. Zona de hemoragii cu insule de funcție normală a măduvei.
3. Zona de hemoragii punctiforme.
4. Zona de necroză lipidică.

Aceste zone ocupă 5–7 cm în fiecare fragment al osului tubular.

Reieșind din aceste manifestări morfologice, debredarea zonei se efectuează astfel: măduva osoasă o înlăturăm cu lingurița Folkman la 5–7 cm. Cu siringa, fără presiune, spălăm canalul cu soluții antiseptice și apă oxigenată. Canalul curățat, îl completăm cu tampoane hemostatice îmbibate cu antiseptice.

Pentru osteosinteza fracturilor am folosit fixatorul extern Ilizarov – la 67 răniți, plăci metalice la 2 și broșe 24. Tracție continuă transosoasă am folosit la 16 bolnavi cu fracturi zdrobite ale femurului proximal. După osteosinteza în zona fracturii se aplicau fâșii îmbibate cu soluții de antibiotice și antiseptice. Drenare abacteriană activă pe parcursul a 5–7 zile foloseam în toate cazurile de fracturi. Plăgile se suturau în cazurile fără defecte imense de țesuturi moi cu drenare al spațiului subcutan. În cazurile plăgilor masive, contuzionate se păstrau lambourile „viabile”, se suturau cu 1–2 fire în direcție fiziologică și aplicam pansamente aseptice. La etapa finală se efectuau plastii cutanate cu lambouri

vascularizate, lambouri dispicate libere, cu țesuturi locale. În perioada postoperatorie, bolnavilor se indicau antibiotice cu spectru larg de acțiune (conform antibioticogramei), se efectua terapia de detoxicare preparate reologice și tratament simptomatic.

La răniții tratați în SCMC, Chișinău, după debredarea chirurgicală în spitalele prefrontiere, s-au depistat erori principale în tratamentul lor. În majoritatea cazurilor, au fost înlăturate firele, s-a efectuat prelucrarea chirurgicală secundară a plăgilor cu aplicarea suturilor secundare și folosirea diferitor plastii cutanate.

Este necesar de constatat că una din condițiile principale de tratament a leziunilor prin arma de foc este supravegherea postoperatorie a bolnavilor de către chirurgul operator, pentru a corecta la timp funcția drenului, evacuarea unui hematom; în caz de edem pronunțat,

înlăturarea firelor pentru ameliorarea situației în plagă.

În SCMC, Chișinău, 141 (93%) răniți au fost examinați de comisia medico-militară unde 17 din ei au fost apreciați ca inapți pentru serviciul militar. La ceilalți 124 răniți s-au acordat diferiți termeni de recuperare cu continuarea serviciului militar.

CONCLUZII

Practica noastră de tratament a răniților prin arma de foc ne permite de a confirma că principiul general în tratamentul acestui contingent de traumatizați este debredarea primar-chirurgicală calitativă cu o osteosinteză stabilă, care nu poate fi înlocuită cu tratament medicamentos, transfuzii etc., dar sunt necesare în tratamentul complex ale pacienților.

ISTORIE MILITARĂ

MILITARI EPIROȚI ÎN MEDIUL
SOCIETĂȚII BASARABENE DIN SECOLUL AL XIX-LEA.
CAZUL NEAMULUI IPIROTI-PETROVICI

Sergiu BACALOV¹

*THE EPIROTE MILITARY WITHIN THE BESSARABIANS SOCIETY IN THE
NINETEENTH CENTURY. THE IPIROTI-PETROVICI HOUSE CASE*

At the turn of the eighteenth and nineteenth centuries in the context of Russian-Turkish wars, many representatives of the Balkan peoples were engaged as volunteers in the Russian army. In the same period, many Balkan people active in Moldova as members of various guilds and enrolled in military service acquired land through marriage and remained to live in the Carpathian-Dniester space. In the following, we highlight the presence of Epirotes (Greeks, Albanians and Vlachs), based on the case of Ipiroti house, both in Russian and Moldovan military units, as noblemen or Bessarabian landowners.

La cumpăna secolelor XVIII–XIX, în contextul războaielor ruso-turce, mulți reprezentanți ai popoarelor balcanice s-au angajat în calitate voluntari în armata rusă. În aceeași perioadă, balcanicii activau și în Țara Moldovei, în cadrul diferitor bresle și slujbe cu caracter militar, iar pe această cale mulți dintre ei s-au împământenit, prin căsătorii, și au rămas să locuiască în spațiul Carpato-Nistrean. În cele ce urmează, evidențiem prezența epiroților (greci, albanezi și vlahi), pe baza cazului neamului Ipiroti, atât în cadrul formațiunilor militare ruse și moldovenești, cât și în postura de nobili sau moșieri basarabeni.

Primul strămoș cunoscut al neamului în cauză a fost Petros Ipirotis, tatăl căpitanului Hriste Petrovici Ipiroti. Ulterior, atât copiii, nepoții și urmașii din zilele noastre ai lui Hriste Ipiroti, au pre-

luat acest patronimic, Petrovici, în calitate de nume de neam, în detrimentul formei primare, Ipiroti.

Din mărturiile lui proprii aflăm că Hriste, fiul lui Petros Ipirotis, s-a născut în 1767, în Epir (despre acesta indică atât forma numelui, cât și faptul că el semna grecește: *Χρηστος Πετρος Υπιροτις*), actualmente, respectiva regiune istorică se află în nord-vestul Greciei și sudul Albaniei. Din fragedă tinerețe până în anul 1791, el a activat ca voluntar în cadrul armatei ruse, participând la războaiele cu turcii, obținând gradul de căpitan. Se pare că el a luptat, inițial în grad de porucic, în polcul de arnăuți condus de polcovnicul Afanasie Gurje, apoi, în grad de căpitan, în polcul de cazaci, aflat sub comanda lui Gheorghe Gherjev. Din certificatele eliberate de mai marii săi aflăm că Hristi Ipiroti a

¹ Sergiu BACALOV, doctor în istorie, Centrul de Cultură și Istorie Militară.

participat la multe confruntări militare, în timpul cărora s-a manifestat vitejește și cu neînfricare, trăsături psihologice caracteristice muntenilor din Epir.

Hriste Petrovici Ipiroti s-a stabilit cu traiul în partea răsăriteană a Țării Moldovei cu mulți ani înaintea anexării Basarabiei din 1812. În momentul anexării el avea deja înjghebată gospodărie în satul Cucioaia, ținutul Iași, era căsătorit cu o Smaranda, cu care avea cinci copii: fiii Petru, Ion, Vasile, și fiicile Maria și Zamfira. Știm că Vasile Ipiroti-Petrovici a fost căsătorit cu o Irina, având patru copii: fiii Petru, Ștefan, Ananie și fiica Porfira. Urmașii grecului epirot Hristi Ipiroti, de mult moldovenizați, trăiesc în zilele noastre în orașul Telenești și în alte localități din apropiere (satele Budăi, Chițcanii Vechi, Ghiliceni, Leușeni etc.), purtând numele de neam Petrovici.

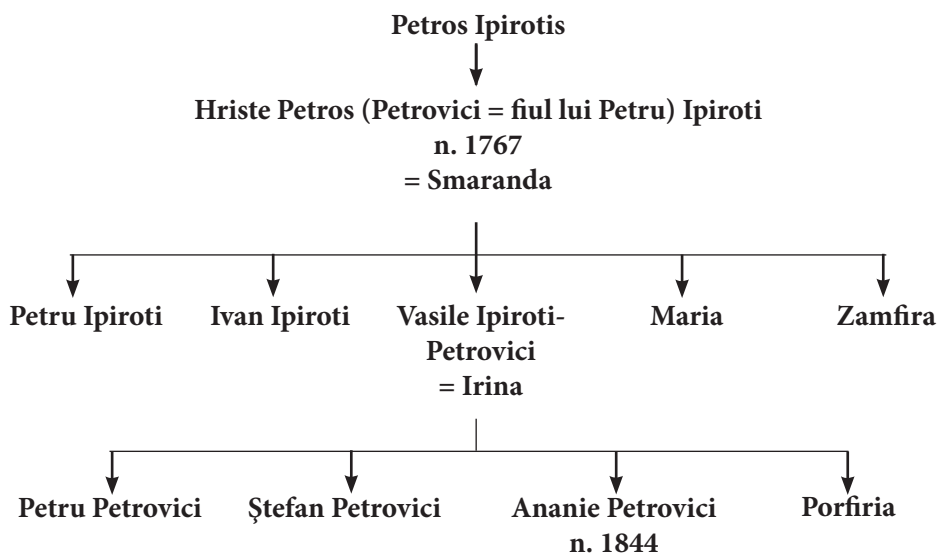
Probabil, o anumită perioadă Hriste Petrovici Ipiroti, în baza faptului că a participat la războaiele cu turcii, având posibil și salvogardie, n-a făcut parte din categoria birnicilor. Treptat, odată cu consolidarea administrației țariste în Basarabia, privilegiile foștilor cazaci și voluntiri au început să fie ignorate, iar ei

înșiși – trași la plata birului. Nemulțumiți de acest fapt, Ipiroteștii de la Cucioaia au apelat la Cărmuirea Regiunii Basarabiei. Examinând problema în ansamblu, această instituție a constatat că, până la acel moment, statutul foștilor luptători voluntari (cazaci, arnăuți, voluntiri) nu era reflectat din punct de vedere legislativ. Exista doar propunerea contelui Palen, guvernatorul Novorosiei și Basarabiei, din 8 aprilie 1837, acceptată de instanțele superioare, referitoare la anumite scutiri pentru foștii luptători voluntari care doreau să se integreze în societatea basarabeană, însă pentru a se bucura de înlesnirile respective ei trebuiau să locuiască pe lotul special, acordat lor în ținutul Akkerman, acolo unde a luat naștere satul Volontirovca (acum Volintiri, raionul Ștefan Vodă). Scutirile în cauză nu vizau familia Ipiroti, deoarece reprezentanții acesteia nu locuiau la Volintiri, ci la Cucioaia, în ținutul Iași (acum, în raionul Telenești).

Această constatare a Cărmuirii Regiunii Basarabiei² [1], a determinat Adunarea Deputaților Nobilimii Basarabiei să răspundă negativ la cererea, din 18 decembrie 1842, a lui Hriste Ipiroti de a fi înscris în mediul dvorenimii Basarabiei³ [2].

² La 18 februarie 1843, Adunarea Deputaților Nobilimii Basarabiei a cercetat dosarul Ipiroti, stabilind că din documentele înaintate nu este clar dacă căpitanul Hriste Petrovici a fost inclus sau nu în rândul dvorenimii. De asemenea, nu era clar cine anume i-a acordat gradul de căpitan, existând anumite bănuieli că acest grad nu i-a fost oferit oficial de autoritățile ruse, ci era unul neoficial, purtat de șefii detașamentelor de arnăuți în perioada războaielor ruso-turce (не ясно «когда именно пожаловали ему чин капитана, но даже утверждается что этот чин есть не российский, а звание, которое временно носли начальники арнаутских команд действовавших в военных действиях России во время турецкой войны»). În acest fel, birocrații din Adunarea Nobilimii au trecut cu vederea faptul că Hristi Ipiroti, timp de mai mulți ani, a participat activ la operațiuni militare, riscându-și viața, au solicitat ca alți birocrați, acei din Cărmuirea Regională, să se dea cu părerea referitor la cazul respectiv. De aceea, dosarul Ipiroti a fost transmis Cărmuirii Regiunii Basarabia.

³ La 24 octombrie 1861, Adunarea Deputaților Nobilimii Basarabiei a răspuns la o interpelare din partea Consistoriei, referitor la statutul familiei Ipirot-Petrovici (vezi în anexă documentul Nr.3), că nici familia Ipiroti și nici Petrovici nu au fost și nu sunt parte a nobilimii Basarabiei, de aceea nu poate oferi informațiile solicitate.

*O spița genealogică a neamului Ipiroti-Petrovici,
(satul Cucioaia, sec. XIX)*

ANEXĂ

Nr. 1. 1842 decembrie 18. Căpitanul Hriste Petrovici Ipiroti din satul Cucioaia, ținutul Iași, solicită să fie inclus în rândul nobilimii basarabene.

Всепресветлейший Державнейший Великий Государь Император Николай Павлович Самодержец Всероссийский Государь Всемиловитейший.

Просит проживающий в Ясском уезде, в селение Кочоя, капитан Христе Петрович Ипероти о ниже следующим.

С юных дней жизни моей по 1791 год я продолжал службу в Российском Войске, как о сем доказывают ниже следующие документы, а в этом году основываясь жительством в Бессарабии, пользовался заслуженным в Русской Армии званием достоинства; по присоединение же Бессарабии к Российской Империи в 1812 году, тогда как я уже тут с давних времен приобрел оседлость и хозяйственное образование, основался с женою и детьми постоянным жительством и пользовался преимуществом и правом свойственным моему званию. Ныне достиг совершенной старости лет, и желая исключительно доставить потомственное звание сыновьям моим, осмеливаюсь поднести на рассмотрение

Бессарабскаго Дворянскаго Депутатскаго Собрания документы, а именно: Паспорт за подписом арнаутскаго полковника Афанасия Гуржи, от 2-го июня 1788; Аттестат казачьего полка полковника Георгия Гержева, выданный

от 23 сентября 1791 года; и Свидетельство за подписом почтеннейших лиц и чиновников, удостоверяющее, что я вел и веду жизнь и состояние приличною благородному званию. При чем, честь имею пояснить, что мне от роду 75 лет, вдов, имею сыновей Петра, Ивана и Василия, недвижимым имением не владею. А потому всеподаннейше прошу к сему прошению, дабы повеленно было, прилагаемые документы рассмотреть и внести меня с детьми моими в родословную книгу дворянства по Ясскому уезду, с выдачею мне копии с постановления какое состоится и с возвращением документов.

Декабря 18 дня 1842 года, к подаче надлежит в Бессарабское Дворянское Депутатское Собрание. Прошение сие сочинил и переписывал канцелярист Александр Петров сын Холодович.

Руку приложил капитан Χρῆστος Πετρος Υπоротῆς (Христос Петрос Ипиротис) [3].

Nr. 2. 1845 martie 31. Responsabilii de la Cârmuirea Regiunii Basarabia înștiințează conducătorul nobilimii Basarabiei referitor la statutul social al neamului Ipiroti. Totodată, se evidențiază anumite aspecte din activitatea, inclusiv cea militară, a lui Hriste Petrovici Ipiroti.

Управление Бессарабской Области. От Областного Правления, отдел № 1, сток 1. 31 марта 1845. №15064.

Господину Бессарабскому Областному Предводителю Дворянства.

В Областном Правлении по выслушание отзыва вашего от 20 минувшаго января № 46 и справки по коей оказалось: Бессарабский Областной Совет прислал Областному Правлению предложение от 30 августа 1839 года, № 621 о том, что по ревизских сказкам предоставленным в оный на рассмотрение, о жителях Яскаго уезда, селения Кучой, показавших себя привилегированном звании, состоит записанным в числе дворян под № 1 капитан Христе Петров син Ипороти, у коего жена Смранда, сыновья Петр, Иван, Василий, дочери Мария и Замфира, представивший о звании своем паспорт за подписом Армии Арнаутской полковника Афанасия Гуржи, 12 июля 1788 года за № 12 выданный на имя порутчика Христи Петровича Ипороти, сроком на три недели для собрания и представления у Команду арнаутов; и Аттестат за подписом от Армии и примир-майора и козачьего полка полковника Георгия Гержева от 23 сентября 1791 года данный тоже на имя Христи Петровича Ипороти с наименованием его капитаном казачьего полка, в том что он находился в разных сражениях против неприятеля, в каковых случаях поступал с должною храбростью и неустрашимостью. Между тем, сын помянутого Христи Ипороти, Петр прошением 4 марта 1838 года в Совете поданным домогается чтобы пред поясненные документы были не переданы к рассмотрению в Дворянское Собрание так как отец просителя, по роду своему не подлежит записке во ревизские сказки. По слику же Областному Совету неизвестно на каком именно основании остановлены в Бессарабии военные чины быв-

шей казачей волонтерной команды для то препроводил означенные документы Ипороти в Областное Правление на тот конец чтобы оно собрав от кого следует нужные по объясненному предмету справки, постановив определение на основании законов к какому классу жителей Бессарабии должен быть причислен помянутый Ипороти. А как на счет предоставления запорожским казакам и разноплеменным волонтирам, служившим при войсках наших преимущества, в виду Правления никакого постановления нет кроме только, что по превозденной при предложении исправлявшего должность Новороссийскаго и Бессарабскаго Генерал-губернатора графа Палена от 8-го апреля 1837 года № 4383 записке господина управляющаго Министерством Внутренних Дел, одобренной Коммитетом Гг. Министров и удостоенной Высочайшей утверждения, в случае желанія их водвориться отдельно от колонистскаго ведомства, велено отвести нужное количество земли, и назначить по усмотрению начальства пособие освобождением на определенное время как то: на 10 лет от платежа податей воинскаго постоя, и некоторых других охранических выгод, для чего и отведена им в Аккерманском уезде пустопорожная земля, по разрешению же графа Палена в предложении от 31 июля 1827 года, № 10089 предсказанную льготу запорожским казакам и разноплеменным волонтирам велено предоставлять только в случая их на сказанной отведенной им земле поселения; то и предписано 16 ноября 1840 года Ясскому Земскому Суду объявить Христе Ипороти в возврате о звании его документов, что Областное Правление не находит основания к изъятию его от записки в ревизские сказки, и что он буде желает может доказывать дворянство в Депутатском Собрании, о чем то<...>дание уведомила Бессарабская Казенная Палата для дальнейшего со стороны ея о Ипороте распоряжения, а областному совету донесено.

В следствие чего в Областном Правлении определили: об оказываемым по справке уведомить Ваше Превосходительства.

В должности Советника Бекер<...>

Коллежский Секретарь <...> [4]

№. 3. 1865 septembrie 3. Consistoria Duhovnicească din Chișinău înștiințează Adunarea Deputaților Nobilimii Basarabiei despre faptul că Vasile Hristoforovici Ipiroti, tatăl lui Ananie Petrovici, apare în acte atât sub numele Ipiroti, cât și Petrovici. De asemenea se mai arată și componenții familiei acestuia și se solicită informații suplimentare, păstrate în documentele Adunării.

В Бессарабское Дворянское Депутатское Собрание

В. П. И. Кишиневская Духовная Консistorия.

Стол 3-й № 5634. Сентября 3 дня 1865 года., г. Кишинев.

Из дела производящегося в сей Консistorии, по прошению сына умершаго дворянина Василия Христофоровича Ипироти, Анания, о выдаче ему

Метрического Свидетельства о рождении и крещении его, видно:

а) в акте рождения и крещения просителя, записанном по метрическим книгам Ясского уезда, селения Кучои за 1844 год, отец его дворянин Василий Христофоров значится по фамилии Петрович.

б) по исповедным ведомостям Кучойской церкви с 1843 года также значится Петрович и в семействе его показаны жена Ирина, дети их Петр, Стефан, Ананий и Профирия. По сему Консистория покорно просит Депутатского Собрания сообщить ей сведения, как показан по документам онаго Собрания отец просителя Анания, дворянин Василий Христофоров по фамилии Петрович или Ипироти, и кто именно в семействе его показан с положением сколько сколько каждому из них от роду лет.

Член Консистории протоиерей Василий Буришкович.

Секретарь Петр<...>

Столоначалник Михаил Ганопевич. [5]

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. *Arhiva Națională a Republicii Moldova* F. 88, inv. 1, dos. 16, filele 73 verso.
2. *Ibidem*, filele 80, 80 verso.
3. *Ibidem*, filele 69, 69 verso.
4. *Ibidem*, filele 76, 66 verso, 77, 77 verso, 78, 78 verso.
5. *Ibidem*, filele 79, 79 verso.

CIMITIRUL EROILOR DIN TELENEȘTI (1942)

Alexandru FURTUNĂ¹

„Curg cărări printre morminte
Mai trăim, mai ținem minte”.
Vasile Romanciuc

THE CEMETERY OF HEROES IN TELENEȘTI (1942)

In June 1942 in the churchyard of St. Elijah, Telenești, theremains of 35 German and Romanian heroes were reburied, who fell in the battles of July 1941, for the liberation of Bessarabia from Soviet occupation. This speaks eloquently of the Romanian state's attitude towards its heroes.

La 1 septembrie 1939 a fost declanșat cel de-al Doilea Război Mondial. Începută la 22 iunie 1941, campania de eliberare a Basarabiei și a părții de nord a Bucovinei a luat sfârșit la 26 iulie același an, când trupele sovietice au fost alungate din ultima localitate românească – Cetatea Albă (...).

Astfel, în dimineața zilei de 2 iulie forțele germane și române din componerea Armatei 11 au declanșat ofensiva în partea de nord și centrală a Basarabiei [1, p. 7; 232; 252-259].

Operațiunile militare s-au desfășurat și pe teritoriul actualului raion Telenești. Soldații, căzuți la datorie, au fost înmormântați în localitățile unde au avut loc luptele (Telenești, Sărătenii Vechi, Băneștii Vechi, Ratuș, Pistruienii Vechi). Ulterior, au fost reînhumati în curtea bisericii Sf. Ilie din Telenești (detalii, vezi mai jos).

În anul 1942, Așezământul Național pentru Cultul Eroilor, „Regina Maria” care își avea sediul în București (str. Sapienției, nr. 6), începe strângerea ma-

terialului statistic privind mormintele de război. În același timp, „Așezământul” era responsabil, de rând cu autoritățile locale, și de organizarea reînhumării eroilor căzuți pe câmpul de luptă.

În cele ce urmează vom prezenta, cât se poate de detaliat, cronica evenimentelor legate de reînhumarea și comemorarea celor care și-au sacrificat viața pentru eliberarea Basarabiei.

1. 1942 iunie 25. Circulara (nr. 4319) prefectului jud. Orhei, Enescu Hristache, adresată tuturor preturilor (inclusiv Telenești – A.F.), primăriilor din județ, secțiilor și posturilor de jandarmi.

În circulara respectivă se spune: „Binevoii a cunoaște că deshumarea și reînhumarea eroilor se continuă, executându-se pe măsură ce fiecare comună este gata cu sicriile, luând-se legătură cu serviciile sanitare respective, care să asiste la această operațiune. Transportul se va face pe timp răcoros și la nevoie noaptea, așa ca să ajungă la cimitirele de eroi, hotărâte pentru reînhumare, dimineața.

¹Alexandru FURTUNĂ, doctor în istorie, cercetător științific coordonator, Institutul de Istorie al Academiei de Științe a Moldovei.

Autoritățile, care fac deshumarea, vor anunța din timp pretura din localitatea unde se face reînhumarea ca să pregătească primirea și reînhumarea. Se vor lua măsuri ca să nu se producă încurcături referitor la identificarea eroilor. Vor rămâne unde se găsesc înmormântați numai eroii, care se găsesc înmormântați chiar în curțile bisericilor, cum e cazul de la Săseni, Ivancea și Alcedar sau Mănăstirea Hirova. Pentru eroii germani deshumați se vor întocmi și înainta câte un protocol de deshumare pe imprimabilele anexate, care se vor înainta Prefecturii imediat după deshumare.

Câte o copie în românește după acestea se vor păstra atât în arhiva posturilor de jandarmi, cât și a primăriilor, dacă nu vor fi imprimate suficiente. Se arată mai jos, numărul de eroi, precum și cimitirul în care trebuiesc reînhumăți (...). Se trimite preturilor situația de numărul de eroi ce urmează a fi reînhumăți la reședința fiecărei preturi cu indicarea posturilor de jandarmi de pe raza cărora se vor deshuma”.

2. 1942 iulie 14. Raportul (nr. 443) șefului postului de jandarmi Ordășei prezentat preturei Telenești.

Șeful postului de jandarmi raportează că „în Comuna Ordășei să găsește înmormântat la cimitirul din satul **Pistruienii Vechi** Comuna Ordășei un erou german, care este înmormântat în cimitir și nu este înmormântat în curtea bisericii. Rugăm să binevoiiți a ne comunica dacă acest erou să deshumează din cimitir sau nu, pentru a fi transportat la data ordonată când se va da ordin, conform ordinului Nr. 4319/1942 Prefecturii jud. Orhei, care s-a transmis și Dumneavoastră”.

3. 1941 iulie 18. Răspunsul prim-pretorului plasei Telenești adresat postului de jandarmi Ordășei.

Prim-pretorul informează că „la raportul Dumneavoastră Nr. 443 din 14 iulie 1942, Vă facem cunoscut că până la noi ordine, eroul german de care tratează raportul dumneavoastră No. De mai sus, nu se va mai deshuma, rămânând în cimitir. Luați măsuri ca mormântul să fie bine îngrijit.”

4. 1942 august 10. Demersul protoiereului plasei Telenești, Andrei Pavel, adresat prim-pretorului plasei Telenești.

Protoiereul Andrei Pavel vine cu următoarea rugăminte: „Subsemnatul I-c St. Andrei Pavel, Protoiereul Plășii Telenești, jud. Orhei, având în vedere că în curtea bisericii din Telenești sunt înmormântați 35 de ostași eroi români și germani ... de autoritățile înalte, de rude, având în vedere că trebuie de îngrădit terenul cu un grilaj frumos și de ridicat la mormintele acestor eroi o Troiță, având în vedere că acești eroi sunt adunați din toată plasa, Vă rog să convocați la Pretură toate autoritățile din comuna Telenești ca să găsim fonduri și modalitatea de împodobire și îngrijire a acestor morminte cât mai frumos”.

5. 1942 septembrie 7. Ordinul circular (nr. 34801 A) al Ministerului Afacerilor Interne adresat prefectului.

Ministrul îi comunică prefectului: „Motivat de adresa Președenției Consiliului de Miniștri Nr. 9807 C.C./942, avem onoare a vă face cunoscut că în legătură cu o inițiativă pentru ridicarea unei cruci de comemorare a eroilor ce și-au dăruit viața pentru Patrie, Domnul Mareșal Ion Antonescu, Conducătorul Statului, a dat următorul ordin în rezoluție:

„Numai troițe. Monumente nu. Orori nu ne mai trebuie. Este o bătaie de joc, nu o slăvire a eroilor. Poarta acestui soi de afaceri trebuie închisă total pentru

toți. Să se facă răspunzători primarii și prefectii de executarea acestui ordin.

În școli/colțul eroilor/, în biserici/placă de marmoră/ și în localuri publice/idem colț eroi și plăci comemorative/ să se eternizeze memoria celor căzuți pentru Patrie, nu în monumente pe care le dă jos primul vânt și le roade prima ploaie. Trebuie lucru frumos, de artă adevărată, serios și durabil. Nu fiecare cioban să se transforme în sculptor. Dacă ar face cineva calculul sumelor încasate și furate de pe urma monumentelor pentru eroi, s-ar ajunge la constatări tragice

Mareșal Antonescu”

Comunicându-vă cele de mai sus rugăm să binevoiți a lua măsuri pentru executarea întocmai a acestor dispozițiuni.”

6. 1942 septembrie 30. Adresarea guvernatorului provinciei Basarabia către pretura plasei Telenești.

În demersul respectiv guvernatorul scrie: „Motivat de ordinul Președenției Consiliului de Miniștri, Nr. 13038/942, avem onoare a vă trimite alăturat ordinul circular Nr. 34801/942 al Ministerului Afacerilor Interne cu dispozițiunile date de Domnul Mareșal Ion Antonescu, pentru comemorarea eroilor ce și-au dăruit viața pentru Patrie, rugându-vă să binevoiți a lua cunoștință de conținut și măsuri pentru stricta executare a acestor dispozițiuni, raportând de executare până la 30 octombrie 1942, conform ordinului Dlui General Guvernator.”

7. 1942 octombrie 2. Demersul directorului Afacerilor Administrative din cadrul Guvernământului Provinciei Basarabia, adresat preturei plasei Telenești.

Directorul aduce la cunoștința conducerii preturei următoarea informație: „În conformitate cu ordinul Nr. 13942/CBBT al Președenției Consiliului de

Miniștri, avem onoare a vă face cunoscut că în urma cererii Ministerului Afacerilor Străine s-a aprobat ca Dl Klethi, delegatul german pentru amenajarea și îngrijirea mormintelor eroilor germani din Basarabia, Bucovina și Transnistria, să circule în aceste provincii. În consecință, vă rugăm să binevoiți a a corda Dlui Klethi tot concursul solicitat, atunci când se va prezenta.”

8. 1942 octombrie 3. Scrisoarea lui V. Negulescu, directorul regional al Direcției I Regionale Silvice Chișinău, adresată preturei plasei Telenești.

V. Negulescu scrie: „Cu onoare vă aducem la cunoștință cele ce urmează:

1. Direcția Silvică Chișinău dispune de 4300 cruci pentru eroi, de vânzare. Aceste cruci s-au confecționat de noi, în scopul de a se satisface cererile primite de la diverse primării din județele Lăpușna și Orhei și la gândul că asemenea produse vor fi necesare și în alte regiuni ale Provinciei.

2. Crucile au următoarele dimensiuni: 1,80/0,50 și sunt cioplite pe 4 fețe

3. Prețul este fixat la lei 250-300 bucata.

4. Crucile sunt depozitate în următoarele puncte:

a. 2540 bucăți la reședința Ocolului Silvic Strășeni

b. 500 bucăți la gara Bucovăț

c. 500 bucăți la gara Chișinău

d. 260 bucăți la pretura Nisporeni

e. 500 bucăți la pădurea Nimoreni

Vă rugăm a ne comunica numărul de cruci de care eventual aveți nevoie, spre a vi le repartiza”.

9. 1942 octombrie 7. Demersul prim-pretorului plasei Telenești către directorul Directoratului Afacerilor Administrative din cadrul Guvernământului Basarabiei.

Prim-pretorul anunță că „la ordinul D-voastră No. 27961 din 30 Septembrie 1941, relativ la obiectul de mai sus (construirea de troițe, în loc de monumente – A.F.), avem onoarea a Vă raporta că am luat cunoștință de ordinul Domnului Mareșal Ion Antonescu Conducătorul Statului, referitor la construirea troițelor, raportând totodată că în proiect avem ridicarea unei troițe pentru ostașii căzuți în raza acestei plase, cu ocazia războiului dezrobirii, care se va ridica în cimitirul eroilor din comuna Telenești. Monumente, nu avem în planul de construcție”.

10. 1942 octombrie 9. Demersul prim-pretorului plasei Telenești adresat notarului comunei Telenești.

Notarul este rugat să raporteze următoarele: „Direcția I Regională Silvică CAPS Chișinău prin ordinul No. 24012 din 3 Octombrie, ne informează că are de vânzare un număr de 4300 cruci pentru eroi, depozitate în gările Bucovăț, Chișinău, Pretura Nisporeni și pădurea Nimoreni. Crucile au următoarele dimensiuni: 1,80/0,50 și sunt cioplite pe 4 fețe. Prețul crucilor este fixat de la 250 lei până la 300 lei bucata. Vă rugăm a ne raporta până la termenul de mai sus (15 octombrie –A. F.) numărul de cruci de care aveți nevoie pentru cimitirul de eroi din comuna Dumneavoastră, precum și localitatea de unde doriți a le procura ”.

11. 1942 octombrie 12. Răspunsul notarului comunei Telenești adresat prim-pretorului plasei Telenești.

Notarul scrie: „Avem onoarea a Vă raporta că avem nevoie de un număr de 35 cruci pentru cimitirul eroilor din comuna noastră, care urmează a fi procurate din depozitul C.A.P.S.- ului din Gara Bucovăț și expediate la gara Călărași, de unde se vor transporta cu căruțele la Telenești”.

12. 1942 octombrie 13. Răspunsul prim-pretorului plasei Telenești adresat Direcției I Regionale Silvice CAPS (este similar cu răspunsul, de mai sus, dat notarului de către prim-pretor – A.F.)

13. 1942 octombrie 15. Demersul directorului Directoratului Afacerilor Administrative către pretura plasei Telenești.

Directorul vine cu următoarea rugăminte: „Urmare ordinului circular Nr. 27166 din 21 Septembrie a.c. și în conformitate cu adresa No. 3591/942 a Așezământului Național „Regina Maria”, pentru Cultul Eroilor, avem onoarea a Vă ruga să binevoiți a lua măsuri ca autoritățile sau delegații cari vor executa exhumarea eroilor, pentru ai reînnuma în cimitire organizate pe Plăși, să întocmească câte un proces-verbal în dublu exemplar, după modelul alăturat. Câte un exemplar din proces-verbal se va centraliza și trimite Prefecturii de Județ, care la rândul său le vor trimite Așezământului eroilor din București, str. Sapienței Nr. 6, iar al doilea exemplar se va păstra în arhiva Plășii”.

14. 1942 octombrie 21. Demersul prim-pretorului plasei Telenești adresat notarilor din comuna Sărăteni, Telenești și Verejeni.

Notarii sunt rugați să binevoiască a întocmi câte un proces-verbal în 3 exemplare pentru fiecare erou deshumat în comună și reînnumat în cimitirul Eroilor de la sediul Plășii.

15. 1942 octombrie 21. Proces-verbal privind deshumarea și reînnumarea eroilor de război din comuna Verejeni.

Conform acestui proces-verbal, Gheorghe Sârbu, primarul comunei Verejeni, jandarmul plutonier Eftimie Vasile și agentul sanitar Ciobanu Ion, în calitate de delegați cu deshumarea și reînnumarea eroilor de război și în baza dispozițiilor

Guvernământului Basarabiei și a autorizației de exhumare No. 4319/942 au procedat la exhumarea (în luna iunie 1942 – A.F.) eroului de război Fritt Hrusa, fruntaș, căzut în luptele cu bolșevicii la 10.VII.1941. Deshumat din satul **Băneștii Vechi**, comuna Verejeni în vederea transportării pentru reînhumarea definitivă în cimitirul de eroi, construit în comuna Telenеști. La reînhumare s-a găsit asupra sa următoarele: matricola atârnată la gât. Exhumat a fost și Emil Viltz, gradul obvegfveiter (?), unitatea Gef. 11741 Martie 917. Matricola N.V. 02193. Căzut în luptele cu bolșevicii la 8.VII.1941. Deshumat de la cătunul **Ratuș**, comuna Verejeni.

16. 1942 octombrie 28. Demersul conducerii primăriei comunei Telenеști adresat prim-pretorului plasei Telenеști.

Conducerea primăriei înaintează prim-pretorului 9 procese-verbale pentru eroii deshumați (în luna iunie 1942) în comuna Telenеști și reînhumate în cimitirul eroilor din curtea bisericii (Sf. Ilie – A.F.) din târgul Telenеști. Exhumarea a fost făcută în prezența primarului Constantin Delimarschi, jandarmului plutonier Ioan Diaconu și agentului sanitar Eufrosinia Petrache. Este vorba de următorii eroi: maiorul Teodor Cosminschi, sublocotentul Ioan Bucuroi, sergenții Iosif Ionescu și Dumitru Hotescu, soldatul Dumitru Chirtoc (toți cinci au făcut parte din Regimentul 9 Dorobanți – A. F.) solda-

tu Ștefan Gruia (a făcut parte din Regimentul 5 Artilerie). Numele a trei eroi nu a putut fi identificat.

17. 1942 noiembrie 13. Demersul notarului comunei Sărăteni adresat prim-pretorului plasei Telenеști.

Notarul scrie: „Avem onoare a Vă înainta anexat în câte 2 exemplare un număr de 24 procese-verbale, adresate cu ocazia exumării (în luna iunie – A. F.) și reînhumarea eroilor de război, în cimitirul construit în comuna Telenеști”. Exumarea s-a făcut în prezența primarului Teodor Potoran, jandarmului plutonier Gheorghe Pârvu și agentului sanitar Nicolae Brânză. Este vorba de următorii eroi: Ginter Stein, Ulbich (?) Choistienescu, Paul Kaliff, Friedrich Kunzke, Gerhardt Plohmann, Oskar Schultz, Oskar Zechner (?), Werner Sliniegler, Albert Breen (?), Willy Kohlbecker, Ulbermann Gibers, Rudi Ubochstadt, Uohnu Kranwitzki, Otto Mayer, Ubeinvich Muller, Gerug Ritter, Geohardt Henmj (?), Rudolf Drulea, W. Elg. Flafden, Adab Kaufman, Iosef Kreitil, Ibeinz Orude (?), Plosca Gheorghe (plutonier), Ușurelul Ion (plutonier) [2].

Așadar, în luna iunie 1942 în curtea bisericii Sf. Ilie din Telenеști au fost reînhumate osemintele a 35 de eroi nemți și români, căzuți în luptele din luna iulie 1941 pentru eliberarea Basarabiei de sub sovietici. Acest fapt vorbește din plin despre atitudinea responsabilă a statului român față de eroii săi.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. *Eliberarea Basarabiei și a nordului Bucovinei* (22 iunie – 26 iulie 1941). Coordona-tori: colonel dr. A. Duțu, prof. univ. dr. M.Retegan. București, 1999, p. 7, 232, 252-259.
2. Arhiva Națională a Republicii Moldova. Fond 2069, inventar 1, dosar 526, fila 3-31 a, 40-49, 61-63 v, 77-79, 84.

СОВЕТСКИЕ ТЕХНИЧЕСКИЕ СРЕДСТВА ПРОПАГАНДЫ В ПЕРИОД БОЕВЫХ ДЕЙСТВИЙ КРАСНОЙ АРМИИ НА ТЕРРИТОРИИ ЕВРОПЫ В ГОДЫ ВТОРОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЫ

*Олеся Николаевна КУЦКАЯ¹
Сергей Иванович ДОРОЖКИН²*

SOVIET TECHNICAL MEANS OF PROPAGANDA DURING MILITARY OPERATION OF THE RED ARMY IN EUROPE IN THE COURSE OF THE SECOND WORLD WAR

The article systematizes the Soviet technical means of propaganda which were in operational service with the Red Army in 1944–1945. Their capabilities and limitations are disclosed. Also, propaganda means are related to certain historical facts of their usage in the European theater of operations during World War II.

Современные войны и вооруженные конфликты доказывают значительную роль информационно-психологического фактора, учитывая всю его многогранность. Неисчерпаемым источником по этому вопросу является опыт ведения пропаганды и агитации в годы Второй мировой войны, который не только богат разнообразием форм влияния на противника, но и раскрывает способы и средства их доведения до нужной аудитории.

Актуальность данного исследования заключается в последних тенденциях развития вооруженной борьбы современности, а именно: во-первых, в активном участии большинства стран Европы в миротворческой деятельности в разных регионах мира;

во-вторых, в широком использовании технических средств пропаганды во время ведения информационно-психологических операций. Опыт использования технических средств во Второй мировой войне, учитывая ошибки и используя наиболее действенные способы их практического применения в общевойсковом бою, необходимо накапливать и сопоставлять с современными возможностями органов информационно-психологического воздействия для повышения уровня и действенности влияния на противника (население) в стране пребывания миротворческих (стабилизационных) сил.

Анализ существующих публикаций свидетельствует, что несмотря

¹ *Олеся Николаевна КУЦКАЯ, подполковник кандидат исторических наук доцент кафедры тактики факультета боевого применения войск Академии сухопутных войск, г. Львов, Украина.*

² *Сергей Иванович ДОРОЖКИН, подполковник, старший преподаватель кафедры тактики факультета применения войск Академии сухопутных войск, г. Львов, Украина.*

на значительные исследования пропагандистского обеспечения боевых действий в годы Второй мировой войны (Д. Волкогонов, Г. Почепцов, Н. Волковский, Л. Леонтьева, С. Никонов и др.) исследователи обходили вопрос непосредственно технических средств пропаганды, либо касались его отдельными несистематизированными штрихами. Отдельным источником получения информации, касающейся технической составляющей советского пропагандистского влияния на противника, является всемирная сеть Интернет, со страниц которой можно почерпнуть интересные факты [1–6], но чаще всего они разрозненны и по отдельности не имеют научного веса. Наиболее значительными для исторического исследования являются источники военных годов [7–15], которые в сочетании с современными публикациями [1–6, 15–18] дают возможность провести обоснованный анализ и сформировать логично построенные выводы.

Авторы научной статьи впервые предприняли попытку обобщить существующие разрозненные сведения про существующие на тот момент средства пропаганды, накладывая их на конкретные исторические факты их применения в ходе освободительной миссии Красной Армии на территории Европы. В ходе исследования были открыты широкой ответственности источники информации, выданные Министерством обороны СССР, которые на период издания содержали информацию закрытого характера. Гриф ограниченного пользования с вышеупомянутых источников был снят в 1965 году, а отдельные эк-

земпляры в связи с окончанием срока хранения и моральной устарелостью были подарены Западным оперативным командованием Украины авторам и находятся в их личной библиотеке. Все вышеупомянутое подчеркивает новизну данного исследования.

Переходя к изложению основного материала, следует отметить, что организовывая и проводя агитационные мероприятия, советские пропагандисты наиболее широко использовали такие ее формы как устное (звуковое) вещание (трансляция обращений, зачитывание текстов, выступления военнопленных, доведение происходящих событий на фронте и т.п.) и распространение печатной продукции (листовки, газеты, брошюры, плакаты). Предлагаем остановиться более детально на каждом из них.

Общеполитическую пропаганду (военно-политической проблематики, вопросов международной обстановки, соотношения сил и средств воюющих сторон и т.п.) доносили до противника и гражданского населения стран Европы, используя радио. Радиопередачи для населения Германии и других стран велись из Москвы, а также созданных при седьмых отделах (отделы по работе среди войск противника) политуправлений фронтов радиоредакций [18, с.382].

По линии устной пропаганды среди войск противника и на освобожденной территории использовались звуковещательные станции таких модификаций как: МГУ-39, МГУ-44, МГУ-3500 (МГУ – мощная звуковещательная станция), ЗВС-100 (ЗВС – звуковещательная станция), МЗС-

40 (МЗС – мощная звуковещательная станция). Данная техника была предназначена для звуковещания и звукоимитации. Звуковещание проводилось фронтowymi политорганами с целью агитации и пропаганды среди войск противника через линию фронта. Перечисленная выше техника состояла в штатах полков связи и проводила звуковещание по заданиям 7-го отдела политуправления фронта. Звукоимитационные фильмы находились или при станциях, или на складах политуправления фронта [1].

Звуковещательные установки монтировались на автотранспорте, боевых машинах и самолетах. В ходе войны поступали новейшие установки заводского изготовления, они монтировались на машинах с крытым кузовом. В случаях крайней необходимости можно было вести передачи прямо с машины (ГАЗ-ААА, ЗИС-5). На передвижной МГУ можно было работать более успешно, чем на стационарной. За один выезд на передний край проводилось по 10–15, а то и более передач [2].

Рассмотрим подробнее основные цели применения звуковещательных станций:

1. Ведение устной пропаганды на противника.

Устное (звуковое) вещание как элемент информационно-психологического воздействия осуществлялось путем передачи через звуковещательные станции различных сообщений и программ, которые непосредственно воспринимали войска противника (в реальном времени), а также гражданское население (в ходе и после овладения Красной

Армией территории Европы).

В рамках обеспечения наступательных операций на наиболее важных направлениях боевые порядки фронтов Красной Армии сопровождались одновременно несколькими средствами для ведения пропаганды на противника. Так, к 28 января 1945 года для организации звуковещания у окруженного гарнизона в г. Познань были сосредоточены: одна фронтальная МГУ, одна армейская МГУ, пять дивизионных ОГУ и 45 рупоров. Все звуковещательные средства были расставлены таким образом, что звукопередачи могли вестись со всех сторон. МГУ курсировали вокруг окруженного гарнизона и вещали с разных мест [13, с.20].

Другим примером могут быть боевые действия в Финляндии. Так, на Карельском перешейке работало 9 звуковещательных станций, из них наиболее мощными были: МГУ, Сестрорецкий радиоузел, ЗСВ-100 и две стационарные ЗСВ. Каждый старший инструктор политотдела дивизии имел ранцевую ОГУ или ОЗС. Программы передач для ЗСВ составлялись ежедневно, а иногда и по 2-3 программы в день [14, с.50].

На время операции по ликвидации окруженных в Будапеште войск противника звуковещательные средства были распределены следующим образом: в Пеште – фронтальной звукокоряд мощностью в 3500 ватт, две МГУ по 500 ватт и восемь ОГУ; в Буде – фронтальной звукокоряд, действовавший из Пешта, одна МГУ и восемь ОГУ [12, с.7].

Наиболее мощным средством звуковещания была станция «МГУ-3500» (звукокоряд), которая размещалась на

четырёх автомашинах. Благодаря исключительной мощности этой звукоустановки оказалось возможным выбирать позиции для работы станции на расстоянии от 500 до 3000 м от переднего края противника (в зависимости от условий местности и боевой обстановки). Отчетливость слышимости передач «МГУ-3500» достигалась на площади шириной в 2–4 км и глубиной в 6–8 км (за линию фронта) [12, с. 8] Первым опытом использования подобной техники была работа вышеуказанного звукоряда в Будапештской операции. Тогда «МГУ-3500» работала ежедневно, за исключением пяти дней, которые понадобились для текущего ремонта аппаратуры, и провела более 200 передач общей продолжительностью свыше 120 часов [12, с. 8].

Среди мирного населения Европы звуковещательные станции использовались, главным образом, в городах и крупных населенных пунктах, где на передачи собирались тысячи местных жителей. Например, в польском городе Белосток через МГУ было проведено 166 звукопередач. Регулярно по 3–4 раза в день передавались последние известия, статьи из газеты «Речь Посполита». Систематически передавались документы Польского Комитета Национального освобождения, документы о польско-советских отношениях, обращения воеводской и городской рады и другие [10, с. 15].

2. Скрытие шумов действительных объектов путем создания «звуковых завес».

«Звуковые завесы» создавались путем звуковещания как произво-

дных звуков (в том числе и музыки), так и звуков определенных военных объектов, но не характерных для подготавливаемой операции [1]. Например, для маскировки звуков выхода танков на исходные позиции создавалась «звуковая завеса» путем имитации устройства завалов, имитации полета самолета над линией фронта или просто передачи какой-либо музыки.

Шумовые имитации во время боевых действий при вступлении Красной Армии на территорию европейских операций применялись, например, в рамках подготовки Яско-Кишиневской (август 1944 года) и Висло-Одерской операций (конец 1944 – начало 1945 годов). В ходе них производилось скрывание ударных группировок с одновременной демонстрацией подготовки наступления на ложном направлении [16].

3. Имитации шумов с целью отвлечения внимания противника на ложные объекты.

Имитация шумов с целью отвлечения внимания противника на ложные объекты производилась в самых различных случаях, начиная от обеспечения проведения разведывательного поиска и заканчивая обеспечением крупного боя, а иногда и просто для запутывания данных разведки противника [1].

Все советские звукосредства на Карельском перешейке были направлены на выполнение специального задания: командование решило провести на правом фланге перешейка имитацию с целью ввести в заблуждение противника и отвлечь его вни-

мание от направления главного удара. На сравнительно узком участке фронта было сосредоточено 3 МГУ, которые в течение двух ночей – с 9 на 10 и с 10 на 11 июня – имитировали движение танков, полеты бомбардировочной авиации и артиллерийскую стрельбу [14, с. 53].

Опыт использования МГУ, МЗС и ЗСВ во время Великой Отечественной войны вскрыл некоторые недостатки этих станций: большие габариты, трудоемкость работ по сооружению укрытий, ограниченную проходимость, уязвимость от осколков снарядов и даже от пуль, недостаточная дальность слышимости. Кроме того, передвижные звукостанции, монтированные на автомашинах, не давали возможности слишком близко подъезжать к передовой, так как шум мотора выдавал агитаторов. Машине, кроме того, нужна была более-менее хорошая дорога, которую ночью, без включения фар, было довольно трудно отыскать [2].

В зависимости от поставленных задач, а также в боях, где тяжелые МГУ просто не могли проехать, было предложено использовать окопные громкоговорящие установки (ОГУ) на танках (такие танки-пропагандисты использовали, например, в труднопроходимых районах Карельского перешейка). Танки с громкоговорящими установками (было сделано несколько экземпляров на базе машин Т-20 «Комсомолец», Т-26 и Т-34-76) вводились обычно с подвижными частями в прорыв и включались в преследование противника, в рейды по его тылам [2, 4]. Использование

специально оборудованных танков расширяло радиус применения устного вещания, которое проводилось на отступающие и контратакующие войска противника и на резервные гарнизоны, расположенные в десятках километров за линией фронта.

Особого внимания заслуживает вариант приспособления среднего танка Т-34-76 образца 1942г. в агитационный танк – танковую громкоговорящую установку (ТГУ). Она представляла собой средний танк Т-34-76, в передней части корпуса которого, на надгусеничных полках в броневых ящиках, были установлены окопные громкоговорящие установки. Со стороны репродукторов в броневых ящиках имелись броневые жалюзи. В связи с монтажом ОГУ антенный ввод радиостанции с правого борта был перенесен на правую часть верхнего лобового листа [3, 4].

Окопные громкоговорящие установки были основным средством устного вещания политотделов дивизии. Они были стационарными, монтировались на передвижные средства, а также были переносными и работали на аккумуляторах. Мощность таких ОГУ – 70 ватт, дальность действия – 1-2 километра. Станция в рабочем состоянии состояла из семи упаковок: звукоусилительная станция, аккумуляторные батареи (две) по 6 банок, преобразователь тока – умформер, две катушки полевого телефонного кабеля по 600 метров и динамик. Имелось два запасных комплекта батарей [2].

Наиболее активно использовались ОГУ на переднем крае и в прифронтовой зоне. Например, в ходе боевых

действий на территории Чехословакии только за март-апрель через ОГУ было проведено для местного населения больше 300 передач [15, с.20]

Для дезинформации противника советские пропагандисты нередко использовали спаренную работу на одном участке двух ОГУ. Обычно при таком способе вещания динамика выносились в разные стороны от станции. Сначала работала одна из станций и, когда противник открывал пулеметный или минометный огонь по расположению динамика, прекращалась работа этой станции, а включалась другая установка. Иногда так приходилось проделывать по несколько раз. Противник, сбитый с толку, обычно прекращал огонь. Во время использования ОГУ делались перерывы через каждые 20-25 минут работы станции на 15-20 минут, чтобы охладить умформер [11, с.21].

Кроме ОГУ для ведения устной агитации активно использовались окопные звуковещательные установки (ОЗС), которые в условиях бездорожья и распутицы показали себя более подвижными, особенно в дивизиях, где их транспортировка производилась вьюком. В то же время отмечалось, что количество передач ОЗС могло быть значительно большим, если бы станции имели второй комплект аккумуляторов [7, с.29]. Без второго комплекта аккумуляторов работа ОЗС ограничивалась тем временем, в течение которого действовали аккумуляторы, которые затем требовали перезарядки, что в условиях плохой погоды и быстрого продвижения советских частей не всегда оказывалось возможным.

Благодаря ОЗС и ОГУ в войну были проведены сотни тысяч агитационных передач. Но работа на них в условиях стремительного наступления наших войск сильно затруднялась, так как станции перевозились на лошадях и нередко не успевали за передвижением мотопехоты. Все упаковки на передовой переносились бойцами. Кроме того, на одном комплекте батарей можно было работать не более двух часов, и из-за отсутствия запасных батарей станция надолго выключалась для перезарядки аккумуляторов [2].

Важная роль в агитационно-пропагандистской работе принадлежала агитмашинам. Их мобильность позволяла оперативно реагировать на требования по обеспечению боевых действий. Агитмашина располагала кинопередвижкой, радиоприемником, кинофильмами с субтитрами на языке страны пребывания, а также печатной агитационной литературой [17, с.54, 10, с.9]. По инициативе командиров и политработников в ряде частей оборудовались агитсани и агитповозки [17, с.55]. Например, на территории освобожденных районов Польши средствами агитмашин демонстрировались фильмы: «Радуга», «Жди меня», «Битва под Орлом», «Суд идет», «Борьба за Советскую Украину» и др. [10, с.9].

Автоклубы и автопередвижки оснащались оборудованием для проведения лекционной работы, демонстрации кинофильмов в дневное и вечернее время, располагали радиоретрансляционной и звукозаписывающей аппаратурой, фотосредствами и другими средствами. Они различа-

лись по комплектации имуществом, подвижной базе (типу автомобиля) и характеру оборудования кузова. Соответственно эти особенности определяли тактико-технические данные походных средств, способы и возможности их использования в различных условиях [17].

В особых случаях для ведения звукопередач применяли пропагандистскую авиацию. Сотрудник отделения пропаганды в годы войны Л.Я. Прокша, подполковник в отставке, вспоминал, что громкоговорящая установка, смонтированная на самолете, выглядела так: «... с левой стороны в кабине штурмана — радиопередатчик с ларингофоном (вместо микрофона). Под фюзеляжем был вмонтирован большой, как в мирное время устанавливали на городских площадях, репродуктор. Диктор садился в кабину, надевал на шею ларингофон, включал передатчик, проверял его исправность. Перед диктором под стеклом, чтобы не сорвал ветер, лежал короткий текст на немецком языке. Его легко было выучить на память: всего одно-два коротких предложения. Летчик поднимал самолет в воздух и вел его к переднему краю противника. Набрал высоту, он сбавлял обороты мотора и начинал спуск по спирали. В этот момент диктор включал аппаратуру и начинал вещание. Все это, конечно, происходило ночью, ибо днем самолет был бы тотчас же сбит» [2].

Пропаганда на врага велась также простейшими техническими средствами при помощи жестяных рупоров и мегафонов. Подобные передачи велись рупористами-солдатами, учившими наизусть 3–5 лозунгов на

иностранном языке [1]. Качество подобной пропаганды было невысоким из-за примитивизма лозунгов, грубых ошибок в произношении, сильного акцента дикторов, что вызывало насмешки вражеских солдат.

Особого внимания заслуживает работа по устной пропаганде через боевые рации. В течение всех операций фронтов велось систематическое вещание через боевые рации, начиная с мощных и кончая полковыми. Чаще всего в качестве дикторов выступали перебежчики и военнопленные. Все передачи проходили под контролем советских работников, знающих немецкий язык [7, с.29].

К устной пропаганде можно отнести и изготовленные в помощь фронтовому, армейскому и особенно дивизионному звену политорганов 372 пропагандистские патефонные пластинки общим тиражом 71 881 экземпляр на десяти иностранных языках (данные за всю войну) [1].

За все время войны было проведено более миллиона устных передач для личного состава вооруженных сил национал-социалистической Германии и армий ее сателлитов: Венгрии, Румынии, Словакии, Италии и Финляндии. По неполным данным, только за два года с 1 апреля 1943 года по 1 апреля 1945 года было проведено: через МГУ — 85 833 передачи, через ОГУ — 239105 передач, через мегафоны и рупоры — 713 731 передача [1].

В то же время звукопропаганда оказывала сравнительно небольшое влияние на противника из-за маленького охвата аудитории воздействия. В 1943–1945 годах на одном фронте (200–220 км) вещание звуко-

станций ежесуточно в ночное время могли слышать военнослужащие 40–50 ротных опорных пунктов противника. Но аудитория воздействия сокращалась из-за того, что ночью большинство солдат спали. Слушали передачи не более 4–5 % солдат этих подразделений и то чаще всего те, которые ночью были часовыми [2].

Самолеты, танки и броневики, оборудованные громкоговорящими установками, безусловно, себя оправдали, но, к сожалению, широкого распространения во время Второй мировой войны не получили.

Опыт устной пропаганды в боевых действиях на европейском театре военных действий показал, что наиболее эффективное использование средств устного вещания достигалось в том случае, когда они находились в боевых порядках наступающих частей. Естественно, что в наступлении основная часть сил и средств устного вещания сосредоточивалась на направлении главного удара, этим достигалось максимальное пропагандистское воздействие на личный состав основной группировки противника. Дивизионные средства устной пропаганды (ОГУ, мегафоны и рупоры) использовались политотделами дивизий для ведения передач против узлов сопротивления блокированных или окруженных подразделений и частей противника.

Основными техническими средствами производства печатной пропагандистской продукции в 1939–1945 годах были специальные типографии, предназначенные для издания агитационных материалов на иностранных языках (две типографии были разме-

щены в поездах, остальные же были стационарными) [2].

Печатные материалы общеполитического характера разрабатывались в Москве центральным аппаратом Рабоче-Крестьянской Красной Армии по работе среди войск противника. На фронтах получали как отпечатанные листовки, так и матрицы, с которых шло размножение пропагандистских материалов. Фронты использовали свою полиграфическую базу; в армиях обычно имелась походная типография; в дивизиях листовки самостоятельно практически не издавались [18, с.382].

По словам ветерана войны, наборщика газеты 4 гвардейского стрелкового корпуса И. И. Скоркина: «Походная типография размещалась, в основном, в двух автомашинах ЗИС-5: в фанерных будках были наборный и печатный цеха. Отдельно в полutorке занимала место электростанция-движок. Редакция размещалась в блиндажах...» [6].

Отсутствие в штатах армий и фронта походных типографий с необходимым оборудованием (наборная, электростанция, фотолаборатория и т.п.) тормозило работу, не давая возможности издавать нужное количество листовок [14, с.66].

В связи с этим отдельные полки и роты использовали для этой цели стеклографы. Возможности стеклографа позволяли готовить качественные листовки в тех отделениях, где не было типографской базы, при этом используя химикаты, которые можно было достать во всех соединениях фронтов. На стеклографе печаталась

не только черно-белая, но и цветная продукция [8, с.22 - 23].

Оформление печатных изданий выполнялось как чисто типографическими средствами (шрифты разных гарнитур, кеглей и жирностей, разные линейки, акцидентный набор и т.д.), так и средствами сюжетно-иллюстративными (документальные фотографии, фотомонтаж, иллюстрация и др.), стремясь для каждой листовки, брошюры, плаката создать новую, особую выразительность. Если в соединении имелась в наличии цинкография, то при изготовлении листовок чаще всего использовалось клише. Если цинкографии не было, то, как вариант, использовались гравюры (на дереве, линолеуме и на пластмассе). Эти способы не требовали никакого громоздкого специального оборудования, и потому приготовление клише было возможно в любых полевых условиях [9, с.18-19].

Таким образом создавалась печатная продукция, которая поступала непосредственно в воинские соединения и подразделения и которую советские пропагандисты на местах должны были распространять среди войск противника. Распространение пропагандистских материалов занимало особенное место в работе как органов политотделов, так и непосредственно командующих фронтов. Обобщая опыт пропагандистского обеспечения боевых действий на европейском театре военных действий, условно средства распространения агитматериалов можно разделить на следующие группы:

1. Распространение агитматериалов при помощи авиации.

По имеющимся данным, авиацией распространялось более 80% агитматериалов [2]. Для доставки и распространения агитматериалов использовались самолеты всех типов, которым ставились боевые задания над территорией, занятой противником: бомбардировщики, штурмовики, истребители, разведывательные самолеты и самолеты связи.

Агитматериалы, издаваемые Главным политическим управлением Красной Армии, доставлялись на фронты самолетами специальной эскадрильи. На фронтах они распространялись авиацией фронтového и армейского подчинения, а в отдельных случаях, когда осуществлялись полеты в глубокий тыл врага (налеты на Кенигсберг, Берлин, Росток и др.), — авиацией дальнего действия [2].

Существовала специально выработанная технология сбрасывания листовок с самолетов: вымпелом или путем применения специальных кассет, при помощи агитбомб или пачками вручную.

2. Применение прицельных артиллерийских средств распространения: агитснарядов, агитмин, агитгранат как заводского, так и полукустарного производства.

Артиллерийские средства распространения агитматериалов являлись прицельными средствами. Наиболее распространенным из них был 152-мм гаубичный агитснаряд, вмещавший около 1 килограмма листовок [2].

Одновременно с 1944 года в целях пропаганды советские войска стали применять новый агитснаряд 122-миллиметровой гаубицы, раз-

работанной по германскому образцу (для гаубиц образцов 1909/37 г., 1910/30 г. и гаубицы М-30) [1]. Он предназначался для дистанционной стрельбы с целью получения разрывов в воздухе и обеспечения прицельного распространения. Снаряд вмещал 800 граммов полезной нагрузки (в корпусе снаряда помещался контейнер со свернутой в один или несколько расположенных один над другим рулонов литературы), дальность его полета составляла 11–15 километров. Агитснаряд рассеивал листовки на площади шириной от 15 до 50 м и длиной от 300 до 600 м [2]. Единственным недостатком данного средства является необходимость их снаряжения листовками определенного формата, а именно 10X14,5см [14, с.13].

Агитснаряды в основном использовались для точного распространения листовок в местах наибольшего скопления противника, например: командные пункты батальонов и полков, перекрестки дорог, населенные пункты и т.д. Однако, не владея большим запасом агитснарядов, политотделы фронтов были вынуждены экономить их для наиболее важных случаев.

Пропагандистами Красной Армии применялась винтовочная агитационная граната ВАГ-42 (образца 1942 г.), запускавшаяся из надкалиберной мортирки без прицела. Мортирка представляла собой трубку с коленчатым вырезом под пушку и воронкообразным отражателем газов [2]. Метание винтовочной агитационной гранаты производилось при помощи охлажденного патрона

из винтовки обр. 1891/30 г. с надетой на ствол винтовки мортиркой. Вес окончательно снаряженной гранаты 324-340г. Дальность метания 400-450 м при угле возвышения 40-45°. Время горения замедлителя 5,5-6 секунд. Количество листовок формата 105x150 - 35-40 шт [5].

Винтовочные мортирки чаще всего использовались в частях, передний край которых подходил к противнику не далее 80 – 100 м. Это расстояние было вполне досягаемым для ружейной мортирки, стреляющей на дистанцию 250 м. Большим недостатком ружейной мортирки являлась малая вместимость листовок (20-25 шт.). Это обстоятельство снижало их значение [14, с.14].

82-миллиметровая чугунная агитмина образца 1943 года АМ-82 с дистанцией стрельбы 1,5–2 километра вмещала около 200 граммов листовок (200 экземпляров в $\frac{1}{32}$ долю печатного листа) [2]. Так, специалисты по пропаганде Ленинградского фронта (территория Финляндии) отмечали, что агитмины АМ-82 оказались прекрасным средством распространения листовок по переднему краю и боевым порядкам противника [14, с.14].

Особый интерес представляет агитминомет Ястребова-Охапкина, изобретенный в ходе боевых действий на территории Финляндии. В условиях позиционной обороны распространение листовок по переднему краю противника разведкой, арбалетами, пращами и змеями было чрезвычайно затруднено. Во многих случаях листовки не доходили до противника. Для решения этой важной проблемы отдел фронта и ар-

мейское отделение постоянно нацеливали свой многочисленный актив на изыскание новых форм и методов распространения листовок. Среди активистов началось широкое движение изобретательства, в результате которого появился агитминомет, изобретенный Ястребовым. Красноармеец Охупкин, усовершенствовал конструкцию агитмины и добился ее полета на 300 – 500 м. Мина, изготовленная или целиком из дерева, или частично из жести (стакан мины), разрывалась в воздухе на высоте 50-80 м от земли, и листовки разлетались по всему участку [14, с.14]. Со временем удельный вес агитминомета в распространении листовок так возрос, что он вытеснил все другие наземные средства, соревнуясь даже с армейской авиацией.

3. Применение для распространения агитматериалов полукустарных технических средств: катапульт, агитзмей, шаров-пилотов и т.п.

Применялись, преимущественно, в условиях отсутствия основных средств, упомянутых в пунктах 1 и 2, а использовались с учетом находчивости пропагандистов и воинской смекалки солдат.

В литературе существуют ведомости, касающиеся применения шаров-пилотов в Карелии. Там они использовались, главным образом, на правом фланге Карельского перешейка, где расстояние до противника было весьма значительным (на отдельных направлениях до 1,5 км), и поэтому о применении там таких средств, как ружейные мортирки, арбалеты, змеи и т.п., не могло быть и речи [14, с.14].

В целях экономии дефицитных резиновых оболочек и водорода пропагандисты вынуждены были прибегать к следующему способу работы с шарами-пилотами. Наполненный водородом и нагруженный листовками шар не выпускался на сторону противника, а тянулся прикрепленным к шару авиационным шнуром назад вниз, нагружался вновь листовками, поднимался вверх и удерживался там, на определенной высоте до разрыва горевшим бикфордовым шнуром нитки, связывавшей пучок листовок. Затем шар тянулся вниз, и весь процесс начинался снова и повторялся до полного распространения запаса листовок [14, с.14].

Опыт применения шаров-пилотов против финских войск доказал, что зависимость от погоды (например, направления ветра), громоздкость в передвижении (железный баллон с водородом) и относительно небольшой груз листовок (200г – 100 шт.) делали это средство непрактичным [14, с.14].

4. Распространение печатных материалов агитотрядами.

Например, в Чехословакии для оперативного распространения пропагандистской литературы организовывались рейсы агитмашин в новоосвобожденные и тыловые районы. Только в апреле 1945 года состоялось четыре таких рейса, каждый из которых длился от 5 до 10 дней [15, с.18]

Подводя итог вышесказанному, можно сделать вывод, что советские технические средства для обеспечения пропагандистского сопровождения Красной Армии в ходе боевых дей-

ствий были достаточно высокого, как для того времени, уровня. Их разнообразие позволяло вести агитационно-пропагандистскую работу как среди войск противника, так и среди мирного населения на освобожденных территориях Европы. Сочетание устной агитации, звуковой имитации, авиационных, артиллерийских и других средств распространения печатных пропагандистских материалов давало возможность производить в основном правильное и своевременное обеспечение наступательных операций Красной Армии на европейском театре военных действий.

Конечно, современные технические средства доведения информации (дезинформации) до противника во многом ушли вперед, но не стоит забывать, что история не нейтральна. Постигая суть прошлого, можно понять современные тенденции. Владея информацией про использование технических средств пропаганды во время крупнейшего военного конфликта в истории человечества, можно усовершенствовать современные способы этой деятельности и определить направление последующего развития технического обеспечения информационно-психологических операций.

БИБЛИОГРАФИЯ:

1. *Военная пропаганда Второй мировой* // [Электронный ресурс]. – Режим доступа к сайту: <http://agitka.su/forum/viewtopic.php?f=19&t=37>. – (Сайт «Штыки в землю!»).
2. *Средства распространения агитационных материалов* // [Электронный ресурс]. – Режим доступа к сайту: http://www.e-reading.org.ua/chapter.php/1007577/3/Moschanskiy_-_Informacionnaya_война._Organy_specpropagandy_Krasnoy_armii.html
3. *Бронированные машины боевого и технического обеспечения* // [Электронный ресурс]. – Режим доступа к сайту: <http://war1945.ru/domestic-vehicles/506-bronirovannye-mashiny-boevogo-i-tehnicheskogo-obespecheniya.html>. – (Сайт общественного поискового объединения «Война-1945»).
4. *Танк-агитатор* // [Электронный ресурс]. – Режим доступа к сайту: http://www.k2x2.info/voennaja_istorija/tanki_vpered_kurezy_tankovoi_voiny_v_bitve_zaleningrad/p4.php
5. *Описание винтовочной агитационной гранаты обр. 1942 г. (ВАГ-42)* // [Электронный ресурс]. – Режим доступа к сайту: <http://militarylib.com/ww2/ww2-ammunition-book/165-opisanie-vintovochnoj-agitacionnoj-granaty-obr-1942-g-vag-42.html>. – (Сайт военно-исторической библиотеки “Победа”).
6. *Автомобили нашей победы* // [Электронный ресурс]. – Режим доступа к сайту: <http://www.kostyor.ru/archives/5-08/auto.php>
7. *Работа политорганов 2-го Украинского фронта* // Бюллетень «Опыт работы среди войск противника». -М.: Центральная типография НКО имени К.Е.Ворошилова,1944. - №4(13). – С.20-31. – (экз.115). – (Личный архив авторов).
8. *Печатанье листовок на стеклографе* // Бюллетень «Опыт работы среди

войск противника». – М.: Военное издательство Народного Комиссариата Обороны, 1944. - №6(15). – С.22-24. – (экз.101). – (Личный архив авторов).

9. *Опыт художественного оформления листовок средствами отделения* // Бюллетень «Опыт работы среди войск противника». – М.: Военное издательство Народного Комиссариата Обороны, 1944. - №6 (15). – С.17-22. – (Личный архив авторов).

10. *Из опыта работы среди населения освобожденных районов Польши* // Бюллетень «Опыт работы». - М.: Типография ВВВПК, 1944. - №15 (24). – С.3-14. – (экз.102). – (Личный архив авторов).

11. *Работа среди войск противника: спаренная работа двух ОГУ* // Бюллетень «Опыт работы». - М.: Типография ВВВПК, 1944. - №15 (24). – С.21. – (экз.102). – (Личный архив авторов).

12. *Работа среди окруженных группировок противника: о работе среди немецко-венгерских войск, окруженных в районе Будапешта* // Бюллетень «Опыт работы». – М.: 1-я типография Управления Воениздата НКО имени С.К.Тимошенко, 1945. - №5(30). – С.3-13. – (экз.101). – (Личный архив авторов).

13. *Работа среди окруженных группировок противника: работа среди войск противника, окруженных в г.Познань* // Бюллетень «Опыт работы». – М.: 1-я типография Управления Воениздата НКО имени С.К.Тимошенко, 1945. - №5(30). – С.13-27. – (экз.101). – (Личный архив авторов).

14. Суомалайнен М.А., Куорти Я.А., Ритары И.П., Гринин Н.А. *Опыт работы политорганов Ленинградского фронта среди финских войск в период Великой Отечественной войны* // Бюллетень «Опыт работы». – М.: 3-я типография Управления Военного Издательства МВС СССР, 1948. - №1(52). – С.3-68. – (экз.290). – (Личный архив авторов).

15. *О работе среди населения Чехословакии (2-й Украинский фронт)*. – Бюллетень «Опыт работы». - 1-я типография Управления воениздата НКО им. Тимошенко. – №8(33). – 1945. – С.16 – 23. – (Личный архив авторов).

16. Лобов В.Н. *Военная хитрость* / В.Н.Лобов. – М.:Московское военно-историческое общество; Логос, 2001. – 472 с.

17. Новиков В.П. *Культурно-просветительная работа в армии и на флоте*. Учебное пособие для высших военно-политических училищ / В.П.Новиков, П.С.Дододычко, В.Е.Кирпич, В.А.Михайлов и др. – М.:Воениздат, 1977. – 316с.

18. Волковский Н.Л. *История информационных войн*. В 2ч. Ч.2 / Н.Л.Волковский. – СПб.:ООО «Издательство «Полигон», 2003. – 729 с. – (Военно-историческая библиотека).

DICȚIONAR ENCICLOPEDIC MILITAR

MAREȘALUL ALEXANDRU AVERESCU

Dinu POȘTARENCU¹

AVERESCU, Alexandru (9 martie 1859, satul Babele, județul Ismail – 3 octombrie 1938, București), mareșal și om politic român; membru de onoare al Academiei Române (7.06.1923). Timp de un an a urmat cursurile Seminarului Teologic din Ismail, apoi a studiat la Școala de Arte și Meserii din București, pe care o absolvă în 1876. În același an se înrolează ca voluntar în Armata română și participă la Războiul de Independență din 1877–1878, obținând gradul de sergent. Optează pentru o carieră militară și termină Școala Divizionară de la Mănăstirea Dealu (1881), fiind avansat sublocotenent (15.07.1881). Își continuă studiile în Italia, unde absolvă Școala Superioară de Război din Torino (1886). La 8.04.1886 i se acordă gradul de locotenent și este desemnat în cadrul Statului Major al Armatei, iar la 30.08.1889 – cel de căpitan, activând, de la această dată, ca profesor la Școala de Cavalerie din București. Ulterior, este avansat maior (1 ianuarie 1894), locotenent-colonel (8 aprilie 1898), colonel (10 mai 1901), general de brigadă (10 mai 1906), general de divizie (1 aprilie 1912), exercitând, între timp, funcțiile de director al Școlii Superioare de Război din București (1 ianuarie 1894 – 1 aprilie 1896), atașat militar în Germania (1896–1898), comandant al

Generalul Alexandru Averescu

Regimentului 4 Roșiori, șef al Secției de Organizare Operații din cadrul Statului Major (1899–1904), ministru al Războiului (13 martie 1907 – 4 martie 1909), șef al Statului Major General Român (18 noiembrie 1911–2 decembrie 1913), coordonând, în această calitate, participarea militară a României în cel de-al Doilea Război Balcanic; comandant al Corpului I Armată (1914–1916). După intrarea României în Primul Război Mondial, A. Averescu s-a aflat în fruntea Armatei a II-a Române,

¹ *Dinu POȘTARENCU, doctor în istorie, cercetător științific superior, Institutul de Istorie al Academiei de Științe a Moldovei.*

care a reperat o victorie importantă în bătălia de la Mărăști (iulie 1917). Este președinte al Consiliului de Miniștri al României și ministru interimar al Afacerilor Externe (29 ianuarie – 4 martie 1918). Bucurându-se de popularitate în rândul maselor populare, A. Averescu demisionază din armată (1 aprilie 1918) și se lansează pe arena politică: formează Liga Poporului (aprilie 1918), a cărei președinte devine, formațiune transformată, în aprilie 1920, în Partidul Poporului. Deține portofoliul Ministerului de Interne (5 – 13 decembrie 1919). Președinte al Consiliului de Miniștri al României (13 martie 1920 – 13 decembrie 1921), ocupând, totodată, și postul de ministru al Afacerilor Interne (13 martie – 13 iunie 1920) și al Industriei și Comerțului (16 noiembrie 1920 – 13 decembrie 1921). Conduce din nou guvernul în perioada 30 martie 1926 – 4 iunie 1927, fiind, concomitent, și ministru al Finanțelor (19 martie – 4 iunie 1927). La 8 martie 1927, grație aportului prim-ministrului A. Averescu, guvernul Italiei a ratificat Tratatul de la Paris din 28 octombrie 1920 privind recunoașterea actului unirii Basarabiei cu România. Drept recunoștință pentru acest

merit, un șir de localități basarabene l-au declarat pe A. Averescu cetățean de onoare al Basarabiei. O asemenea decizie a adoptat și primăria orașului Chișinău, care, totodată, „a hotărât ca una din străzile orașului Chișinău să se numească *General Averescu*”. Astfel, din acest an, actuala stradă Ismail s-a numit *General Averescu*, iar de la 3 octombrie 1939 – *Mareșal Averescu*. La 14 iunie 1930, A. Averescu a fost ridicat la treapta de mareșal. Susține regimul autoritar al regelui Carol al II-lea, fiind desemnat ministru secretar de stat (10 februarie – 30 martie 1938) și consilier regal (30 martie 1938). După moarte, trupul i-a fost depus în cripta de la Mărăști, în mausoleul ridicat din inițiativa sa pentru a cinste memoria eroilor din 1917. Este autor a peste 20 de titluri de lucrări publicate, printre care: *Tactica infanteriei, artileriei și cavaleriei* (București, 1887–1889, trei volume), *Tratatul de operațiuni austro-român* (București, 1894), *Lecțiuni de geografie* (București, 1895), *Misiunea mea în Rusia în vara anului 1899* (1901), *Călăuza ofițerului* (1904), *Criza politică* (1927), *Dictatura și comunismul* (1936), *Notițe zilnice din războiu (1916–1918)* (București, 1937).

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. A. Averescu, în „Biruința” din 24 aprilie 1908, p. 1.
2. *Приезд генерала Авереску*, în „Сфатул Цэрий”, nr. 138 din 29 iunie/12 iulie 1918, p. 3.
3. *Взгляды генерала Авереску высказанные в аграрной комиссии*, în „Сфатул Цэрий”, nr. 139 din 1/14 iulie 1918, p. 2.
4. *A încetat din viață mareșalul Averescu*, în „Gazeta Basarabiei” din 5 octombrie 1938, p. 1.
5. *Funerarele mareșalului Averescu*, în „Basarabia” din 7 octombrie 1938, p. 1, 4.

6. Fântânanu C., *Mareșalul Averescu scriitor*, în „Universul literar”, nr. 34 din 8 octombrie 1838, p. 2.
7. Țepordei V. , *Eroul Averescu*, în „Cuvânt moldovenesc”, nr. 41-44 din 9-30 octombrie 1938, p. 1.
8. Vlădulescu N., *Mareșalul Alexandru Averescu*, în „Athenaeum”, 1938, nr. 4, p. 375-380.
9. *Averescu, Alexandru*, în F. Gheorghe, M. Popescu, I. Rotaru, „Prezențe militare în știința și cultura românească. Mic dicționar”, București, Editura Militară, 1982, p. 33-35.
10. *Averescu, Alexandru*, în Ion Mamina, Ioan Scurtu, „Guverne și guvernanți (1916–1938)”, București, 1996, p. 133-134.
11. Scurtu Ioan, *Alexandru Averescu*, în „Magazin istoric”, 1997, nr. 5, p. 41-47.
12. Cucu M. , *Mareșalul Alexandru Averescu (1859–1938)*, în „Academica”, București, 1998, nr. 1-2 (97/98), p. 35.
13. *Averescu Alexandru*, în „Dicționar biografic de istorie a României”, București, Editura Meronia, 2008, p. 44-45.

FOTO ENCICLOPEDIA

Rubrică îngrijită de *Ion XENOFONTOV*

MEMORIE ISTORICĂ, POZIȚII STRATEGICE, OBIECTIVE ȘI INSTITUȚII MILITARE DIN BASARABIA INTERBELICĂ (II)

Strada General Schina, Bălți. Biblioteca Națională a României (în continuare – BNR), inventar (în continuare – inv.) 16432

Liceul de Fete Regina Maria, Chișinău. BNR, inv. 16643

Banca Românească, Bălți. BNR, inv. 16443

Strada Regele Ferdinand, Bălți. BNR, inv. 16433

*Camera de Comerț și Industrie, Chișinău.
BNR, inv. 16640*

Scuarul catedralei, Chișinău. BNR, inv. 16621

Arcul de Triumf, Chișinău. BNR, inv. 16626

*Biserica Ciuflea, Chișinău. BNR,
inv. 19017*

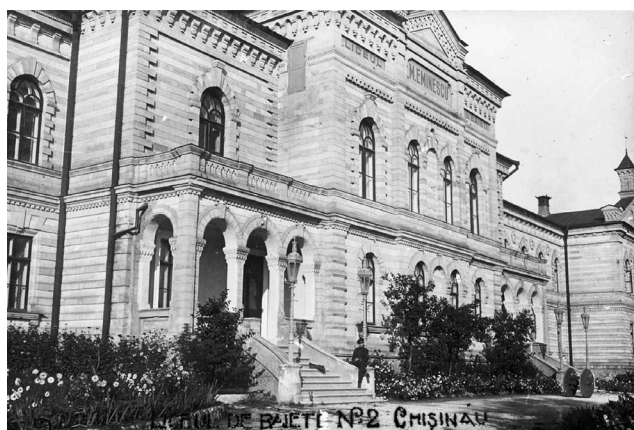
Monumentul domnului Ștefan cel Mare, Chișinău. BNR, inv. 19019

Liceul de Băieți Nr. 1, Chișinău. BNR, inv. 19047

Banca urbană, Chișinău. BNR, inv. 19079

Liceul de Băieți nr. 2, Chișinău. BNR, inv. 19046

Hotelul Suisse, Chișinău. BNR, inv. 19072

Spitalul „Regina Maria”, Chișinău, BNR, inv. 19084

Hotelul Palass, Chișinău. BNR, inv. 19073

Școala Națională de Viticultură, Chișinău. BNR, inv. 19087

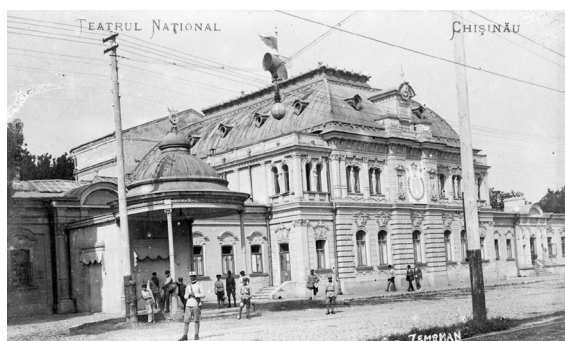

Gara, Chișinău. BNR, inv. 19080

*Tribunalul, Chișinău.
BNR, inv. 19086*

*Teatrul Național
(foto: Zemșman),
Chișinău. BNR,
inv. 19083*

*Liceul Tehnic Soroca.
BNR,
inv. 49421_V5_54*

Intrarea principală în Cetatea din Tighina. BNR, inv. 49421_46

APARIȚII EDITORIALE

SECURITATEA NAȚIONALĂ ÎN DEMERS ȘTIINȚIFIC

Ion XENOFONTOV¹

Natalia Albu, *Securitatea națională: aspecte teoretice și practice* /Red. șt. dr. col. (r.) C. Manolache, Chișinău, Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”, 2013, 240 p.

În prezent problema securității naționale este una recurentă și de o actualitate deosebită pentru știința națională și internațională. Perturbațiile în plan regional au conexiuni directe cu securitatea națională a Republicii Moldova. De aceea observațiile, constatările și sugestiile de perspectivă în domeniu sunt deosebit de semnificative, mai ales dacă sunt enunțate de către autori, experți consacrați în domeniu, evident și de către actorii direcți.

În suita de monografii ce vine să ne demonstreze reperatele lumii actuale în ceea ce privește securitatea se înscrie lucrarea de pionierat în domeniul securitologiei naționale, și anume *Securitatea națională: aspecte teoretice și practice*. Această carte elaborată în cadrul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate al Academiei Militare a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun” este semnată de doctorul în politologie Natalia Albu. Este produsul științific realizat de autoare în urma investigațiilor științifice efectuate pe parcursul mai multor ani.

Dr. Natalia Albu a susținut teza de doctorat în sfera securității naționale, a

publicat zeci de studii în domeniu, a participat la mai multe manifestări științifice naționale și internaționale, a prezentat propuneri concrete (mare parte fiind luate în considerare) în domeniul legislației securității naționale, are cursuri specializate în instituții de învățământ superior. Prin urmare, este autorul cel mai indicat să se pronunțe în materie de securitate națională atât în dimensiune teoretică, cât și în cea practică.

Volumul are toate componentele unei lucrări științifice fundamentale asamblate în dihotomicul teorie-practică și include următoarea structură: Introducere, trei capitole, Concluzii, Bibliografie (226 de titluri), Abrevieri generale (pp. 198-199), Anexe (pp. 200-214), Note (pp. 215-236) și abstract în limba engleză (pp. 237-240).

În *Introducere*, autoarea delimitează starea și procesul securității naționale prin prisma contextului intern și extern, ținând cont, totodată, și de ultimele realizări științifice în plan global. Este esențial faptul că autoarea înclină spre o abordare interdisciplinară a subiectului. Or, anume din acest perimetru și au loc cele mai mari inovații în știință (pp. 5-8).

¹ Ion XENOFONTOV, doctor în istorie, cercetător științific, Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”.

În Capitolul I *Conceptele de securitate și securitate națională: abordări teoretico-metodologice* se generalizează dimensiunile complexe ale obiectului de studii, se clasifică și se cartografiază studiile de securitate, se analizează implicațiile globalizării asupra securității naționale etc. (pp. 9-79).

Capitolul II *Riscuri și amenințări la adresa securității naționale* include cadrul teoretic și tipologia problemei enunțate (pp. 80-129).

Capitolul III *Politica de securitate națională: elementele de fundamentare și implementare* este pilonul de rezistență al volumului semnat de Natalia Albu și redă limbajul și metalimbajul securității naționale, structura și conținutul subiec-

tului cercetat. De o valoare incontestabilă sunt paragrafele consacrate cadrului conceptual și componentelor structurale ale sistemului de securitate națională al Republicii Moldova (pp. 130-179).

Concluzia de bază a lucrării este prezentată în finalul demersului științific, și anume „politica de securitate națională trebuie să țină cont de multitudinea pericolelor la adresa securității naționale și să pornească de la ideea că nici un stat nu este capabil să facă față pe cont propriu problemelor complexe actuale” (pp. 181).

Volumul prezentat merită studiat, analizat și valorificat, în primul rând, în elaborarea politicilor în domeniul securității naționale.

